الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون

۱۰۵۸

معین الاولیاء

مشتمل بر حالات تفصیلیہ تاریخیہ حضرت قطب الوصول والمقربین حجۃ اللہ علی العالمین

حضرت خواجہ بزرگ ہند الولی معین الدین حسن سنجری ثم الاجمیری

قدس اللہ سرہ وفایض علینا برہ

از تالیفات رائقہ وتصنیفات فائقہ

قدوۃ المحققین زبدۃ المورخین عمدۃ العلماء ثمرۃ الشجرۃ النبویہ التی

اصلہا ثابت وفرعہا فی السماء راس المؤلفین امام المصنفین

جناب قاضی سید امام الدین خان صاحب

ڈپٹی کلکٹر ضلع اجمیر مدظلہ العالی

در مطبع معین الہند اجمیر شریف باہتمام منشی محمد سکندر خان مالک مطبع انطباع پوشید

فهرست مضامین مجمله نسخه معین الاولیا که بر چهار باب و دو فصل و دو فرع مشتمل است

العبد
قاضی سید امام الدین
عفی عنه

بعون الملک المعین الوہاب

کتاب مستطاب جامع حالات و ملفوظات و مناقب و مقامات حضرت خواجۂ خواجگان ولی الہند
غریب نواز حضرت خواجہ معین الدین چشتی سنجری ثم الاجمیری قدس اللہ سرہ العزیز

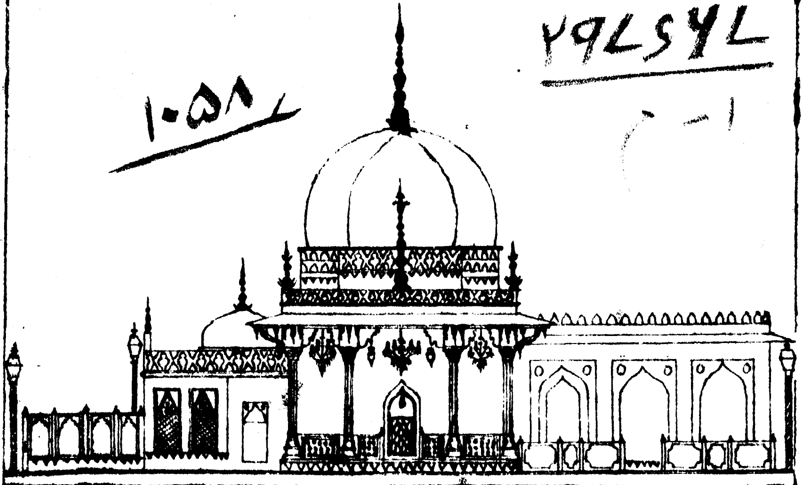
مسمی بہ

معین الاولیاء

تصنیف ادیب لبیب و شاعر بلیغ جناب منشی قاضی سید امام الدین حسن خاں صاحب رضا

بماہ ربیع الاول سنہ ۱۳۱۲ھ

مطبع معین الہند اجمیر شریف میں زیور طبع سے آراستہ ہوئی

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد بیحد وثنائے لاتعد مر خدائے راکہ شاید نوع انسان را بزیور علم و دانش بیاراست و درود نامحدود نثار ختم المرسلین و علی آلہ و اصحابہ اجمعین۔ کہ تخلیق ہیجدہ ہزار عالم و تفصیل بنی آدم از وجود باجود وشس بوجود آمد۔ واز پرتو جمال عالم افروزش ظلمت کفر ازمیان زمان وزمانیان برخاست۔ امابعد فقیر حقیر درویش سینہ ریش قاضی سید امام الدین بن سید منیر الدین کہ از کمترک زلہ ربایان خدمت مرشدی ومولائی سراج بزم حقیقت نور العین عرفان ومعرفت شمع شبستان محامد ووحدت حضرت خواجہ الہ بخش چشتی تونسوی است۔ برہنمونی طالع بیدار ومساعدت روزگار جمعیت مطالعہ کتب سیر وسلوک وتواریخ وملافیظ بہم رسانید وبر حالات و مقدمات اولیاء کاملین وبزرگان دین کماہی عز آگہی یافتہ بتقاضائے یاران طریقت شعار وندیمان درد آشنا نظر بہ استعداد واجتہاد نمی گماشت کہ برخے از حالات ومقالات مرشد السالکین تاج المقربین والمحققین مہر سپہر ایمان وایقان حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء معین الحق والملۃ والدین حسنی الحسینی چشتی سنجری اجمیری قدس اللہ سرہ العزیز در سلک تحریر وربط تسطیر آوردن موجب سعادت دارین ومفاخرت نشاتین خواہد بود۔ لاجرم کمر ہمت درست کردہ بہ ترتیب این رسالہ کہ مشتمل برچہار باب است سعی موفور

بجائے خود رسانید۔ باب اول مشتمل بر حالات و مقالات حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا۔ باب دوم تذکرہ اولادِ جسمانی۔ باب سوم در ذکر اولاد روحانی مشتمل بر دو فصل و دو فرع۔ باب چہارم مشتمل بر تذکرہ بنائے عمیر و آستانہ عالی و مقاماتِ بزرگ قدیم۔

باب اول

مشتمل بر حالات و مقالات حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء

مخفی مباد کہ حضرت خواجہ را اصل از سنجر نواح خراسان است وقتیکہ پدر بزرگوار ش داعی اجل را لبیک گفتہ خواجہ در عنوان شباب بود۔ روزے در خانہ باغے کہ از ان خواجہ بود لمعہ ذات بصورت مجذوب پدیدار آمد و پارہ نان طلب کرد حضرت خواجہ بمصداق و اما السائل فلا تنہر چند دانہ خرما ارزانی فرمود صفت مجذوب اطریق بدل احسان مرغوب آمد و چند ثمر بہ لعاب دہن آلودہ بحضرت خواجہ مستر کردہ بخوردنش استبداد فرمود۔ ازانجا کہ مشیت قضا و قدر ہمیون بود خواجہ از انکار باز داشتند و تسلیم مجذوب تسلیم نمودند منقول است کہ ازان زمان غلبہ عشق و محبت بر حضرت خواجہ استیلا یافت تا آنکہ حرف حب الوطن را از صفحہ خاطر بہ کذلک حسن طلب محکوک کردہ حقیقت ترک علائق در بر راست کردند از ہجوم و کثرت و یار و دیار روے تافتہ بانحصال سلوک معنی کہ در صورت مجذوب مشاہدہ فرمودہ بودند پائے شوق در وادی طلب و بیابان تعب نہادند۔ درین صعوبت و سفر پیش از ہمہ ہا کہ حضرت خواجہ را بہ صورت جذب معنی و سلوک متنبہ فرمود ملہم غیب بود تا بہ اسباب ظاہر علوم دینیہ را در سمرقند و بخارا اکتساب فرمودہ مقام یقین را بہ عین الیقین افزودند۔ تا آنکہ بکمال جذبہ شوق عنان بسمت و ستین کشان بہ وسعت آباد بغداد رسانید زیرا کہ منشاء ازلی انکشاف رموز خفی و جلی ہمدرین مقام موعود و معہود بود چنانچہ بخدمت قطب الکونین شیخ المغربین و المشرقین حضرت خواجہ عثمان ہارونی

قدس اللہ سرہ العزیز فائز شدہ بخش کمال ازان سرمایہ بخشش و دریا نوال اخذ فرمودند میگویند کہ حضرت خواجہ را مدت بست سال در سفر و حضر بخدمت حضرت مرشد برحق سپری شد و انجام کا خلعت خلافت و اختصاص رخصت و رفاقت خیر باد گفتند در آنجا بہمدان و تبریز نزول مکرمت فرمودہ با عیان و اشراف دین کتاب نعم البدل فرمودند۔ آوردہ اند کہ حضرت خواجہ را اکثر بمقابر جاے خوش مے آمد و بعد از ہفت یوم پارہ نان کہ بیشتر از پنج مثقال نبود افطار میکرد و ملبوس در تا ما نوس بود و بحالت شکست رخیت پا پیوند درست میفرمودند بیشتر بر اخفاے راز و حفاظت امر حق جہد بلیغ منظور و ہرگاہ عزلت و وحدت مقصود بود۔ از ہجوم و کثرت نفور بودند۔ اخلاق عمیم و فیض مستقیم داشتند ہم درین اثنا حضرت خواجہ را در آخر با و معیر آن صورت قیام در پیش آمد۔ زانجملہ واقعہ زمان در دو سبزوار قابل بیان است۔ وقتیکہ حضرت خواجہ در سبزوار رسید۔ حاکم سبزوار محمد یادگار نام کہ بغایت شقی المشرب ناہنجار و زنگار بود۔ بانتباہ ورود مسعود برخویشتن برافروخت و بہ تردد آزار حضرت خواجہ برآمد۔ اما چون نظرش بر جمال جمیل مبارک رسید بے اختیار لرزیدن آغاز کرد و بحال خود نماند و عاقبت کار از ارادہ ناسزا استغفار خواندہ تائب گردید و بہ تلقین و تصرف حضرت خواجہ بعیت اختیار کردہ بہ ترک تعلق اہل و عیال برکات فیض اہتنا تا بہ حصار شادمان خود را رسانید و بارشاد حضرت خواجہ تلقین و تدریس آنجا باو مفوض شد حضرت درویش جمالی مولف سیر العارفین میفرماید کہ او قبر شیخ محمد یادگار در حصار شادمان دیدہ است بالآخر حضرت خواجہ بمدینہ نبوی عازم شد و بعد ادائے مناسک حج بایماے حضرت صدر النبوت بصوب اجمیر ورود مسعود تفاق افتاد۔ دران ہان اجمیر بحکومت ہندیان بود در راجہ پتھورا نام فرمانروائی میکرد الحال کہ حضرت اجمیر منبع اسلام و مرجع اہل اسلام است در آن ایام معدن کفر و منظر کفار بود حضرت خواجہ در اجمیر رسیدہ اولاً جائیکہ طرح اقامت انداختہ درخت سایہ دار بود کہ اکنون بجایش مسجد بیک کنگرہ در جوار آستانہ شریف واقع است شخصے از ملازمان راجہ از طرح حضرت خواجہ مانع آمد و حضرت خواجہ از انجا رخت اقامت برداشتہ برلب تالاب کہ انا ساگر مشہور است قیام فرمودند۔ ساحل تالاب ہمہ از بت و بتخانہا معمور بود و جز صدائے ناقوس و غلغلہ ہر ہر صدائے دیگر از شام تا سحر جا گزین گوش و ہوش نمیشد روزے

بمقتضائے مذہب و تصدیع طینت باخدام حضرت خواجہ برہمن بحیگان حسد بردہ از غسل و وضو مانع آمدند چون حقیقت حال حضرت خواجہ را اطلاع شد۔ بخادمے امر فرمودند کہ از آب تالاب بقدر یک کوزہ گلے بردارد۔ ہنوز کوزہ آب برداشتہ بودند کہ ہمگین آب تالاب زرق ہین و بخار آسمان گردید و نشان نداوت و تراوت در ہمین تالاب معدوم و مفقود گشت۔ ازین ممبر انقلاب عظیم و آفت کثیر بحال نوع انسان و حیوان متاثر شدہ۔ و فریاد العطش گویان محسوس شور نشور بود۔ باظہار انچنین آیات ہیبت سمات و خوارق عظمی و کرامت کبری مسمی شادی کہ از قوم جان معبود و مسجود ہنود بود۔ خویشتن را بحضرت خواجہ بزرگ رحمۃ اللہ علیہ رسانیدہ بتسلیم اسلام و بیعت خدام معزز و مباہی شد۔ چون این واقع ہوش ربا براجہ پتھورا رسانیدند۔ مادرش یادش داد کہ با انچنین صاحب ہیبت و عظمت مقابلہ و مجادلہ کردن دشنہ تیز بر پائے خود کوفتن است باید کہ خویشتن را ازین نزاع و نفاق باز داری اما راجہ پتھورا کہ شقاوت ازلی و سفاہت سرمدی تقدیرش بود بر گفتہ بزرگ خیال نہ کرد و بصحب یکے از پرستاران خویش اجیال جوگی را کہ در فن سحر و افسون ید طولٰے داشت اطلاع فرستاد و استمداد و استعانت درخواست کرد۔ جوگی مذکور بہ نارش اسباب سحر و فسون کہ از قبیل مار خونخوار و عقرب جرار بودند خود را بہ اجمیر رسانید۔ و باخدام حضرت خواجہ بزرگ طرح مقابلہ انداخت و عاقبت کار منہزم و مخذول گشتہ و خود با معیت راجہ پتھورا در حضرت خواجہ رسانیدہ بصد تضرع و الحاح عفو تقصیر التجا کرد حضرت خواجہ آمرزش فرمودہ اجیال را بخلعت اسلام معزز و مفتخر فرمود۔ اما راجہ پتھورا کہ سعادت ابدی مقدر نبود از صراط مستقیم سعادت ہدایت آوارہ دشت ادبار و ضلالت گشتہ بدست لشکر اسلام گرفتار آمد بالآخر واصل جہنم شد۔ آوردہ اند کہ حضرت خواجہ را مجاہدت عمل و محافظت کلام چندان بود کہ در یک روز دو ختم و بیک شب ہزار رکعت بنیاد میکردند و گاہے بسکون و گاہے بہ اضطراب اقوال درد انگیز را با دل درہیبت مقابلہ میفرمودند۔ حضرت خواجہ بار سوم کہ از سفر حجاز معاودت فرمود تا مدت چہل سال کہ صد زمان عین الوصال بود۔ در دار الخیر اجمیر علی الاتصال قیام فرمود غیر آنکہ بنظر تصحیح و تنقیح فرمان موضع نا ندن کہ وجہ معاش فرزندانش بود یکبار تا بہ دہلی نقل و حرکت

ناگز یرافتاد و سلسلۂ نسب پاکش بواسطہ امام موسے کاظم رضی اللہ عنہ بہ امیر المومنین علی ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ منتہی میشود۔ سید حسن ملقب بخواجہ معین الحق والدین حسنی حسینی بن سید غیاث الدین۔ بن سید نجم الدین۔ بن سید عبد العزیز۔ بن سید ابراہیم بن سید ادریس۔ بن حضرت امام موسے کاظم بن حضرت امام جعفر الصادق۔ بن امام محمد باقر۔ بن امام علی سجاد۔ بن امام حسین شہید ابن علی مرتضے شیر خدا رضی اللہ تعالے علیہم اجمعین۔ بعضے کہ در نسبت سیادت حرف زدہ اند قصور تحقیق و غلط فاش است۔ منقولست کہ حضرت خواجہ بزرگ را مریدان و متبعان بسیار بودند۔ امّا صنفے را کہ بتصدیق ریاضت و تشریف خلافت سرافراز فرمودند تفصیل انیست۔ خواجہ قطب الدین شیخ حمید الدین صوفی۔ شیخ فخر الدین فرزند اکبر حضرت خواجہ بزرگ سید ضیاء الدین فرزند دوم حضرت خواجہ بزرگ۔ شیخ معین الدین۔ قاضی حمید الدین محمد عطا ناگوری۔ اجپال معروف بہ عبد اللہ سید وجیہ الدین مشہدی۔ شیخ برہان الدین۔ شیخ احمد۔ شیخ محسن یا حسن۔ شیخ سلیمان غازی شیخ شمس الدین۔ شیخ حسن خیاط۔ شیخ احد الدین کرمانی۔ بی بی جمال حافظ بنت حضرت خواجہ بزرگ شیخ مسعود غیر سالار مسعود غازی۔ از نیہا ہر یکے صاحب مقام و مرجع کافہ انام بود امّا بنام قطب الاولیا خواجہ بختیار کاکی قدس اللہ سرہ العزیز۔ و شیخ حمید الدین صوفی التوالی الناگوری کہ بسلطان التارکین معروف است قرعۂ فال زدہ بودند و ازین ہر دو یکے را بہ دہلی و دیگرے را بہ ناگور سر آرائے خلافت و ارشاد فرمودند و از کلمات فیض آیات اوست کما قال فی دلیل العارفین فرمود دل عاشق آتشکدۂ محبت است ہر کہ درمد فرود آید بسوزد از نیکہ ہیچ آتش مشتعل تر از نارہ محبت نیست فرمود کہ از سیل آب روان صدائے برمے خیزد ہمین کہ در دریا میرسد۔ خاموش میگردد۔ فرمود شنیدم از خواجہ عثمان ہارونی رحمۃ اللہ علیہ کہ رب العزت دوستانند اگر در عالم دنیا یک چشم زدن محجوب باشند ابود شوند فرمود کہ از حضرت خواجہ عثمان قدس سرہ باستماع رسید کہ ہر آنکہ این سہ خصلت دارد حضرت سبحانہ تعالے او را دوست میدارد۔ اول سخاوت ہمچو سخاوت بحار دوم شفقت بسان شفقت خورشید نصف النہار

سوم خُلق باشند زمین فرمود مصاحبت صالحان بہ از کار نیک و صحبت بدان بدتر از اعمال بد فرمود مقدم مرید مستحکم آنگاہ شمارند کہ فرشتہ چپ ہیچ عمل بد تا مدت بیست سال بنام او ننویسد فرمود بحوالہ حضرت خواجہ عثمان ہارونی قدس اللہ سرہ العزیز کہ درویش محقق درویشی آنگہ باشد کہ ازو در عالم فنا ہیچ باقی نماند علامت محبت و اطاعت است و ترس کہ مبادا دوست آزردہ شود مر عارفان را مقامیست وقتی کہ بران مقام فائز باشند ہمہ عالم و عالمیان را در فصل دو انگشت بہ بینند۔ عارف کسے است کہ ہرچہ خواہد در پیش آید۔ و ہرچہ گوید جواب بشنود کمترک قدر عارف آنست کہ موصوف بصفت حق باشد و اگر کسی بصورت مدعیانہ پیش آید بزور کرامت او را بہ تحت الزام رساند۔ فرمود سالہا درین کار مجاہد بودیم عاقبت کار غیر از ہیبت نصیب ما نشد۔ فرمود گناہے چندان مضر نیست کہ تشہیر و تشویر برادر مسلمان فرمود۔ آیت حق شناسی فرار از دنیا و سکوت در معرفت است رہروان منازل معرفت بہ مقصد نرسند تا از معارف حقیقی سراغ نیابند۔ فرمود۔ دلیل شقاوت انیست کہ با وجود گناہ نازش قبول دارد فرمود کسیکہ انعام یافت از سخاوت یافت۔ درویش کسے را گویند کہ ارباب حاجت را محروم نگزارد مطبوع خاطر درویش آن بود کہ با درویش نہ نشیند و غیر مطبوع آن کہ درویش از ہمنشینی درویش احتراز کند عارف بودن بحث این است کہ محو دینی باشد۔ فارغ و متوکل کسے را گویند کہ برنج و درد کہ از خلائق برسد بران شکایت باشد نہ حکایت عارف را مرگ محبوب باشد و راحت متروک و یاد حق مانوس عارف را چون بامداد درد ہد از واقعات شب ہرانچہ گر گذشت یادش نماند علم قلزم ناپیدا کنار است و معرفت جوئے پیدا کنار پس علم خدا و معرفت بندہ از نیجا است فرمود ذات عارف چون آفتاب مے تابد و ہمہ عالم از ان انوار مے تابد فرمود نماز تنفذ بتقرب است و معراج مومن نماز۔ ہرکہ نماز را بتصدیق ادا نکند بر بالاے عالم حقیقت و قرب نہہار نرسد۔

در تذکرہ خوارق عادات حضرات خواجہ بزرگ منقولست کہ حضرت خواجہ ہمہ شب بجواب و

استراحت میل نفرمود. و بر زمین پشت نه نهاده بود. زمانیکه پس از افاقه مراقبه نظرش بر کسے
از اهل فسق و فجور مے افتاد تائب و تارک مے شد و اگر بر کافرے نگاهے میکرد بشرف اسلام
و دولت ایمان مے یافت. روزے حضرت خواجه در یاد حق مستغرق بود. همدرین زمان یکے از
مریدان خدمت دولت پابوس دریافت و التماس کرد که بادشاه در باب استخراج او
فرمان داده است. پرسیدند که بادشاه کجاست عرض کرد که بنظر تفریح و تفرج بیرون شهر بسمت
مرغزار بر اسپ سوار رفته است حضرت خواجه تامل فرمود. و بعد ساعت ارشاد کرد که تردد
و ازین اندیشه بیجا مطمئن باش امروز بادشاه را اجل بر سر رسیده است از پشت اسپ
بر روے زمین افتاده هلاک خواهد شد. ساعتے نگذشت که از مرگ بادشاه خبر آوردند. فرمود حضرت
خواجه بختیار که تا مدت بیست سال در خدمت حضرت خواجه معین اولیاء خواجه بزرگ بودم. گاهے
نشنیدم که در باب صحت و عافیت خود سخنے گفته باشد اما بجناب رب العزت التجا میکرد
که هر آفتے که درد و محنت قسمت جهان جهانیان است به فقیر دلگیر معین الدین نصیب باشد. روزے
حضرت خواجه بزرگ معین الاولیاء با جماعته درویشان نشسته بود. درین اثنا سلطان
شمس الدین التمش تیر و کمان در دست گرفته از پیش نظر بگذشت چون حضرت خواجه بزرگ بدید
فرمود که این پسر بادشاه دهلی شد نیست عاقبت همچنان شد نقل است روزے حضرت خواجه
بزرگ معین الاولیا با جماعته فقرا همنشین بود در باره فقر و سلوک ذکر معرفت درین گفت و
شنید دیدند که حضرت خواجه نوبت به نوبت در یمین و یسار نظر میکند و قیام میفرماید از مشاهده
این آثار حاضران متعجب شدند. وقتیکه یاران جلسه از هم جدا شدند حضرت خواجه بختیار
سبب قیام بار بار و موجب دیدن بسمت یمین و یسار استفسار کرد فرمودند که مرقد مطهر حضرت خواجه
عثمان هارونی چون میدیدم تعظیم مے کردم حضرت خواجه بختیار میگویند که فرمود خواجه بزرگ رحمة الله
که فقیر معین الدین در جنت نعیم نخواهد رفت تا مریدان و فرزندانش را بذیل او نه بخشایند
منقول است که هفت تن از کافران در بغداد آتش پرستی میکردند. و بعبادت و ریاضت مشهور بودند

هر یکے از یهمان شهرت کمال داشت روزے باراده امتحان قصد خدمت حضرت خواجه کردند یکے جمع آمدند
زمانیکه جمال باکمال حضرت خواجه را مشاهده کردند از خود رفتند و قشعریره براندام ایشان روئے داد چون
حضرت خواجه قدس سره بدید فرمود که با آنکه شمار از قوت و قدرت حضرت آفریدگار عظمت هست امادر
خالق و مخلوق امتیاز ندارید حیف است که به پرستیدن آتش و کوشیدن ناحق کار خود را خراب میکنید
جواب دادند که ما را از آتش دوزخ ازیں خوف و خطر است ـ باشد که از پرستیدن و عزیز داشتن خدایها
رعایت و مسامحت روادارد حضرت شیخ الاسلام خواجه بزرگ قدس الله سره العزیز باستماع
اینمعنی تبسم کرد ـ و فرمود که این همه غیر از طاعت و پرستیدن ذات مطلق بدست نه آید آتشے را
رهزه آن نباشد که بے حکم حضرت خداوندگار احدے را بسوزد ـ کافران عرض کردند که حضرت شیخ
که غیر یاد حق کار دیگر نه دارد ـ اگر از آتش سوزان خویشتن را پیش ما محفوظ و مصئون داشتن تواند
ما را همباید تا یک لحظه از پرستیدن آتش که معبود و مسجود ما است احتراز و اجتناب کنیم حضرت خواجه
چون این سخن بشنید فرمود که اگر مردان خدا را در خرمن آتش بیندازند همدران وقت سرد شود ـ و انطفا
پذیرد ـ و هیچ زحمتے نه رساند ـ این بگفت و نعلین پائے راست کشیده در انبار آتش بیند اخت
آن همه آتش تیز که شعله خیز و شراره انگیز بود در طرفة العین سرد شد و انطفا پذیرفت ـ چون نعلین
پاک از ان انبار بر آوردند ـ دیدند که هیچ آسیب نرسیده است همچنان بود که انداخته بودند ـ با ظهار
اینچنین عظمت عظمے و کرامت علیا ـ ترسابچگان باعتراف حق والوهیت حضرت خواجه بزرگ علیه الرحمة
زبان حال بکشادند و از شیوه ناراستی و عقاید ناروا تائب و تارک شده بدست حق پرست حضرت
شیخ الاسلام حضرت خواجه معین الحق والدین قدس سره بتصدیق ایمان و تسلیم اسلام کردند و از
زبان از واصلان خدمت شیخ گشتند ـ حضرت خواجه معین الحق قدس الله سره فرمود بزرگے بود
که خواجه عطا سلمی نام داشت او تا به چهل سال روئے بسوئے افلاک نکرد ـ استفسار کردند که چند این گریه و زاری
و بیقراری از چیست گفت که از خجلت و شرمساری گور و هیبت فردائے محشر باز پرسیدند که بسوے
آسمان ندیدن چون است ـ جواب داد از بسیاری گناه و خنده ها که در مجلس ها زده ام نازغ نشسته ام

وہم درین محل فرمود کہ خواجہ فتح موصلی از یاران طریق و بزرگان جماعہ صوفیان بود بہ گریستن و اندوہگین نشستن مداومت داشت از افراط گریہ گوشت رخسار ریختہ بود۔ بعد وفات او را در واقعہ دیدہ پرسید کہ خدائے تو با تو چہ کرد۔ جواب داد۔ انعام فرمود و از گناہانم در گذشت و زمانیکہ مرا بصعود عرش بردند خطاب آمد کہ فتح از چہ بود کہ سالہا بگریستی۔ آنا از رحمت ما امیدوار نبودی۔ بسر سجدہ آوردم و عذر خواستم کہ خداوندا از عفو آمرزش تو حرمان نداشتم۔ آنا از اندیشہ منزل گور و پرسش دیوان محشر و بیرد دستی فرشتہ موت خائف و سہمناک بودم و میگریستم۔ فرمان آمد کہ بعد ازین مترس و ایمن باش حضرت خواجہ معین الحق میفرماید کہ خدمت حضرت شیخ الخافقین خواجہ عثمان قدس سرہ در سفر ہمرکاب بودم۔ جائے خانقاہ بود۔ و در انجا خدمت شیخ صدرالدین محمد احمد را دیدم کہ ہر کہ دران خانقاہ مے آمد محروم نمیرفت و با ہر کہ چیزے مے داد میفرمود کہ در حق من دعاے استقرار و استمرار ایمان باید فرمود۔ و چون آن بزرگوار۔ ذکر گور و قیامت مے شنید مے ترسید۔ و چندان میگریست کہ از چشم خون جگر مے تراوید۔ و بہمین نمط ہفت شبانہ روز در شدت اضطراب و شیدن بسر مے برد۔ زمانیکہ غلبہ گریہ و بکا فرصت مے داد بحال خود بازمے آمد روئے بسوئے خضار جلسہ میکرد و میگفت کسے را کہ خصم مرگ در عقب و حریف نفس و پندار در پے باشد۔ او را بہ سکون و شکیب چہ کار۔ حضرت خواجہ معین الحق قدس سرہ فرمود کہ فاتحہ بہ نظر کشادہ کار و برآمدن احتیاج از بس نافع است از حضرت ختم رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در خبر آمدہ است کہ ہر آنکہ کار دشوار و مشکل صعب در پیش دارد فاتحہ الکتاب باین نہج بخواند ....
بسم اللہ الرحمن الرحیم و میم آخر کلمہ را بالام کلمہ الحمد ضم کند و آمین سہ بار بخواند حضرت سبحانہ تعالے شانہ رحمت فرماید و از رحمت وسعت محفوظ دارد۔ و مرام او بہ تعجیل و تسہیل برآید و ہم دران محل فرمود کہ وقتے حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم بہ یاران خدمت فرمودند کہ حضرت رب العزت ہر انچہ کہ برکات و خیرات بر من لطف فرمودہ است پیش ازین بر کسے انبیا و مرسل میسرے نبود وقتے مہتر جبرئیل نزول کرد و از حضرت کبریا خطابم آورد کہ در مصحف مقدس سورہ ہست۔ کہ اگر در

توریت و انجیل بود. احدے از امم کلیم و مسیح علیهم السلام جهود و ترسا گشتے. بعد ازان بان حضرت
خواجه بزرگ فرمود که سورهٔ ام الکتاب کلی و جزوی عوارض دردها را دواست. دردمندے که
از چاره و درمان عاجز آید و خوشحال نگردد سوره مذکور را بآیین سنت در فریضه صلوٰة سحرگاه مع
بسم الله چهل و یکبار بخواند و بدمد. حق سبحانه تعالی شانه شفائے کامل و صحت عاجل ارزانی فرماید
هم درین اثنا شیخ الاسلام حضرت خواجه بزرگ فرمود که وقتیکه از مشاهیر دیار شام بشهرے رسیده
بودم بیرون شهر در غارے درویشے را دیدم که در آنجا ساکن و بکثرت مجاهده و شدت فقر و فاقه از بس
نحیف ضعیف و لاغر و ناتوان شده بود غیر استخوان از گوشت و پوست چیزے نداشت
شیر درنده بحاذ غار نشسته بود. گوے که خدمت حاجبے تعلق داشت. از بیم آنچنین گزند قوی در
معرض تخویف شدم و نتوانستم که تقدیم کنم. آنگاه نظر درویش بر من افتاد. و به آواز بلند گفت
که پیش بیا و هیچ مترس. چون نزدیک شدم بنشستنم اشارت کرد. بنشستم روے ادب
بر زمین آوردم. اول سخنے که بر زبان شیخ بیاسش رفت اینست درویشے که قصد یکے نکند آنهم
قصد او نکند و ازین قبیل بسیار سخنها گفت. بعد ازان از من پرسید که از کجا مے آئی. جوابش
گفتم از بغداد. فرمود نیک آمدی. باید که خدمت درویشان و عاملان شعار کنی تا بهتر باشی.
چندین سال است که درین غار نشسته ام از خلق و خلائق بریده در گوشه قناعت نشسته آرمیده ام
و از ترس نماز ندامت میکشم. گوے که نماز میگزارم. در دل خود اندیشه دارم که اگر دقیقه از دقائق نماز
از دست برود آنهمه که کردم و خواهم کرد باطل و عاطل گردد و جمله عبادت و طاعت نامقبول درگاه
شمارند. هر آن کسے که از عهده نماز بدر آید کارے عظیم کرده باشد. خواجه معین الدین قدس سره
میفرماید که در شهرے جماعه مسلمانان دیدم که قبل از هنگام نماز انتظار اذان میکردند. از ایشان موجب
انتظار پیش از وقت پرسیدم گفتند که بوجه اینکه وقت نماز بمداهنت و سستی ضائع نه باشد و اندرونه
وقت ادا کنیم. هم درین محل خواجه بزرگ فرمود که سمتے از حضرت رب العزت بر حضرت موسے علیهم السلام
در صفت جهنم الهام شد و فرمان آمد که یا موسے علیه السلام در دوزخ جهنم وادی هاویه آفریده ام آن

طبقه هفتم است از طبقات دیگر خطرناک و مصائب انگیز و تیره و تار و هم از افعی و عقرب معمور است اگر
نائره از ان آتشخانه جهان سوز درین تنگنائے عبرت آباد افتد ارض و فلک و شجر و حجر جمله بسوزد
و آب بحار بسان روغن مشتعل گردد و این همه عقوبت و عذاب به دو طائفه مخصوص است اول آنکه
در نماز تغافل و تکاهل روا دارند و دوم آنکه سوگند دروغ در میان آرند و همدرین اثنا فرمود که بزرگے
محمد اسلم طوسی نام داشت وقتے به باده حصول کار سوگند راست بر زبان آورد و این زمان
سکر بود چون بحال آمد و از خوردن سوگند راست متنبه شد فرمود که اینک سوگند راست بر آوردم
گاه باشد که بوجه دیگر بر زبان آید این بگفت و پیمان کرد که مدت العمر به سکوت و خاموشی بگذارد
بعد ازین تا زمان چهل سال در صدر حیات بود اما لب نکشاد و هیچ سخن نگفت همدرین تسلسل
بیان فرمود که روزے رابعه بصری و خواجه حسن بصری و مالک دینار و خواجه شفیق بلخی رحمة الله علیهم
در بصره همنشین بودند و کلام در صدق محبت بود خواجه حسن بصری گفت که دوست در دوستی
صادق آن باشد که چون درد محنت در پیش آید صبر کند رابعه گفت ازین سخن بوے
ادمن ست آید مالک دینار فرمود که هرچه از دوست آید بران راضی و شاکر باشد بعد ازین
سخن ... خنده قاه قاه افتاد فرمودند که اینچنین خنده در مقابر منع آمده است که جائے
عبرت است ازینکه از حضرت رسول حق صلی الله علیه وسلم در خبر است که هر گاه کسیکه در گورستان
رود آسودگان قبور گویند که اے غفلت شعار اگر آگاه باشی و خبر داری که بر ما چه میگذرد تا از هوا و هوس
بگذری و خوردن و خفتن و آسودن بر خود روا نداری همدرین محل حضرات خواجه فرمود که بزرگے
دیدم که از بسے ضعیف و منتهی العمر بود و مشغولی و استغراق بمرتبه نهایت داشت چون خدمت
او دریافتم سلام کردم و بخود اندیشیدم که از احوالش چیزے بپرسم پیر بزرگ بصفائے قلب
مکاشفه دو فرمود که روزے با یارے در گورستان بودم یارے که در صحبتم بود سخن لاابالی و
خندیدن و گفتن آغاز کرد مرا خنده و قهقهه فرا گرفت ناگهان از درون گور که بران تکیه کرده بودم
ندا آمد که ای غافل ... وحیف بر ان کسانیکه ... را منزل فنا در پیش است و ملک الموت در کمین است

خندند و عملها فلانه را بکار برند ـ و بر آمال کار نظر ندارند ـ حضرت شیخ الاسلام خواجه بزرگ میفرمایند که در سلوک
مذکور است که فردای قیامت از عاشقان صوفی را فرمان رسد که به بهشت روند آنها عرض نمایند
که ما را بهشت مطلوب نیست که رابعه که به نیت بهشت ترا پرستیده است ـ همین انشا حضرت
خواجه بزرگ فرمود که دیدن پنج چیز هر یکی از عبادات است ـ اول هر فرزندیکه در روی والدین
بدوستی حق تعالی ببیند اجابت حج اکبر باشد ثم آنکه زمانیکه پسر بر قدم مادر و پدر بوسه زند
ثوابی عبادت هزار ساله باو رسانند و بیامرزند ـ وقتی جوانی گناهگاری و تبه کاری ایشان
شصت ساله نقل کرده بود ـ وی را در خواب دیدند که به فضل قرب با حاجیان میخرامد پرسیدند
که این همه علو پایه و سمو مرتبه از چیست ـ جواب داد که مادر پیرزال داشتم ـ وقتیکه بیرون خانه
میرفتم سر در پای ضعیفه نهاده رخصت میخواستم و آن ضعیفه عفیفه دعای آمرزشم میکرد
و میگفت که حق سبحانه تعالی ترا ثواب حج روزی کند ـ چنانکه دعای آن ضعیفه پایه اجابت
یافت و مستجاب شد و همچون من آواره و مذموم را نجات دادند و بخشیدند ـ حضرت شیخ الاسلام
خواجه معین الحق میفرماید که ایمان مرکز انوار است که در دل مومن قرار گیرد ـ بنده مخلص چندان
که براه ثواب رود ضیای قلب بترقی باشد چون بنیکی و صلاح استقامت و استحکام پذیرد
دل مومن تقوی گردد و بدبختی اعمال ـ تاریکی بیفزاید ـ چون بدبختی اعمال و خباثت بهیئت کند
شقی القلب و منافق گردد ـ چون منافق شد از رحمت حق محروم و مایوس گشت ـ آنگاه فرمود که
بر دل مومن هفتاد حجاب است و بر دور هر حجاب هفتاد فرشتگان در تسبیح و تحلیل مامور
باشند ـ هر آنکه مومن را بیازارد همچنان است که همه فرشتگان اندران حجاب مامور باشند
آزار رسانیده است منقول است از کتب سیر که حضرت خواجه بزرگ را با حضرت غوث الثقلین
سلطان المشرقین و المغربین دو بار ملاقات واقع شد ـ اول آنکه نخست حضرت غوث الاعظم خدمت
خواجه بزرگ را ... میفرمود که وجود معین الحق و الدین از قدوه مشائخان زمان خواهد بود ... دوم آنکه
وقت بسیار اتفاق مصاحبت و همنشینی دست داد ـ وقتی حضرت خواجه بحضرت غوث الاعظم

درخواست کرد کہ چیزے از سخنان حق بیان فرمایند فرمود کہ سخن حق از زاویہ تنہائی مطلوب است۔
حضرت خواجہ بتکرار گفت کہ در کنج تنہائی رفتن از دو سبب نامناسب است یکے آنکہ اگر گوشہ
حق نیوش پیر دستگیر من برسد باشد کہ از روے غیرت خاطر آیش برنجد و موجب نقصان
من باشد زیرا کہ موازنہ کلام و کمال احدے بمقابل رضاے پیر دستگیر خود بہتر نمیدانم و دیگر اینکہ
حضار جلسہ از دو حال عاری نباشد۔ اغنی محرم مانند یا نامحرم و نمیدانم کہ بدلہا چہا اندیشند
و خیال حسام ببرند۔ چون این بشنید حضرت غوث الاعظم ہیچ نہ گفت و سکوت فرمود۔ بعد ازین حضرت
غوث الاعظم اذن دعوت فرمود قبول فرمودند۔ چون از ما حضر بر سفرہ آوردند حضرت خواجہ بزرگ
گفت کہ طعام بے نمک است گفتند نمک از کجا آید۔ القصہ مردے کہن سال کہ بیرون شہر
سکونت داشت طلب فرمودند۔ و براے سماع اشارت کردند گفت کہ مزامیر ندارم۔ اما چون سماع آغاز
شد ہمہ مزامیر کہ پیشتر از مطربان برگرفتہ در یک حجرہ نگاہ داشتہ بودند۔ بے منت دست کسے
نغمہ آغاز کردند۔ در آنوقت حضرت غوث الاعظم را یکے از مریدان خدمت سوال کرد کہ امروز اینچہ حالت
فرمود معین الدین سجزی چشتی مہمان ما بودہ است ہمان روز حضرت غوث الاعظم پارچہ از قسم کتان بحضرت
خواجہ بزرگ بداد۔ چون حضرت خواجہ بزرگ آن پارچہ را در خدمت حضرت پیر دستگیر خواجہ عثمان ہارونی
قدس اللہ سرہ العزیز گزرانیدند۔ خدمت حضرت خواجہ عثمان رحمتہ اللہ علیہ از ان پارچہ دستار کردہ بر
فرق خواجہ بزرگ از دست خود بستہ کردند۔ ہمدرین اثنا فرمود کہ ہر کہ مومن را اگر بد گوید۔ باشد کہ با او در خود زنا
کردہ است و دعایش زنہار مستجاب نشود و اگر بغیر توبہ فوت کند عاصی خاطی بماند۔ ہمدرین محل فرمود
کہ سلام گفتن و در سلام سبقت کردن موجب کفارت گناہ۔ و ثواب عظیم است ہر آنکہ از مجلس خیزد
و سلام گوید رحمت حق سبحانہ تعالے بروے فرود آید و ہمدرین زمان فرمود کہ چون بہ مسجد برود باید کہ پاے
راست پیش نہد و بگوید بسم اللہ و علی اللہ توکلت علی اللہ لا حول و لا قوۃ الا باللہ من الشیطان الرجیم
و چون مومن نخست پاے راست در مسجد نہد فرشتگان براے آمرزش او دعا کنند و چون از
مسجد بیرون آید اول پاے چپ بیرون نہد فرشتگان گویند یا رب نگاہدار و حفاظتش و اکن د

بہشت و نعمت جاوید او را نصیب گردان و ہمدرین مقام فرمود کہ زمان آخر پدید آمد۔ اندران زمان
مرگ بہتر از حیات باشد۔ زیرا کہ عیش و راحت بر مسلمانان تلخ گردد۔ امرا جبر او تظلم روا دارند و
عالمان عہد رشوت بگیرند۔ اندران وقت خیر و برکت از خلق برخیزد و شر و فساد و بغض و عناد در ظہور آید
انگہ فرمود کہ صدقہ کسی باید داد کہ درویشی و فقیری مستور دارد۔ ہر کہ صدقہ بر این نہج بدہد خدا تعالے
او را ببخشاید بعد ازین فرمود کہ ہر آنکہ توبہ نصوح کند قبل آن باید کہ باب توبہ بستہ نہ شود و فرمود کہ توبہ
و استغفار کردن بر جملہ مسلمانان فرض است باید کہ پیش از آنکہ شحنہ مرگ بر سر رسد بہ توبہ و
استغفار عمل کند و در توبہ باز است تا آنکہ آفتاب از سمت مغرب طلوع نہ کند۔ حضرت خواجہ معین الحق
رحمتہ اللہ علیہ میفرماید کہ روزے با شیخ محمد اجل شیرازی یک جا بودم۔ وقت نماز مغرب بود
خواجہ اجل تجدید وضو کردند۔ اما خلال انگشتان در سہو افتاد ناگاہ ہاتف غیب ندا داد
کہ شیخ اجل دعوے دوستی ما میکند۔ و سنتی را از مسنون ما ملحوظ ندارد بعد ازان خواجہ اجل
سوگند خورد و پیمان محکم بست و تا بزیست سنتی از سنن رسول اکرم علیہ السلام ترک نداد۔ ازینجاست
کہ ترک سنت خطا است و موجب نارضامندی حضرت خاتم الانبیا صلی اللہ علیہ وسلم
و ہمدرین محل فرمود کہ طائفہ عارفان اہل فضل و فضائل اند و مستغرق و متحیر بجمال دوست چون
علمائے در شب بحالت طہارت خواب استراحت کند۔ فرمان آید بہ فرشتگان تا آنکہ او بیدار شود
در پہلویش قرار گیرند و آنگاہ کہ بیدار شود۔ بدعا اشتغال ورزند کہ خدایا بنواز و بیامرز این بندہ را
کہ با طہارت خفتہ بود و ہمدرین محل فرمود کہ روزے حضرت رسول برحق صلی اللہ علیہ وسلم
ابلیس را در غم رسیدہ و اندوہگین دریافت در پرسید کہ این ہمہ اندوہ و تعب از چہ سبب است
جواب عرض کرد کہ از چہار چیز کہ از امت حضرت بظہور مے آید اول موذنان کہ اللہ اکبر میگویند
و ہر کہ متنبہ مے شود بجواب مے پردازد و ہمہ ہا ساحل قلزم رحمت و بخشایش جائے مے یابند دوم
دوم از تکبیر نمازیان کہ بہ جہاد و جدال حق بر مے آید سوم از وجہ حلال درویشان کہ ایشان از وجہ
حلال بدیگران بخش مے دہند و موجب آمرزش دیگران میشود۔ چہارم از آنانکہ نماز صبحگاہ بگذارند

وتا طلوع آفتاب به احسن الاذکار بر جائے نماز قرار مے گیرند و در نماز اشراق مشغول مے باشند۔ یا رسول اللہ
زمانیکه من در عالم ملکوت بودم در صحف دیده ام که هر که نماز سحر بگذارد و تا به برآمدن آفتاب بر جائے نماز
قرار گیرد و اشراق تمام کند حق تعالے او را با هفتاد هزار کس که ازان او تعلق دارد وابسته باشند
بیامرزد و همدرین عمل فرمود که نباشی ایچل سال به دزدی کفن بسر کار داشت بمرد۔ او را در خواب
دیدند که در بهشت مقام دارد متحیر ماندند و باستفسار رفتند۔ جواب داد که ببرکت نماز بامداد که تا برآمدن
آفتاب نیز ادائے نماز اشراق بر جائے بودم و بعد ازین به مهمات نباشی مصروف مے شدم
چون حضرت حق سبحانه تعالے اندک پذیر و بسیار بخش است بر من نوازش فرمود آورده اند که چون
حضرت خواجه را زمان وصال ایزد متعال نزدیک تر رسید بیشتر از بیگانه و یگانه ترک تعلق نگاه داشته
بودند و بسا اوقات بر بعدی و تعب فرزندان دلبند که سوانح آینده منکشف ضمیر منیر بود تحسر و
تاسف مے فرمودند روزے پسر بزرگ خواجه فخر الدین را بصبر و تسکین بشارت کرده ارشاد فرمودند
که بابا فخر الدین اینهمه که از ما و شماست فانی و ناپایدار است و غیر از محبت حق سبحانه تعالے شانه
هر آنچه از موانست از فرزند و خویش و پیوند باشد همه بے ثبات و بے بنیاد است باید که در رضائے
الٰهی محکم و مستحکم باشی و دامن صبر و استقلال در زمان اذیت و غربت و مسافرت از دست ندهی
چون این حکایت تمام شد فرزند ارجمند را وداع فرمود و شیخ الاسلام حضرت خواجه بزرگ بمشاهده
جلوه شاهد حقیقی مشغول گردید و پیش از وقت زمان وصال در حجره محکم کرد تا آنکه بروز ششم
ازین واقع در حجره بکشادند دیدند که حضرت خواجه بزرگ قدس الله سره العزیز ازین سرائے فانی
بعالم جاودانی رحلت فرموده است و بر جبین پاکش از قلم قدرت بخط نسخ رقم زده اند هذا
حَبِیْبُ اللّٰهِ مَاتَ فِیْ حُبِّ اللّٰهِ۔ و از لمعات چهره مبارک آثار برکات و تجلیات و انوار ساطع
و طالع بودند نقلست که حضرت خواجه بزرگ را از بندگان خدمت که بخصوصیت علم و عمل ممتاز

نایٹ: در سال سیزده صد و سه هجری که درستی در و دیوار و سقف و فرش خانقاه شریف مے نمودند از ته فرش سه سبوچه بزرگ مملو از خاک پاک برآمده و آن خاک که بعد یک صد ... سال ... که هنگام ... آلوده در سبوچه مملو دفن کرده بودند چنانچه سبوچه ها برآمده به تبرک سابق در پائے دیوار غربی دفن کرده ۱۲

بود غسل داد۔ وہمانجا خانقاہ شریف بسمت جنوب از مسجد بزرگ اکبر بادشاہ دہلی نمود اراست و صاحب سجادہ بعد ختم محفل قُل کہ خلعت سجادہ نشینی ر بر راست کردہ می آید بہمونجا کہ جائے غسل حضرت خواجہ بزرگ است بر ان مسند مے نشیند و جمع از ارباب وطائف وغیرہ ملازمان آستانہ عالیہ وفقراو خدمت رسیدہ نذور وفتوح میرسانند۔ تاریخ وفات حضرت خواجہ بزرگ بقول صحیح در سال ششصد وسی وسہ قرار دادہ اند۔ جمعے از اہل اسلام و قوم ہنود جمع مے آیند و فیض ہا مے یابند؂

آئین عرس شریف

برویت ہلال جب المرجب آغاز عرس شریف معین است و مجالس سماع بنیاد میکنند و قدیکہ یک ربع شب بگزرد۔ فضائے محلس بہ قنادیل و چراغان منور و مزین میشود و حضرات صوفیہ صف بستہ مے نشینند و ذکر پاک و تحیتہ و سلام خفاظ و مولودیان میخوانند و سامان جلوس نقرہ مثل مجمرہ عود سوز وغیرہ در وسط محفل مے نہند و بعد اتمام و اہتمام ضروریہ بحضرت صاحب سجادہ اطلاع میرسد و چون حضرت صاحب سجادہ در مجلس مے آید۔ جماعت فقراو عمدہ صفیا بر سم تعظیم و سلام مے خیزند و چوبداران تا لب فرش استقبال میکنند نشست صاحب سجادہ برگدیلہ بجا ذعود سوز کلان در وسط صف صدر مقرر است و بعد ازان کہ صاحب سجادہ داخل محفل مے شود۔ حافظان و مولود خوانان فاتحہ بروح پر فتوح حضرت خواجہ بزرگ میخوانند و دعائے سلامتی بادشاہ و حضرت صاحب سجادہ بنیاد میکنند و بعد ختم فاتحہ محفل سماع گرم میشود و نوبت بوجد و حال مے رسد چون نصف شب بگزرد میرسد صاحب سجادہ برائے غسل مرقد مطہر میرود۔ داول از دروازہ مکی داخل گشتہ در گوشہ مشرق و شمال متصل مشبک سنگ سفید گنبد شریف تبدیل لباس میکنند و تا ایوان کہ بسمت گوشہ مغرب و جنوب درون احاطہ واقع است و بُہری عندن معروف است و در یک سبو چہ گل در انجا چراغ مے سوزند صاحب سجادہ دست و پا مے شویند و بعد ازان درون گنبد رفتہ مرقد مبارک را از دست خود غسل میدہند

وکسان ہفت چوکی خدام درا دائے خدمت آبرسانی و آفتابہ برداری وغیرہ مصروف مے باشند
وبعد غسل حضرت صاحب سجادہ عرق گلاب خوشبو صندل و گل بر مزار شریف مے پاشد و
قبرپوش پوشانیدہ بیرون گنبد مے آید وبدستور سابق تبدیل لباس فرمودہ در محفل سماع میرسد و
در صف اصحاب قرب صدر صدور بودہ تا اختتام محفل قیام دارد۔ الغرض از آن شب تا به
شب ششم بہمین طریق محفل سماع برپا مے شود۔ وبتاریخ ششم بعد از نماز صبحگاہ حضرت صاحب سجادہ
اقسام شیرینی وطعام کہ نیاز مخصوص حضرت خواجہ بزرگ است بہر صادر و وارد تقسیم مے فرمایند و
فقرا و مشائخ و امرا و عمائد مدعو میباشند وبعد از نماز ظہر کہ از اکل و شرب فراغت مے یابند مجلس سماع
شروع مے شود وبسوز و گداز و راز و نیاز باختتام میرسد بروز ششم محفل قل کہ عبارت از ختم آخرالاست
از وقت یکپاس روز برآمدہ بنیاد میکنند۔ امّا از ہجوم فقرا و ارباب تماشا چندان اژدہام میباشد
کہ در وسعت سماع خانہ مجال نفس برآوردن وتاب برجا ماندن مشکل تمام دست میدہد واز رائحہ عطریات
وعرق گلاب ودود مجمر عود وسوز مشام جان تفریح عجیب وتفتیح غریب مے یابد واز نزول خیرات
وبرکات بر اصحاب قرب فتح الباب سعادت وقبول روے میدہد واز کثرت انوار وتجلیات
در دیدہ حیرتیان پیکر حقیقت ومعرفت جلوہ شگرف مے در آید۔ زہے بختیاری بختمندی کہ اہل
صدق و یقین بدست مے آید وہر یکے از ایشان از خوان انعام والتذاذ بخشش کافی و بہرہ وافی
مے ربایند وہمدرین حال و احوال چون آفتاب بخط استوا مے رسد التزام و اہتمام فاتحہ بوقوع
مے آید والتہاب آتش سماع انطفا مے پذیرد۔ اول چادرے خوش رنگ ولطیف در وسط بزم
گستردہ بالایش کوزہ صندل سائیدہ و قمشہ گل وگلاب و برگ پان مے نہند و حفاظ و
مولود خوانان خوش الحان وپاکیزہ جمال گرد پارچہ گستردہ کہ باصطلاح دسترخوان میگویند جمع آمدہ
بذکر خیر وسعادت اشتغال مے نمایند۔ وبعد از آنکہ رسم فاتحہ بانجام میرسد بحاضران مجلس
صندل و بیڑہ برگ پان تقسیم میشود وپس از آنکہ چوبداران چوب نقرہ بالا میکنند۔ این علامت
است از ختم محفل وہمبرین نشان وعلامت۔ بالاے نقارخانہ نوبت شادیانہ مے نوازند و

اول از ہمہ پیش صاحب سجادہ دستار و خرقہ بے بہا کہ مکلف و مکلل میباشد مے آرند و این
خلعت جانشینی و صاحب مقامی حضرت خواجہ بزرگ است و بعد آنکہ خلعت مذکور حضرت صاحب سجادہ
زیب بر دوش مے فرماید۔ بحاضران مجلس ہم دستار تبرک علے قدر مراتب مرحمت میشود و ہر یکے
از شاہ و فقیر و غریب و امیر این عطیہ گرامی را موجب سعادت دارین و مفاخر نشاتین دانستہ
و بر چشم و لب نہادہ زیب سر میکنند بعد آن حضرت صاحب سجادہ بنظر ادائے رسم فاتحہ درون
قبہ شریف بر مرقد مقدس میروند۔ اما از ہجوم و کثرت نظارگیان بیک نظر رفتن نمیتوانند
بالآخر بہزار کشمکش راہ مے یابند و حضرت صاحب سجادہ را دست بدست اندرون روضہ شریف
مے برند و حضرت ممدوح بعد از ہزار خشوع و خضوع جبین نیاز بر پائین مزار مالیدہ سمت مشرق
زیر طاقِ مصحف پشت بقبلہ در دہلیز اسے نشینند۔ چون ازین خدمت خاص فارغ مے شوند حضرت
معز اللہ بہزار عز و امتیاز باد لے شاہانہ بیرون روضہ آمدہ بہ خانقاہ شریف متوجہ شدہ بر فراز
مسند مشیخت و ارشاد مے نشینند و جمعے از اہل حال و عمائد و ارباب وظائف و عملہ و فعلہ درگاہ شریف
برسم سلام و قدمبوس جمع مے آیند و صف فقراء آزاد وغیرہ کہ بیشمار مے باشند بغرض نیاز
فضل و نجح تن۔ با علی مدگویان شرف خدمت مے یابند و مقدمات و نزاعات کہ در میان ایشان
ما بین سال بوقوع آمدہ باشند حسب الامر حضرت صاحب سجادہ تصفیہ مے یابند و دران محل
کسے را در بجا آوردن حکم صاحب سجادہ مجال دم زدن و سرپیچیدن نباشد۔ احیاناً اگر کسے
سخن عذر و معذرت در میان آرد تاج و خرقہ او فوت و ضبط میشود و از صف فقراء در حق او
حکم اخراج میرود ◆

آئین محفل پنجشنبہ

مقرر است کہ ہر یوم پنجشنبہ قریب بوقت نماز عشا کہ دو گھڑی شب بحساب ساعت ہندی میگذرد۔
روشنی چراغان و درستی فرش مسند و بخور سوئے قبہ شریف پیش صحن سنگی دالان برائے محفل

پنجشنبہ جائے مخصوص است بعد اہتمام وتیاری محفل متولی درگاہ شریف یک مشغل وچند کس بخدمت صاحب سجادہ مے فرسید وچون حضرت صاحب سجادہ از خانقاہ برآمدہ در جماعت خانہ که بحال سماع خانہ سرآسمانجاہ بنیاد دادہ اند میرسد۔ گھڑیالی درگاہ۔ ساعت سہ میزند واین علامت خبر است از مقدم صاحب سجادہ۔ اول صاحب سجادہ از دروازہ پائین در قبہ شریف داخل میشود وبعد ادائے فاتحہ از جانب دروازہ شرقی برآمدہ۔ براہ بیگمی دالان قصد محفل میکند چون لب فرش میرسد۔ حوبداران استقبال میکنند وارباب مجلس در تعظیم تقدیم مے نمایند وبعد از آنکہ حضرت صاحب سجادہ برافراز گدیلہ محاذ حجرۂ نقرہ کلان۔ رو بہ مزار وپشت بہ شرق مے نشیند۔ حافظان ومولود خوانان فاتحہ بروح پرفتوح حضرت خواجہ بزرگ میگویند ودعائے سلامتی صاحب سجادہ میخوانند وبعد ختم فاتحہ شیرینی کہ بزبان ہندی ڈلی میگویند وبہ قوام شکر وسیدہ وروغن زرد۔ مے سازند بحضار محفل تقسیم میشود ونیز حسب دستور قدیم بخشش مقررہ بہر اہل استحقاق داد میشود وہم قوالان۔ سماع بنیاد مے دہند چون ساعت پنج میشود مجاوران وخدام فرش قبہ شریف از جاروب صاف میکنند واین جاروب خاص است کہ از پر دم طاؤس درست میکنند واین خدمت خاص را فراشہ گویند۔ چون فراشہ ختم مے شود دروازہ قبہ شریف بند میگردد۔ باز تا بہ صبح صادق وانمیشود۔ چون نوبت ساعت ششم میرسد باز بطریق اول فاتحہ میخوانند وہمہ اہل محفل قیام نمودہ۔ دست بستہ رو بہ قبہ میکنند وقوالان اشعار ہندی کہ بہ ... معروف است در محامد واوصاف حضرت خواجہ بزرگ مشہور۔ بہ الحان خوش مے سرایند وبعد ختم۔ آن محفل برخواست میشود وہر یکے بجائے خود میرود ٭

آیین محفل ششم

شب تاریخ ششم ہر ماہ مقرر است۔ وزمان ومکان محفل پنجشنبہ مخصوص۔ اما صاحب سجادہ نمے آید وبہمین جہت عصائے نقرہ ومجمرۂ نقرہ کہ لوازمہ منصب سجادگیست مستعمل نمیشود۔ وشیرینی کہ

بعد فاتحہ تقسیم مے شود معروف است بہ نکتے کہ بہ آرد نخود و قوام شکر ساختہ مے شود +

آئین بسنت

بتاریخ پنجم ماہ کہ بماہ ماگھ واقع شود از خانہ قوال درگاہ گروہ مے آید۔ گروہ بطور گلدستہ مے باشد کہ از گل و شگوفہ فصل بہار تیار میشود۔ و از راہ بازار پیش زینہ میگزرد۔ ہمہ قوالان نغمہ سرایان و لولیان شہر بلباس بسنتی در جلوے مے باشند۔ و ہمہ عملہ و فعلہ درگاہ شریف از متولی تا بہ سگ زن ہمراہ مے باشند۔ عجب رسم دلربا و تماشائے روح افزا است کہ حصر بہ دیدن دارد۔ و قوالان کہ بہ نغمہ و نشید بہار غزلیات تازہ مے سرایند۔ ذائقہ عجیب و لذت غریب میدہد۔ بالآخر ہمین طریق و الزام حاضر و قبہ شریف گردیدہ در گنبد حضرت خواجہ حسین نبیرۂ حضرت خواجہ بزرگ میروند و از انجا در خانقاہ شریف حضرت سجادہ رسیدہ بادائے رسم معینہ مے پردازند +

آئین گل بنگلہ

بماہ ماگھ ہندی کہ فصل بہار گل گلاب است بروز پنجشنبہ چادر گلہائے سرخ درست مے کنند و سلکہائے مسلسل در رشتۂ رنگین در کشیدہ بعد صلوٰۃ شام بر سقف مزار شریف کہ از چوب خوشبودار نصب کردہ اند و ہم در پیرامون آن ہمہ سلک ہائے گل شگفتہ برابر برابر قطار قطار بہ ادائے مطبوع و طرز خوش اسلوب بستہ میکنند و اندران شب ہجوم اہل استحقاق و تماشا و ازدحام عام بمرتبہ غایت مے شود و از زن و مرد و خورد و کلان جم غفیر گرد قبہ شریف و روضہ و فضائے آستانۂ عالیہ حاضر آمدہ بادائے فاتحہ و تحیہ و سلام اشتغال مے ورزند +

آئین ماہ صیام

چون رویت ہلال روے میدہد بنظر آگاہی عوام الناس بر سر نقار خانہ کہ مقام بلند است

نوبت شادیانه می‌نوازند و از همان شب نماز تراویح آغاز میشود اگرچه بیشتر جاها در آستانهٔ
عالیه قرآن مجید میخوانند. اما در مسجد جهانگیری پهلوی قبهٔ شریف جم غفیر و گروه کثیر تراویح میخوانند
و حافظ فرح شاه خان امروهی که بلازم آستانهٔ عالیه است بهر نحو بالحان مرغوب و به آواز بلند
و بصحت تمام و حزم کلام میخوانند و در مسجد شاهجهانی خطیب درگاه که از مدت زمان روضهٔ شریف است
با دائی مطبوع و الفاظ فصیح قرآن خوانی میکند. و همین جهت محفل پنجشنبه بین العصر والمغرب
در ماه صیام مقرر کرده اند. و به شب بستم ختم قرآن مجید و فرقان حمید مقرر است. اندران شب
از کثرت چراغان و تجلیات و انوار فضای حرم آستانهٔ عالیه بقعهٔ نور می‌نماید۔

آئین عیدین

چون رویت هلال عید الفطر بشهادت ثقات ثابت میشود. نوبت شادیانه بنیاد می‌نهند
و بعد هنگام نماز بامداد صاحب سجاده حاضر قبهٔ شریف گشته چادر گل بر مزار می‌پوشانند
و بر قبور اجداد خویش که در جوار آستانهٔ شریف آسوده اند گل و عطر می‌افشانند. بعد ازان چون
وقت نماز میرسد. اول صاحب سجاده برسم سلام حاضر آستانه شده در پالکی سوار میشود
و ماهی و مراتب و شتری وغیره که لوازمهٔ منصب سجادگیست معه قاضی شهر و عامیان شهر در جلو میباشد
پیش ازین کافهٔ اهل اسلام در عیدگاه رسیده انتظار میکشند. چون صاحب سجاده داخل عیدگاه میشود
تکبیر آغاز میکنند. و بعد ختم نماز و خطبه. چون صاحب سجاده معاودت میکند اکثر از عمله
درگاه انتظار میکشند. و چون سواری صاحب سجاده پیش زینهٔ درگاه میرسد. در اوان سواری
پالکی مفارقت کرده پای راست بر زینهٔ اول درگاه شریف می‌نهد. شادیانهٔ تهنیت بر نقاره
نقارخانه می‌نوازند. بالآخر صاحب سجاده با دای شاهی برسم سلام در قبهٔ شریف حاضر میشود
و زیر طاق مصحف نشسته فاتحه بروح پر فتوح حضرت خواجه بزرگ میرساند. چون فارغ میشود
به خانقاه شریف آمده بر مسند سجادگی می‌نشیند و همه ارباب طوائف و نوبتیان و باورچیان و چوبداران

نغمہ گویان متعلقہ آستانہ عالیہ گرد آمدہ مراسم تہنیت بتقدیم میرسانند و علے قدر مرتبہ انعام میبابند و قریب رسم عید الفطر دستور عید الضحے ہم معین و مقرر است +

آئین ایام عشرہ محرم الحرام

از رویت ہلال محرم رسم نغمہ و سرود موقوف میگردد۔ و فاتحہ شہیدان کربلا و اہلبیت مجتبےٰ بر کوزہ شربت ناب و رائحہ عطر و گلاب میرسانند۔ و تا بروز سوم عشرہ محرم بہمین نمط دستور دارند و آثار حزن و ابتہال و رنج و غم کہ مقتضی محبت است از در و دیوار و شجر و حجر آستانہ عالیہ موثر میشود کسے بیند کہ دیدہ بینا دارد۔ و کسے داند کہ قلب صحیح دارد و محبت قوی مکنون خاطر او است +

آئین محفل میلاد شریف

سرور عالم نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم

شب دوازدہم ماہ ربیع الاول توقوع مے آید و بطریق محفل پنجشنبہ باحسن وجہ باختتام میرسد +

آئین عرس

حضرت پیران پیر شیخ المشائخ و معارف خواجہ عثمان ہارونی قدس اللہ سرہٗ

دستور است کہ بہ شب پنجم ماہ عید الفطر در مقام سماع خانہ محفل مے شود۔ و برسم معمولی صاحب سجادہ زیب محفل میگردد۔ و بروز ششم محفل قل بنیاد مے نمایند و بہر طور اہتمام و التزام محفل بطریق محفل قل حضرت خواجہ بزرگ بوقوع مے آید۔ چون محفل ختم مے شود۔ دستار مشیخت بر فرق مبارک حضرت صاحب سجادہ قریب و مزین میگردد بہ دیگرے دستار دادہ نمے شود +

آئین عرس بزرگان سلسلهٔ معینیه

جانب پائین روضهٔ شریف پیش دالان آرت کارت محفل سماع بر سطح فرش سنگ معین است صوفیان صفت بسته می نشینند و قوالان رسم سماع ادا میکنند۔ و آغاز محفل بعد ساعت شش که سماع معمول ذکر کا ختم می شود مقرر است و قریب نصف شب ختم محفل گشته شیرینی تقسیم می نمایند اما درین محفل ها عصا و مجمر ها نقره که لوازم سجادگیست مستعمل نمیشود ❖

باب دوم

در تذکرهٔ اولاد و اخفاد حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین قدس الله سره العزیز

آورده اند که حضرت خواجه را تا سن هشتاد سال در تجرید و تفرید درگذشت و هنوز تاهل اختیار نفرموده بود شبی در عالم رویا که چشم ظاهر آشنائی خواب و دیدهٔ دل شاهد رب الارباب بود۔ از حضرت ختم رسالت و صدر النبوت بشارت رفت که معین الدین تو معین دین ما هستی اما سنتی از سنت های ما بگذاشتی۔ چون حضرت خواجه بزرگ بیدار شده و بعد ادای فریضه سحر به جلوت ارباب محبت صحبت افتاد ملک خطاب نام که حاکم قلعه بیلی بود۔ خاتونی از قبیله راجپوت که به غنیمت یافته بود بخدمت رسانیده حضرت خواجه به ارادهٔ اولی آن جمیله عفیفه را به سلسله زوجیت مباهی فرمود۔ و امة الله نام کرد۔ خاتون دیگر بنت سید وجیه الدین مشهدیست که به اشارت و بشارت حضرتنا و مولانا امام جعفر صادق رضی الله عنه در حبالهٔ نکاح حضرت خواجه درآمد از هر دو عفیفه سه پسران و یک دختر بوجود آمدند اما در بطن اختلاف است بعضی بر آنند که از بطن سیده محترمه خواجه ابوسعید و بی بی حافظه جمال متولد شدند و از بطن جمیله دیگر خواجه فخر الدین و خواجه حسام الدین بوجود آمدند والله اعلم بالصواب۔

خواجہ ابوسعید را دو پسران بودند۔ خواجہ احمد و خواجہ وحید کہ ذکر پاک اینہا در فوائد الفواد از حضرت
سلطان المشائخ منقولست و بی بی حافظ جمال را حفیت شرعی۔ شیخ رضی الدین بود کہ بر کنار حوض
مندولا در نواحی قصبہ ناگور است۔ سید حسام الدین بعین شباب از چشم مردان نہان شد و بصحبت
ابدال و رجال الغیب پیوست۔ امّا حضرت خواجہ فخر الدین را پسرے بوجود آمد کہ حسام الدین سوختہ
نام داشت و او از بس عابد مجاہد ممتاز و مرتاض مورع و متورع سوختۂ آتش محبت و آسودہ
درد و محنت بود و بہ فیض صحبت حضرت سلطان المشائخ از امثال و اقران گوئے سبقت
ربودہ بود مرقد پاکش در قصبہ سانبھر باختر سوے بر سر راہ اجمیر واقع است و خلق خدا از ان حظیرۂ
گرامی فیضہا مے ربایند۔ او را دو پسران بودند معین الدین خورد و قیام الدین بابربال اول از ین
کامل و اکبر بود۔ کمالات علمیہ و آثار حلبیہ داشت و بے واسطہ کسے با حضرت خواجہ نسبتے بود۔ امّا
انجام کار باشارت خواجہ بزرگ بہ خواجہ نصیر الدین چراغ دہلی رجوع کرد و خلافت یافت۔ اولادِ
پاکش بہ سبب ناہمواری و ناہنجاری کفار سکونت مالوہ اختیار کرد و از مدینۃ الہدایت و دار الولایت
اجمیر ہجرت فرمود۔ سید قطب الدین کہ بعہد سلطان محمود خلجی خداوند دوازدہ ہزار سوار بود و نیز
خان خطاب داشت از نبائر پاک خواجہ معین الدین خورد است و دیگر ہم صاحب مقام عالی و برگزیدۂ
حضرت آفریدگار بود و جوہر شجاعت و جلاوت نگاہ میداشت و بمقابلہ کفار داد جرأت و شہامت
مے داد۔ حتے کہ گروہ مخالف از دست او بہ ستوہ مے آمدہ از ینجہت نامش ہٹیلا بانگھ کردہ بودند
شیخ المشائخ دیوان سید غیاث الدین احمد علیخان حسنی الحسینی لاریب فیہ از اولاد امجاد حضرت
خواجہ بزرگ است سلمہ اللہ تعالی سلسلہ نسب شریفش بہ نوزدہ واسطہ بخواجہ قیام بابربال
منتہی مے شود۔ شیخ المشائخ دیوان سید غیاث الدین احمد بن دیوان سید سراج الدین احمد
بن دیوان سید امام علی احمد بن دیوان سید محتشم علی احمد بن دیوان سید اصغر علی احمد
بن دیوان سید امام الدین احمد بن دیوان سید منیر الدین احمد بن دیوان سید سراج الدین احمد
بن دیوان شیخ ابو الفتح احمد بن دیوان سید علم الدین احمد بن دیوان خواجہ ابو الخیر احمد بن شیخ

معین الدین احمد ثالث بن شیخ المشائخ سید شیخ الدین احمد بایزید خورد بن شیخ المشائخ سید نورالدین احمد طاہر بن شیخ المشائخ تاج الدین احمد بایزید بزرگ۔ بن شیخ شہاب الدین احمد بن شیخ کمال الدین شیخ احمد بن شیخ نجم الدین احمد خالد۔ بن خواجہ قیام الدین بابر بال ہٹیلا باگھ رحمتہ اللہ علیہم اجمعین۔ بعضے از اہل دنیا کہ در باب وجود با جود اولاد احفاد حضرت خواجہ بانکار آمدہ اند الحق از جادہ مستقیم تحقیق و راستی دور افتادند و منازل خویش در نہانخانہ نکبت و ذلت نبیاد دادند۔ زیراکہ فقیر مولف بمنشاء تحقیق بتصدیق ایمعنی کتب سیر و سلوک و فرامین شاہان ہند و جریدہ ہا راکہ در تذکرہ اولاد و احفاد حضرت خواجہ مشہور و مذکور بودند از دفتر تولیت و دیوان اوقاف آستانہ مقدس و مطہر بہرسانیدہ مقام یقین را تا بحق الیقین افزودہ است و ہر آنکہ اقوال بزرگان سلف و علم و عمل حضرات خلف را بچشم انصاف دیدہ باشند میدانند کہ وجوب وجود اولاد حضرت خواجہ بزرگ را اولیاء کاملین و بزرگان دین در ہر زمان و مکان تصدیق و تحقیق فرمودہ باعتراف و اقبال گرائیدہ اند۔ غیر ایشان کسیکہ بہوائے نفس و تقاضائے ہوس حرف دیگر میزند۔ دلدادۂ نفس و گرشتۂ ہوا و ہوس است۔ لاجرم مناسب حال و شایان مقال اینست کہ برخے اقوال از ملفوظات و مکتوبات وغیرہم بطرز استنباط و انتخاب در ضبط تسوید و ربط تسطیر درآوردہ شود کہ شاہد حال و مشہود مقال باشد ◆

منقول است از فوائد الفوائد

کہ بر زبان فیض ترجمان حضرت سلطان المشائخ گزشت۔ پانزدہم محرم سن عشرہ سبعمائۃ شنیدم از خواجہ احمد نبیرہ شیخ معین الدین قدس اللہ سرہ العزیز۔ و این خواجہ احمد عظیم صالح بود سن عشرین سبعمائۃ پنجم رمضان المبارک۔ الغرض چون چندے بگذشت خواجہ وحید الدین نبیرہ خواجہ معین الدین سجزی رحمتہ اللہ علیہ بخدمت شیخ کبیر آمد و بیعت طلبید و دستوری حاجت خواست شیخ فرمود من ایمعنی از خاندان شما دریوزہ دارم مرا جائے نیست کہ شما را دست دہم خواجہ وحید الدین الحاج

بسیار کرد۔ کہ البتہ من پیدا شوم۔ خدمت شیخ دست بداد و فرمود سر حلق کن القصہ آخر بزرگ خواجہ وحید الدین محلوق شد بعد آن مولانا نصیر الدین نیز محلوق شد ✚

منقول است

از مولانا سید محمد مبارک علوی الکرمانی خلیفہ مستند حضرت سلطان المشائخ محبوب الاولیا شیخ نظام الدین قدس سرہٗ

کذا فی سیر الاولیاء

فرزندان شیخ الاسلام معین الدین سجزی را در حد و د اجمیر دیہی احیا بود مقطعان جہت مقرر انست مزاحمت مے نمودند فرزندان شیخ را ایران داشت کہ در شہر روند و از بادشاہ مقرر داشت بیارند بہمین ضرورت خواجہ از اجمیر بہ دہلی آمد فرمود شنیدم از حضرت خواجہ احمد نبیرہ شیخ معین الدین سجزی قدس اللہ سرہٗ و این خواجہ احمد عظیم صالح بود ✚

تنبیہ فرمود اشارت بحضرت سلطان المشائخ زیرا کہ صاحب سیر الاولیا ملفوظات حضرت شیخ را ترتیب داده است

منقول است

از درویشی عالی کہ او از بس محقق صاحب نسبت و از بزرگان طریق چشتیہ بود۔ کما قال فی سیر العارفین نقل است از خواجہ معین الدین چشتی۔ کہ روزے بزبان دربار فرمودند کہ اولاد معین الدین و حمید الدین یکیست و این قول قبل از پیوند بود و آخر کار نتیجہ قول ایشان ظاہر شد کہ باہم یکے شدہ اند چنانچہ امیر شیخ تاج الدین کبری ابی محمد الحسنی الحسینی سلمہ اللہ تعالے فی لقائہ نبیرہ اولاد پسر صلبی حضرت خواجہ معین الدین میشود۔ و نبیرہ دخترے سلطان التارکین برہان المجردین شیخ حمید الدین محمد احمد صوفی سعیدی عمری فاروقی یار و غار۔ مرید و خلیفہ بزرگ حضرت ایشان بودہ اند۔ آرے خواجہ معین الدین قدس اللہ سرہٗ العزیز رضی اللہ تعالی عنہ و درمیان حضرت خواجہ و شیخ حمید الدین خویشے درقدیم است تا معلوم بودہ باشد و بہمان طریق در اولاد

ایشان ہم خویشی میبود ۔ تا معلوم بودہ باشد ۔ دران ایامیکہ این حقیر ۔ بدولت زیارت مرقد پُر طہارت حضرت معین الملتہ مشرف گشت از فرزندان حضرت ایشان ۔ صاحب سجادہ شیخ المشائخ بایزید ثانی بود رحمتہ اللہ علیہ ۔ واو شیخے کلان و عظیم الشان بودہ است سید شمس الدین طاہر کہ صد و پنجاہ سال عمر داشت ۔ خرقہ خلافت از خدمت شیخ المشائخ بایزید محمد ثانی یافتہ بود و مرید شیخ المشائخ شیخ نور بود کہ در بنگالہ آسودہ است وخدمت سید شمس رحمتہ اللہ علیہ را با حضرت ملک المشائخ و اولیاء سماء الحق والدین قدس سرہٗ اعتقادے بیحد ۔ و اتحادے بعید بود و با این احقر محبتے و شفقتے عظیم بود ۔ از ایشان استماع است کہ حضرت زبدۃ المشائخ معین الحق والدین را در آخرہا تاہل واقع شدہ ۔ و فرزندان متولد شدند ۔ فاما چون این حقیر بزیارت روضہ متبرکہ حضرت زبدۃ المشائخ معین الحق رحمتہ اللہ علیہ رسید ہمراہ و باتفاق معیت خدمت پیرزادہ برجادہ شیخ المشائخ نصیر الملتہ والدین رحمتہ اللہ علیہ ۔ یکجا زیارت حضرت ایشان بحصول پیوست ۔ در انجا مجاورے بود عظیم لعقت مولانا مسعود قریب ہشتاد سال عمر داشت چنانچہ پدر و آبائے اجداد او مولانا احمد شرف خدمت حضرت شیخ مشار الیہ قدس اللہ سرہ العزیز یافتہ بود ۔ و مولانا مسعود از مولانا احمد کہ خادم حضرت شیخ بود ۔ نقل میکرد کہ انچہ حضرت شیخ رحمتہ اللہ علیہ از اجمیر اول بار بہ دہلی رفتہ بودند و باز آمدند ایشان را تاہل واقع شد معاآنچنان بود کہ سید وجیہ الدین محمد مشہدی عم سید حسین مشہدی داروغہ خطہ مذکورہ بود دخترے داشت در کمال عصمت و عفت کہ نام مبارک ایشان بی بی عصمت است و این عجوزہ بسطوت بعد بلوغ رسیدہ بود میخواست کہ بحبالہ بزرگ زادہ در آرد ۔ و حوالہ نتیجہ دودمان اشراف نماید مجلس را در خور کمال و لائق نال شے یافت کہ بدو پیوند فرماید ۔ اکثر درین تامل وقت کرے بود ۔ ناگاہ شبے از شب با حضرت امام جعفر صادق را در واقعہ دید کہ میفرماید کہ فرزندم وجیہ الدین اشارت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم برین است کہ

لہ بنت محمد بن مخدوم قاضی تاج الدین مخدوم قاضی شمس الدین ہوی نبیرہ امام محمد شیبانی رحمتہ اللہ علیہ ۱۲

این معجزه را به شیخ معین الدین سنجری بیان کرد و در جبالاو در آنجا سید جلال الدین مذکور
از پیوستگان حضرت شیخ بود این واقعه بحضرت شیخ اظهار نمود حضرت شیخ رحمة الله علیه
فرمود که عمر من به آخر رسیده است یعنی نود ساله شده ام فاما چون اشارت حضرت رسول است
قبول نمودم وجفت شریعت ساخت این فرزندان پاک نهاد و در رست اعتقاد ازان دودمان کرام
و خاندان عظیم اند ❖

نقل

از عارف معارف توکل و تجرید سالک مسالک الوهیت و تفرید سلطان التارکین شیخ حمید الدین
صوفی ناگوری نقل آورده اند. هکذا فی سرور الصدور که بتوجه خاص حضرت خواجه فرید نبیره
حقیقی حضرت سلطان التارکین ترتیب تدوین یافت. چون خواجه جیبو در اجمیر آمد
ملکی که در آنوقت بود شیخ جیبو را مرید شد و دختر کے فرستاد. خواجه جیبو در آنوقت معمر شده
بود. عمر ایشان به نود سال رسیده بود. خواجه جیبو را ازان فرزندان شدند تا وقتیکه شیخ بزرگ
را گفت حمید حیست این هرگاه که ما دران جوانی که مجرد بودیم حاجتے که بخشد دعا میکردم
دران حال اجابت میشد. و این ساعت که پیر شده ام. و فرزندان آمدند. هرگاه که حاجت
مے شود بسیار وقت مے باید. و دعا کرده شود. لیکن بعد از دیر باجابت میرسد و حاجت
بر مے آید. انچه حکمت است شیخ بزرگ فرمود. گفتم با خواجه جیبو شما را بهتر روشن است از قصه
مریم که در آنوقت که مجرد بود. مے خواست او میوه زمستانی به تابستان میرسید
و به تابستان میوه زمستان میرسید. که دلش با خدا یکتا بود. چون عیسی علیه السلام
بزاد منتظر بود همچنان خواهد رسید. فرمان شد تا دلت با یکتا بود نخو اشتیم که بجای نانی
دو دو نه باشی. خواجه جیبو چون این شنید پسندید ❖

منقول است

از عالم علم حقیقت و یقین - قدوہ بزرگان دین مولانا عبدالحق محدث دهلوی و بخاری رحمة الله علیه

کما قال فی اخبار الاخیار

خواجه فخرالدین بن خواجه معین الدین بزرگ بود بکسب زراعت مشغول و موضع ماندن که قریب
به اجمیر است اختیار ساخت و حکام مزاحمت میکردند - خواجه بتقریب آن بدهلی تشریف
آورد همین شیخ فخرالدین است وے بعد از بیست سال در سد حیات بود - در قصبه سروار
که شانزده کروه از اجمیر است وفات یافت و نزدیک حوض در قصبه سروار مدفون است
رحمة الله علیه - شیخ حسام الدین پسر خورد حضرت خواجه معین الحق و الدین است چنین گویند که او
غائب شد و بصحبت ابدال پیوست قدس الله سره العزیز خواجه حسام الدین سوخته پسر شیخ
فخرالدین بن شیخ الاسلام معین الدین سجزی است سوخته آتش محبت دوخته ناوک مودت
با شیخ نظام الدین اولیا صحبت داشت مدفن او در قصبه سانبهر طرف غروب بر سر راه
اجمیر افتاده است - او را پدر او بنام برادر مفقود حسام الدین بن خواجه معین الدین نام نهاد - و حضرت
خواجه بزرگ را دو جفت بود یکے منکوحه دختر سید وجیه الدین مشهدی عم سید حسین خنگ سوار
که بر بالائے قلعه اجمیر آسوده است نام او بی بی عصمت و دیگرے نام امة الله آنچنان بود
که حضرت خواجه بکبر سن رسیده بود و هنوز متاهل نشده شبے حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم را
بخواب دید میفرماید که معین الدین تو معین دین منی سنتی از سنتهائے من ترک کردی اتفاقاً همان شب
حاکم قلعه تهلی ملک خطاب نام بر سر کافران آنحدود تاخته بود دخترے از دختران راجهائے
آن دیار بدست افتاد - ملک خطاب مرید خواجه بود - آن دختر را بخدمت وے گذرانید و خواجه
او را قبول کرد کذا فی تاریخ بلاد خانی ایضاً - سید وجیه الدین مشهدی دخترے داشت بکمال
عفت آراسته و به پیرایه عصمت پیراسته این دختر بحد بلوغ رسیده بود و موقوف وجود کفو بود

ناگاه شبے امام جعفر صادق را رضی اللہ تعالےٰ عنہ بخواب دید کہ میفرماید فرزندم وجیہ الدین اشارت حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم درین است کہ این دختر را بخواجہ معین الدین حسن سنجری بسپاری و در حبالہ او دہاری سید وجیہ الدین مذکور او پیوستگان حضرت خواجہ بود این واقع را بدو باز نمود۔ خواجہ گفت بابا وجیہ وجیہ الدین عمر من آخر رسیدہ است لیکن فرمان حضرت پیمبر صلے اللہ علیہ وسلم است از قبول آن چارہ نیست۔ و ہر یکے از ہر دو خاتون اولاد شد بی بی حافظ جمال از آن دختر است نہ دختر را چنانکہ در عوام مشہور است۔ و قبر بی بی جمال در پایان حضرت خواجہ است جفت شریعت او شیخ رضی است و خطیرہ او در یکے از قصبات ناگور است بالائے حوض کہ آنرا مسند ولا میگویند۔ واز بی بی جمال دو پسر شدہ بودند و ہر دو در ایام طفولیت از جہان رفتند و حضرت خواجہ را سہ پسر اند۔ شیخ ابو سعید۔ شیخ فخر الدین۔ شیخ حسام الدین۔ شیخ ابو سعید از دختر شیخ وجیہ الدین است و در شیخ فخر الدین و شیخ حسام الدین اختلاف است۔ سید محمد گیسو دراز و جماعۂ درویشان بر آنند کہ از بی بی عصمت اند و سید شمس الدین طاہر و طائفہ درویشان میگویند کہ از بی بی امۃ اللہ واللہ اعلم۔ خواجہ معین الدین خورد پسر بزرگ شیخ حسام الدین سوختہ است او را خورد بہ نسبت خواجہ بزرگ میگویند ہمین منقبت او را بس است۔ درویش کامل بود وقتیکہ مرید شود بکسب ریاضت کار را بجائے رسانیدہ بود کہ بے واسطہ از حضرت خواجہ استفادہ میکرد۔ عاقبت بحکم خواجہ مرید شیخ نصیر الدین محمود شد و خرقہ خلافت از وے بستد و پسر خورد شیخ حسام الدین سوختہ شیخ قیام بابر بال در غایت حسن صورت و ہیبت و عظمت بود۔ از ہر یکے خواجہ معین الدین خورد شیخ قیام اولاد خواجہ معین الدین خورد نام او شیخ قطب الدین است و سلطان محمود خلجی او را حشمت خان خطاب داد و خداوند دوازدہ ہزار سوار گردانید سلطان محمود کہ در اجمیر اسلام گردید خواست حشمت خان را بدہ پرگنہ و چون درمند واز خوردی کلان شدہ بود اجمیر اختیار نکرد و از اولاد شیخ قیام بر بال

شیخ بایزید است که او را شیخ بایزید بزرگ میگویند۔ دانشمند بود در روضه خواجه درس میگفت
شیخ احمد مجد شیبانی و دیگر بزرگان شاگرد او بیند۔ و اختلاف مردم که در فرزندان حضرت
خواجه مشهور است۔ در همین شیخ بایزید است و منشاء انیست که چون سلطنت دار الملک دهلی
فتنه پذیرفت و کافران بر دیار اجمیر غالب آمدند۔ فرزندان خواجه در انجا نتوانستند بود فرزندان
خواجه معین الدین خورد جانب مندو رفتند و در آنجا سکونت کردند و بنا بر شیخ قیام بابر بال
بجانب گجرات رفتند و تعلیم علم کردند۔ شیخ بایزید جانب بغداد رفت و تحصیل علوم
کرد۔ چون سلطان بود بعد از سالها در اجمیر اسلام کرد و بر کفار این دیار استیلا یافت شیخ
بایزید از مسافرت به مندو قدوم آورد۔ شیخ محمود دهلوی شیخ الاسلام مندو بود۔ و صدارت
علما و صلحا بوی تعلق داشت۔ وی دختر بایزید داد سلطان محمود معتقد شیخ بایزید شد
حشمت خان را بسبب عصبیتی که داشت اعتقاد بادشاه نسبت وی خوش نیامد۔
سلطان محمود در مقام نصب علماء و مدرس در اجمیر بود و حشمت خان باعث شد
هر آنکه بایزید را نیز باجمیر فرستد تا در روضه متبرکه درس بگوید بعد از مدتی جماعه انکار فرزندی
او کردند۔ و به بادشاه رسانیدند و بادشاه از علما و مشائخ آن زمان استفسار کرد مخدوم
خواجه حسین ناگوری و مولانا رستم اجمیری که یکی از علماء قدماء اجمیر بود و علماء دیگر گواهی دادند که
شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام بابر بال بن شیخ خواجه حسام الدین بن شیخ فخر الدین بن خواجه
معین الدین است وفی الحقیقت اگر خواجه حسین اعتراف به نسب او کرده باشد بس است
زیرا که وی ولی بود و مقتدای عارف سلسله ایشان و از آنکه به فرزندان شیخ بایزید نسبت خویشی
کرد و دختر داد ظاهر میشود که پیش ایشان نسبت ایشان متحقق است۔ الغرض وجود
اولاد و احفاد حضرت خواجه متیقن شد۔ آنچه بعض عوام گویند که خواجه حصور بود و فرزند نداشت
غلط فاحش است ذکر اولاد خواجه در ملفوظات مشائخ چشت واقع است۔ شیخ فرید نبیره
حضرت شیخ حمید الدین قدس الله سره در سرور الصدور رسانده وی نقل میکند که چون خواجه

مارا قدس سرہما فرزندان تولد شدند روزے از من پرسید کہ حمید چون است پیش ازین کہ
قوی و جوان بودم ہرچہ از درگاہ عزت مطلب میدیم زود مے یافتم اکنون کہ چون کہ پیر و ضعیف
شدہ ام چون حاجت بدعا میشود کار بہ درنگ میکشد بندہ عرض کرد کہ خواجہ را روشن است
کہ چون مریم رضی اللہ عنہا عیسی علیہ السلام تولد شدہ بود میوہ زمستانی در تابستان
و میوہ تابستانی در زمستان بے محنت در محراب حاضر مے یافت چون عیسی علیہ السلام
تولد شد مریم منتظر بود کہ رزق ہمچنان خواہد رسید فرمان آمد کہ ہر دو شاخہائے درخت خرما
را بسوے خود بجنبان کہ تا بر تو خرما ہائے تر بریزد دریں حال و دران حال این مقدار تفاوت است
خواجہ این جواب را از بندہ قبول کرد و پسندید میان نجم الدین ہندوی مرید شاہ جیو است
و صد و سی سال عمر داشت پدر او وزیر سلطان غیاث الدین ہندوی بود عارف بود و
صاحب حال و مجرد از علایق از لباس بہ ستر عورت اکتفا داشت ہفت سالہ بود
کہ پیر او نظر کرد و بجانب خود کشید گویند کہ در احمد آباد ازوے احیاء میت واقع شدہ
بود بعد ازین قضیہ از انجا غائب شد ہیچکس از اہل آن دیار نشان او نیافت بہ دہلی
آمد اکثر اوقات در مقام خواجہ قطب الدین قدس اللہ سرہ مے بود بعد ازان از روحانیت
حضرت خواجہ رخصت طلبید و بمقام اجمیر رفت و در اقرب اوقات وفات یافت گویند
کہ خواجہ معین الدین بزرگ یکے از اولاد خود بخواب نمود کہ شاہ نجم الدین در صدد وفات است
او را پیش حجرہ من جا باشد الان گور او ہمانجا است ٭

منقول است

از ملا عبد القادر بداونی کہ یکے از مقربان و ملتزمان دولت اکبر شاہ بادشاہ بودہ است
و مذہب پاک و مشرب صوفیہ داشت و در فن تاریخ عدیم النظیر راست گفتار بود کما فی
منتخب التواریخ در سنہ نہصد و ہشتاد و نہ ۹۸۹ ہمچنین شیخ حسین نبیرہ حضرت خواجہ معین الدین قدس سرہ کہ

تسلیم خاطر خواه نمیکرد بعد از اخراج به مکه معظمه و آمدن او از آنجا در فتحپور و بهمان دستور
سابق کورنش باستغنا نمودن و بواسطهٔ بی اخلاصی از فهمیدن در بکر فرستادند تا
در سال هزار و دو (۱۰۰۲) نظام الدین احمد به تقریب التماس طلب قاضی فتحپوری از بکر و شیخ
کمال بیابانی نام او را هم مذکور ساخت و همه را طلبیده از آن روی که زمین بوس بجا آوردند
حاضر زمان طلب داشت. حکم خلاص فرمودند و در ننیصو فرستادند و شیخ حسین را
باز حکم مدد معاش در بکر فرموده نامزد همانجا ساختند. چنانکه ازین پیشتر مذکور شود
انشاء الله تعالی. شیخ حسین اجمیری شهرت چنان دارد که از نبایر حضرت کعبة المشایخ
سلطان الواصلین حضرت خواجه معین الدین سجزی چشتی است. قدس الله سرها. اما چون
بادشاه را در اوائل حال اعتقاد بحضرت خواجه اجمیر نسبت با و انکارے دست داد معاندان
برهنمونی بعضی مشائخ فتحپوری که ایشان نیز در استیصال و قهر ابنای جنس بودند مساعی جمیل
بلیغ فرموده اند جزاهم الله و در نفی نسبتش ادای شهادت نموده گفتند که از حضرت خواجه
عقبی نمانده و درین باب صدور و قضات نیز بموجب زمانه سازی مصرع

فلدهر اوتوها فکن فی ثباته

محضر نوشتند و آن تولیت چندین ساله بدیگران تفویض یافت و شیخ چون دستگاهی
عظیم داشت و دران صوبه بادشاهانه زندگی میکرد و سوانح دیگر علاوه آن شده و غیرت
ابوالامری تاب نیاورده او را حکم اخراج بجانب مکه معظمه فرمودند تا در سفر بانسواله
رخصت گرفت و بزیارت حج اسلام فائز گردیده باز آمد. روزیکه از فتحپور بر آمد بعزم
توجه کابل بر سر حکیم محمد مرزا روانه شدند. شیخ از سفر حجاز آمده ملازمت نمود و شرائط
آداب که نو مذهبان نو مسلم و نو مریدان و نو دولت حال اقرار داده از و بوقوع نه انجامید
بعد از مطالعه در صفحهٔ احوال خطوط پیشانی او معاینهٔ بی اخلاصی بزعم خود مشاهده نمود
حکم حبس در قلعه بکر فرمودند و چند آنجا بسر میبرد تا در سن یک هزار و دو (۱۰۰۲) بسعی بعضی

مقربان معتقد شیخ را حکم طلب از بکر شد و چون همراه بعضی از محبوسان مثل شیخ کمال
بیابانی که شمه ذکرش بالا مذکور گشت و قاضیان فتحپور که بسعی شیخ ابراهیم چشتی تا چار دهسال
آنجا محبوس بودند و بوسیله میرزا نظام الدین احمد فرمان بنام الیشان رفته بود آمده
کورنش نموده سجده بکار نبردند حکم بخلاص الیشان صدور یافت - چون شیخ پیر هم عمر
هفتاد ساله بود و آداب خدمت ملوک و طریق ملازمت الیشان هرگز نورزیده نمیداند بوضع تعظیم
تعظیمی فی الجمله و تسلیم ناتمام کرد - بادشاه ازو رنجیده و ناخوش آمده حکم بمیرزا فرمودند که
که فرمان سه صد بیگه زمین مدد معاش در بکر نوشته او را باز دیگر روانه آنجا سازد
و بیگم بادشاه والده خلیفه الزمانی که باندرون محل در مقام شفاعت در آمده گفت که
تو تم او والده پیر فرتوت دارد در اجمیر و دلش از برای دیدن فرزند کباب است چه میشود
اگر او را رخصت وطن فرمایند و هیچ مدد معاش از شما نمی خواهد قبول نفرموده گفتند
اچه جیو در انجا که میرود باز دوکانی برای خود و مسکین دفتوحات و نذر و نیاز بسیار پیش
می آرند و جماعه را گمراه می سازد - ناگزیر والده خود را از اجمیر همین جا طلبید و جمعیتی او را
بغایت دشوار تر از رفتن بکر بود - شبی که صدر جهان بتقریب تسلیم تولیت اجمیر چنانچه
جامع منتخب را از نظر گذرانید - آن مهم را که خود یافته بود در برهم زده رضا بآن امر نداده
و در خدمت نگاه داشتند و از صدر جهان پرسیدند که آن پیر بلوچ ساده لوح که عبارت
از شیخ حسین باشد کجا است - فقیر یاد دهانیدم که در لاهور است و نصب صدر جهان بمبالغه
گفتم که چون من قابل این سعادت نبودم - باری او را متولی آن بلده محفوظ سازند که
حق بمرکز قرار یابد - از انجا که شان هندوستانیان بترتیب ابنای جنس نیامده است
و هیچگاه از یک دیگر سینه صاف نیستند نه در حق من بیچاره سعی وی مشکور شد
نه در باب شیخ حسین - و آن پیر مغموم شکسته و خسته حالا مضطر و مضطرب در گوشه خمول
افتاده نه مجال تردد - خانهای اهل دنیا دارد و نه آمیختن با سائل و وسائط هرچند

عرض مسدود و خانہ شفاعت خراب است۔ القصہ شیخ مشار اللہ عزیز الوجود خیلے مغتنم و برکت بود گار است۔ و ہر چند مرا باؤ سابقہ معرفت نبود سا تا درین ایام کہ از سفر حجاز آمدہ و محنت بند کشیدہ چنان مے نماید کہ تودۂ نور لیست ملکے است مجسم و سخن دنیا معلوم نیست کہ ہرگز خلاء و ملا بر زبان او میگذشتہ باشد ہمیشہ بر ریاضت و عبادت مجاہدت و صائم الدہر و قائم اللیل است۔ امید کہ بحق سبحانہ تعالے بموجب اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا وَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا او را فتحیابی حاصل شود۔

منقول است

از عالم با عمل واقف معقول و ماہر منقول امام الطریق شیخ محمد غوثی بن حسن بن موسے شطاری رحمۃ اللہ علیہ قال فی گلزار الابرار۔ ارجمند فرزندان معین الدین الاولیا قدس اللہ اسرارھم برخے بر آنند کہ فرزند نداشت حصور بود۔ و جمعے برگزارند دو کد بانو داشت یکے دخت سید وجیہ الدین مشہدی۔ دوم بنت راجہ کہ در بند ملک خطاب مرید خواجہ افتادہ بود۔ بخدمت پیر فرستاد ہمچنین گزارش سلطان التارکین ناگوری نیز بر عیالمندی بودن خواجہ دلالت دارد۔ آنکہ پورا و شیخ سرور تصدر نگاشتہ۔ روزے معین الدین اولیا پس از عیالمندی و فرزند آوردن بمن گفت۔ حمید الدین پیشتر در ہنگام جوانی و تنہائی آنچہ بر ضمیر من میگذشت بطلب و لی طلب لباس صورت مے پوشید۔ اکنون درین روزگار کہ پیری و عیالمندی فرا پیش آمد ہمہ آمدہائے خاطر از سرائے علم بدرین نمے خرامد عرض کردم پیش از زادن عیسے کُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا حال مریم بود۔ و پس از تولد وَھُزِّی اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ مقام او گشت بہ شنفتن این جواب خوش وقت گردید۔ الجملہ باندازہ این گزارش ہا برخے کہ معین الاولیا را حصور پندارند محض پندار باشد۔ بی بی حافظ جمال دختر خواجہ است۔ زادہا و شہرت عامہ نہ بر واقع است۔ در رسالہ شیخ رضی بود کہ خوابگاہش

مدراوینہ

درکنار حوض مسندولاکه یکے از مضافات ناگورست و قبر بی بی درپایان حضرت خواجه
دیگر فرزندان را سید محمد گیسو دراز از بی بی عصمت مے بد اند و خواجه شمس الدین طاہر
از امت اللہ سرمیہ میگوید مصرعہ

بجز خدائے نداند کسے حقیقت حال

چندے برادرانے آنکہ فرزند داشت لیکن ہمہ از دائرہ خورسالی پائے بیرون نیاوردہ
بازگشت بعالم قدس فرمودند۔ وبخنتے برنگاشتہ اند۔ چندتن از فرزندانش
بپایہ بزرگواری و شرفہ برہنمونی رسیدہ بود واین گزارش بہمہ درستی مسجل است کہ
سہ پسر داشت رشید و مرشد۔ از انجملہ مہین پور خواجہ فخر الدین محمد اجمیریست بجمال
ہردو عالم آراستہ وصاحب تصرف بود۔ پس از پدر بزرگوار آئین صدر و شیخی دارشاد
بوجودش آرایش پذیرفت۔ پنجم شعبان سال شش صد و شصت و یک از دنیا رفت۔ میانگی
برادرش خواجہ ضیاء الدین ابو الخیر نزد برخے کنیت او ابوسعید است۔ خدیو کمالات
وحالات بود۔ بجایش برنشست او نیز سال شش صد و نود و پنج رخت بر بست۔ شیخ
حسام الدین از ہمہ خوردتر بود۔ از چشم مردم نہان شد۔ و بہ طائفہ ابدال و رجال الغیب
پیوست۔ سجادہ نشینی بر نبائر و نبگان رسید سلسلہ پیر لئے و خانوادہ داری خدیو
مشرب چشت معین الاولیا خود بخدمت قطب الاولیا سپردہ بود۔ شیخ رفیع بایزید
و شیخ نور الدین محمد اجمیری کہ از نبائر اند بروش صفوت و آئین سلوک پیراستہ ظاہر و باطن
بودند فراوان سال بر سجادہ آبائے کرام رہنمونی خداطلبان کردند۔ شیخ حسام الدین سوختہ
پور خواجہ فخر الدین اجمیریست۔ سینہ داغدار سوز محبت۔ و دیدہ اشکبار در طلب داشت
بصحبت نظام الاولیا رسیدہ خوابگاہش در قصبہ سانبھر باختر سوئے بر سر راہ اجمیر است
پدرش ہیاد برادر گم شدہ او را ہمنام گردانید۔ او نیز دو پسر داشت یکے خواجہ معین الدین خورد
مرید و خلیفہ شیخ نصیر الدین چراغ دہلی است۔ پیش از ارادت آوردن بہ آویزش نفس

ناگزر جام فیروزمند بود. واز باطن معین الاولیا بهره‌ورے داشت. دوم شیخ قیام الدین
بابر بال خوش شکل وزیبا چهره. دلاور دلیر وبزرگ منش بود. این هر دو نیز فرزندان نامور
دارند. شیخ قطب الدین پور نخستین است. از اجمیر در سر آغاز آگهی به هند ورفت و
سلطان خلج در نوجوانی او را چشت خانی داده خند بود. دوازده هزار سوار گردانید. چون
به فیروزیئے نیروے سلطان پس از فراوان سال در اجمیر اسلام تازگی گرفت. حوالت
بچشت خان بدهد. خوئے به هند وگرفته بود ونه پذیرفت. شیخ بایزید بزرگ پسر پسین است
دانشمند بود. در روضهٔ معین الاولیا سالها درس میگفت. شیخ احمد مجد ودیگر بزرگان شاگرد
اویند. ودر هنگام شورش فرمانروائے دهلی از خیرگی بیکر پرستان او بسوئے بغداد
شتافت. عمرے در آن گل زمین گذرانید. چون از رونق اسلام آگهی یافت از ان
دیار به هند وآمد. سلطان از حسن عقیدت خود او را انبار چشت خان گردانید. خان
نیارست بر داشت. به بهانه مهم سازی دور انداختن او خیال بسته بعرض سلطان رسانید
پیش ازین برادرمن شیخ بایزید بزرگ مدرس اجمیر بود. سستی اسلام آنجا بر دانش سرائے جهان
پیرائے صواب نمود. اکنون این دولت آنجا بنائے اسلام از سر نهاده آمد. رفتن آن
سبب استواری آن نونهالے نماید. بنا بر سخن چشت خان شیخ بایزید را بودن اجمیر شد
[د]ران روزن جمعے بعرض سلطان رسانید که او نژاد معینیه نیست. ازین رو دانشوران
ودرویشان کهن سال وبزرگان آگاه حال قلم وخود را فراهم آورده در پرسش باز[ید]
مخدوم شیخ حسین ناگوری ومولانا رستم اجمیری که در علما ومشائخ اجمیر یکتا
بودند. ودیگر حق آگاهان بر درستی نسب او گواهی دادند. پیوند خویشی کردن شیخ حسین
ناگوری به فرزندان خویش بایزید نیز گواه عدل است +

منقولست

از ملفوظات بابرکات قبلهٔ عالم و عالمیان قدوة الاصفیا و سند الاولیا عاشق جانباز خواجه سید محمد بنده نواز گیسو دراز قدس سره هذا فی جوامع الکلم +

بعد نماز خفتن عرضه داشتم که نقل خدمت شیخ الاسلام قطب الدین ایام غیاثی است فرمان شد حکایت که میگویند دلیل میکنند ایام شمسی است آن حکایت چیست که بندگی شیخ الاسلام معین الدین از اجمیر آمدند خدمت شیخ قطب الدین شنید استقبال کرد چنانکه مدیا بهیر باشد حکم نکرد لبعد ازانکه در خانه آمد عرضه داشت که چه سبب بود که حقتعالے این شهر را بقدوم منور گردانید فرمودند بابا بختیار من مزرعه کرده بودم آن مزرعه استقامت گرفت قطع فرمان میخواهد فرزندان مرا مغذور نمیدانند جبر کردند این سو فرستادند تو از ما چند گاه پیشتر بودی ما را راهی بنما برگویم تا این عرض قبول شود عرضه داشت بنده را اجازت شود تا این کار بکند شیخ فرمود برو کن خدمت شیخ در سرای سلطان شمس الدین آمدند بمجرد آنکه سلطان شنید که شیخ می آید از تخت فرود آمد پاپیاده دوید در صحن دوم ملاقات کرد شیخ را بالا برد همانجا دیده فرازکرد و چند بار سلطان بر در شیخ رفته بود و شیخ در نکشوده و بر خود نخوانده امروز خود آمده بادشاه بیک متحیر ماند که این مرد بکدام سبب خود آمده است پرسید که چه سبب شیخ بنده خود را نواختند اند شیخ فرمود پیر من از اجمیر آمده است فی الحال سلطان نشست و هم در آن زمان ان پیش خود مرتب کنانیده فقط

منقولست

از ملفوظات پاک زبدهٔ ارباب معرفت تاجدار کشور حقیقت حضرت شاه ابراهیم چشتی خلف ممتاز

حضرت میرک جانباز رحمة الله علیه هکذا فی رساله ابراهیمیه مولفه سنه ۱۰۰۱ هجری خواجه بزرگ قدس سره را از نان فرزندان بودند چنانچه در ملفوظ سلطان التارکین شیخ حمید الدین سوالی الناگوری قدس سره خلیفه خواجه بزرگ مینویسد که شبی خواجه بزرگ پیغمبر علیه السلام را در خواب دید آنحضرت فرمود که ای معین الدین تو معین دین مایی و سنتی از سنتهای ما ترک میدهی چون صبح شد مقطع قلعه پتیلی ملک خطاب نام از مریدان خواجه بود دختر یکی از راجهای دار حرب اسیر کرده آورده بود بخدمت خواجه فرستاد او را خواجه قبول نمود و بی بی امة الله نام کرده در خدمت خود نگاه داشت و بی بی حافظ جمال از وی متولد گشت بعد از چند روز سید وجیه الدین مشهدی را امام جعفر صادق رضی الله عنه در خواب فرمود که دختر خود را در عقد نکاح خواجه معین الدین در آر چون این مقدمه بخواجه بزرگ رسانید بامر باطن امام جعفر صادق رضی الله عنه دختر سید وجیه الدین را که بی بی عصمت نام داشت نیز در نکاح خود آورد از وی پسران بوجود آمدند شیخ فخر الدین از محبوب ترین فرزندان خواجه بزرگ بود و پیر البسیار دوست میداشت وی بکسب زراعت مشغول بود موضع ماندل که قریب باجمیر است احیا ساخت حاکمی مزاحمت کرده بود از آن جهت خواجه بزرگ پیش سلطان شمس الدین تشریف برد فرمان درست کنانیده آورد شیخ فخر الدین بعد وفات حضرت خواجه بیست سال در حیات بود در قصبه سروار که شانزده کروه از اجمیر است آنجا وفات یافت نزدیک حوض قصبه سروار مدفن او است و او را پسری بود حسام الدین سوخته بن شیخ فخر الدین از جمیع کمالات انسانی آراسته بود با سلطان المشائخ صحبت داشت قبر وی در قصبه سانبهر طرف غروب سر راه اجمیر است و مرقد بی بی حافظ جمال دختر خواجه بزرگ پایان مرقد حضرت خواجه واقع است بسی صاحب کمال و عالیه و جات و عارفه کامله بود بنظر خاص خواجه بزرگ تربیت یافته چنانچه بزرگی و کرامات بی بی حافظ جمال تا امروز ظاهر است رحمة الله علیها خواجه معین الدین خورد و خواجه قیام الدین بن حسام الدین سوخته عارف کامل بودند و خواجه معین الدین خورد پیش از آنکه مرید شود بکسب ریاضت کار بجایی

رسانیده بود که بواسطه از روحانیت خواجه بزرگ خرقه خواستند فوائد نمود و از اشارت
باطن حضرت خواجه بزرگ مرید شیخ نصیر محمود شد و خرقه خلافت از وی پوشیده و در
فوائد سلطان المشائخ می‌فرماید که خواجه احمد نبیره خواجه بزرگ عظیم صالح بود خواجه وحید
برادر وی پیش گنج شکر آمد که مرید شود گنجشکر فرمود که من این را از خانواده شما دریوزه کردم
مرا چه مجال است که دست شما بگیرم و خواجه وحید بسیار عجز کرده مرید شد و مخلوق
گشت الغرض آنکه بعضی مردم می‌گویند که خواجه بزرگ حصور بود و او را اولاد نیست محض غلط است
از تصانیف پیران چشت مکرر به تحقیق پیوسته است چنانچه بالا گذشت و لیکن در کتاب
اخبار الاخیار می‌نویسد که اختلاف میان بعضی بزرگان سلسله چشت درین واقع شده است
که میر سید محمد گیسو دراز خلیفه شیخ نصیر الدین محمود و جماعه ازین قوم می‌گویند که شیخ فخر الدین
و شیخ حسام الدین از بی‌بی عصمت متولد شده بود و سید شمس الدین طاهر خلیفه شیخ نور
قطب عالم و طائفه از درویشان آن رفته اند که از بی‌بی امة الله بوجود آمدند هر دو حال فرزندان
خواجه بزرگ اند اما قول اول صحیح می‌نماید چنانچه تا امروز اولاد آن پاک نهاد موجود است و
فرزندان خواجه معین الدین خورد بن شیخ حسام الدین سوخته بطرف مالوه رفته متوطن شدند
احوال آنجماعه معلوم نیست و فرزندان خواجه قیام الدین بن شیخ حسام الدین سوخته مذکور
در حضرت اجمیر سکونت ماندند و جانشین حضرت خواجه بزرگ شدند چنانچه خواجه حسین
یکی از فرزندان خواجه قیام الدین مسطور تا زمان سلطنت نور الدین محمد جهانگیر بادشاه صاحب
سجاده خواجه بزرگ بود قریب صد سال عمر داشت و همیشه به عبادت و حق پرستی گذرانید
بسیار بزرگ و عالیشان بود بعد از وی شیخ معین الدین برادرزاده او بر مسند سجاده خواجه
بزرگ نشسته نهایت خلیق و بزیور صلاح و بزرگی آراسته است حق سبحانه تعالی
فرزندان خواجه بزرگ قدس سره را تا قیام قیامت بر سجاده اکرام خود باقی و پاینده در مقام
متبرک اجمیر و جمیع مکان اسلام نگاه دارد بحرمت النبی و آله الامجاد +

منقول است

از صاحب تاریخ فرشتہ در مقالہ دوازدہم ذکر سلطان المشائخ حضرت خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہٗ در کرت دوم کہ از دہلی مراجعت کرد۔ اُو را تاہل واقع شد و شرح انجنین است کہ سید وجیہ الدین مشہدی کہ عم سید حسین مشہدی داروغہ اجمیر بود دخترے داشت در کمال حسن و عفت و چون بحد بلوغ رسیدہ بود میخواست کہ او را بحبالہ یکے از دودمان بزرگ در آورد۔ و در تعیین آن متردد بود۔ تا آنکہ امام ہمام جعفر صادق علیہ السلام را در خواب دید کہ میفرماید۔ اے فرزند وجیہ الدین اشارت رسالت پناہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم برآنست کہ این صبیہ را بخواجہ معین الدین چشتی بسپاری و بحبالہ نکاح او در آری کہ او از واصلان درگاہ الٰہی و محبان خاندان رسالت پناہی است۔ چون وجیہ الدین این معنی بخواجہ معلوم نمود۔ خواجہ گفت عمرم بہ آخر رسیدہ اما چون اشارت حضرت رسالت است امام ہمام بجز اطاعت چارہ ندارم پس بمقتضائے شریعت مصطفوی آن را جفت خویشتن ساخت۔ چنانچہ از و فرزندان شدند۔ و بعد از ہفت سال در ششم ماہ رجب سنہ ثلث و ثلثین و ستمأتہ از قید جسمانی بالکلیہ وارستہ بعالم قدس پیوست و عرفکہ مدت عمر ش بہ نود و ہفت سال رسیدہ بود و بعد از وفات او جمیع پادشاہان نذر روضہ او فرستادہ تبرک ہمی جستند +

منقول است

از بادشاہ کیوان جاہ سپہر مہر کلاہ۔ نور الدین جہانگیر شاہ کہ حالا فی توزک کہ زادہ طبع وقاد اوست و ہر آنچہ کہ در زمان سلطنت خود او را در پیش آمد تمبہ بند فرمود در سال ہفتم جلوس +

خواجہ حسین نبیرہ خواجہ معین الدین چشتی را یک ہزار روپیہ برائے خرچ شش ماہ دادم۔

لمولفہ۔ جہانگیر بادشاہ قریب سہ سال در اجمیر بود۔ بحضرت خواجہ بزرگ اعتقاد و ثوق داشت۔ او کہ اعتراف اولاد خواجہ بزرگ کردہ پیشکش داد و مراعات فرمود۔ ازیں معنی مفہوم ہست کہ بادشاہ با حضرت شیخ ارادت و عقیدت ناطق داشت۔ و در باب فرزندی حضرت خواجہ بزرگ بادشاہ را بالیقین اعتراف بود +

مذکوراست در عالمگیر نامہ

سن ہشتم از آغاز جلوس اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی مولفہ محمد کاظم ابن محمد امین کہ بحکم بادشاہ بہ تطبیق واقعات دفتر بادشاہی تالیف نمودہ +

شیخ سید محمد صاحب سجادہ جناب قدوۃ الواصلین حضرت خواجہ معین الدین قدس سرہٗ بعنایت خلعت و انعام یکہزار پانصد روپیہ کامیاب شد۔ و ھو منہ آغاز سن نہم جلوس دولت عالمگیری +

سید محمد صاحب سجادہ جناب قدوۃ الاولیاء الواصلین حضرت خواجہ معین الدین چشتی بانعام دو ہزار روپیہ سربلندی یافتند۔ و ہو منہ سن چہارم از جلوس اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی

شیخ سید محمد متولی مزار فائض الانوار خواجہ ابرار و ہو ہٗ احرار قدوۃ الفقراء الواصلین خواجہ معین الدین قدس سرہٗ العزیز بہ عنایت خلعت و مادہ فیل و انعام یکہزار روپیہ نوازش یافت +

لمولفہ۔ شیخ سید محمد بن شیخ علاء الدین بن شیخ علم الدین بن خواجہ ابو الخیر برادر حضرت خواجہ حسین نبیرہ حضرت قطب الاقطاب خواجہ بزرگ است و از عہد شاہان خلج و گورگان منصب تولیت اوقاف و سجادگی مزار فیض آثار حضرت خواجہ بزرگ باستحقاق فرزندی و سبیل وراثت باو رسیدہ بود۔ از حضرت شیخ علاء الدین تعمیر بزرگ از سنگ سفید

در احاطہ روضہ حضرت خواجہ حسینؒ برکنار حوض جھالرا کہ سولہ تھمہ عرف دارد۔ و از حضرت
سید محمد مسجد عالی در بازار پیش زینہ آستانہ عالیہ یادگار است کہ فقیر جامع اوراق بچشم خود
دیدہ و از کتبہ کہ بر لوح سنگ منقوش است زمان تعمیر و نام صاحب مکان ظاہر و باہر است

منقول است

مریم زمانی جہان آرا بیگم بنت شاہ جہان بادشاہ غازی کما قال فی مونس الارواح
بعضے گفتہ اند کہ آنحضرت در اصل متاہل نشدہ اند و بعضے گفتہ متاہل شدہ اما فرزند نشدہ
و این ہر دو قول ضعیف است قول صحیح آنست کہ آنحضرت متاہل شدہ اند و
فرزندان حاصل گشتند۔ چنانچہ شیخ عبد الحق دہلوی در کتاب اخبار الاخیار خود نوشتہ
کہ آن حضرت دو کتخدائی داشتند۔ یکے بی بی عصمت ذکر ایشان سابق مرقوم گشت
دوم آنکہ پیر دستگیر شبے در واقعہ دیدند کہ حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم میفرمانید
اے معین الدین محمد تو معین دین مائی سنتی از سنت ہائے ما ترک کردی۔ اتفاقاً ہمان شب
حاکم قلعہ بتھلی ملک خطاب نام بر سر حدود کافران آن نواح تاختہ بود دختر
راجہ آن دیار اسیر او گشت۔ ملک خطاب مرید پیر دستگیر بود آن دختر را آوردہ بخدمت
حضرت ایشان گذرانید۔ آنحضرت قبول کردند نام او را امتہ اللہ نہادند و از ہر یکے
ازین دو خاتون اولاد شد۔ حضرت بی بی حافظ جمال در رتبہ پایہ پدر بزرگوار خود است
و جفت شریعت ایشان شیخ رضی بودہ اند۔ و قبر شیخ در یکے از قصبات ناگور است
بر کنار حوض کہ آنزمین ۔۔۔ و میگویند و قبر بی بی جمال در وسیہ شدہ بود کہ در حالت طفولیت
ازین عالم رحلت کردہ اند بعضے از مردم عوام میگویند کہ بی بی حقیقی دختر حضرت پیر
دستگیر نبودند۔ دختر خواہر آنحضرت اند لیکن سخن عوام را اعتبارے نیست چراکہ این
مقدمات در کتب معتبر درج است منقول است کہ حضرت پیر دستگیر پانزدہ سالہ بود شیخ ابو سعید

شیخ فخرالدین و شیخ حسام الدین و اختلاف است درین که هر سه از بی بی عصمت اند یا از
بی بی امتہ اللہ سید محمد گیسو دراز که مرید حضرت شیخ نصیر الدین قدس اللہ سرہ العزیز
با یک جماعه در ایشان بر آنند که هر سه از بی بی عصمت شده اند و سید شمس الدین طاہر
با یک جماعه بر آنند که شیخ ابوسعید از بی بی عصمت شده اند و دو فرزند دیگر از بی بی امتہ اللہ
واللہ اعلم بالصواب۔ شیخ فخرالدین قدس اللہ سرہ بسیار بزرگ و صاحب حال و مقامات
عالی بوده اند و بکسب زراعت اشتغال داشتند و موضع ناندن که در حوالی اجمیر است احیا
ساخته اند۔ انچه در ملفوظات مشائخ چشتیه مسطور است که فرزندان آنحضرت را دیهی احیا بوده و
حاکم مزاحمت میرسانید بدینجهت بدہلی تشریف آوردند۔ ہمین شیخ فخرالدین بوده اند و
ایشان بعد پدر بزرگوار خود بست سال در قید حیات بوده و قصبه سروار که از خطه اجمیر
شانزده کروه است برحمت حق پیوستند و مدفن شریف ایشان نزدیک حوض قصبه مذکور است
و شیخ حسام الدین پسران خورد حضرت پیر دستگیر بودند چنین گویند که ایشان غائب شده
بصحبت ابدالان پیوستند۔ در اخبار الاخیار شیخ عبد الحق محدث دہلوی نوشته اند
احفاد آنحضرت متیقن است و آنچه بعضے مردم عوام گویند که حضرت خواجه بزرگ حصور
بودند و فرزندان نداشتند غلط فاحش است۔ ذکر اولاد آنحضرت در ملفوظات مشائخ
چشت واقع است۔ شیخ فرید نبیره شیخ حمید الدین ناگوری از جد خود نقل کرده اند که چون خواجه
مارا فرزندان حاصل شدند از من پرسیدند که حمید چون است پیش ازین که قوی و جوان بودیم
هر چه از درگاه حضرت عزت مے طلبیدم یافتم۔ اکنون پیر و ضعیف شدیم حاجت
بدعا مے شود۔ و کار بدرنگ مے کشد۔ بنده عرض کرد که آنحضرت را روشن است چون مریم
را علیه السلام حضرت عیسے علیه السلام حاصل نه شده بود میوه زمستان در تابستان
میرسید و بے منت و رنج از محراب حاضر مے یافت۔ چون عیسے علیه السلام متولد شد حضرت
مریم منتظر شدند که رزق همچنان خواهد رسید فرمان آمد که بر شاخهاے درخت ما بجنبان

تا بر تو نیاید تربرزد۔ درانحال این حال این قدر تفاوت است حضرت خواجہ را
این جواب از بندہ قبول افتاد و بہ پسندیدند۔ شیخ فخر الدین ولد آنحضرت ایسرے
بود شیخ حسام الدین سوختہ نام بسیار بزرگ بودند با حضرت شیخ نظام الدین بداونی
قدس اللہ سرہما صحبت داشتہ بودند و قبر شیخ حسام الدین سوختہ در سانبھر طرف مشرق
سر راہ اجمیر واقع است۔ خواجہ معین الدین خورد پسر بزرگ شیخ حسام الدین سوختہ اند و
ایشان را خورد بنسبت بحضرت خواجہ بزرگ میگویند۔ و ہمین منقبت و افتخار ایشان
بس است۔ خواجہ خورد درویشے کامل بود و پیش آنکہ مرید شوند بکسب ریاضت و مجاہدت
کارے عجب رسانیدہ بودند کہ بے واسطہ از حضرت خواجہ بزرگ پیر دستگیر استفادہ میفرمودند
آخر بحکم آنحضرت مرید حضرت شیخ نصیر الدین قدس اللہ سرہما شدند و خرقہ خلافت
از ایشان پوشیدند یکے از نبائر حضرت پیر دستگیر خواجہ بایزید بزرگ بودند۔ وقتیکہ
سلطان محمود خلجی بادشاہ ماندو بود شیخ بایزید بعد از عمر ہاء دراز از سفر باز آمدند۔ و
ادعاے فرزندی نسبت آنحضرت کردند سلطان محمود خلجی ایشان را بتدریس خطہ
اجمیر نصب کردند۔ ایشان عالم کامل بودند۔ شیخ احمد مجد گفتہ کہ اختلاف مردم کہ در
فرزندان حضرت خواجہ بزرگ قدس اللہ روحہ مشہور است در ہمین شیخ بایزید است کہ بعد از
مدتے اقامت نمودن اجمیر جماعہ انکار فرزندی ایشان کردند و بہ بادشاہ وقت رسانید
بادشاہ از علماء مشائخ آن زمان استفسار کرد۔ شیخ حسین ناگوری و ملا رستم اجمیری کہ از
قدوۂ علماء عصر و قدماء اجمیر بودند با علماء عصر و قدماء اجمیر بودند با علماء دیگر گواہی دادند
کہ شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام الدین بن شیخ حسام الدین بن شیخ فخر الدین بن خواجہ
معین الحق و الملتہ والدین است قدس اللہ اسرارہم و شیخ حسین بہ فرزندان شیخ بایزید نسبت
خویشی کردند و دختر دادہ اند۔ از ین ظاہر است کہ نسبت فرزندی ایشان بر شیخ حسین متحقق
شدہ کہ حضرت پیر دستگیر خواجہ معین الحق والدین محمد قدس اللہ تعالی سرہ از سادات حسینی بودہ

وبلا شبہ از اولادِ اصحاب حضرت سید المرسلین اند صلی اللہ علیہ وسلم ودرین سخنی نیست وبدانکہ حضرت پیر دستگیر را چشتی از انجہت گویند کہ چشت نام قصبہ ایست از ولایت خراسان جمع از اولیاء اللہ مثل حضرت خواجہ ابو احمد ابدال چشتی وحضرت خواجہ ابو محمد چشتی وحضرت خواجہ ابو یوسف چشتی قدس اللہ ارواحہم ازان قصبہ بودہ اند بنا بر آن این سلسلہ را چشتیہ میگویند وہر کس کہ از مریدان ایشان است او را چشتی مے نامند۔ وحضرت پیر دستگیر خواجہ معین الدین حسن سجزی درہمین سلسلہ مرید شدہ اند ونسبت ارادت ایشان بہ پانزدہ واسطہ بحضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم میرسد ومرید خاص وخلیفہ بزرگ حضرت پیر دستگیر حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوسی کاکی اند ومرید وخلیفہ خاص ایشان حضرت شیخ فرید الدین مسعود اجودھنی۔ ومرید وخلیفہ خاص ایشان حضرت شیخ نصیر الدین محمود اودہی قدس اللہ اسرارہم وصاحب سیر العارفین مینویسد کہ حضرت شیخ نصیر الدین محمود خرقہ خلافت ہیچ کس ندادہ اند ووقت دفن بموجب وصیت ایشان خرقہ وعصا وتسبیح وکاسۂ چوبین ونعلین را با ایشان در قبر گذاشتند باتمام رسید شمہ از ذکر حضرت پیر دستگیر قدس اللہ سرہ +

منقول است

از قدح کش صومعہ کشف وتحقیق ملا عبد الباری بخاری الاجمیری کذا فی رسالہ او ہمکہ در عہد امن مہد شہنشاہ ہفت کشور محمد شہاب الدین شاہ جہان بادشاہ غازی ترتیب و تالیف یافت در آنوقت محمد جلال الدین اکبر بادشاہ برائے طلب فرزند درین درگاہ ہمایون آمدہ التجا کرد وباکثر درویشان متعلقان روضہ مقدسہ نیز دعا میخواست چنانچہ بعد عشا نزد شیخ بودم۔ بادشاہ باپوستین وکلاہ پشمین در حجرہ شیخ آمدہ نشست امداد شیخ یاز شیخ ملک نبیرہ خواجہ ابراہیم بلخی چشتی است او کسے نہ شناخت قدرے نان

ساگ حاضر بود پیش نهادند خوردند خوشوقت گردید. وگفت بادشاه ازین درگاه طلب فرزند دارد. و خدمت درویشان بجا می آرد. در باب او دعا باید کرد. شیخ فرمود اگر عقیدت بادشاه بصدق است اولاد برکت خواهد شد. بادشاه از انجا نیت در دل کرده برخاست. چون دیگر بار که بامراد و مطلب رسیده پا پیاده به درِ حضرت خواجه چشت اہل بہشت آمد و آنچه نذر قبول کرده بود به حقائق آگاه معارف دستگاه شیخ حسین مرحوم دادند بمتعلقان روضه منوره بگرمه هر کدام و هیچ کس محروم نماند و در حجرهٔ شیخ ملک آمده آنچه نیت در دل قرار شده بود ظاهر فرمود که پانصد روپیه دو دو لک تنگه پیش شیخ نهاده که به مستحقان قسمت کرده بدهند. ایشان گفتند من دفتر نام نویسی ندارم که قسمت کنم پیش دروازه روضه متبرکه بنهید هر کرا احتیاج خواهد بود خواهد گرفت همچنان کردند. هر که احتیاج داشت بر داشت عمر شیخ ملک یکصد و سی سال شده بود بتاریخ نوزدهم شهر ربیع الثانی وفات یافتند و قبر ایشان در روضه منوره نزدیک سبیل کلان مقابل چراغ کلان واقع است و متصل سنگ کهوبران قبر است. از آن شیخ دو پسران بودند. شیخ عبد الملک و شیخ شهاب اکثر نقلیات و مذکورات را جمع کرده مرقوم نموده شد نقل است که شیخ عبد الملک مرقوم اکثر اوقات با صحبت هم نشینان خود می نشستند و مذکور از لطف و احسان حضرت قطب الاقطاب پیر دستگیر میکردند. از بان دل من معتقد آنحضرتم مقرر کرده ام که در شب اول ماه نماز استخاره میکنم و همان شب خود را بحضور پرنور آنحضرت می بینم چون برای طلب خود که استخاره کرده حاجت عرض میکنم در آن وقت جواب با صواب می شود. وقتی روز جمعه بعد ادای نماز شیخ عبد الملک و هم نشینان ایشان وغیره عزیزان آمده در داخل روضه منوره نشستند. در آنوقت نیز مذکور لطف و کرم حضرت قطب الاقطاب در میان آمد. شیخ عبد الملک گفتند آنچه که در باب من لطف و کرم حضرت پیر دستگیر شده است آنرا ظاهر میکنم چند بار که عرض کردم به یاد دل رسیدم تمام مذکورات ما جرا ها بر زبان آوردند و گفتند

که گاهی گاهی در خاطرم میگذشت که حضرت پیر دستگیر ما را بچه روش میدانند آیا در
زمرهٔ خاصان خود یا در عوام الناس ـ شب اول ماه بود ـ بعد نیم شب نماز استخاره کرده
تسبیح میکردم ـ خواب غلبه کرد و در مراقبه شدم معاینه شد که حضور پرنور دیدم که میفرمایند
عبدالملک ترا ـ و آبا و اجداد ترا صادق الاعتقاد و خاصان خود دانسته بخلافت و ریاست
منسوب کرده ایم و بر جمعیت شما این چیزها مهیا کرده ایم ـ همان شب بحضرت حقائق آگاه بندگی حضرت
خواجه حسین مرحوم هم دینباب بشارت شد و این نیز فرمودند که چیزی که گفته شد
به عبدالملک اظهار خواهند کرد بوقت صبح آن حقائق آگاه ما را طلبیدند و اظهار کردند
و گفتند شما در معامله چه دیده اید بیان کنید و آنچه درباب شما ما را بشارت شده آنرا
من بیان کنم گفتم که از مدت آرزو داشتم که درباب خود بخدمت قطب الاقطاب عرض کنم
و جواب حاصل نمائیم ما را جواب باصواب حاصل شد که فرمودند ترا و آبا و اجداد ترا صادق الاعتقاد
و خاصان خود دانسته بخلافت و ریاست منسوب کرده ایم و بهر جمعیت شما این چیزها اختیار
نموده ایم حقائق آگاه فرمودند ـ آنچه بشما حضرت فرمودند همین نمط بمن فرمودند و سوای
آن دیگر نیز فرمودند که عبدالملک نبیره ابراهیم ادهم است او را دوست داشته درباب او
متوجه باشید و از طریقه چشتیه ممتاز کنید ـ حقائق آگاه فرمودند ـ الحال هر چه میخواهید همه
موجود است ـ گفتم بیعت داده و عمامه و پیراهن خود پوشانیده و چند اوراد وظیفه خود عنایت کرده
اجازت دادند و خلافت نامه نوشته بمهر خود مزین کرده نیز عنایت فرمودند و آن خلافت نامه
و محضرنامه ریاست بمهر غفران پناه حضرت خواجه حسین چشتی و از مهر اهالی و موالی دارالخیر اجمیر
مسلم و موجود است و بعد از آن روز غفران پناه سوی نهایت متوجه بودند و بسیار التفات
میکردند و وقتیکه میرفتم دیدم میفرمودند بیائید نبیره ابراهیم ادهم بیائید ـ که آنحضرت
قطب الاقطاب چنین فرموده اند ـ سعادتمندی شما درین ضمن نیز از لطف و عنایت
غفران پناه اظهار میکردند که روزی نور جهان بیگم بخدمت آن غفران پناه یک شال طوسی

بہ قیمت دوصد و پنجاہ روپیہ خوش قماش بود کہ در انگشتری بر مے آمد فرستادہ بود و اکثر مردمان
بخدمت آن غفران پناہ مے رفتند دیدہ تحسین مے کردند روزے بخدمت غفران پناہ
رفتم۔ آن شال را بمن نمودند من نیز قماش و لطافت آن بیان کردم۔ چون از انجا بر خاستم
حقایق آگاہ آن شال را معہ فرجے نیک بدست خادم خود بخانہ ما فرستادند بعضے از مقربان
بخدمت حضرت حقائق آگاہ رفتہ گفتند کہ آن شال بسیار قیمتی بود۔ مے بایستی کہ حضرت
نگاہ مے داشتند و یا بمایان مے بخشیدند کہ ما آرزو داشتیم فرمودند این مقرر است کہ ہر کہ بہر چیزے
آرزو دارد بہ او مے رسد۔ چنانچہ شیخ عبد الملک اشنامے سشنا سیدا و یکے از خاصان
این درگاہ است و از ان روز آن حقایق آگاہ ہمیشہ از نقد و جنس در سال تا دو صد روپیہ
امداد مے کردند۔ و برادرم شیخ شہاب را نیز التفات مے کردند و چنان اختیار دادہ بودند
کہ تمام دیہات سرکار در تعلق ایشان کردہ مختار فرمودند و ہر چہ پرداخت مے کردند پسند
میشد و از احوال این دست را امداد مے کردند کہ محتاج چیزے نبود و بعض ہا بہ حضور حقایق آگاہ
غیبت چغلی میکردند آنہا سرزنش میشد و گفتہ آنہا پیش نمیرفت و من گاہ گاہے بخدمت آن
حقائق آگاہ میرفتم و شیخ شہاب ہمیشہ در آنجا مے بود و دیگر التفات و مہربانی آن حقائق آگاہ
تا کجا بیان کنم کہ نہایت ندارد و نیز دیگر مذکور از التفات و شفقت حضرت قطب الاقطاب بیان
میفرمودند۔

منقول است

از حضرت شیخ الہدیہ چشتی کہ او خلیفہ مستند حضرت شاہ علی چشتی صابری است رحمۃ اللہ علیہ

کذا فی سیر الاقطاب

نقل است کہ آنحضرت در عہد سلطان شمس الدین التمش انار اللہ برہانہ دو مرتبہ بہ دہلی تشریف فرمودہ مرتبہ اول کہ بہ اجمیر تشریف مے بردند استقبال گردید آنچنان بود کہ میر سید وجیہ الدین مشہدی

در اجمیر حاکم بود دخترے داشت - پاک و پارسا نام بی بی عصمت چون بحد بلوغ رسیده پدرش
میخواست که در نکاح شخصے درآرد - اما کسے را درخور حال او نمے یافت - درین اندیشه بود که
شبے امیر المومنین حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه بخواب دید میفرماید که وجیه الدین حکم
حضرت شاه رسالت صلی الله علیه وسلم چنانست که این عجوزه را بقطب المشائخ حضرت
خواجه معین الدین حسنی الحسینی بسپاری چون بیدار شد - بخدمت آنحضرت آمد و این حقیقت
ظاهر نمود - آنحضرت فرمود - اگرچه پیر شده ام - اما فرمان کونین مطاع - سرکار عرش اشتباه
را انکار نمے توانم کرد پس عقد نکاح بستند و بعد این واقع آنحضرت بعد از هفت سال رحلت
نمود - باین حساب عمر شریفش - بیک صد و هفت سال رسید - و آنحضرت زن دیگر
که خواست انچنین بود که شبے حضرت صلی الله علیه وسلم را در واقعه دید که میفرماید معین الدین
تو معین دین مایی نباید که سنت من ترک سازی اتفاقاً همان شب حاکم قلعه پتهلی ملک خطاب
بر سر کافران تاخت آورده و دختر راجه آن دیار بدست آورد بخدمت حضرت خواجه گذرانید و
آنحضرت وے را قبول فرمود و بی بی امته الله نام گذاشت - پس از ان تاج المستورات دخترے
بوجود آمد - بی بی حافظ جمال نامش کردند - و بی بی حافظ جمال نهایت پاک و پارسا بود - و
ریاضت و مجاهده بخدمت والد بزرگوار خویش بحد نهایت رسانیده بود و مرقد مطهر آن
زین المخدرات پایین مرقد آنحضرت است و جفت شرعی آن عفیفه شیخ رضی الدین نام داشت
ازو دو پسر بوجود آمده بودند - و آن هر دو در طفولیت درگذشتند - مردم عوام میگویند که بی بی
حافظ جمال دختر حقیقی حضرت نیست دختر خوانده بود محض غلط است - از انکه این مقدمات در
کتب معتبره تحریر دیده ام قول عامی اعتبار ندارد - ازین جهت اهل عام همچنان حرف نادرست
در فرزندان آنحضرت نیز دارند که آنحضرت هیچ پسر نداشت و این مقرر است که از آنحضرت
سه پسران ارجمند در عرصه جهان بوجود آمدند از بی بی عصمت اند و بعض گویند که خواجه ابوسعید
از بی بی عصمت است و آن دیگر از بی بی امته الله سوائے این هیچ سخن در اولاد امجادش نیست

چنانچه شیخ فریدالدین نبیرهٔ سلطان التارکین حضرت شیخ حمیدالدین ناگوری قدس الله سره العزیز
از جد بزرگوار خود نقل کرده میگفت که چون خواجه مارا فرزندان ما را فرزندان حاصل شدند
روزے بابندہ میفرمود لے حمیدالدین پیش ازین که جوان بودم هرچه از رب العزت
جلشانه مے طلبیدم مے فی الحال مییافتم حالانکه پیر شدم و فرزندان پیدا گشتند. بدعا
حاجت مے شود و کار بدرنگ حاصل میگردد. بنده عرض نمود که بحضرت پیر دستگیر روشن است
که چون عیسے علیه السلام از حضرت مریم علیها السلام تولد نه شده بود میوه زمستان
در تابستان از غیب بدو میسر مے شد و بے محنت و منت در محراب مییافت. چون
مسیح علیه السلام تولد شد حضرت مریم انتظار مے کشید که همچنان بے تلاش بیابد
فرمان شد که شاخهاے خرما بجنبان تا خرماے تازه بر تو بریزند. ازان باز همچنان
نمود و به تردد رزق مے یافت در اوقات سابق و حال این قدر تفاوت است ولیکن
در قدر و مرتبه دوستان خداے عز و جل نقصان نیست و تصرف ولایت ایشان باقی است
آنحضرت چون جواب شنید پسند کرد. و فرمود آرے همچنین است و گویند که خواجه فخرالدین
ولد حضرت سلطان العارفین بسیار صاحب عظمت بود و بعد حضرت خواجه بست سال
زنده ماندپس در قصبه سروار که از اجمیر شانزده کروه است برحمت حق پیوست. همانجا نزدیک حوض
آن قصبه مدفون است و خواجه حسام الدین فرزند خورد آنحضرت غائب شد و بصحبت ابدالان
پیوست و پسر خواجه فخرالدین. خواجه حسام الدین سوخته نام داشت که نبیره خواجه باشد بسیر صاحب
کرامت و بزرگ روزگار بود با رواح جد بزرگوار خود نسبت تمام داشت و پیش از ارادت ریاضت
و مجاهده از حد گذرانیده بود و بحضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیاء قدس الله
سره العزیز صحبت داشت قبر شریف او در قصبه سانبهر سمت است و یکے از نبائر حضرت خواجه
شیخ بایزید است او در غوردی جائے رفته بود. در زمان سلطان محمود خلجی بعد مدت بسیار باز آمده
سلطان او را ریاست اجمیر داد. چون مدتے بگذشت مردم از روے عناد در فرزندی او

سخنے پیدا نمودند۔ حتے کہ با سلطان وقت رسانیدند۔ بادشاہ علماء فضلاء و مشائخ و اکابر ملک و نواحی جمع ساخت و استفسار آنمعنی نمود۔ آخر الامر شیخ حسین و مولانا رستم کہ قدوہ علماء زمانہ بودند و دیگر اکثر اکابر نامدار گواہی دادند۔ ہمین شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام الدین ابن خواجہ حسام الدین سوختہ ابن خواجہ فخر الدین ابن سلطان العارفین حضرت خواجہ معین الدین حسنی الحسینی است بعد ازان شیخ حسین ناگوری بہ فرزندان شیخ بایزید نسبت کرد و دختر داد۔ مردم کہ در فرزندان حضرت خواجہ سخن اختلاف دارند ہمین شیخ بایزید است و دیگران ہیچ سخن ندارند و لیکن ہمہ بغلط رفتہ اند۔ ازانکہ این ماجرا پیش اکثر سلاطین دہلی و ماندو گذشتہ است و ازا کابران متحقق شدہ۔ قول عام چہ اعتبار دارد سبحانہ تعالے و تقدس این اولاد امجاد آنحضرت را ابد الآباد پایندہ داراد بحرمت النبی و آلہ الامجاد +

منقول است

از عارف معارف خدا آگاہ۔ صوفی فضیلت دستگاہ۔ محمد عبد الرحمن چشتی کما قال فی مرآۃ الاسرار در باب نفی اولاد خواجہ بزرگ قدس سرہ آنچہ کہ براہ تعصب مورخان در تاریخ اکبرنامہ و اقبالنامہ نوشتہ اند بر ہر کسی ظاہر است۔ لیکن از ملفوظات پیران چشت متحقق معلوم میشود کہ خواجہ بزرگ را زنان و فرزندان بودہ است چنانچہ در ملفوظات سلطان التارکین شیخ حمید الدین ناگوری قدس سرہ خلیفہ خواجہ بزرگ مے نویسد کہ شبے خواجہ بزرگ حضرت پیغمبر علیہ السلام را بخواب دید آنحضرت فرمودند کہ اے معین الدین تو دین ما ہستی۔ امّا سنتے از سنت ہائے من ترک میدہی چون صبح شد مقطع قلعہ تھلی ملک خطاب نام کہ از مریدان خواجہ بود دخترے از راجہ ہا.... در حرب اسیر کردہ آوردہ بود بخدمت خواجہ فرستاد۔ خواجہ ویرا قبول نمود بی بی امتہ اللہ نام نہاد و در خدمت خود نگاہداشت۔ بی بی حافظ جمال ازوے تولد گشت بعد از چند روز سید وجیہ الدین مشہدی عم سید حسین مشہدی امام جعفر صادق علیہ الرحمۃ را در خواب دید۔ فرمود کہ دختر خود را

در عقد نکاح خواجه معین الدین در آرد۔ چون همیشه مر بخدمت حضرت خواجه بزرگ رسانیدند
بموجب امر باطن امام جعفر صادق رضی الله عنه دختر سید وجیه الدین را که بی بی عصمت نام داشت
در نکاح خود آورد - از وے سه پسر بوجود آمدند - یکے شیخ فخر الدین - دوم شیخ ضیاء الدین
ابوسعید - سوم شیخ حسام الدین که او در صغر سن بصحبت ابدالان پیوست - ازوے توالد و
تناسل نشد - شیخ فخر الدین محبوب ترین فرزندان خواجه بزرگ بود - دیرا بسیار دوست میداشت
وے بکسب زراعت مشغول بود - موضع ماندل که قریب باجمیر است احیاء ساخت حاکم
مزاحمت کرده بود - ازان جهت خواجه بزرگ پیش سلطان شمس الدین به دهلی تشریف برد و
فرمان درست کنانیده آوردند تفصیل این اجمال بیشتر بجائے خود نوشته آید و شیخ فخر الدین
بعد از وفات خواجه بزرگ بست سال در صدر حیات بود - در قصبه سروار که شانزده
کروه از اجمیر است آنجا وفات یافت نزدیک حوض قصبه سروار مدفن او است - او را
پسرے بود شیخ حسام الدین سوخته بن شیخ فخر الدین از جمیع کمالات انسانی آراسته بود
با سلطان شیخ المشائخ صحبت داشت قبر وے در سانبهر است طرف غروب سر راه اجمیر و
مرقد بی بی حافظ جمال دختر خواجه بزرگ پایان مرقد خواجه بزرگ واقع شده است - بسے
صاحب کمالات و عالی درجات و عارف کامل بوده اند و خواجه معین الدین خورد پیش از آنکه مرید
شود بکسب ریاضت کار خود بجائے رسانیده بود که بے واسطه از روحانیت خواجه بزرگ
اخذ فوائد مے نمود - و از اشارت باطن خواجه مرید شیخ نصیر الدین محمود شد و خرقه خلافت
از دست وے پوشیده - در فوائد الفواد سلطان المشائخ میفرماید که خواجه احمد نبیره خواجه
بزرگ عظیم صالح بود - برادر وے خواجه وحید پیش شکر گنج آمد که مرید شود شکر گنج فرمود که
من این را از خانواده شما دریوزه کرده ام - مرا چه مجال که دست شما بگیرم - خواجه وحید بسیار
عجز کرد مرید شد و مخلوق گشت - الغرض آنکه بعضے مردم میگویند که خواجه بزرگ حصور بود
و اولاد نیست محض غلط است - از تصانیف پیران چشت مکرر بتحقیق پیوسته چنانچه بالا

گذشت در کتاب اخبار الاخیار مینویسد کہ اختلاف میان بعضے بزرگان چشت درین واقع شدہ است۔ کہ میر محمد گیسودراز خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود و جماعہ ازین قوم میگویند کہ شیخ فخر الدین و شیخ حسام الدین از بی بی عصمت تولد شدند و میر شمس الدین طاہر خلیفہ شیخ نور قطب عالم و طائفہ از درویشان آن رفتہ اند کہ از بی بی امتہ اللہ بوجود آمدند۔ بہر دو حال فرزندان خواجہ بزرگ اند اما قول اول اصح مینماید۔ چنانچہ تا امروز اولاد پاک نہاد آنحضرت موجود است و فرزندان خواجہ معین الدین خورد بن شیخ حسام الدین سوختہ بطرف ولایت مالوہ رفتہ متوطن شدند و احوال آنجماعت معلوم نیست و فرزندان خواجہ قیام الدین بن حسام الدین سوختہ مذکور در حضرت اجمیر سکونت اختیار کردند و جانشین خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز شدند۔ چنانچہ خواجہ حسین یکے از فرزندان خواجہ قیام الدین مسطور تا زمان سلطنت نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ صاحب سجادہ خواجہ بزرگ قریب صد سال عمر داشت و ہمیشہ بعبادت و حق پرستی گذرانید۔ بسیار بزرگ و عالیشان بود بعد از وے شیخ معین الدین برادرزادہ او صاحب سجادہ شد۔ و بالحال شیخ علاء الدین برادرزادہ صاحب سجادہ بر مسند خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ نشستہ است نہایت خلیق و بزیور صلاح و بزرگی آراستہ است حق سبحانہ تعالے فرزندان خواجہ بزرگ را تا قیام قیامت بر جادہ اجداد کرام خود باقی و پایندہ در مقام اجمیر شریف نگاہ دارد بحرمت النبی و آلہ الامجاد۔ چون مرتبہ ثانی در سن ہزار و شصت و پنج ہجری بحضرت اجمیر شریف رسیدم۔ شیخ علاء الدین صاحب سجادہ خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز شجرہ نسب خواجہ بزرگ اظہار نمود کہ بچند واسطہ بحضرت امام موسے کاظم میرسد و در رسالہ مونس الارواح تصنیف مریم زمانی حضرت جہان آرا بیگم بنت شاہجہان بادشاہ صاحبقران ثانی علیہ الرحمتہ نیز بنظر آمد کہ اثبات سیادت خواجہ بزرگ نمودہ۔ اما در تصانیف پیران چشت جائے ہمیقدر میافتہ نمیشود بہر حال خواجہ بزرگ فرزند صوری و معنوی حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم بودہ و مجاوران آن آستان متبرکہ خواجہ بزرگ نیز منسوب اند۔ باولاد سید فخر الدین میگویند کہ سید فخر الدین از کرہ

مانکپور بوده است واز غلبهٔ اعتقاد و محبت روحانیت خواجه بزرگ وطن گذاشته در اجمیر اقامت اختیار نموده. چنانچه فرزندان او هنوز در خدمت آستانه متبرکه موجود اند. و صلاح و اهلیت پسندیده دارند و باهر کس به تواضع و اخلاص پیش می آیند. و از ملفوظات پیران چشت به ثبوت پیوسته که خواجه بزرگ در زمان سلطان شمس الدین التمش دو مرتبه در دهلی تشریف بردند. مرتبهٔ اول از کمال مهربانی محض برائے دیدن و سرفراز ساختن خواجه قطب الاسلام رفته بودند. در آنجا آمده در اجمیر شریف متاهل گشت و مرتبه دوم بخاطر درست ساختن فرمان موضع ماندن بجهت فرزند سعادتمند شیخ فخر الدین. و این نکته بغایت نازک است نیک نگاه باید کرد که سلطان شمس الدین مرید خواجه قطب الدین بود. اگر یک خادم خواجه بزرگ میرفت در ساعت سلطان مذکور سعادتمندی دارین دانسته فرمان درست کرده ارسال می نمود. ولیکن کاملان اولیاء بیشتر در ترک جاه و شیخت کوشیده اند. و خود را در نظر محقر نمودند. چنانکه عیسیٰ علیه السلام باین کمال در بازار بجهت خرید و فروخت میرفت و دیگر کار این طائفه بر راستی و دیانت است هرگاه مقصود و حاجت به شخصے داشته باشند آنرا مستور برائے چه سازند و ناموس برائے کدام مصلحت کنند. چرا که حقتعالیٰ ناظر بدل است و رسوم خلق نیک یا بد گفتن ایشان پیش عارفان اصلا وجودے ندارد. دیگر آنکه رفتن خواجه پیش امیر از برائے حاجت رحمتے بود در حق مریدان که هیچکس از مریدان انکار نکنند و بر جاه شیخی خود ننازد. و اصل سخن آنست که این طائفه مامور می شوند یا مرحق و اختیار خود در میان نمی آرند چنانچه سلطان المشائخ میفرماید در نظم خود ؎

عشق آمد چو قوتم اندر رگ و پوست | تا کرد مرا تهی و پر کرد ز دوست
اجزاء وجودم همگی دوست گرفت | نامیست ز من بر من و باقی همه اوست

منقول است

از عارف بالله مرشد خدا آگاه شاه رشید محق والدین نبیرهٔ حاجی حرمین الشریفین حضرت خواجه یحیی مدنی احمد آبادی رحمة الله علیه ❊

ذکر فرزندان حضرت قطب المشائخ خواجه معین الحق والدین حسن سجزی اجمیری چشتی قدس الله سره آنحضرت سه پسر رشید و مرشد داشت از آنجمله مهین پور خواجه فخر الدین محمد اجمیری است دوم خواجه ضیاء الدین نزد برخے کنیت ابو سعید است سوم شیخ حسام الدین و یک دختر بی بی حافظ جمال هر سه پسران را خواجه عشقباز راست باز سید محمد گیسو دراز قدس الله سره از بی بی عصمت میدانند و خواجه شمس الدین طاهر از بی بی امة الله سر یه خیال مے برد - و بی بی حافظ جمال دختر حضرت خواجه است به روایت صحیحه - و آنحضرت دو کدبانو هم داشت - یکے دختر سید وجیه الدین مشهدی - دوم بنت راجه که در هند یک خطاب مرید خواجه افتاده بود - بخدمت پیر فرستاد - بر عیالمند بودن خواجه ملا فیض بلا فیط شاهد عدل اند - همچنین گزارش سلطان التارکین قدس سره بر عیال مندی آنحضرت دلالت دارد - و پور پیر پور حضرت سلطان التارکین قدس سره در سرور الصدور آورده است - روزے معین الاولیا پس از عیالمندی و فرزند آوردن بمن گفت - حمید الدین پیشتر در هنگام جوانی و تنهائی آنچه بر ضمیر من میگذشت بطلب بعے طلب صورت مے پوشید اکنون درین روزگار پیری و عیالمندی فرامیش آمد - همه آمدها نے خاطر از سرائے علم بدر العین نے فرامد - عرض کردم پیش از زادن عیسے علیه السلام داخل ذکر المحراب و جد عند ها رزقا حال مریم بود - و پس از تولد هزی الیک بجذع النخلة مقام او گشت به شنفتن این جواب خوش وقت گردید بالجمله باندازهٔ این گذارش ها آنها که خواجه معین الاولیا را حصور پندارند محض پندار است حضرت میر فخر الدین قدس سره ارادت و خلافت از پدر بزرگوار

خویش داشت وبکمال هر دو عالم آراسته وصاحب تصرف بود۔ وپس از پدر بزرگوار مسند مشیخت
وارشاد۔ بوجود او آرائش وآئین پذیرفت وچون اوراویهی احیا بود وآن موضع نامدن نام
داشت که قریب به اجمیر است وچون حاکم آنجا به آنحضرت مزاحمت مے نمود۔ خواجه بتقریب
آن در دهلی رفته بود۔ واز خواجه قطب الدین مثال تیار کنانیده آورده۔ ودهمین خواجه فخر الدین
بود ولعبد وصال پدر بیست سال در صدد حیات بود۔ در قصبه سرواڑ که شانزده کروه از اجمیر
شریف است بتاریخ پنجم ماه شعبان سن ششصد وشصت ویک بقرب ایزدی شتافت و
نزدیک حوض قصبه سرواڑ مدفن یافت۔ بنده بزیارت آنحضرت مستعد بوده است رحمة الله علیه
حضرت خواجه ضیاء الدین قدس سره خود بکمالات بود۔ بجائے برادر بر مسند مشیخت جلوس
فرموده به سال ششصد ونود وپنج رخت هستی ازین جهان بربست حضرت حسام الدین قدس سره که
خرد ترین فرزندان آنحضرت بود از چشم مردم غائب شده بطائفه ابدال ورجال الغیب
پیوست حضرت حسام الدین سوخته قدس سره پور پرنور حضرت خواجه فخر الدین است
سینه وا نمار سوز محبت ودیده اشکبار در طلب داشت۔ ودل دوخته ناوک مودت بود۔
بصحبت حضرت سلطان المشائخ نظام الاولیا بسر برده خوابگاهش در قصبه سانبهر
باختر سوی بر راه اجمیر است۔ پدرش بیاد برادر گم شده او اهتمام گردانید۔ او نیز دو پسر
داشت۔ یکے سید معین الدین خورد مرید وخلیفه مافرد حقیقت خواجه نصیر الدین چراغ دهلی است
وبمعنی بحکم حضرت خواجه بزرگ صورت بسته میش از ارادت آوردن باویزش نفس نافرجام
فیروزمند بود۔ واز باطن معین الاولیا بهره ورے داشت۔ واو را خورد به نسبت خواجه بزرگ
میگویند واین منقبت او را بس است درویش کامل بود واز ارادت وریاضت کار خود را بجائے
رسانیده بود که بیواسطه از حضرت خواجه بزرگ استفاضه میکرد۔ دوم شیخ قیام الدین بابال
قدس سره خوش شکل وزیبا چهره۔ ولاور وبزرگ منش بود۔ واین هر دو نیز فرزندان نامور
دلبند شیخ قطب الدین قدس سرهما بود پر پور قدمستین است از اجمیر قدس سره آغاز آگهی نه مند رفت

سلطان محمود خلجی او را خطاب چشت خانی داده چندی دوازده هزار سوار گردانید۔ چون بفیروزی
نیروی سلطان پس از فراوان سال در اجمیر اسلام تازگی گرفت خواست که چشت خان بدیر
خوی پسند دگر گرفته بود۔ نپذیرفت شیخ بایزید بزرگ پسر بسین است یعنی از اولاد شیخ قیام الدین
دانشمند بود و در روضه معین الاولیا درس میگفت۔ شیخ احمد مجد شیبانی و دیگر بزرگان شاگرد
او بودند۔ در هنگام شورش فرمانروای دهلی از خیرگی پیکار پرستان اجمیر بر خواسته رفت و
بعد از دیر به میوات شد و آمد سلطان از حسن عقیدت خود او را انباز چشت خان نیارست برداشت
به بهانه سازی دور انداختن او خیال بسته بعرض سلطان رسانید۔ بیش ازین برادر من شیخ
بایزید بزرگ مدرس اجمیر بود۔ اکنون رفتن آن بآنجا سبب استواری اسلام مے نماید۔ بنابر سخن
چشت خان شیخ بایزید را دستوری بودن اجمیر شد در آن روزگار جمعے بعرض سلطان رسانیدند
که او از نژاد معینیه نیست۔ ازین رو دانشوران درویشان کهن سال و بزرگان آگاه حال قلمرو
خود را فراهم آورده در پرسش باز کرد مخدوم شیخ حسین ناگوری و مولانا رستم اجمیری که علما و
مشائخ یکتا بودند و دیگر چند آگاهان بر درستی نسب او گواهی دادند۔ پیوند خویشی کردن مخدوم شیخ
حسین ناگوری به فرزندان شیخ بایزید گواه عدل است۔ اما شیخ جمالی رحمة الله علیه در
سیر العارفین مے آرد۔ در ایامے که این حقیر بشرف زیارت مرقد مبارک شیخ معین الدین مشرف
گشت از فرزندان ایشان صاحب سجاده شیخ بایزید[51] بود رحمة الله علیه و او شیخے بغایت
عظیم الشان بود شمس الدین طاهر که صد و پنجاه سال عمر داشت خرقه خلافت از شیخ
بایزید یافته بود و سید شمس الدین را با حضرت همام الحق و الدین اتحادے تمام بود و با این
احقر الانام شفقتے و محبتے داشت انتهی۔ و چون این بنده کاتب حروف بزیارت روضه
مقدسه خواجه بزرگ از سر قدم ساخته رفته بود۔ در آنوقت صاحب سجاده با جاده آنحضرت
دیوان میر اصغر علیخان بود که وجود آنشیخی او با حلیه حضرت خواجه مشابهت تمام داشت

---

۵۱ این شیخ رفیع الدین بایزید خورد نبیره شیخ بایزید بزرگ است نه شیخ تاج الدین بایزید بزرگ ۱۲

واز علوم عربیه نیز بهره گرفته بود و شرح ملا بخدمت حضرت مفخر الصوفیین محب النبی مولوی فخر الدین گذرانیده بود و در علوم فرس بهره وافر داشت ملاقات حاصل گشت فرمودند که از کدام خیل خانه هستید بنده عرضداشت که از فرزندان حضرت قطب الواصلین شیخ الحرمین الشریفین شیخ یحیی مدنی چشتی گجراتی ام فرمود که معلوم شد شما از نبیرگان حضرت سید احمد سروا که از اولاد حضرت خواجه بزرگ قطب المشائخ معین الحق والدین حسن سجزی قدس سره[٥٧] است بوده اید. ازان باز تا هرگاه که بنده بخدمت شریف میرسید استقبال و تعظیم تمام می کردند. روزی التماس کردم که آنحضرت از بزرگواران ما هستید چرا چنین با دیگر فرمودند

گدا اگر تواضع کند خوی اوست

روزی این فقیر این ابیات در مدح آنحضرت گفته بخدمت گذرانید

مدحت سلطان عالم آشکارا گفتنیست	شاه ما را آفتاب دین و دنیا گفتنیست
گوهر تاج الولایت سید سالار چشت	بی تکلف حبا بجا این رسته یکجا گفتنیست

این ابیات گرفته زیر مسند خود داشتند. بنده را ظن غالب شد که شاید پسند خاطر گرامی نیفتاد بطرف این بنده متوجه شده فرمودند که جد من خواجه معین الدین خورد مرید و مستفیض از جد شما حضرت فرد حقیقت خواجه نصیر الدین چراغ دهلی اند. چنانچه این معنی در کتب سیر این خانواده مرقوم است و جهان آرا بیگم در مونس الارواح که تصنیف اوست بدستخط خاص خود نوشته و اشتیاق بخدمت جد آنحضرت نگاشته و نسب نامه بمهر خود مسجل ساخته بود آنرا باین بنده نمود و نسب سامی آنحضرت بقبول اعدین وسائط به حضرت خواجه بزرگ می پیوندد و حضرت دیوان سید اصغر علیخان چشتی بن سید امام الدین بن سید منیر الدین بن سید سراج الدین بن سید ابو الفتح بن سید علم الدین بن سید ابو الخیر برادر خواجه حسین بن سید معین الدین ثالث بن سید رفیع الدین بایزید خورد بن سید نور الدین طاهر بن سید تاج الدین بایزید بزرگ بن سید شهاب الدین بن سید

---

[٥٧] شیخ کمال الدین احمد معروف به شیخ احمد بن شیخ نجم الدین بن شیخ قیام الدین نبیره حضرت خواجه بزرگ ... این از اولیا است ۱۲

کمال الدین عرف شیخ احمد بن سید نجم الدین بن سید قیام الدین بن سید خواجہ حسام الدین سوختہ بن خواجہ سید فخر الدین بن حضرت خواجہ بزرگ معین الحق والدین حسن سجزی اجمیری قدس اللہ اسرارھم تمام شد۔ بحر الاولیا۔ مولف حضرت پیرزادہ بر جادہ ہر انچہ کہ بحق شاہ رشید الدین احمد آبادی در باب بستگی ایشان نسبت حضرت شیخ احمد تصدیق فرمودند۔ این شیخ احمد اشارت بہ شیخ کمال الدین عرف شیخ احمد بودہ باشد۔ زیرا کہ از کتب تواریخ مبرہن است کہ تبار خواجہ قیام الدین بزبان چیرہ دستی ہکیر پرستان بصوب گجرات رفتہ بودند +

منقول است

از محقق باخبر غلام سرور نبیرہ مفتی رحیم اللہ قرشی الاسدی اللاہوری۔ ھکذا فی

خزینة الاصفیا

بہ ثبوت پیوستہ کہ حضرت خواجہ را دو اہلیہ پارسا عفیفہ بودند۔ اول دختر سید وجیہہ الدین مشہدی عم سید حسین خنگ سوار است کہ والد بزرگوارش بحکم باطنی امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ کہ او را در عالم رویا شدہ بود نکاح دختر خود بحضرت خواجہ کرد و نام نامی آن عفیفہ بی بی عصمت بود و سہ پسر والا گوہر از بطن آن عفیفہ بوجود آمدند یکے خواجہ ابو سعید۔ دوم خواجہ فخر الدین سیوم خواجہ حسام الدین قدس اللہ سرھم العزیز و آنانکہ میگویند کہ حضرت خواجہ لاولد بود ہرگز این سخن لائق اعتبار نیست چرا کہ شیخ فرید نبیرہ سلطان التارکین شیخ حمید الدین ناگوری زبانی جد بزرگوار خود نقل کردہ است کہ روزے حضرت خواجہ بزرگ معین الدین بہ بندہ مخاطب شدہ فرمود کہ اے حمید الدین پیش ازین کہ توی و جوان بودم واولادم نبود۔ ہر چہ کہ از رب العزت میخواستم بلا تکلف و دعا و ندا میرسید۔ حالا کہ پیر شدم و فرزندم بوجود آمدند مقصود بدعا و ندا حاصل میشود۔ بندہ عرض کرد کہ بہ آنحضرت روشن است کہ تا وقتیکہ عیسیٰ علیہ السلام از بطن مادر خود بی بی مریم متولد شدہ بود۔ میوہ تابستان در زمستان بے طلب و خواہش

باشان میرسید۔ چون عیسے علیہ السلام متولد شد بی بی مریم انتظار رزق میکشید فرمان شد کہ شاخہائے نخل خرما بجنبان تا خرمائے تازہ بر تو بریزند۔ چون جنبانید۔ خرما ستر یافت پس در وقت سابق و حال این قدر تفاوت است حضرت خواجہ جواب او بشنید و پسندیدہ میگویند کہ عمر خواجہ ابوسعید فرزند آنجناب بہ پنجاہ سالگی رسیدہ بود و دو فرزند داشت و خواجہ فخر الدین فرزند ثانی آنحضرت بسیار بزرگ و صاحب نعمت بود و بعد انتقال خواجہ بست سال زندہ ماند و ہفتاد سال عمر داشت و وےرا پنج پسر سعادتمند بوجود آمدند و در قصبہ سرواڑ کہ از اجمیر بفاصلہ شانزدہ کروہ است برحمت حق پیوست و ہمانجا مدفون گردید و خواجہ حسام الدین پسر خورد آنحضرت غائب شد و بصحبت ابدال پیوست۔ در انوقت او چہل و پنجسالہ عمر داشت و وےرا ہفت فرزند بودند و خواجہ حسام الدین سوختہ بسیار صاحب کرامت و خوارق بود و نظام الدین اولیا مصاحب قبر شریف وے در قصبہ سانبھر بجانب مغرب از اجمیر واقع است واہلیہ ثانی خواجہ دختر یکے از راجہائے ہند است و سبب آمدنش بنکاح آنجناب این است کہ حاکم قلعہ ٹھلی کہ ملک خطاب نام داشت بر سر ہندوان۔ آن دیار تاخت آوردہ بسیارے را از ایشان بقتل رسانید و دختر راجہ را اسیر کردہ آورد و بطور نذر آن بخدمت آنحضرت گزرانید آنجناب او را قبول فرمودہ بنکاح خود سرافراز نمودہ نامش امۃ اللہ نہادند۔ و از بطن عفت آن تاج المستورات اول دخترے متولد شد کہ بنام بی بی حافظ جمال موسوم و بغایت عابدہ بود و ارادت بخدمت والد ماجد خود داشت و آنحضرت خرقہ خلافت در اعطا فرمودہ برائے ہدایت و تلقین مستورات ارشاد کرد۔ چنانچہ ہزارہا عورات بہ توجہ آن تاج المستورات بمقام قرب رسیدند و شوہر عالی گوہر آن عفیفہ شیخ رضی الدین نام داشت چنانچہ مزار پرانوار بی بی حافظ جمال متصل روضہ مقدسہ حضرت خواجہ واقع است و از و دو پسر بوجود آمدند و در طفلی مدد گذشتند

رحمة الله علیهم رحمة واسعة۔ خواجه فخر الملة والدین چشتی اجمیری قدس الله سره از فرزندان دلبند
و خلفای ارجمند خواجه معین الدین حسن سجزی است جامع علوم ظاهری و باطنی و کمالات
صوری و معنوی بود و برای حصول قوت حلال بکسب زراعت اشتغال داشت و بموضع
ناندکه متصل اجمیر است سکونت می ورزید۔ و تمام عمر در هدایت خلق گذرانیده در سال ششصد و
پنجاه و سه برحمت حق پیوست وفات وی بعد وفات پدر بزرگوار تا بیست سال بعد حیات او
و وفات در قصبه سروار بوقوع آمد۔ و همانجا برلب حوض سروار مدفن اوست۔ شیخ
حسام الدین سوخته قدس الله سره پسر شیخ فخر الدین بن شیخ المؤمنین خواجه معین الدین سجزی
است۔ سوختهٔ آتش محبت و دوختهٔ ناوک عشق بود و به شیخ نظام الدین بدایونی بسیار
صحبت داشت۔ پدر بزرگوارش او را بنام برادر خود خواجه حسام الدین بن خواجه بزرگ
معین الدین موسوم کرده بود که غائب شده بصحبت ابدال پیوسته بود وفات وی صاحب
شجرهٔ چشتیه در سال هفتصد و چهل و یک ارقام فرموده است و مزار پرانوارش در قصبه سانبهر
بجانب غروب سر راه اجمیر است و وی عمر طویل یافته که زیاد از صد سال بود
و از غایت سوز عشق و محبت مخاطب بخطاب سوخته شد۔ خواجه معین الدین خورد پسر
بزرگ شیخ حسام الدین سوخته است خرقهٔ فقر و ارادت و خلافت از شیخ نصیر الدین
چراغ دهلی پوشید و بکمال کرامت معروف و ریاضت و مجاهده موصوف بود۔ کار بجائی
رسانیده بود که بلاتوسط غیری از روحانیت خواجه بزرگ معین الحق والدین حسن سجزی
استفاده میکرد۔ برادر خوردش شیخ قیام نام داشت که بغایت حسن صورت و شجاعت و
هیبت و عظمت بود و از هر دو بزرگوار بسیار اولاد ماند۔ وفات شیخ معین الدین در سال
هفتصد و شصت و یک است۔ قطعهٔ تاریخ وفات ؎

معین الدین چو از دنیا سفر کرد — به پیش اهل جنت گشت ماًمور — معین الدین متوکل قم کرد
بتاریخش چو سفر گشت ماًمو — دگر سال وصال او رقم کن — معین الدین کامل مطلع نور

قطعه تاریخ وفات خواجه حسام الدین سوخته قدس سره

چون حسام الدین ز دنیا رخت بست | سال وصل آن ولی متقی
عاشق الله صدیق آمده است | هم حسام الدین سعید منتقی

قطعه تاریخ وفات حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین قدس الله سره

معین الدین حسین همه دو عالم | دلش روشن ز انوار تجلی
چو لب بدش امام محبت بیخوان | وصالش نیر اکبر معلی

تاریخ وفات خواجه فخر الدین بن خواجه بزرگ

خواجه دین جناب فخر الدین | مثل گل رفت چون بباغ جنان
وصل او جو ز خواجه والا | رحلتش خوان ز مقتدای زمان

نقل فرمان

خواجه معین الدین قدس سره | جمیع مطالب و اسعاف تام | فرمان محمد جلال الدین اکبر بادشاه

در مراتب آمال اولاد امجاد

در ینوقت فرمان عالیشان سعادت نشان از مکمن عاطفت و احسان بادشاهی شرف نفاذ یافت که چون مبلغ یک لک تنکه مرادی است حسب الحکم حقایق آگاه قطب العارفین غوث الواصلین از تغیر مقرر آصف خان مقرر باشد که حاصل سال بسال به زبده الاماجد الاتقیا سید الایام کمال نسبت شیخ حسین وجه سیورغال ابدی وضروریات آن و ادیم باید که بدعای دوام دولت ابد انجام قیام و اقدام نماید

حکام کرام و دیوانیان و عمال و متصدیان مهمات سرکار مذکور مقرر داشته بملفع
مذکور را بتصرف گماشتهای سیادت پناه مشار الیه گذارند و از مال و جهات
و تمامی حوالات و جهات و کل تکالیف دیوانی معاف مسلم و ترخان و مرفوع القلم شناخته
بهیچ اسم و رسم تعرض نرسانند و کشیده داشته مطلقاً پیرامون نگردند و جانب
شریف آن سیادت پناه را عزیز داشته در تعظیم و تکریم او کوشان و مردم او را
موقر داشته و هر ساله به فرمان و پروانچه مجدد محتاج ندانند حسب الحکم جهان مطاع از
مضمون صدر در نه گذرند ٭

المطاع العالی تحریر

امشافه العلیه العالیه جهانگیریه بصر

فرمان جلال الدین اکبر بادشاه غازی

خواجه معین الدین چشتی بخط طلا

مهر بادشاه

وکلاء حاکم متعهدان مهمات خطه اجمیر بدانند

که ورثه قطب الاقطاب بموقف عرض رسانیدند که در اراضی ایشان که در
جوار مقبره متبرکه قطب الاقطاب می باشد واقع است بعضی مردم اموات خود را
بی اذن ایشان دفن مینمایند اگر واقع باشد حکم فرمودیم که بعد الیوم هیچکس میت
خود را در اراضی جوار مقبره متبرکه مذکوره بی اذن فضیلت مآب کمالات اکتساب نتیجه المشائخ
والعظام خواجه حسین نبیره آن قطب الاقطاب باقی ورثه دفن نکنند میباید که حسب الحکم عالی
عمل نموده تقدیم رسانند و اعمال مراقبه که دران آستانه از قدیم الایام الی غایته بوده برقرار

دارند و ملخص نشوند عهده دانسته درین باب توجه نمایند تحریر فی التاریخ شهر ذیقعده سنه ٩٦٩

خواجه معین الدین بخط طلاء

الله اکبر
محمد جلال الدین اکبر بادشاه غازی

لکن چون در باب تصحیح در دفتر لنگر خانه مرشد السالکین

میانه اولاد امجاد آنحضرت سیما مشیخت آئین معرفت تزئین سیادت المشائخ العظام

بقاوی الاولیاء الکرام وجه الرحمن شیخ حسن و کمال رتبت شیخ حسین بوجه و اهتمام عالم عالیم مرتبت

را العمدة الملک فضیلت شعار کامل الاخلاص فصاحت و ثار مستحسن الخدمت مستوجب

الرعایت الموصوف بانصفت نموده شیخ حسن را که شیخ مرشد شان است به سجاده نشینی

تصفیه فرمودیم و فرمان واجب الاذعان عز اصدار یافت که از قدیم و جدید بموجب فرامین مطاع

در وجه ضروریات و صادر و وارد آن لنگر منور و مدد معیشت مشیخت آئین مشار الیهم مقرر شده بود

بتصرف عمدة الملک مومی الیه باشد که سال بسال تمام و کمال بالضروریات لنگر مذکور از عمارت و فرش

و روشنی و مصالح مطبخ یومیه و اعراس طعام مبلغ پانزده هزار تنگه مرادی بر والده عفیفه مستوره

آن سیادت المشائخ متعلق بوده تمام آنچه باشد مشار الیهم بسویت فضلاً بعد فضل نهاده به لنگر

فیض اثر می آمده باشد. مجاوران را موافق معمول قدیم بایشان داده آنچه باقی ماند آنرا باهم بسویت

حصه نموده هر یک حصه را الضعف به محبت و الفت سلوک داشته مطلقاً مناقشه نکرده و تکلیف

منازعت نرسانیده و باهم شرائط حرمت و خاطر جمعی مرعی داشته دقیقه فروگذاشت نکنند میباید که

از مضمون حکم صادر مطلقاً عدول نکنند و هر یک بحصه خود راضی بوده زیاده طلبی نکنند حکام کرام و عمال

و متاجران آن متقرر داشته لنگر فیض اثر جد اسلم و برقرار داشته از جمیع حوالات و اخراجات

و مطالب دیوانی معاف و مرفوع القلم شمارند و هیچ جهت مدخل نکرده از تغیر و تبدیل مضمون

در ماموں شناخت فرمان مجدد طلب ندارند +

تحریر الی الامر العالی خلیفہ زمان

فی شہر شعبان المعظم سنہ

پروانہ صدارت پناہ معالی دستگاہ معرفت انتباہ واقف موافق العلوم و حکم اکابر الفضائل عدیل الوجہ اتم مربی العلماء مقوی الفضلا صدر شیخ صدر رفیع القدر شیخ عبدالنبی صدر

نقل فرمان

محمد نور الدین جہانگیر بادشاہ غازی مشتمل بر سہ قسمت محاصل دیہات اوقاف یک حصہ در خرچ عرس و روشنائی۔ و یک حصہ در مدد معاش مشیخت پناہ شیخ حسین اولاد حضرت خواجہ بزرگ و یک حصہ فقرا و تکیہ داران +

مہر مربع کہ در آن اسما شاہان سلف منقوش اند

طغرا باسم بادشاہ آلتمغا

حضرت خواجہ معین الدین چشتی

چون مواضعے کہ بصیغہ وقف مزار فائض الانوار حضرت قطب العارفین غوث السالکین مقرر است قبل ازین موجب یادداشت واقع ۱۹ ماہ امرداد الٰہی سنہ ۱ حکم شدہ بود کہ انتہا سہ حصہ نمودہ یک حصہ را بجہت خرچ لنگر و روشنائی و اخراجات عرس روضہ متبرکہ نگاہدارشتہ و یک حصہ در وجہ معاش مشیخت پناہ شیخ حسین عنایت نمودہ و یک حصہ را بہ فقرا و تکیہ داران قسمت نمایند دریں ولا حاجی مبارک حسب الحکم الاقدس شش موضع را کہ رقبہ آن چہل و پنجہزار و ہفتصد بیگہ زمین و حاصل نہ ہزار و پنجاہ روپیہ شود سازد ازان جملہ یک حصہ پانزدہ ہزار بیگہ زمین باشد و اصل خرچ روضہ منورہ نمودہ و نیمہ را کہ سی ہزار و ہفت صد بیگہ باشد

بحاصل شش ہزار و ہشتاد روپیہ بموجب تفصیل علیحدہ نہ صد و نہ نفر فقرا تنخواہ دادہ
و فقرا کہ از نظر اشرف اقدس گذشتند شیخ عبدالرحیم وغیرہ شش صد و بست و ہشت
نفر کہ بست و ہفت ہزار و چہل بیگہ مدد معاش و بست یک من غلہ داشتند بحال خود
حکم شد و نیمہ را بر طرف فرمودیم و جماعہ فقرا کہ سہ ہزار و دولت و سی بیگہ و ہفت من
و شش آثار غلہ داشتند بنظر اشرف نگذشت و اکثر از جماعہ فقرا و تکیہ داران
از اجمیر تا بپاند و در رکاب ظفر انتساب آمدند و بعرض مقدس رسید کہ زمین و غلہ مذکور
بآن جماعہ از وقف روضہ منورہ مقرر بودہ و حاصل وقف بہ فقرا و مساکین و حافظان[۲]
و تکیہ داران کہ از موضع وقف مے یافتند ہمین جماعہ اند و آنہا را بغیر از زمین و غلہ
لنگر کہ از روضہ منورہ مقرر بود از محل وجہ معیشت ندارند و جماعہ کثیر اند بنا بر آن فرمان
عالیشان مرحمت عنوان شرف صدور عز ایراد یافت کہ جماعہ در اجمیر بنظر اشرف
گذشتہ اند و اراضی و غلہ لنگر آنہا از نصفے زیادہ مرحمت شد و یادداشت
محمود درست ساختہ اند بموجب یادداشت واقعہ مسطور دارند و جماعہ کہ از نصف کم حکم
شد و بعضے در کل بر طرف شدہ اند اراضی و غلہ لنگر انچہ داشتہ اند از قرار نصف
متصدیان مہمات آنجا از ابتدائے خریف قوی ئیل حسب الضمن تنخواہ دہند کہ صرف
معیشت خود نمودہ بدعائے دوام دولت ابد قرین اشتغال می نمودہ باشند و نیز حکم
اشرف اقدس نفاذ پیوست کہ جماعہ بموجب فرمان عالیشان جہانگیری مدد معاش
و غلہ لنگر دارند و فوت شدہ اند بعد ازان آنہا تحقیق نمودہ از محل قدیم از قرار نصف
تنخواہ دہند و در آیندہ ہمین ضابطہ بورثہ متوفی مسطور دارند می باید کہ حکام و عمال و
جاگیرداران و کروریان حال و استقبال در استمرار و استقرار این حکم اقدس اعلے
کوشیدہ اراضی مذکور را پیمودہ چک بستہ تصرف آنہا بازگذارند و غلہ را از لنگر روضہ
متبرکہ مے دادہ باشند و تغیر و تبدیل بہ قوامد آن راہ ندہند بعلت مال و جہات و اخراجات

[۲] [illegible] فقرا و مساکین و حافظان ۳

وعوارضات مثل قسلعہ و پیکش وجرمانہ ومحصلانہ وضابطانہ وداروغگانہ وبیگار وبیگار
ودہ نیمے ومقدمے وچودھرے وقانون گوے وضبط ہر سالہ بعد از تشخیص حک وزراعت
وکل تکالیف دیوانی ومطالب سلطانی مزاحمت نرسانند و درین باب ہر سالہ فرمان و فرمانچہ مجدد
طلب ندارند واگر در حسل دیگر زمین داشتہ باشند آنرا اعتبار نکنند از فرمودہ درنگذرند
در عہدہ شناسند +

شرح یادداشت

واقع تاریخ روز مہرشانزدھم ماہ مہر الہی سنہ ۳۱ موافق یکشنبہ ۱۴ رجب المرجب سنہ ۱۰۲۷ھ
در چوکی لایق المرحمت والاحسان عاقل خان برسالہ سیادت ونقابت پناہ صدارت
دستگاہ میران سید احمد قادری ونوبت واقعہ نویسی شیخ عبدالرحیم وغیرہ چون موضع
... وقف مزار فائض الانوار قطب الاقطاب مقرر است قبل ازین موجب یادداشت واقع
۱۹ ماہ الہی سنہ ۸ از قرار سہ حصہ قسمت حکم شدہ بود یک حصہ بابجہت خرچ لنگر
ودوشنائی واخراجات عرس روضہ منورہ نگاہداشتہ ویک حصہ دروجہ مدد معاش
شیخ حسین اعتبار نمود ویکحصہ برای فقرا وتکیہ داران قسمت نمودہ بودند حاجی مبرک بموجب
حکم شش موضع کہ رقبہ آن چہل وپنجہزار وہفت صد بیگہ زمین محاصل نہ ہزار دپنجاہ روپیہ
داشتہ از انجملہ یک حصہ پانزدہ ہزار بیگہ زمین باشد داخل خرچ روضہ منورہ نمودہ تتمہ
دو حصہ را کہ سی ہزار وہفتصد بیگہ کہ حاصل شش ہزار وہشتاد روپیہ بموجب تفصیل ذیل بہ
ہفصد ونہ نفر جماعہ فقرا کہ از نظر اشرف اقدس گذشتہ شش صد وبست وہشت نفر کہ بست
وہفت ہزار وچہل ویک بیگہ زمین وبست ویک من غلہ داشتہ نہ ہزار وپانصد ونود وہشت
بیگہ کہ دوازدہ من غلہ بحال خود حکم شد۔ وتتمہ را برطرف کردند وموازی سہ ہزار ودوصد وبست
سی ونہ بیگہ وہفت من غلہ وشش آثار اسامی جماعہ بنظر اشرف اقدس نہ گذشتند الحال الا
از جماعہ فقرا وتکیہ داران از اجمیر تا ماندو درگاہ بسعادت آمدند حقیقت مذکور بہ تفصیل ذیل بعرض رسید

داشتند که جماعه فقرا و تکیه داران از موضع وقف مقرر بود. و حاصل دیهات وقف بجهت فقرا و مساکین و حافظان و تکیه داران که در موضع وقف از قدیم الایام متخیر زند همین جماعه اند. و آنها بجز زمین و لنگر که نوبت وضه مقرر بود از محل دیگر وجه معیشت ندارند و جمع کثیر اند بنابران حکم جهان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع صادر شد که جماعه که از نظر اشرف گذشتند اراضی لنگر آنها از نصف زیاده مرحمت شد و یادداشت واقع خود را درست ساخته بموجب یادداشت واقع مسطور داشته و جماعه که از نصف کم حکم شد و بعضی بالکل برطرف حکم شد آنها را غله و اراضی لنگر انچه داشته از قرار نصف متصدیان آنجا تنخواه دهند و نیز حکم شد که جماعه که بموجب فرمان عالیشان مدد معاش و لنگر دارند و فوت شده اند ورثه او را تحقیق نموده از محل قدیم نصف تنخواه دهند. و در آینده بورثه متوفی همین ضابطه منظور دارند بموجب تصدیق یادداشت قلمی شد از پرگنه اجمیر سرکار مذکور شرح یادداشت بخط حمدة الملکی واقعه ساز شرح بخط سید محمد قادری داخل واقع ساز شرح حاشیه بخط واقع نویس موافق واقع است شرح دیگر بخط مختار الدوله خاقانی مدار المهامی اعتماد الدوله آنکه بعرض مکرر رسانید شرح دیگر بخط دیانت خان زر از داد ۲۵ ماه شهریور الهی موافق واقع درست ۲۶ شهر رمضان ۲۰ واقعه عبد الکریم بعرض اشرف رسید شرح دیگر بخط حمدة الملکی مدار المهامی از عرض قوی ... فرمان عالیشان قلمی نمایند ۰۰

اراضی	غله
... بیگه ...	۲۲ ثار
... بیگه ...	۱۰ ثار ...
محمد ... له المهداد	الله بخش ولد جلال
اراضی نقد	اراضی غله
اراضی غله ... ۴ ثار	... بیگه ۴ ثار

اراضی غله

سما بیگه ۱۳۳ آثار

مشار الیه هو الاسما

اجمیر عبد الغنی

اراضی غله

سما بیگه ۵۰۰ ار — اراضی غله ۳ آثار

ما بیگه قبل ازین حکم شد — ما بیگه اراضی غله

۱۱ بیگه — بیگه ..

درینولا مرحمت شد

اراضی غله منجمله —

دو بیگه ۱۰ ار — اراضی بیگه غله ۲ آثار

ازجماعة قاضی نظام — بیگه بحال خود حکم شد

اراضی ما بیگه غله ۲ آثار — اراضی بیگه غله . ار

نقل فرمان

محمد نور الدین جهانگیر بادشاه غازی بمضمون عطیه موضع گیلوته در وجه معاش حضرت شیخ علم الدین نبیره حضرت خواجه بزرگ رض

خواجه معین الدین چشتی

طغرا باسم بادشاه

مهر بادشاه

قیمت درینولا — فرمان عالیشان سعادت نشان شرف صدور اصدار و عزایراد یافت که موضع گیلوته من اعمال پرگنه ... سرکار صوبه اجمیر که مبلغ هفتصد و پنجاه روپیه جمع دا... ولیست من ابتدا خریف ... در وجه مدد معاش حقائق و معارف آگاه شیخ علم الدین ...

خواجه حسین نبیره قطب الاقطاب مقرب بادشاه جیو بی حسب الضمن مقرر باشد که
حاصلات آنرا فصل بفصل سال بسال صرف نموده بدعاگوئی دوام دولت ابد پیوند اشتغال
مینموده باشند. میباید که حکام و عمال و جاگیرداران و کروریان حال و استقبال در استمرار و استقرار
این حکم اقدس اعلی کوشیده موضع مذکور را بطریق دربست بتصرف مشارالیه بازگذارند و هیچ
مطلقاً تغیر و تبدیل بدان راه ندهند و بعلت مال وجهات و اخراجات و عوارضات و کل
تکلیف دیوانی و مطالبات سلطانی مزاحمت نرسانند و از جمیع وجوهات و حوالات معاف
و مسلم و مرفوع القلم شمرده درین باب هر ساله فرمان و حکم مجدد نطلبند و از فرموده تخلف
و انحراف نورزند و در عهده شناسند. مرقوم ۱۵ شهریور ماه الهی سنه ۲ جلوس معلی.

شرح ضمن. مدد معاش باسم شیخ علم الدین برادرزاده خواجه حسین موافق یادداشت واقعه
روز ماه تیر الهی سنه ۳ جلوس مطابق یوم سه شنبه ۵ شهر شوال سنه ۱۰۲۰ هر ساله
سیادت و نقابت پناه صدارت و معالی دستگاه صدر الصدور موسوی خان و نوبت واقعه نویسی
کمترین بندگان علی نقی آنکه حقائق و معارف آگاه شیخ علم الدین برادرزاده خواجه حسین
نبیره حضرت قطب الاقطاب بنظر اشرف اقدس اعلی گذشت بموجب چیٹھی
نواب خورشید احتجاب مهد علیا از قرار ۲۳ امرداد سنه ۲ حکم جهان مطاع آفتاب شعاع
گردون ارتفاع صادر شد که موضع گیلوته من اعمال پرگنه سانبهر سرکار اجمیر که مبلغ هفتصد و
پنجاه روپیه جمع دارد بطریق دربست در وجه مدد معاش مشارالیه مقرر مفوض باشد بموجب
تصدیق یادداشت قلمی شد شرح حاشیه بخط واقعه نویس مطابق واقعه است شرح بخط قدوه
خوانین بلند مکان عمده مردان جلادت نشان نظام الدین آصف جاهی آنکه داخل واقعه نمایند
بخط جمده الملکی مدار المهامی آنکه بعرض اشرف مکرر رسانند شرح بخط سیادت و نقابت پناه
موسوی خان آنکه روز ماه ۱۲ امرداد الهی سنه ۲ مطابق یوم چهارشنبه شهر ذیقعده سنه ۱۰۲۶
مکرر بعرض اشرف اقدس اعلی رسید شرح بخط عمدة الملک رکن السلطنة العلیة العالیة مختار الدوله

الخاقانی حمدۃ الملکی مدار المہامی خواجہ ابو الحسن از خرالیف نوسفان مال فرمان قلمی نمائید شرح حکم آنکہ بھتیا جیسا امت مواضع گسیلوت کہ مبلغ ہفتصد و پنجاہ روپیہ جمع دارد۔ در وجہ مدد معاش شیخ علم الدین اجمیری در دست نخواہد سند تحریر نے التاریخ ۲۷ خورداد سنہ ۳۲ شرح بخط قدوۃ خوانین بلند مکان نظام الدین آصف خان آنکہ تصدیق نویسند +

در پنجاب سواہیر عماید دفتر صدارت منقوش شدہ

ابسیغہ مدد معاش

نقل فرمان

محمد نور الدین جہانگیر بادشاہ ظل اللہ فی الجہان منشور تولیت اتبات اولاد حضرت خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز

طغرا باسم بادشاہ

مہر کہ در آن اسما باز امیر صاحبقران تا بادشاہ جہانگیر منقوش اند

خواجہ معین الدین حسن الحسینی چشتی قدس سرہ

چون عنایت و مراقبت حال سالکان مسالک حقیقت و رہروان مناہج تقوی و صلاحیت سیمات جمعے را کہ قامت باقامت ایشان ہمہ حسب علو نسب آراستہ باشد از نوازش مہمات امور سلطنت و خلافت عظمی میدانیم لہذا منشور فرمان عالیشان مرحمت عنوان از مکمن لطف و احسان شرف اصدار و عز ایزا دیافت کہ از ابتدائے خریف ستحقان نیل منصب تولیت مزار فائز الانوار حضرت کرامت منزلت ہدایت مرتبت قطب الاقطاب کنز السالکین برہان المحققین غوث الاسلام و المسلمین بدستور سابق بہ سیادت و فضائل مآب کمالات اکتساب تربع دثار زبدۃ المشائخ الکبار شیخ حسین

نبیره و صاحب مقام آنحضرت است مفوض و متعلق باشد کما ینبغی بلوازم امر مذکور قیام
و اقدام نموده در رواج و رونق آن مزار کنز الانوار دقیقه نامرعی نگذارد. میباید که حکام کرام
و دیوانیان عظام و عمال کفایت فرجام و متصدیان مهمات دیوانی صوبه اجمیر آن
مشیخت پناه را متولی آن مقام عرش احترام دانسته. دست تعدی و تکفل او را
در امور متعلقه آن قوی دانند. خدام و موذنان و سائر عمله و فعله آن مزار فیض بخش مشار الیه
را متولی خود دانسته آنچه شرائط اعزاز و احترام بوده باشد در جمیع امور بتقدیم رسانیده از
صلاح و صوابدید موی الیه بیرون نروند مختار الدوله العالیه مستشار الخلافة السلطانیه عمدة الملکی
مدار المهامی آنکه یکنفر نویسنده همراه آن فضائل مآب نماید که آنچه بدستور قدیم آبا و اجداد موی الیه
داشته و حصه رسد شیخ مذکور باشد تصرف او بازگذارند و آنچه حصه عرس و روشنائی وغیره
بوده باشد بدستور سابق بعمل آورند باید که از فرموده تخلف و انحراف نورزند و در عهده شناسد +

نقل عبارت ظهر فرمان

شرح یادداشت واقعه بتاریخ آذر الهی ۲۴ امرداد الهی سنه موافق یوم چهارشنبه مطابق
۷ جمادی الثانی سنه ۱۲ در رساله اعتقاد الملک العظمی اعتماد الخلافة الکبری عمدة الملک
مرتضی خان حسب الحکم جهان مطاع آفتاب شعاع عز اصدار یافت که تولیت مزار فائض
الانوار حضرت قدس سره و نذر و مرقده بدستور سابق به فضائل مآب کمالات اکتساب ورع
و شعار هدایت آثار زبده مشائخ الکبار شیخ حسین که نبیره و صاحب مقام آنحضرت است
مفوض و مرجع باشد و نیز حکم شد که عمده الملکی مدار المهامی نویسنده همراه مشار الیه نماید که آنچه
بدستور قدیم بطریق که آبا و اجداد موی الیه داشته و حصه رسد شیخ مذکور باشد بمشار الیه بگذارند
و آنچه حصه عرس و روشنائی وغیره باشد. بدستور سابق عمل نمایند شرح حاشیه موافق
واقع است شرح دیگر بخط عمده الملکی مدار المهامی اعتماد الدوله عرض مکرر رساند شرح دیگر بخط
مقرب الحضرت سلطانی معتمد خان بتاریخ ماه مهر الهی سنه مکرر بعرض اشرف اقدس رسانید

شرح دیگر بخط حمدة الملکی مدار المهامی فرمان قلمی شد +

مُہر معظم الملک — مُہر — مُہر

دستخط محمد باقر — مُہر

طغرا خورد

تنبیه المولف

بر حاشیه ظهر فرمان تصدیق و یادداشت نشیان دفتر شاهی مندرج است

نقل فرمان

محمد شهاب الدین شاهجهان بادشاه صاحبقران ثانی ادخل الله تعالی فی الجنان بحق محمد الرسول الله علیه وسلم مشتمل بر منصب سجادگی +

خواجه معین الدین چشتی بخط طلا

طغرا اسم صاحبقران ثانی
محمد شاهجهان بادشاه بخط طلا

مهر مربع که اسماء شاهان تمر
از امیر صاحب قران تا به
صاحبقران ثانی منقوش اند

چون بعرض مقدس رسید که نذورات و فتوحات روضه منوره قدوة الواصلین مقرب بارگاه جبروتی بموجب محضر متولیان واهالی موالی متبعیت پناه شیخ معین الدین صاحب سجاده و مجاوران مقرر است و درین بعضے خیرها مجاوران خرخشه مے نمایند حکم جهان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع شرف اصدار و عز ایراد یافت که

که نذورات و فتوحات آن مزار مسعود النزام موجب محضر مذکور سوای طلا آلات و نقره آلات
که بندگان اشرف اقدس ارفع همایون و شاهزاده‌های والاگوهر عالیمقدار و دیگر مردم
بیارند بمشار الیه و مجاوران حسب الضمن مقرر باشد و هر جنس دیگر بجهت روضه
منوره درکار باشد متولیان صرف نموده بعد از آنکه از کار برود و مندرس شود به شیخ
موصی الیه متعلق دانسته داده باشند. و طلا آلات و نقره آلات اگر شکست و
ریخت یافته باشد آنرا راست نموده بروضه منوره متعلق دانسته نگاه دارند و احدی
دران دخل ننمایند و تصرف نکنند. میباید که حکام و متصدیان مهمات حال و
استقبال برین موجب مقرر دانسته نگذارند که احدی مرتکب خلاف حکم اشرف
اقدس اعلی گردد. درین باب نهایت تاکید و قدغن عظیم دانسته هر ساله فرمان
و حکم مجدد طلب ندارند. از فرموده تخلف و انحراف نورزند. و در عهده شناسند
تحریر فی التاریخ دوازده شهر رجب المرجب سنه ۱۲ جلوس میمنت مانوس موافق سنه ۱۰۵۰ هجری +
شرح یادداشت واقعه یوم الخمیس ۲۱ شهر شوال سنه ۱۲ جلوس مبارک مطابق سنه ۱۰۴۹ هجری
موافق ده ماه الهی بر رساله سیادت و نقابت پناه نفوت و معالی دستگاه رفیع القدر
رفیع الشان بسید الصدور موسویخان و نوبت واقعه نویسی کمترین بندها فدوی بعرض
اشرف رسانید که بموجب محضر متولیان و اهالی و موالی مشیخت پناه شیخ معین الدین صاحب
سجاده و مجاوران مقرر است و بعضی بیزها مجاوران خرخشه مینمایند حکم جهان
مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع صادر شد که آنچه نذورات و فتوحات علاوه
از جنس طلا و نقره آلات که بندگان حضرت خلافت پناهی و شاهزاده‌های
والاگهر و دیگران بیارند بمشیخت پناه مذکور و مجاوران بتفصیل ذیل مقرر و مفوض باشد
و هر جنس دیگر بخدمت روضه درکار باشد متولیان صرف نموده بعد از آن که از کار برود و مندرس
گردد به شیخ موصی الیه متعلق دانسته میداده باشند. و طلا آلات و نقره آلات اگر

شکست و ریخت شود باز راست نموده متعلق روضه منوره نگاه دارند داخل تاریخ شهر ذی الحجه سنه ۱۱
جلوس موافق سنه ۱۱۲۷ھ بموجب تصدیق یادداشت قلمی شد شرح دستخط سیادت و نقابت
دستگاه صدر الصدور داخل واقع نمایند وغیره +

حکم

آنچه تعلق روضه منوره داشته باشد طلا آلات و نقره آلات
آنچه بندگان حضرت خلافت پناهی شاهزاده والاگهر
و دیگران بیارند و هر جنس که شکست و ریخت شود درست نموده
متعلق روضه منوره نگاه دارند +

مشترک درمیان شیخت پناه صاحب سجاده روضه منوره
هر جنس که بخدمت روضه منوره درکار باشد متولیان
تصرف نمایند و از آنکه از کار برود و [illegible]
شود به شیخ مذکور رسد +

مسی برنجی آلات هر جنس که درکار باشد از شمعدان چراغدان وغیره

قبر پوش عنبره و سجاده پوش و قالیچه و دو سجه[?] و گلیچه و جاجم وغیره

زربفت وغیره پارچه تاری گجراتی که بر قبر پوشند

تعلق شیخ معین الدین مذکور داشته باشد

نقد از اشرفی و مثقالی یا هر چه سلوک باشد

پارچه سفید از خاصه وغیره ششصدی یا پلنگ پوش سفید و رنگین +

شمشیر وغیره تا جمدهر

دوده از فرجی یا تکمه وغیره یا هر چه باشد

حیوانات از فیل تا اسب

تعلق مجاوران

از مرادی کوڑی تا پال سیاه

پارچه سفید چهارصدی و سه صدی و فرد تر از آن دوخته

هیش[?] و مرغ

مهر | مهر | عبارت داخله روزنامچه وغیره | مهر فتنه | مهر موسوبخان

نقل فرمان

محمد شهاب الدین شاهجهان بادشاه غازی مشتمل بر عطیه موضع دلواڑه بوجه معاش اولاد خواجه بزرگ قدس سرہ

الله اکبر

خواجه معین الدین چشتی — طغرا باسم بادشاه بخط شنگرف

مهر مربع که اسماء شاهان دهلی تا به امیر تیمور صاحبقران مندرج است

چون بموجب فرمان عالیشان سعادت نشان موضع دیواره من اعمال حویلی پرگنه اجمیر در وجه مدد معاش شیخ علم الدین برادرزاده خواجه حسین نبیره غفران پناه رضوان دستگاه مقرب بارگاه جبروتی مقرر بود داد ودیعت حیات سپرده دریتولا که بعرض مقدس رسید حکم جهان مطاع گردون ارتفاع شرف صدور وعز ورود دریافت که موضع مذکور دستور سابق بشرط مستبض وتصرف در وجه مدد معاش مستحقان شیخ علاء الدین وغیره اولاد شیخ علم الدین مزبور از ذکور واناث حسب الضمن مقرر ومفوض باشد که حاصلات آن فصل بفصل سال بسال صرف معیشت خود نموده بدعای دوام دولت ابد مدت اشتغال نموده باشند میبایدکه حکام وعمال متصدیان مهمات ومتکفلان معاملات و جاگیرداران وکروڑیان حال واستقبال در استمرار واستقرار این حکم اشرف اقدس اعلی کوشیده آن موضع را بتصرف مشارالیهم بازگذاشته از تغیر وتبدل مصئون ومحروس شناسند واز جمیع وجوهات وعوارضات معاف ومسلم ومرفوع القلم شمرند واگر در محل دیگر

چیزے داشتہ باشد آنرا اعتبار نکنند و شخصے را کہ از اولاد شیخ علم الدین نوکر باشد شریک شیخ علاء الدین مذکور در آنموضع نسازند لیبایتے چودہریان و مقدمان و مزارعان و رعایائے آنجا آنکہ مالواجب وحقوق دیوانی را فصل بہ فصل سال بہ سال آنہا جواب میگفتہ باشند از فرمودہ تخلف و انحراف نورزند تحریر فے التاریخ شہر ذالحجہ سنہ ۱۹ جلوس مبارک موافق سنہ ۱۰۲۵ ہجری +

حضرت خواجہ معین الدین چشتی

شرح یادداشت واقعہ بتاریخ یوم الاربعا ہشتم شہر رمضان المبارک سنہ ۱۶ جلوس ہمایون مطابق ۱۴ روز ماہ الہی موافق سنہ ۱۰۵۲ ہجری برسالہ سیادت و نقابت پناہ نجابت و ہدایت دستگاہ مورد مراحم بیکران بادشاہی مطلع عنایات نمایان شاہنشاہی صدر جلیل القدر سید جلال و نوبت واقع نویسی بندہ درگاہ معین الدین برادرزادہ خواجہ حسین نبیرہ قطب الاقطاب کہ در شہر رجب المرجب سنہ ۱۶ جلوس ہمایون بعرض مقدس و معلٰی رسید کہ موضع دلواڑہ من اعمال پرگنہ اجمیر بموجب فرمان عالیشان باز قرار تاریخ ۱۷ شہر بہمن ماہ الہی سنہ در وجہ مدد معاش شیخ علم الدین مقرر بود او فوت شدہ حکم جہان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع صادر شد کہ موضع مذکور دستور سابق بشرط قبض تصرف در وجہ مدد معاش شیخ علاء الدین مذکور تا اولاد متوفی ہر کس کہ نوکر گشتہ با شیخ علاء الدین شریک نباشد بموجب تصدیق یادداشت قلمی شد شرح بخط سیادت و نقابت پناہ عمدہ الملکی مدار المہامی آنکہ داخل واقعہ نمایند شرح حاشیہ بخط سیادت و نقابت پناہ صدر جلیل القدر سید جلال آنکہ داخل واقعہ نمایند شرح حاشیہ بخط واقعہ نویس مطابق واقعہ است شرح بخط سیادت و نجابت پناہ مختار الدولہ الخاقانی عمدہ الملک مدار المہامی آنکہ بعرض مکرر رسانید شرح بخط اقبال پناہ افادت

افاضت دستگاه سعد الله خان آنکه بتاریخ ۲۴ شهر رمضان سنه ۱۶ جلوس همایون مکرر بعرض
اشرف اقدس رسید شرح بخط سیادت و نجابت و حشمت و شوکت دستگاه قدوة خوانین
بلند مکان عمده امرای رفیع الشان ناظم مناظم ملک و مال نایج و مناهج ملک و اقبال
گنجور اسرار بادشاهی دانای ضمیر ظل الهی عمدة الملک مدار المهامی اسلام خان آنکه فرمان
عالیشان قلمی نمایند +

مهر جلال شاه صدر الصدور

مهر عبد النبی [?]

مهر بهگوانداس [?]

فی التاریخ سنه ۶ جلوس

تاریخ ۲۶ شهر محرم الحرام سنه ۶ جلوس مطابق ۲۷ آذر ماه الهی نقل بدفتر خاص نموده شد
بتاریخ ۶ شهر صفر سنه ۶ جلوس موافق سنه ۱۰۵۳ هجری نقل گرفته شد معه نور محمد محبوب
یادداشت واقع فرمان عالیشان قلمی نمایند +

براقع مقابله نموده داخل روزنامچه واقع تاریخ ۱۰ شهر رمضان سنه ۶ معرفت نور محمد داخل شد
تاریخ ۲ شهر رجب المرجب سنه جلوس نقل شروع شد +

بتاریخ ۲۹ شهر جمادی الثانی سنه ۷ جلوس همایون موافق سن یکهزار و پنجاه و سه مطابق
بتاریخ ۲۳ ماه شهریور الهی معه نور محمد به دفتر استفسار رسید +

من مولف اصل فرمان از خدمت الوهیت پناه ربوبیت دستگاه مرشد زادهٔ آفاق
رهنمای علی الاطلاق حضرت شیخ منیر الدین صاحب سجاده نشین بارگاه ملایک پناه
مسجود عالم و عالمیان قبلهٔ برحق و کعبهٔ یقین دریافته سوادش گرفتم و عند الاستفسار فقیر حضرت
مشیخت پناهی فرمودند که پیش از پدر بزرگوار ایشان منصب سجادگی در اولاد حقیقی حضرت
شیخ علاء الدین یکی بعد دیگری مقرر و مفوض بود تا آنکه در زمانیکه شاه عالم بهادر شاه غازی
به فتح کابل بخشش بزیارت روضه شریف وارد اجمیر شد باستماع کلمات ناشایسته که از زبان

شیخ فخر الدین سجادہ نشین وقت کہ او از نبائر حضرت شیخ علاء الدین بود منصب سجادگی
بہ حضرت غفران پناہ شیخ سراج الدین کہ از بنی اعمام شیخ فخر الدین بودند مفوض فرمود۔

نقل فرمان

محمد شہاب الدین شاہجہان بادشاہ غازی مشعر باثبات اولاد حضرت خواجہ بزرگ +

مہر خلافت

طغرا باسم بادشاہ

خواجہ معین الدین چشتی

درینوقت فرمان عالیشان سعادت نشان شرف اصدار و عز ایراد یافت کہ منصب سجادگی
غفران پناہ رضوان دستگاہ قطب الاقطاب مقرب بارگاہ جبروتی سعادت مآب
کمالات اکتساب نتیجۃ المشائخ العظام شیخ معین الدین از تغیر شیخ ولی محمد بلا مشارکت
و مساہمت احدی حسب الضمن بعقیدت مسلم باشد کہ کما ینبغی بلوازم و مراسم منصب
قیام و اقدام نمودہ دقیقہ از دقائق حزم و احتیاط دران باب نامرعی نگذارند۔ میباید
کہ حکام و عمال و متصدیان مہمات و جاگیرداران و کروڑیان حال و استقبال در استمرار
و استقرار این حکم اشرف اعلی کوشیدہ مشار الیہ را صاحب سجادہ دانستہ دست
تصدی مومی الیہ را در امور متعلقہ آن مرفوع و مطلق داشتہ نگذارند کہ دیگرے دران
منصب مدخل نماید و پیرامون آن نگردد۔ و بہ جندمہ عملہ و فعلہ وزائران و وطن الفان آن روضہ
منورہ آنکہ مشار الیہ را صاحب سجادہ علی الاطلاق دانستہ تمامی امور متعلقہ و مرجوعہ
را مخصوص او شمرند از فرمودہ تخلف و انحراف نورزند +

شرح موافق یادداشت واقع بتاریخ اسفندارآبان الهی سنه ۲ موافق یوم شنبه بتاریخ
۹ شهر ربیع الاول سنه ۱۰۳۹ه برساله سیادت و نقابت پناه صدارت و معالی دستگاه
جلیل القدر رفیع المکان صدر الصدور موسوی خان و بنوبت واقعه نویسی کمترین بندگان
قاسم علی آنکه باسم مشیخت پناه شیخ معین الدین انجه بتاریخ ۲۹ ماه مهر الهی سنه ۲ بنظر اشرف
اعلی گذشت حکم جهان مطاع آفتاب شعاع صادر شد که سجادگی قطب الاقطاب
به مشار الیه مرحمت فرمودیم بلا مشارکت غیرے از تغیر خواجه ولی محمد شرح بخط حمدة الملکی
مدار المهامی آنکه داخل واقع نمایند شرح بخط صدارت و نقابت پناهی آنکه داخل
واقعه نمایند شرح حاشیه بخط واقعه نویس مطابق واقع است شرح بخط حمدة الملکی
بعرض مکرر رساند شرح بخط مقرب بحضرت السلطانی حکیم مسیح الزمان آنکه بتاریخ ۷ ماه
آذر الهی سنه ۲ مکرر بعرض اشرف اعلی رسید شرح بخط عمدة الملک رکن السلطنة القاهره
موتمن الدولة الباهره مختار الدوله الخاقانی حمدة الملک مدار المهامی علامی افضل خان آنکه
فرمان عالیشان شلمی نمایند

نقل فرمان

محمد شهاب الدین شاهجهان بادشاه غازی به منشور اثبات اولاد حضرت خواجه بزرگ قدس سره

خواجه معین الدین چشتی

مهر شاهجهان بادشاه

طغرا باسم بادشاه

درین وقت فرمان عالیشان سعادت نشان شرف اصدار و عز انفاذ یافت که موضع
کناهره من اعمال حویلی اجمیر سرکار و صوبه مذکور بطریق دولست ابتدا نصف خریف

قوی نیل در وجه مدد معاش مشیخت پناه حقایق آگاه شیخ معین الدین نبیره حضرت
خواجه معین الدین چشتی از آنجه که بتاریخ ۱۲ ماه رمضان المبارک سنه ۱۰۴۱ھ بنظر اشرف اقدس اعلی
گزشت و بعرض مقدس معلی رسید حکم جهان مطاع آفتاب شعاع گردون اقتداع
صادر شد که یک موضع از پرگنات سرکار اجمیر که یکهزار روپیه حاصل داشته باشد
در وجه مدد معاش مشارالیه مرحمت فرموده‌ایم. بمقتضاد اشرفی بعد مرحمت شد بموجب بطریق
یادداشت قلمی شد. شرح بخط عمدة الملک مدار المهامی آنکه داخل واقعه نمایند. شرح بخط
صدارت و نقابت پناهی آنکه برساله کمترین بندها داخل واقعه نمایند. شرح حاشیه بخط واقعه
نویس موافق واقعه است. شرح بخط عمدة الملکی آنکه بعرض مکرر رسانند. شرح بخط اقبال پناه
حکیم مسیح الزمان آنکه بتاریخ ۲۱ ماه مهر الهی سنه ۴ مکرر بعرض اشرف اقدس اعلی رسید. شرح بخط
عمدة الملک رکن السلطنة القاهره مؤتمن الدولة الباهره مختار الدولة الخاقانی عمدة الملک مدار المهامی
علامی فضل خان آنکه از نصف غریب فوتیل فرمان عالیشان قلمی شد +

الـ ،، هزار حاصل

موضع گنا هیره از حویلی سرکار اجمیر

اللعکـ هزار رقبه

حاصل کامل سنه ۱۰۲۸ھ

لا وعصو

جمع تنخواهی از تغیر جاگیردار

شرح بخط عمدة الملکی آنکه از صوبه و سرکار اجمیر از موضع گنا هیره تنخواه نمایند با موضع درست

تنبیه از مؤلف

فقیر مؤلف موضع گنا هیره را دیده است وقتیکه بتماشای تالاب پهکر رفته بود موضع مذکور قریب پهکر واقع است

نقل چٹھہ فرمان

شاہ عالم بہادر شاہ بادشاہ غازی بن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی درباب تقرر عہدہ
سجادگی بعد تحقیق نسبت اولاد حضرت خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز بتاریخ روز
چہارشنبہ نوزدہم شہر صفر المظفر سنہ ۵ جلوس مبارک موافق سنہ ۱۱۲۲ھ مطابق ۸ افوردی
ماہ برسالہ لائق العنایت والاحسان مرحمت مراحم۔ خدیو گیہان صدر رفیع القدر صدر الصدور
سید امجد خان صدر جہان ونوبت واقعہ نگاری فدوی درگاہ آسمان جاہ عبد العزیز قلمی میگردد
حکم صادر شد کہ منصب سجادہ نشینی روضہ منورہ حضرت قطب الاقطاب واقع بلدہ دار الخیر
اجمیر از تغیر شیخ فخر الدین۔ بہ شیخ سراج الدین ولد شیخ ابو الفتح موضع گیلونہ عملہ پرگنہ ... از انہ
سرکار و صوبہ مذکور جمع دو ہزار روپیہ بابت بار یافت معزول ویک ہزار روپیہ از خزانہ روضہ منور
با نذور وفتوح آنجا مشروط بسوائے حصہ موضع دلواڑہ پرگنہ حویلی صوبہ مذکور ر پنج آنہ یومیہ کہ
بلا شرط مقرر دارد در وجہ مدد معاش او مقرر فرمودیم۔ اگر مد محلہ دیگر چیزے داشتہ باشد آنرا
اعتبار نکنند واقع ۹ ربیع الآخر سنہ ۳ جلوس موجب تصدیق یادداشت قلمی شد بموجب
اسناد ذیل مشار الیہ بلا شرط مقرر است ؛

بموجب فرمان تحریر ذالحجہ سنہ ... عہد حضرت   بموجب فرمان ۱۳ جمادی الاول سنہ ...

... موضع دلواڑہ   ۵ یومیہ

بموجب فرمان والا شان عہد حضرت مرقوم ۱۲ رجب سنہ ۸ سجادہ نشینی و مدد معاش ذیل
نذور وفتوح روضہ مسطور بہ سید محمد مقرر بود بعد فوت او بموجب فرمان مرقوم ۲۵ جمادی الاول
سنہ ... بشیخ فخر الدین اسپرش مقرر شدہ ؛

سامان

گیلونہ ... ہزار جمع موضع   ... روپیہ معہ اصل اضافہ

در سنولا لمشارٌ الیه سولے بلاشرط مقرر شد +

شرح دستخط امارت و ایالت پناہ لبالت و شہامت دستگاہ عمدہ فدویان عقیدت نہاد زبدہ مخلصان باعتقاد منظور نظر بادشاہے مورد الطاف نامتناہی - مہبط اعطاف بیکران خانزادہ شجاعت نشان صمصام الدولہ بافرہنگ بخشی الممالک میر الامرا بہادر نصرت جنگ سپہ سالار نائب اعتضاد خلافت فرمان روائی اعتماد سلطنت وکشور کشائی معاضد دین و دولت سپہ آرائی معارک فتح و نصرت گنجور اسرار بادشاہی دانا ضمیر انجمن پیرائے محفل دانش وکیاست صاحب الرائے عالم آرائے دستور وزرائے ممالک مدار ارباب وکالۂ دوالاقتدار صاحب الشوکت والعظمت والاحتشام واجب الحرمت والتشرف والاکرام قدوہ خوانین عمدہ امرائے عظیم الشان رکن السلطنت العلیہ نظام الملک آصف الدولہ آنکہ داخل واقع نمایند کما فصلت

سجادہ نشینی روضہ منورہ از تغیر شیخ فخر الدین +

شرح دستخط وزارت پناہ کفایت دستگاہ لائق العنایت والاحسان شائستہ مراحم بیکران ہدایت اللہ خان نائب دیوان اعلے آنکہ داخل واقعہ نمایند شرح دستخط لائق العنایت والاحسان مورد مراحم خدیو گیہان صدر رفیع القدر صدر الصدور سید محمد خان صدر جہان آنکہ داخل واقع نمایند عرض است [illegible] سید مشارٌ الیہ از نبائر قطب الاقطاب ہند و مرتاض است حکم شد خدمت مذکور از تغیر شیخ فخر الدین مشروط معزول مشارٌ الیہ مقرر باشد +

معاش مشروط حکم شد

مدد معاش مشروط معزول بموجب فرمان مرقوم ۲۵ جمادی الاول سنہ ۳ بحال و اضافہ بموجب ۲۱ صفر سنہ ۴۲ موضع در ولسہت الصماعصر سالانہ +

گیلوته عمله گنبد درآینه سرکار صوبه مذکور — از خزانه روضه مذکور

الف هزار جمع موضع — الف روسالانه الف هزار

گیلوته عمله گنبد خزانه سرکار صوبه مذکور — از خزانه روضه مسطور

الف هزار جمع موضع درو بست — الف هزار عصم

تحریر بتاریخ نهصد سنه الیه — مطابق وقائع کل است

مهر صدر جهان

مهر اخلاص خان فدوی شاه عالم بادشاه

مهر عبد العزیز فدوی شاه عالم بادشاه

تاریخ ۲۳ صفر سنه ۵ داخل سیاهه تاریخ ۱۶ صفر سنه تصدیق بدفتر الیه گذشت
بست سوم صفر المظفر نقل ثبت دیوان الصدارت رسید معه جیوراج داخل آواره شد
ثانی الحال بنظر درآمد پانصد روپیه دیگر بدستور معزول مرحمت شد

نقل حقیقه فرمان

محمد شاه بادشاه غازی بابت تقرر منصب سجادگی بنام شیخ منیر الدین صاحب نبیره
حضرت خواجه بزرگ قدس الله سره العزیز
تاریخ روز یکشنبه چهاردهم شهر رمضان سنه ۲ جلوس معلی موافق سنه ۱۱۳۲ هجری
مطابق شهر ماه بر رساله سیادت و نقابت رتبت امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت
منزلت عمده امرای رفیع الشان زبده خوانین بلند مکان لایق المرحمت والاحسان
مقرب حضرت الخاقان معتمد الملک میر جمله معظم خان خانخانان بهادر مظفر جنگ ترخان

نوبت واقع نگاری کمترین خانه زادان درگاه [illegible] نام مولا سراج قلمی میگردد حکم صادر

شد که منصب سجاده نشینی روضه منوره حضرت قطب الاقطاب واقع دار الخیر اجمیر

از انتقال شیخ سراج الدین به شیخ [illegible] الدین اپسر او موضع گیلوته عمله گیت شا شنه سرکار

صوبه مذکور بجمع دوهزار روپیه بابت [illegible] [illegible] یکهزار روپیه سالانه از خزانه روضه

مذکور باندور فتوح مشروط [illegible] اسے حصه [illegible] و [illegible] پرگنه حویلی صوبه مذکور و پنج [illegible]

یومیه بلا شرط [illegible] [illegible] [illegible] اش [illegible] [illegible] قدیم اگر محل دیگر [illegible] داشته باشد

آنرا [illegible] کنند واقع [illegible] [illegible] [illegible] سابق یادداشت قلمی شده

بموجب [illegible] ذیل مشار الیه مقرر است

بموجب فرمان تحریر فی التاریخ ۱۶ [illegible] عهد حضرت [illegible] [illegible] جمادی الاول ۱۸ سنه عهد حضرت خلد مکان

حصه موضع

[illegible]

در هیولا بمشار الیه معه [illegible] بلا شرط مرحمت شد

الشرح دستخط

موتمن الدوله العلیه [illegible] السلطنة البهیه [illegible] رفیع الشان بر خوردار بلند مکان

ناظم [illegible] ملک و مال [illegible] و مناهج دولت و اقبال صاحب السیف و القلم رافع الویه

العلم وزیر صاحب تدبیر [illegible] جمله الملک [illegible] قطب الملک یمین الدوله سید عبدالله

خان بهادر ظفر جنگ سپه سالار یار وفادار [illegible] الوزرا آنکه داخل واقع نمایند

شرح دستخط

سیادت و نقابت مرتبت امارت و ایالت منزلت عمده امرای رفیع الشان

زبده خوانین بلند مکان لایق الرحمت والاحسان مقرب حضرت خاقان معتمد الملک میر جمله

معظم خان خانخانان بهادر ظفر جنگ ترخان آنکه داخل واقع نمایند

سیاهه

خواجه معین الدین چشتی

از روی سیاهه بمهر عمدة الملک بخشی الممالک امیر الامرا بهادر رسیده که سید منیر الدین پسر سید سراج الدین سجاده نشین درگاه حضرت قطب الاقطاب که سید مذکور فوت شده امیدوار است که بموجب پدر سجاده نشینی آنجا سرفراز شود بعرض اقدس رسید که تجویز نامه بمهر احمد علیخان صدر جزو آنجا نیز رسیده که سید سراج الدین سجاده نشین فوت شد سید منیر الدین پسر متوفی طالب علم بصلاح و تقوی آراسته لائق سجادگیست بدستور پدر بنام مومی الیه سرفراز شود حکم شد منظور ۔

کمافصلت

سجاده نشینی روضه مسطور از انتقال شیخ سراج الدین بمنتاً الیه پسرش

حکم

معاش بازیافت سابق

مدد معاش مشروط شیخ سراج الدین متوفی بموجب یادداشت واقع عهد [illegible] مرقوم سوم جمادی الاول سنه [illegible] ٢٥ رمضان سنه الیه بعرض مکرر رسید فرمان درست گشته ۔

موضع گیسلو علاقه پرگنه نرانه سالانه

الف [illegible] جمع ال

گیسلوتہ عمار گپنہ خزانہ صوبہ مذکور — سالانہ از خزانہ مسطور

الـــــ ررر — الـــــ ررر

تحریر فی التاریخ شہر صـــد سنہ الیہ

(مہر بلا سرام) — (مہر سید محمد اعظم شاہ خانخانان)

معہ جان محمد قول — بتاریخ دوم شہر ذی الحجہ سـ ـــہ

مطابق واقع کل است

بتاریخ چہاردہم شہر رمضان سـ ـــہ — بتاریخ ۱۱ شہر رمضان سنہ جلوس الا — ۱۲ رمضان سنہ جلوس والا

تصدیق بدفتر الگیہ شت معہ جان محمد قول — نقل بدفتر وقائع کل رسید — داخل وقائع کل نموده

بتاریخ دوم شہر ذی الحجہ جلوس والا نقل بدفتر — داخل اوارجہ نموده — داخل فہرست ایجیان نموده

دیوان صدارت العالیہ رسید معہ جان محمد قول

نقل چٹھہ

محمد شاہ بادشاہ غازی بنام سید محمد حسن برادر عم زاد شیخ سراج الدین صاحب سجادہ بتاریخ روز جمعہ ششم ذی الحجہ سنہ احد جلوس مبارک مرافق ۱۱۳۱ ہجری۔ رسالہ سیادت ونجابت پناہ شجاعت وشہامت دستگاہ سزاوار عنایت بادشاہی قابل مرحمت ظل الٰہی صدر رفیع القدر صدر الصدور سید امیر خان مع نوبت واقعہ نگاری کمترین خانہ زادان درگاہ آسمانجاہ غلام علی قلمی میگردد وحکم صادر شد کہ نیم روپیہ بلاقصور یومیہ از اوقاف سنہ سنور حضرت واقعہ بلدہ صوبہ دار الخیر اجمیر در وجہ مدد معاش محمد حسین وغیرہ متعلقان محمد حسین بن سید اسد اللہ مرحمت فرمودیم اگر در محل دیگر چیزے داشتہ باشند آنرا اعتبار نکنند واقعہ ۲۴ شوال سنہ احد تصدیق یاد داشت قلمی شد +

شرح دستخط موتمن الدولتہ العلیہ معتمد السلطنت البہیہ عمدہ امرائے رفیع الشان ہین خوانین بلند مکان ناظم و مناظم ملک و مال ناہج مناہج دولت و اقبال صاحب السیف والقلم رافع اللوا والعلم وزیر صاحب تدبیر یکرنگ عمدۃ الملک مدار المہام قطب الممالک یمین الدولہ سید عبداللہ خان بہادر ظفر جنگ سپہ سالار یار باوفا دستور الوزرا آنکہ داخل واقع نمایند +

شرح دستخط سیادت و نجابت سپاہ شجاعت و شہامت دستگاہ سزاوار عنایات بادشاہی قابل مرحمت صاحب رفیع القدر صدر الصدور سید امیر خان آنکہ داخل واقع نمایند +

خواجہ معین الدین چشتی

ازروے تجویز نامہ بمہر میر عبدالقادر متولی روضہ منورہ حضرت کہ متعلقان محمد حسن نبیرہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی ہیچ وجہ معیشت ندارند استحقاق بدرجہ کمال دارند بنابرآن پانزدہ آنہ یومیہ بلاقید آسامی تجویز نمودہ امیدوار درجہ پذیرائیست بعرض اقدس رسید بشرح صدر حکم شد

۸ ر بلا قصور یومیہ

مشار الیہ صغیرہ	خدیجہ ۲ ر
رقیہ ہمشیرہ ا ر	سعید النساء ا ر

مسماۃ راحت النساء وغیرہ ہمشیرہ زادہ

۲ ر

مشار الیہا ا ر	مسماۃ لطیفہ ا ر

تحریر فی التاریخ صدر سنہ الیہ

مطابق واقع گل است برحاشیه بعرض مکرر رساند۔

بست و هفتم صفر سنه ۲ جلوس مبارک بعرض مکرر رسید۔

پس پشت جریده در سلسله منشیان دیوان شاهی بسیار است۔

چهاردهم صفر سنه احد جلوس

نقل فرمان

ابوالعدل عزیز الدین عالمگیر بادشاه غازی خلد الله فی احسان باسم سبحانه تعالی شانه

خواجه معین الدین چشتی قدس الله سره

طغرا بخط طلا باسم بادشاه

درینوقت میمنت اقتران فرمان والاشان واجب الاذعان صادر شد که موضع بره گانو در بست
بجمع شصت و چهار هزار دام عمله پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر که پانصد روپیه حاصل آنست از تغیر
اصغر علیخان و غیره در وجه انعام میر غیاث الدین و غیره پسران و متعلقان حضرت شاه
نجم الدین حسن سجزی نبیره حضرت قطب الاقطاب بطریق التمغا با فرزندان نسلاً
بعد نسلاً بطناً بعد بطن بمعافی توفیر از خریف سچقان ئیل حسب الضمن مقرر باشد باید که فرزندان
نامدار کامگار و [illegible] و وزرای ذوی الاقتدار و امرای عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام

و متصدیان مہمات سلطانی و متکفلان معاملات دیوانی و جاگیرداران حال و استقبال ابداً موبداً

در استقرار و استمرار این حکم مقدس و معلی کوشیده موضع مرقومہ را در لسبت نسلاً بعد نسل

و بطناً بعد بطن خالداً و مخلداً تبصرف آنہا با فرزندان باز گذارند و از صوادم تغیر

و تبدیل مصئون و محروس دانستہ علت پیشکش صوبہ داری و فوجداری و مالوجہات و

اخراجات مثل قتلہ و محصلانہ و داروغگانہ و بیگار شکار و دہ نیمی و مقدمی و صدد دہی و

قانون گوئی مزاحم و معترض نشوند و توفیر کل تکالیف دیوانی و مطالبات سلطانی و انچہ

از حسن تردد آن بیفزاید معاف و مرفوع القلم شمارند۔ درین باب تاکید اکید و قدغن بلیغ

دانستہ سند مجدد نہ طلبند و از یرلیغ کرامت تبلیغ والا تخلف و انحراف نورزند شرح

یادداشت پس پشت مندرجان +

شرح یادداشت واقع تاریخ روز پنجشنبہ بست و ششم شہر محرم سنہ جلوس معلی موافق سنہ ۱۱۷۰ھ

مطابق ۲۸ شہر ماہ برسالہ سیادت و نجابت مرتبت امارت و امالت منزلت دانائے رموز

دین و دولت شناسائے مراتب ملک و ملت فرازندہ لوائے شوکت و عظمت اعتضاد خلافت

و فرمانروائے اعتماد سلطنت و کشورکشائے ظفر پیرائے معارک جہان ستانی عیش آرائے محافل

کامرانی دستیقہ یاب اسرار بادشاہی رمز شناس مزاجدانی و آگاہی۔ جوہر مرأت حقیقت و وفا

فروغ شمع یکرنگی و صفا محرم دلکشائے مجلس اخلاص زیب خلوت سرائے خاص کارفرمائے

سیف و قلم مدبر امور عالم قدوہ خوانین بلندمکان عمدہ امرائے عظیم الشان وزیر صافی ضمیر

مہیر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص والاعزاز و اجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنة

بادشاہ سلیمان قدر آصف جاہ نظام الملک بہادر فتح جنگ سپہ سالار و نوبت واقعہ نگاری

خانہ زادان درگاہ خلائق پناہ لعل سنگھ مسکر و حکم صادر شد کہ موضع بدہ گاؤں در لسبت

بجمع شصت و چہار ہزار دام عملہ پرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر اکرم علیخان وغیرہ در وجہ

انعام پسران و متوسلان حضرت شاہ نجم الدین حسن سجزی نبیرہ حضرت قطب الاقطاب

بطریق آلتمغا با فرزندان نسلاً بعد نسلٍ و بطناً بعد بطنٍ معافی و توفیر و آنچه از حسن تردد در جمع آن بیفزاید مزاحم نه شوند مرحمت فرمودیم واقع چهارم شهر محرم سنه ۳ شرح دستخط سیادت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت دانای مدارج دین و دولت شناسائی مراتب ملک و ملت فرازندهٔ لوای شوکت و حشمت طرازندهٔ بساط ابهت و عظمت اعتضاد خلافت و فرمانروائی اعتماد سلطنت و کشورکشائی دستیابی سرائر بادشاهی شناسای مزاج دانی و آگاهی جوهر مراتب حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا همدم دلکشای مجلس خاص محرم خلوت امتیاز صدق و اخلاص کارفرمای سیف و قلم مدبر امور عالم وزیر صائب تدبیر ممالک مدار امیر عظیم عالیمقدار . . . لازم الاختصاص والاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنت بادشاهی سلیمان اقتدار وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام نظام الملک آصف جاه بهادر فتح جنگ سپه سالار آنکه داخل واقع نمایند ـ شرح دستخط وزیر الممالک آصف جاه نظام الملک بهادر آنکه مکرر بعرض رسانند ـ شرح دستخط امارت و ایالت پناه اقبال و اخلاص دستگاه رکن السلطنة العالیه سرافراز عنایت خلیفه الرحمانی فدوی عقیدت نشان ضیاء الدوله سعد الله خان آنکه ـ مکرر بعرض مقدس اعلی رسید شرح دستخط وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام آصف جاه نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار آنکه ـ بنظر در آمد معتمد تنخواه موضع بدگاؤن در بست عملۂ پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر اکرم علیخان و غیره وجه انعام آلتمغا میر غیاث الدین و غیره پسران متعلقان حضرت شاه نجم الدین حسن سجزی نبیره حضرت قطب الاقطاب ؁

خواجه معین الدین چشتی قدس سرہٗ

بمعافی توفیر مرحمت شد ـ شرح دستخط وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام آصف جاه نظام الملک بهادر از حقیقت مستحقان نیل فرد دستخطی چهارم محرم سنه ۳ . . . . .

صاد نقل خط انور
خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہ

شرح یادداشت دستخط وزیر الممالک جملۃ الملک مدار المہام آصف جاہ نظام الملک بہادر فتح جنگ سپہ سالار آنکہ موافق صاد خاص بعمل آیند. شرح عرض چہارم محرم سنہ ۳۰ بدستخط رسید آنکہ میر غیاث الدین و میر عظیم الدین و میر نظام الدین و مسماۃ حدیث النساء و زیب النساء پسران و متعلقان حضرت شاہ نجم الدین حسن سجزی نبیرہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ معین الدین چشتی شب و روز بعبادت الٰہی مشغول وجہ کفاف معین ندارند. امیدوار اگر موضع بدہ گاؤں جمع شصت و چہار ہزار دام عملہ پرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر اکرم علیخان مزبور در وجہ انعام آلتمغا مرحمت شود وغیرہ +

للعہ ہزار دام

مشار الیہ و غیرہ پسران شاہ نجم الدین حسن سجزی   حدیث النساء وغیرہ

از تغیر اکرم علیخان

ہزار دام

زیب النساء دختر	اہلیہ نذر نور	نظام الدین	عظیم الدین	مومی الیہ
ہزار	للعہ	للعہ ہزار	للعہ ہزار	للعہ ہزار

مہر
وزیر الممالک جملۃ الملک مدار المہام آصف جاہ
نظام الملک بہادر فتح جنگ سپہ سالار
فدوی عالمگیر بادشاہ غازی

مہر
فتح سنگھ فدوی عالمگیر
بادشاہ غازی

مہر
عبد الحمید فدوی
عالمگیر بادشاہ غازی

عبارت پشت پائین فرمان شرح یادداشت مندرجہ بالا.

عبارت حاشیہ پس پشت فرمان جانب راست در باب نوشتہ شدن فرمان داخلہ

در روزنامچہ عبارت پس پشت فرمان بر حاشیہ جانب چپ در باب داخلہ دفاتر شاہی +

خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہٗ

چٹھہ

عہد محمد شاہ بادشاہ غازی مہر وزیر الممالک نواب قمر الدین خان چین بہادر......

بتاریخ روز جمعہ شانزدہم شہر محرم سنہ ۹ جلوس مبارک موافق سنہ ۱۱۳۹ھ برسالہ

سیادت و نقابت مرتبت ایالت و امارت مرتبت حشمت و شوکت منزلت عمدۂ امرائے

رفیع الشان زبدۂ خوانین بلند مکان لائق المرحمت والاحسان مقرب الحضرت الخاقانی

معتمد الملک میر جملہ معظم خان خانخانان بہادر مظفر جنگ ترخان و نوبت واقعہ نگاری

کمترین خانہ زادان درگاہ آسمان جاہ غلام علی قلمی میگردد حکم صادر شد کہ بست و

دو بیگہ زمین از محل قدیم پرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر در وجہ مدد معاش مسماۃ بی بی کمال دولت

متعلقان سید اسد اللہ نبیرہ قطب الاقطاب حضرت رحمت فرمودیم اگر در محل دیگر

چیزے داشتہ باشند آنرا اعتبار نکنند واقعہ سوم شہر رجب المرجب سنہ ۹

موجب تصدیق یادداشت قلمی شد +

شرح دستخط موتمن الدولۃ العالیہ معتمد السلطنۃ البہیہ سیادت و نجابت مرتبت امارت

و ایالت منزلت دانائے مدارج دین و دولت شناسائے مراتب ملک و ملت عقدہ کشائے معضلات

دفتر مانروائے اعتماد سلطنت و کشورکشائے ناظم و نسق ملک و مال ناہج مناہج دولت

و اقبال خلاصۂ مخلصان باعزم قدوۂ بیش قدمان معرکہ رزم عمدۂ منیع الشان

زندہ امرائے بلند مکان صاحب السیف والقلم رافع اللواء والعلم وزیر صائب تدبیر

یار باوفا یکرنگ وزیر الممالک جملۃ الملک مدار المہام اعتماد الدولہ قمر الدین خان بہادر نصرت جنگ

آنکه داخل واقع نمایند ٭

شرح دستخط سیادت نقابت مرتبت امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت منزلت عمدة امرائے رفیع الشان زبدة خوانین بلند مکان لائق المرحمت و الاحسان مقرب الحضرت خاقان معتمد الملک میر جملہ معظم خان خانخانان بہادر مظفر جنگ ترخان آنکہ داخل واقع نمایند ٭

خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہ

حمید مجید مبارک

بالتماس مشار الیہما وغیرہ متعلقان سید اسد اللہ نبیرۂ قطب الاقطاب حضرت خواجہ معین الدین چشتی ہیچ وجہ معیشت معتبر ندارند و جماعہ کثیر ہمراہ دارند و شب و روز بعبادت الہی و نماز و روزہ تلاوت قرآن مشغول اند امیدوار فضل و کرم اند کہ بسبت دو بیگہ زمین از پرگنہ حویلی اجمیر بموجب اسناد حکام در وجہ معاش مومی الیہما مقرر است سند درگاہی عہد مقرر شود بعرض اقدس رسید منظور حکم شد ٭

عـــ بیگہ زمین از محل تقسیم

مشار الیہا ـــــــــ

اسامی — ـہ بیگہ

مسماۃ ـــــــــ

شریف النساء — ـہ بیگہ

مسماۃ ـــــــــ

بخت بانو — ـہ بیگہ

مسماۃ ـــــــــ

نجیب النساء — ـہ بیگہ

مسماۃ ـــــــــ

رحیم النساء — ـہ بیگہ

ـــــــــ ـہ

تحریر تاریخ ـــ سنہ الیہ — مطابق واقع گل است — [illegible]

مہر
معتمد الملک میر جملہ معظم خان خانخانان بہادر
مظفر جنگ ترخان

مہر
وزیر الممالک قمر الدین خان چین بہادر
نصرت جنگ عماد اللہ

مہر
غلام علی خانہ زاد محمد شاہ
بادشاہ غازی

مہر
فدوی علی احمد خان فدوی
محمد شاہ بادشاہ غازی

نقل فرمانچہ

بمُہر وزیر میر معظم الملک خانخانان مظفر جنگ بہادر ترخان — بادشاہ عہد محمد شاہ

میر جملہ معظم الملک خانخانان مظفر جنگ بہادر
ترخان خانہ زاد محمد شاہ بادشاہ غازی

طُغرا

گماشتہائے جاگیرداران و کروڑیان پرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر را اعلام آنکہ بموجب یادداشت واقعہ عہد بادشاہ مرحوم مرقوم تاریخ شانزدھم محرم سنہ ۹ یازدھم شہر شوال سنہ ۱۲ بعرض مکرر رسید موازی دولست بیگہ زمین محل قدیم از پرگنہ مذکور بدستور سابق بشرط قبض و تصرف دروجہ مدد معاش مسماۃ بی بی کمال دولت متعلقان سید اسد اللہ نبیرہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ بزرگ حسب الضمن مقرر گشتہ باید کہ طبق یادداشت واقعہ عمل نمودہ اراضی مذکورہ را بتصرف آنہا بازگزارند و اصلاً و مطلقاً تغیر و تبدیل بآن راہ ندہند کہ حاصلات آن را صرف نمودہ بدعاے بقائے دوام دولت ابد مدت مواظبت نمودہ باشند و اگر در محل دیگر چیزے داشتہ باشند آن را اعتبار نہ کنند درین باب قدغن دانستہ حسب المسطور بعمل آرند +

تاریخ بست و نہم جمادی الثانی سنہ ۱۳ جلوس قلمی شد +

عبارت ضمن پشت فرمانچہ

مقدمہ شرح ضمن دروجہ مدد معاش مسماۃ بی بی کمال دولت متعلقان سید اسد اللہ نبیرہ قطب الاقطاب حضرت بموجب یادداشت واقع عہد مرقوم تاریخ شانزدہم شہر محرم الحرام سنہ ۹ - یازدہم شہر شوال سنہ ۱۲ مکرر بعرض مقدس رسید پرگنہ حویلی صوبہ دار الخیر اجمیر بدستور سابق +

۲۰۰ بیگہ زمین از محل قدیم

مشارالیہ	مسماۃ نجیب النساء	مسماۃ شریفہ بی بی	مسماۃ رحیم النساء	مسماۃ بخت بانو
۷۵ بیگہ	صد بیگہ	صد بیگہ	۷۵ بیگہ	۷۵ بیگہ

نقل فرمانچہ

عہد محمد شاہ بادشاہ غازی

مُہر خان ترخان

طُغرا

گماشتہ ہائے متصدیان مہمات حمہور سکنہ روضۂ منورہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہٗ واقع بلدہ صوبہ دار الخیر اجمیر را اعلام آنکہ بموجب التماس کویل سید ظہیر الدین وغیرہ از فرزندان حضرت بعرض اقدس اعلیٰ رسید کہ موکلان ہیچ ممر وجہ معیشت مقرر ندارند۔ واوقات بعسرت میگذارند امیدوار اندکہ پانزدہ آنہ یومیہ از اوقاف روضۂ منورہ سوائے علی السویہ در وجہ معاش موکلان مرحمت شود حکم جہان مطاع عالم مطیع شرف نفاذ یافت کہ یومیہ مسطور از اوقاف روضہ مذکورہ سوائے علی السویہ در وجہ مدد معاش مشار الیہ وغیرہ مقرر باشد لہٰذا حسب الحکم اعلیٰ قلمی میگردد کہ یومیہ مذکورہ را از تاریخ ورود پروانہ حسب الضمن بمشار الیہ وغیرہ میرسانیدہ باشند تاکہ آنرا صرف معیشت خود نمودہ بدعائے دوام دولت ابد مدت اشتغال می‌نمودہ باشند اگر در محال دیگر چیزے داشتہ باشند آنرا اعتبار ننمایند۔ درین باب قدغن دانستہ حسب المسطور بعمل آرند۔

تاریخ بست و ہفتم شہر ذیقعدہ سنہ ۲۳ جلوس والا قلمی شد۔

عبارت ظہر فرمانچہ

ضمن باسم سید ظہیر الدین وغیرہ از فرزندان حضرت بموجب التماس کویل مشار الیہ پانزدہ آنہ یومیہ از اوقاف روضۂ مسطور سوائے علی السویہ از تاریخ ورود پروانہ

۱۵ ار یومیہ

کرامت اللہ
۴ ر

مشار الیہ
نظر ۴ ر

مسماۃ امت اللہ مسماۃ بی بی صاحبہ

۴ر ۳ر

نقل فرمان

ابو العدل عزیز الدین عالمگیر بادشاہ غازی -

باسم سبحانہ تعالیٰ شانہٗ

خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہٗ العزیز

مہر باسم بادشاہ

طغرا الخط طلا باسم بادشاہ

درین وقت میمنت اقتران فرمان والاشان واجب الاذعان صادر شد کہ مبلغ دو لک و چہل و ہشت ہزار دام از موضع ارڑکہ وغیرہ در لشپت من اعمال پرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر از گذاشت سید حسین خان بہادر وغیرہ کہ یک ہزار و پانصد روپیہ حاصل آنست در وجہ انعام زبدۃ المشائخ الکرام سید السادات سید امام الدین سجادہ نشین روضہ بطریق آلتمغا با فرزندان از ربیع پارس ئیل حسب الضمن معتبر باشد باید کہ فرزندان نامدار کامگار والاتبار و وزرائے ذوی الاقتدار و امرائے عالی مقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام و متصدیان دیوانی و متکفلان معاملات سلطانی و جاگیرداران و کروڑیان حال و استقبال ابداً و مؤبداً در استقرار و استمرار این حکم مقدس معلی کوشیدہ مواضعات مذکورا در لبست نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن خالداً و مخلداً بتصرف او با فرزندان باز گزارند واز صوادم تغیر و تبدیل مصئون و محروس دانستہ بعلت پیشکش صوبہ داری فوجداری و مالوجہات و اخراجات مثل قتلعہ و محصلانہ و دارو غگانہ بیکار و شکار و ردہ نیمہ و مقدمے و صدورد سیہ و دیگ انگوئی مزاحم و متعرض نشوند و توفیر کل تکالیف دیوانی و مطالبات سلطانی

وانچه از حسن تردد در جمع بیفزاید معاف و مرفوع القلم شمارند درین باب تاکید و قدغن
بلیغ دانسته هر سال سند مجدد نه طلبند و از یرلیغ کرامت تبلیغ والا تخلف و انحراف
نورزند و بهفتم شهر صفر المظفر سال پنجم از جلوس والا نوشته شد

عبارت پشت فرمان

برسالت سیادت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت دانای مدارج دین و دولت شناسای
مراتب ملک و ملت فرازنده لوای شوکت و حشمت طرازنده بساط ابهت و عظمت مقتضای
خلافت و فرمانروای اعتماد سلطنت و کشورکشای ظفر پیرای معارک جهانبانی -
عیش افزای محافل کامرانی دقیقه یاب اسرار بادشاهی رمزشناس فراجدانی و آگاهی
جوهر مرآت حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا همدم دلکشائی مجلس خاص محرم خلوت سرای
صدق و اخلاص فرمای سیف و قلم مدار امور عالم قدوه خوانین بلند مکان زبدهٔ امرای عظیم الشان وزیر صائب تدبیر روشن ضمیر
لیمه قیدار لازم الاختصاص اعزار واجب الاحترام الامتیاز رکن سلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک عمدة الملک مدار المهام
آصف جاه نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار یار وفادار نوبت واقعه نگاری کمترین بندهای درگاه سنتوکهه رام

مهر
د... ممالک عمدة الملک مدار المهام
آصف ... نظام الملک بهادر فتح جنگ یار وفادار
... یار فدوی بادشاه سلیمان
اقتدار عالمگیر غازی

مهر
مجد الدوله عبد المجید خان بهادر
فدوی عالمگیر بادشاه غازی

مهر
فتح سنگه فدوی عالمگیر
بادشاه غازی

شرح یادداشت واقع تاریخ روز سه شنبه شهر شوال سنه ۵ جلوس مبارک معلی موافق ۱۱۷۱ھ
مطابق خورداد ماه برساله سیادت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت دانای مدارج
دین و دولت شناسای مراتب ملک و ملت فرازنده لوای شوکت و حشمت طرازنده
بساط ابهت و عظمت اعتضاد خلافت و فرمانروای اعتماد سلطنت و کشورکشای ظفر پیرای
معارک جهان ستانی عیش آرای محافل کامرانی دقیقه یاب اسرار بادشاهی رمز شناس
مزاج دانی و آگاهی جوهر حقیقت مرات وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا همدم دلکشای
مجلس خاص محرم خلوت سرای صدق و اخلاص کارفرمای سیف و قلم مدبر امور
عالم قدوه خوانین بلند مکان زبده امرای عظیم الشان وزیر صائب تدبیر ممالک مدار
امیر روشن ضمیر عالی مقدار لازم الاختصاص و الاعزاز واجب الاحترام و الامتیاز رکن سلطنت
بادشاه سلیمان حشمت دار وزیر الممالک عمده الملک مدار المهام آصف جاه نظام الملک بهادر
فتح جنگ سپه سالار یار وفادار نوبت واقع نگاری کمترین بندگان درگاه آسمان جاه
سنتوکه رام مستلمی میگرود حکم صادر شد که مبلغ دو لک و چهل و هشت هزار کری دام از
موضع ارڑکه وغیره در بست عمده پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر از گذاشت میر حسین خان بهادر
در وجه انعام آلتمغا سید امام الدین سجاده نشین روضه حضرت خواجه بزرگ با فرزندان
نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن و آنچه از حسن تردد بیفزاید معافی توفیر مرحمت فرموده ایم
واقعه ۱۷ رمضان سنه ۵ بموجب یادداشت مستلمی شد شرح دستخط سیادت و نجابت
مرتبت امارت و ایالت منزلت دانای مدارج دین و دولت شناسای مراتب ملک و
ملت فرازنده لوای شوکت و حشمت طرازنده بساط ابهت و عظمت اعتضاد خلافت
و فرمانروای اعتماد سلطنت و کشورکشای ظفر پیرای معارک جهانستانی عیش آرای محافل کامرانی
دقیقه یاب اسرار بادشاهی رمز شناس مزاجدانی و آگاهی - جوهر مرات حقیقت و وفا
فروغ شمع یکرنگی و صفا همدم دلکشای مجلس خاص محرم خلوت سرای صدق و اخلاص

کارفرمای سیف و قلم مدبر امور عالم قدوه خواتین بلند مکان عمده امرای عظیم الشان وزیر
صائب تدبیر ممالک مدار امیر روشن ضمیر عالی مقدار لازم الاختصاص و الاعزاز واجب الاحترام
والامتیاز رکن سلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک جمدة الملک مدار المهام آصف جاه
نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار یار وفادار آنکه بعرض مکرر رساند شرح دستخط
مدبر الملک اعز الدوله زکریا خان بهادر منور جنگ آنکه بتاریخ نهم ذالحجه سنه ۵ جلوس والا مکرر
بعرض مقدس رسید شرح دستخط وزیر الممالک جمدة الملک مدار المهام آصف جاه نظام الملک
بهادر فتح جنگ سپه سالار یار وفادار آنکه فرمان والاشان قلمی نمایند +

شرح دستخط وزیر الممالک جمدة الملک آصف جاه بهادر فتح جنگ سپه سالار یار وفادار آنکه بنظر آمد
شرح دستخط وزیر الممالک جمدة الملک مدار المهام نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار یار وفادار
آنکه از ربیع پارس ئیل فرد دستخطی ۷ رمضان مبارک سنه ۵ جلوس سیاهه محرم سنه الیه +

ازلغ عبدالواحد خان پسران شیخ سعدالله مرحوم — از گذرانید میر حسین خان بهادر

حاصل الـ هزار عصر — للعلامات حاصل صاعصر

شرح در سلسله روزنامچه وغیره جانب راست پشت فرمان +
شرح ادخال سیاهه و دفتر جانب چپ پشت فرمان +

نقل فرمان

ابوالمظفر جلال الدین محمد شاه عالم بادشاه غازی رحمه الله تعالی

باسمه سبحانه تعالی

مهر کلان بادشاه

طغرا اطلا باسم بادشاه

درینوقت میمنت مقرون فرمان والاشان واجب الاذعان صادر شد که مبلغ یک لک نود ده هزار

ہشتصد کری دام موضع ناند مع مزرعہ رامپورہ عملہ گنج حویلی مضاف صوبہ دار الخیر اجمیر از تغیر غلام یوسف
کہ یکہزار و یکصد روپیہ حاصل آنست در وجہ انعام سیادت و فضائل مآب کمالات اکتساب
سید امام الدین بطریق آلتمغا بافرزندان بلا قید اسامی قسمت معافی تو فیر از ربیع پارس ئیل
حسب الضمن مقرر باشد۔ باید کہ فرزندان نامدار و کامگار و الا تبار و وزرائے ذوی الاقتدار
و امرائے عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام و متصدیان مہمات دیوانی و متکفلان
معاملات سلطانی و جاگیرداران و کروڑیان حال و استقبال ابداً و مؤبداً در استمرار و استقرار
این حکم اقدس اعلیٰ کوشیدہ دامہائے مذکورہ را مع موضع درست نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن خالداً
و مخلداً بتصرف آنہا بازگزارند و از صوادم تغیر و تبدیل مصئون و محروس دانستہ بعلت پیشکش
صوبہ داری و فوجداری و مال و جہات و اخراجات مثل قنقلعہ و محصلانہ و داروغگانہ و بیگار
و شکار۔ دہ نیمی و مقدمی و صدوئی و قانون گوئی مزاحم و متعرض نشوند و توفیر کل
تکالیف دیوانی و مطالبات سلطانی و آنچہ از حسن تردد آن در جمع آن بیفزاید۔ معاف و
مرفوع القلم شمارند۔ درین باب تاکید اکید و قدغن بلیغ دانستہ ہر سال سند مجدد نہ طلبند
ماز یرلیغ کرامت تبلیغ تخلف و انحراف نورزند۔ باز دہم شہر ربیع الاول سال یازدہم از جلوس
اقبال مانوس سمت تحریر یافت ۞

عبارت پشت ضمن فرمان

برسالہ شرافت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت دانائے مدارج دین و دولت شناسائے
مراتب ملک و ملت فرازندہ لوائے شوکت و حشمت طرازندہ بساط ابہت و عظمت عنصر
خلافت و فرمانروائے عماد سلطنت و کشور کشائے ظفر پیرائے معارک جہانبانی عیش آرائے
محافل کامرانی۔ جوہر مرات حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا۔ ہمدم دلکشائے مجلس خاص
محرم خلوت سرائے صدق و اخلاص کارفرمائے سیف و قلم مدبر امور عالم قدوہ خوانین بلند
زبدۂ امرائے عظیم الشان وزیر صاحب تدبیر ممالک آرا امیر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص

والا عزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک جملة الملک
مدار المهام یار وفادار شجاع الدوله برهان الملک والا وقار اعتماد الدوله آصف جاه نظام الملک ابو المنصور
خان بهادر صفدر جنگ ٭

مهر
وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام
اعتماد الدوله آصف جاه برهان الملک
شجاع الدوله ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ
یار وفادار سید عالی فدوی
شاه عالم بادشاه غازی

مهر
عنایت علی خان فدوی
شاه عالم بادشاه غازی

شرح یادداشت بتاریخ اذر دوشنبه نهم شهر صفر المظفر سنه ۱۱ جلوس میمنت مانوس موافق سنه ۱۱۸۴
مطابق ۹ خورداد ماه برساله شرافت و نجابت منقبت امارت و ایالت منزلت دانای مدارج دین
و دولت شناسای مراتب ملک و ملت فرازنده لوای شوکت و حشمت طرازنده بساط عظمت و
ابهت اعتضاد خلافت و فرمانروای اعتماد سلطنت و کشور کشای ظفر پیرای معارک جهانبانی
عیش آرای محافل کامرانی جوهر مرات حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا همدم دلکشای محفل
خاص محرم خلوت سرای صدق و اخلاص کار فرمای سیف و قلم مدار امور عالم قدوه خوانین بلند مکان
عمده امرای عظیم الشان وزیر جهانبانی ممالک مدار امیر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص
والا عزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک جملة الملک
مدار المهام یار وفادار شجاع الدوله برهان الملک والا وقار اعتماد الدوله آصف جاه ابو المنصور خان بهادر
صفدر جنگ و نوبت واقعه نگاری خانه زادان درگاه آسمانجاه عقیدت آسانتس ارن داس
قلمی میگردد حکم صادر شد که مبلغ یک لک نوزده هزار و هفتصد و دوازده دام موضع ناند معه
مزرعه امپو درسبت عمله پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر غلام یوسف در وجه انعام آلتمغا سیادت مآب

سید امام الدین با فرزندان متعلقان بلا قید اثامی و قسمت نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن و آنچه از حصص
در جمع آن سیفر زاید مجانی توفیر فراحم نشوند مرحمت منشور مودیم واقعه چهارم شهر صفر سنه
تصدیق یادداشت قلمی شد شرح دستخط شرافت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت
دانای مدارج دین و دولت شناسای مراتب ملک و ملت فرازندهٔ لوای شوکت و حشمت طرازندهٔ
بساط ابهت و عظمت عتصنا د خلافت فرمانروایی عتماد سلطنت و کشورکشایی ظفر پیرای
معارک جهانبانی عیش آرای محافل کامرانی جوهر مرآت حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا
همدم دلکشای مجلس خاص محرم خلوت سرای صدق و اخلاص کارفرمای سیف و قلم مدبر امور
عالم قدوه خوانین بلند ارکان عمدهٔ امرای عظیم الشان وزیر صائب تدبیر ممالک مدار امور روشن ضمیر
عالیمقدار لازم الاختصاص و الاعزاز واجب الاحترام و الامتیاز رکن السلطنت بادشاه سلیمان اقتدار
وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام یار وفادار شجاع الدوله برهان الملک و الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه
ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه بعرض کرد رسانید داخل واقع نمایند شرح دستخط واقعه نگار
کل آنکه مطابق واقع کل است شرح دستخط وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام یار وفادار
شجاع الدوله برهان الملک و الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه ابو المنصور خان آنکه بعرض مکرر رسانید
شرح دستخط سیادت و نجابت پناه میر احمد علیخان آنکه بست و نهم صفر المظفر سنه جلوس والا
مکرر بعرض مقدس اعلی رسید شرح دستخط وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام یار وفادار
شجاع الدوله برهان الملک و الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه
فرمان والاشان قلمی نمایند شرح دستخط وزیر الممالک مدار المهام یار وفادار شجاع الدوله برهان الملک
و الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه بنظر در آمد [illegible] نزد دم متصدی
که تنخواه موضع نانه معه مزرعه ... در بست عوض ... مضاف صوبه دار الخیر اجمیر از تغیر غلام یوسف
بشرح دستخط وزیر الممالک جملة الملک مدار المهام یار وفادار شجاع الدوله برهان الملک و الاوقار اعتماد الدوله
آصف جاه ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه از ربیع پارس نیل ۰

نقل خط انور

عرضی گزرانیدہ وکیل سید امام الدین بنظر رسیدہ از فضل و کرم امیدوار است کہ موضع ناند معہ مزرعہ امپورہ در سبت عملہ پرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر غلام یوسف درو جہ انعام عالتمغا موکل با فرزندان و متعلقان بلا قید اسامی و قسمت معافی و توفیر نسلاً بعد نسلٍ و بطناً بعد بطنٍ مرحمت شود و سود دستخط صاد خاص بنام اعلیٰ مزین شوند کہ فرمان والاشان بد مہر صادر

نقل فرمان

محمد جلال الدین ابو المظفر شاہ عالم بادشاہ غازی ادخل اللہ فی الجنان +

باسمہ تعالیٰ شانہ   خواجہ معین الدین چشتی قدس اللہ سرہ

طغرا طلا - باسم بادشاہ

مہر بادشاہ

درینوقت میمنت اقتران فرمان والاشان واجب الاذعان صادر شد کہ موضع گنگوانہ و تہار معمی موضع ناند معہ امپورہ عملہ پرگنہ حویلی اجمیر کہ مبلغ دو ہزار روپیہ حاصل آن است از تغیر تہامت و غیرہ در وجہ انعام آلتمغاے حقایق و معارف آگاہ سید امام الدین سجادہ نشین حضرت   با فرزندان بلا قید اسامی و قسمت معافی تصدیق و یادداشت و توفیر انچہ از حسن سعد بر جمع آن بفزاید از ابتدائے فصل ربیع یونت ئیل حسب بضمن مقرر باشد باید کہ فرزندان نامدار کامگار والا تبار و وزرائے ذوی الاقتدار و امرائے عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت شعار جام و متصدیان مہمات دیوانی و متکفلان معاملات سلطانی و جاگیرداران و کروڑیان حال و استقبال ابداً موبداً در استمرار و استقرار

این حکم مقدس معلی کوشیده مواضع مرقومه را نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن بحال و مجال گذاشته بتصرف
آنها واگزارند. و از صوادم تغییر و تبدیل مصئون و محروس دانسته بعلت پیشکش صوبه داری و فوجداری
و مال و جهات و سایر اخراجات مثل قتلغه و محصلانه و داروغانه و ضابطانه و شکار و بیگار رد و نیم مقدمی
و صدوی و مستاجران گوی مزاحم و متعرض نشوند و از کل تکالیف دیوانی و مطالبات خاقانی معاف و
مرفوع القلم شمارند. درین باب تاکید اکید و قدغن مزید دانسته هر سال سند مجدد و نه طلبند و از شرائط مراسمت
تبلیغ و الانتخلف و انحراف نورزند ۰

بتاریخ بست و یکم شهر محرم الحرام سنه یازدهم جلوس والا زیب تحریر یافت مع.

عبارت ضمن پشت فرمان. پنج سطر

تفصیل دیهات

مهر کلان
نظام الملک مدار المهام آصف جاه
برهان الملک شجاع الدوله ابو المنصور
خان بهادر صفدر جنگ یار وفادار
سپه سالار فدوی شاه عالم بادشاه
غازی

مهر
سید هدایت علیخان فدوی
شاه عالم بادشاه غازی

عبارت حاشیه پشت فرمان جانب دست راست ۰

نشقه

ابو البرکات معین الدین اکبر شاه ثانی بادشاه دهلی بنام صوبه اجمیر سرکار انگریز بهادر مشموله مثل نمبر ۱۲ محافظ خانه حرم درگاه حضرت خواجه صاحب

مهر بادشاه

فدوی عقیدت و ارادت نشان لایق المرحمت و الاحسان مورد مراحم بوده بدانند

چو تمامی امور انتظام درگاه شریف و عزل و نصب مردمان منتظم آن و خبرگیری هرگونه امور از جانب حضور
بوده آمده در شملا کرسه کر بسمع اشرف رسیده که انتظام درگاه شریف از حد ابتر و خراب است و عزیز علی
متولی که از طرف حضور بر عهده مسطور سرافراز بود اکثرے از اسباب درگاه شریف را متصرف شده و نیز آمدنی
دیهات خورد برد مینماید و خدمها و خلق الله را تکلیف و ایذا میرساند لهذا نامبرده را از عهده تولیت معزول
کرده نور چشم مرزا محمد تیمور شاه بهادر را بعهده تولیت و نیابت بنام دیوان سید مهدی علیخان مقرر فرموده
سرافراز کردیم لهذا به آن فدوی خاص ارقام میرود که دیوان صاحب ممدوح را که هرگونه الیق انتظام درگاه شریف اند
و تمامی خدمها و خلایق از طریق دیوان صاحب موصوف که صاحب سجاده هستند راضی و شاکر اند نیز دخود
مطلب ساخته از حکم حضور والا مطلع سازند و بر دیهات و تمامی امور و انتظام متعلقه تولیت مذکوره قبض
و تصرف و دخل دیوان صاحب ممدوح کنانیده دهند دوام معین اوشان باشد و حساب و کتاب تولیت
مسطور و آمدنی دیهات از عزیز علی متولی به دیوان صاحب فهمانش کنانیده دهند. درین باب تاکید دانسته
حسب المسطور بعمل آرد که موجب رسندی حضور و اظهار کمال رسوخ و فدویت آن فدوی خاص از ان متصور است
زیاده تفضلات +

مشمول مثل نمبر ۱۲ محافظ خانه جسٹر درگاه حضرت خواجه صاحب

فرد شطات بلطف شفقه والا مهر و دستخط حضور بنام کول ک صاحب بهادر نوشته شد +

بند اول - انتظام جمیع امور درگاه شریف بموجب دستور قدیم و اسناد بادشاهی باختیار صاحب سجاده
باشد و همه املاک دیهات خدام درگاه شریف که از طرف حضور والا بطور دوامی و فوتی و قرار
شده آمده است بند و بست آن نیز از طرف صاحب سجاده باشد و هم روزینه و روزینه
داران املاک وغیره علاقه درگاه حسب استصواب و استرضاء صاحب سجاده باشد و همه تحصیل
و تشخیص دیهات علاقه درگاه وغیره خدام باختیار کل صاحب سجاده باشد و یا حضور مالک است
دیگر احدے را دخل و مزاحمت نبوده و نشاند و کسی که خارج و قاصر نوکر و خدمت درگاه
باشد انرا اگر صاحب سجاده خواهد برطرف سازد و از درگاه خارج کرده دهد - و هم حصه و ملکیت

روزینه قاصر الخدمت موقوف و مسدود ساز د اختیار صاحب سجاده است +

بند دوم - محاسبه از بغایت تا به مداخل و مخارج تحصیل و تشخیص دیهات و هم اسباب کوٹهها که مال بادشاهی است از متولی معزول به صاحب سجاده[۲] از همه مراتب بنه سه او بر آید فوراً از جایداد منقوله و غیره منقوله به جناب سجاده نشان کنانیده دهد و از آینده احتیاط دارد که به کوٹهها سے بادشاهی که به درگاه شریف هستند کسے خیانت و دست اندازی نه سازد که مالکیت آن یا بحضور میرسد و یا به صاحب سجاده دیگر کسے را دخلے نیست سه

بند سوم - موضع دانشره علیحده از دیهات درگاه شریف برائے معاش متولی مقرر بوده آمده کسیکه متولی باشد موضع مذکور معاش است و برائے ذات متولی نیست که به کسے گروے بدهد - اگر گردیده دعوے ارده از ذات متولی معزول خواه حویلی یا جایداد دیگر که برائے ذات او نسبت اعتبار است از ان بگیرد و موضع مذکور به معزول نمیرسد بصاحب سجاده که علاقه تولیت بنام نور چشم تیمور شاه است از طرف نور چشم سپرد ساز د و رسید صاحب سجاده بنظر رسید و اگر سند دیگر متولی معزول پیش نماید ساقط از اعتبار است که فرمان حضور والا درین امر نیست و هم متولی از راه فریب از صرف کردن خطیر بیش مرتبا سخت تار شده بود همه آمدنی درگاه ماخور دو برد خود به کسے بنام اجاره استمرار داشته و بباطن مطلب خود معنیا از انها بر آورده انچه در آن خیانت و غبن متولی باشد از ان بصاحب سجاده بدهاند و دیهات درگاه شریف داخل ساز د که بدون مهر صاحب سجاده منظور ٹھیکه و استمرار کسے نیست که بهر نوع مالک صاحب سجاده و حضور است و هم از روے شرع شریف وراثت و غیره و هم از طرف حضور از قدیم صاحب سجاده بهمه امورات درگاه و مال و کوٹها و عزل و نصب نوکران و خدام و غیره شاگرد پیشه و هم صرف نمودن و جمع کردن و اجرا دسه ده کردن وزینه و بلکه و غیره اختیار صاحب سجاده بوده آمده است حالا هم مالک است سه

بند چهارم - کراغذ جمع خرچ آمدنی دیهات بخوبی دریافت و فهمیده هر چه از اخراجات روزمره

[۲] عالیجناب والاخاندان [illegible] شریف صاحب مرحوم

[۳] محمود و عظمی فضائل بن و مفتی سید احمد وان با بدید صحیح نعمت الله ... معزول و... بند چهارم

درگاه شریف بموجب دستور قدیم و ماوجب شد باو آنچه درماهه داران و روزینه داران بموجب دستور قدیم الایام
یا بموجب اسناد بادشاهی باشند آنرا بحال و برقرار حسب تجویز صاحب سجاده داشته آنچه نو
احداث یا فضول و بیجا به سبب عنایت و یا مروت اختیار هرکس که باشد موقوف ساخته
کاغذ صاف به دستخط خود بطور دستور العمل کرده حواله صاحب سجاده کند و تغیر و تبدل و بحالی بدین
سند دستخطی حضور یا نور چشم مرزا تیمور شاه بهادر نگردد تا که آینده رابند و بست قرار واقعی گردد فقط
بند پنجم - قوم فوج و خرچ که دیهها به سبب افراج کسی مسید هند متولی چسپانیده بود حالا از عین مال گرفته میشود
در پرگنه اجمیر معاف است و از دیهات درگاه هم و صاحب سجاده گرفته نمیشود سم
بند ششم - ناظم اجمیر مدام معاونت صاحب سجاده و اهلکار میرزا تیمور شاه و متولی حال میکرده باشد
و هرگونه دستگیری ساعی و مستعد ماند و در جمیع ابواب بموجب دستور قدیم مداخلت امین و تحصیلدار که
از حضور شده اند بخوبی گذانیده دهد سم

نقل شقه بادشاه

مشموله مثل نمبر ۱۲۰ محافظ خانه رجسٹر درگاه حضرت خواجه صاحب

چون اکثر بسمع شرف رسیده که انتظام درگاه شریف حضرت قطب الاقطاب خواجه معین الدین چشتی
واقع دار الخیر اجمیر نهایت ابتر و برباد و خراب است و باعث ابتری و بربادی عزیز علی متولی وغیره
عمله تحصیل که همه خائن بوده اند و در تحصیل دیهات و دیگر اخراجات وغیره متعلقه درگاه شریف تجویز خود
آرای امور نو احداث جاری ساخته دغبن اقسام نموده چنانچه چندین بسیلند ر که مدر بابت تغلب
و نصب بیجا و بی انتظامی درگاه شریف تقرر متولی از طرف حضور معمول قدیم بوده است و بدل
فیض منزل منظور است که صلاحیت جمیع امور درگاه شریف که مقام بزرگان و پیران خود است
عزیز علی متولی خائن معزول فرموده خدمت تولیت بنام نور چشم مرزا تیمور شاه بهادر و نیابت بنام
سید محمد سلیمان صاحب سجاده درگاه شریف که بموجب شده آمده قدیم و فرامین سلاطین سابق و حضرت

فردوس منزل انار الله برهانه است مقرر فرموده‌ایم چنانچه بر کار مرقوم الصدر بماند لیکن چنانکه مرکوز خاطر
اقدس عالیست بسبب شعبده بازی بدنهادی و فیلسوفی متولی معزول که جاشنی خار است انجاح
مدارج نظم در انتظام آنجا دقایق باقیست لهذا تجویز مقدمات و تدارک بندوبست آن از ته دل منظور و پیش نهاد
خاطر انور است و از بس ضرور است مزین بدستخط حضور ملفوفه شقهٔ کرامت مرقومه نزد آن فدوی خاص
فرستاده شده مرقوم کلک عنایت سلک میگردد که اصل یا نقل بند مقدمات مرقومه ملفوف چٹھی خود
موسومه ناظم اجمیر شریف بتاکید بمضمون روانه نمایند که هر مقدمات مرقومه قرار واقعه
رسید کواغذ سابق بدستور اندرون کوٹھه و صاحب سجاده برآورده معاینه و فدوی عقیدت سرشت
مولوی محمد خان که از حضور روانه شده است کار امانت و تحصیل از دست نامبرده میگرفته باشند
و آنچه امین مسطور و دیوان مهدی علیخان صاحب سجاده ظاهر کند بموجب آن بندوبست قرار واقع کنانیده
مدام خبرگران بوده هر وقت معاونت میکرده باشند. و بعد فراغ انتظام کامل حسب رضای صاحب سجاده
صاحب ممدوح بحضور پرنور اطلاع دهند تا اهل این باب نبرد ـه

روبکار

کچهری صاحب سپرنٹنڈنٹ ضلع اجمیر بجلوس هنری میڈلٹن صاحب بهادر واقع یکم جون سنه ۱۸۲۷ء

امر و دستقهٔ خاص کرامت اختصاص حضور معلی محمد اکبر شاه بادشاه دام اقباله بنام اینجانب
ملفوف خط انگریزی صاحب جج دهلی ورود یافت و بوضوح انجامید که حضور معلی میر عزیز علی را
که بر عهده تولیت درگاه شریف مقرر بوده از عهده مذکور معزول کرده و به بعضی وجوه مامور داشتن مومی الیه
برین عهده اکنون منظور مزاج معلی نیست و دیگر کس از پیشگاه حضور معلی برای این عهده تجویز
شده خواهد آمد. از انجا که در جواز متعلقه درگاه مداخلت به اهالیان سرکار منظور و متعلق نیست و
ظاهر است عزل و نصب این عهده که همیشه از حکم حضور معلی شده آمده است نظر برین اندرین باب امتثال امر فیض
اثر حضور معلی ضرور و از واجبات است لهذا -

حکم شد

که از تاریخ هذا میر عزیز علی متولی از عهده تولیت درگاه دست بردار شود. و امرے از احد متعلقه درگاه مداخلت نسازد و نقل روبکار هذا جهت اطلاع نزد دیوان مهدیعلیخان و میر عزیز علی امین درگاه و تحصیلدار درگاه مذکور داده شود و نقل شقه لف خط دیوانجی فرستاده آید و درج خط دیوانجی گردد که اگر بعد این حکم میر عزیز علی و احدے درگاه چیزے مداخلت نماید باینجانب اطلاع دهند که تجویز صیغه فوجداری عنوان عدول حکمی بعمل خواهد. و عرضداشت بجواب شقه حضور منشی سبحبتی نوشته سازد ❖

تذکره

مسبب تقرر منصب سجادگی به شیخ مصلح الدین باز استقرار منصب مذکور به شیخ سراج الدین از انتقال شیخ مصلح الدین

ذکر سیت و بیان آنکه چون غفران پناه حضرت ظل سبحانی از راه قدردانی خدمت سجاده نشینی زبدة الواصلین قدوة العارفین مقرب بارگاه جبروتی قطب الاقطاب بحقائق و معارف آگاه شیخ سراج الدین از تغیر سید فخر الدین عطا فرموده بعد رحلت حضرت از تغیر حقائق و معارف آگاه مرحوم خدمت مسطوره به سید مصلح الدین مقرر گردید محصول فصل ربیع سنه ۱۱۱۹ فصلی موضع گیلونه نخواه مقرری سجاده نشین که حق سراج الدین بود باوجود یکه جنس نخود تصرف خود آورده سید مصلح الدین محصول آن از شیخ سراج الدین استرداد کرد جنس گندم و جو وغیر ذالک که در خرمن بود تمامی را متصرف شد دیرولا بندگان حضرت قدر قدرت سلیمان مرتبت حضرت انلاه کرم و فضل من ابتدائے تاریخ چهاردهم ربیع الاول سنه خدمت مرقومه بشیخ سراج الدین مرحمت فرمود. سید نجم الدین که از انتقال سید مصلح الدین بخدمت مسطوره در ایام جهالت قیام داشت بمجرد استماع این خبر تمام محصول فصل ربیع سنه ۱۱۲۰ فصلی موضع موم تحصیل آن مبلغ یکصد دیگر روپیه دوازده آنه نقد و موازی یکهزار و دوصد ۱۲ دیازده من و لست هشت آثار غله بوزن اکبری پیدا شده بود بتصرف خود آورد. هرچند وزارت پناه خواجه محمد مقیم دیوان

میر عباد الله نائب تولیت پناه خواصخوانی متولی بموجب نالش کسان شیخ سراج الدین بیاد ها
تعیین کرد که محصول منضبط نمایند اشد شد و تمام محصول نجم الدین گرفته گریخته رفت چنانچه
تصرف نمودار او به مستوفیان و محکوم غیره نامه و فیصله موضع مرقوم موجود است اگر اندرین باب حسب الحکم
بنام ناظم صاحب شد محصول فصل مسطوره از متصرف استرداد نموده به شیخ سراج الدین
رساند تا به جمعیت خاطر بدعای دوام ابد مدت اشتغال نماید ◆

تفصیل مواهیر که خوانده شد

غلام ... ابن سید ابو المعالی

مهر شکسته

غلام علی

مهر عطاء الله خادم درگاه

شریف الله غلام خواجه معین

سید قاسم ابن نور الدین

محمد باقر ابن سید مرتضی بندهٔ درگاه

محمد طاهر خادم درگاه

مهر فقیر الله خادم

غلام محمد بن جان محمد بندهٔ درگاه

عاشق طالب وصل محمد

محمد ... ابن سید ابو المعالی

بخشش الله

عبده شیخ الدین

اشرف احمد

امجد محمد فاخر

سید دست محمد

سید جعفر

محمد فاروق

حیات الله

محمد معصوم

دلیپ رای غلام خواجه معین الدین

اشرف احمد

میر محمد علی فدوی فرخ سیر بادشاه

سید لعل محمد خادم خواجه معین الدین چشتی

عبد الوهاب ابن شهاب

دیگر مواهیر که اندراج آنها خواندن نمی توانستم بحال خود بگذاشتم اصل تذکره بدفتر

دیوان اوقاف موجوداست مهر

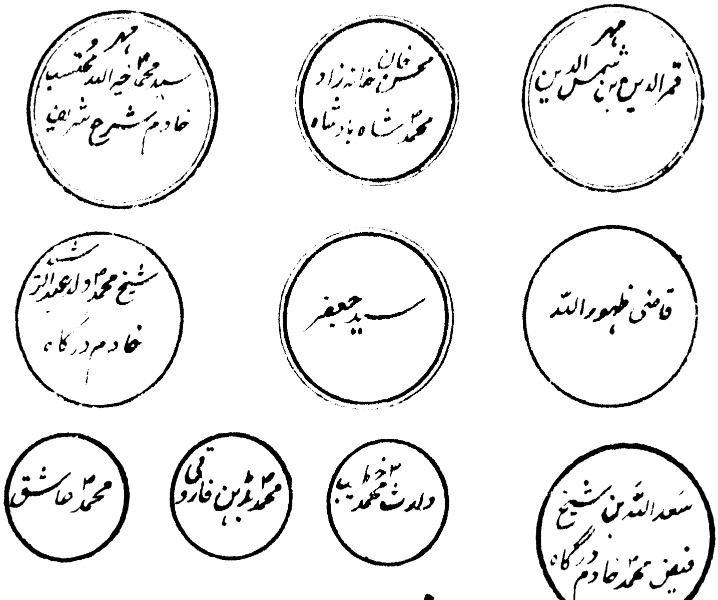
تذکره

درباب عزل شیخ فخرالدین و نصب شیخ سراج الدین چشتی بمنصب سجادگی بصدارت سید محمد جان صدر الصدور و استقرار منصب مذکور به شیخ منیرالدین صاحب مد ظله العالی بعد وفات شیخ سراج الدین مرحوم و مغفور +

مایان که شیخ پیرزاده ها ارباب و طالف و اکابران و خادمان و فقرا و صلحا متعلقان روضه منوره زبدة الواصلین قدوة العارفین [illegible] ایم هرگاه حضرت [illegible] بعد فتح کام بخش باجمیر تشریف آوردند و برای زیارت قطب الاقطاب اندرون گنبد مبارک تشریف فرمودند در آن وقت سید فخرالدین سجاده نشین بود از زبان او بجناب کرامت مآب الفاظ ناشایسته برآمد نعوذ بالله منها هم آواز او بگوش حضرت رسید چون از وداوو خایف ممنوع شده بیرون گنبد مبارک تشریف فرمودند بصدر الصدور سید امجد خان حکم شد که فخرالدین لایق سجادگی این مکان متبرکه نیست اخراج نمودیم شخصی که از اولاد حضرت [illegible] لیاقت و قابلیت سجاده نشینی داشته باشد بنظر انور بگذراند صدر الصدور حکم [illegible] بران و بزرگان شیخ تحقیق نموده سید سراج الدین ولد سید ابوالفتح ابن سید علیم الدین عم فخرالدین معزول بود بصلاح و تقوی آراسته شب و روز بعبادت و ریاضت و تلاوت قرآن مشغول بودند بنظر مبارک گذرانید چنانچه حضرت ظل سبحانی از راه تفضل سید سراج الدین را منصب سجاده نشینی مفوض نموده بعنایت خلعت خاصه و زنجیر فیل و یک هزار روپیه سرافراز فرمودند بعد وفات سید سراج الدین مرحوم سید منیرالدین خلف سید سراج الدین مرحوم که قابل و لایق سجادگی بود در عهد مبارک [illegible] از انتقال پدر خود سرفراز شده چنانچه سید منیرالدین مذکور سجاده نشینی را به دستور سجاده های پیشین سرانجام میدهد [illegible] و نهاد بعبادت و ریاضت

عمل اشتغال دارد۔ و مدام بوقت سه گھڑی شب باقیمانده در گنبد مبارک حاضر می شود
و برای ازدیاد دولت ابد مدت خلیفه زمین و زمان باعث آرام عالم و عالمیان فاتحه میخواند
و بخدمت فقرا و غربا و صلحا و مردمان صادر و وارد حتی المقدور بجا می آرد یا مردم
جمیع اکابران و خادمان و بزرگان وغیره از حسن سلوک مومی الیه راضی و شاکر اند ٭

مواهیر پیشانی و حاشیه فرمان مذکور که بخواندن آمد اما تعداد موم مهر کنده است

تذکره

درباب باغیچه واقع اندرکوٹ من محلات دار الخیر اجمیر

عرش آشیانی بخدمت سجاده نشینی قطب الاقطاب دیوان خواجه حسین
مرحوم قیام داشت یک باغیچه واقع اندرون اندرکوٹ که به قبض و تصرف دیوان
مغفور بود بعد ازان سجاده ها کرسی به کرسی شدند در باغیچه مذکور قابض متصرف
شده بودند و در عهد حضرت خلد منزل خدمت سجاده نشینی به حقایق و معارف آگاه

شیخ سراج الدین گشت شیخ موسی الیه بر باغیچه سجاده‌های شیخین بر باغیچه مذکور قابض و
متصرف بوده و حالا هم صاحب سجاده بر باغیچه مسطوره قابض و متصرف اند هیچ کس
سهیم و شریک در آن نیست هر که سجاده نشین شود باغیچه مرقومه را به قبض و تصرف خود می آرد
هر که بر مصداق این مقال و تبیین این حال آگاهی داشته باشد حسبة لله گواهی خود
ثبت نماید یا اجازت دهد عند الله ماجور و عند الناس مشکور گردد +

مواهیر

شیخ احمد فدوی فرخ سیر بادشاه — قاضی عبد اللطیف — عطاء الله — محمد علی فدوی فرخ سیر بادشاه

مهر خادم درگاه — سید قاسم بن نور الدین — محمد عزیز نبیره سلطان التارکین — باقر ابن سید مرتضی بنده درگاه

محمد فاروق بنده درگاه — عبده مسیح الدین — غلام علی — اسد الله — محمد افضل — محمد مراد

عاقل — سید اله بخش — دولت محمد — سید محمود — حیات الله

دستخط قانون گو بخط هندی

نقل محضر

بشهادت جمیع پیرزادها و ارباب طایف و خدام غیره وابستگان درگاه شریف ثبت

سجادہ نشینی سید امام الدین صاحب سجادہ ....

قطب الاقطاب قدس سرہ العزیز

ما اینکہ جمیع پیرزادہ ہا و ارباب وظائف و خدام و غیرہ وابستگان درگاہ حضرت سلطان العارفین زبدۃ الواصلین مقرب بارگاہ جبروتی کاشف اسرار لاہوتی حضرت وجمہور سکنہ بلدۂ دار الخیر اجمیر ایم۔ اقرار معتبر لاریب فیہ و اظہار مینمائیم بدین وجہ کہ چون از ان روزیکہ از انتقال سید سراج الدین پیرزادہ سجادہ نشین از روے ارث خدمت منصب سجادگی روضہ متبرکہ بہ حقایق و معارف آگاہ سید منیر الدین مقرر و مفوض گشتہ در ہر امور مرجوعہ مامردم سعی غور و پرداخت و بذل و توجہات فراوان میکردند۔ و در حق مامردم بر طبق استعداد مراعات نیز میفرمودند چنانچہ ما بندہا در عہد امن بودہ از حقایق آگاہ رضی و شاکر ماندیم۔ و بہنگام تشریف آوردن خلد مکان در بلدہ اجمیر کامل حضرت خدیو گیہان گیتی خدا سید سراج الدین والا حقایق آگاہ در روضہ مقدسہ از دست خود تراشیدہ بودند۔ درینولا معارف آگاہ مذکور بہ قضاے الٰہی ودیعت حیات سپردہ۔ و سید امام الدین و سید فیض الدین ورثہ ماندند۔ سیما سید امام الدین خلف کلان سجادہ نشین مرحوم کہ بزیور فضیلت و تقوے آراستہ و بیش از شش ماہ مشار الیہ موجب ایماے والد بزرگوار خود در اجمیر رسیدہ و ترک معاملات دنیا کردہ و زاویہ قناعت گزیدہ شب و روز در خدمت والد حاضر مے ماند۔ و در خبرگرفتگی احوال مامردم یگانہ روزگار تصور مے توان نمود و از مشار الیہ بسیار رضی ایم۔ چون جماعت کثیر و البتہ ہمراہ دارد و معیشت ہیچ نیست اگر خدمت منصب سجادگی بر سبیل حقوق وراثت بہ سید امام الدین مقرر شود مقدمہ درگاہ رونق خواہد یافت و مامردم بہ آرام خواہیم بود بنابران این چند کلمہ بہ طریق رضی نامہ نوشتہ دادیم۔ ۲۴ ربیع الآخر سنہ ۱۲۳۰ +

گلے بشگفت قمر الدین زگلزار معین الدین

خاکپاے تو شد عطار الله خواجه معین الدین رسول الله

زاولاد علی آل پیمبر نسل معین الدین

جمال الدین از نسل خواجه معین

غیاث الدین

دلے بود که بر ہا حق رضا جوید

کمال دین محمد شد ز ضیاء الدین

مهر خرد
خوانده نشده

مهر خرد
خوانده نشده

مهر مربع
خوانده نشده

جنید موسوی

محمد فاخر

جواج الدین ابن نظر محمد

مهر ہلالی
محمد سادات

مهر
خوانده نشد

بن غلام محی الدین خادم

علاء الدین احمد

غلام عنایت قیاس

نور علی ادهمی

مهر
نام خوانده نشد

مهر
عبده محمد حسن

مهر کلاں ما در بر منشاے
خوانده نشد

نقول احکام عدالت ہائے اجمیر

STAMP OFFICE

EIGHT ANNAS

اٹھہ اٹھہ آنہ کے تین ۳ قطعہ

اسٹامپ آفس

و بکاری کچہری اسسٹنٹی ضلع اجمیر باجلاس کپتان شکسپیر صاحب بہادر اسسٹنٹ کمشنر کے

حسب درخواست وکیل دیوانجی بموجب حکم کپتان ڈیوڈسن صاحب بہادر اسسٹنٹ کمشنر موقوف ارقوم

واقع ۱۷- مارچ ۱۸۵۵ع

دستخط

بخط انگریزی

دیوان سراج الدین علیخان سجادہ نشین درگاہ خواجہ صاحب مدعی [درخواست بجائے جانے شادیانہ کے درگاہ میں]

میر حفیظ علی متولی درگاہ خواجہ صاحب علیہ الرحمۃ علیہ [زیارت مراجعت سفر کے از روے گواہی گواہان رسم قدیم]

پہلے ماہ جون ۱۸۴۷ع مین سوال وکیل دیوان جیو کا بدرخواست مندرجہ بالا کہ اُس زمانہ مین دیوان جیو سے سفر سے آئے تھے گزر کر متولی کو فہمایش اجراء رسم قدیم کے حضور صاحب اسسٹنٹ کمشنر بہادر سے ہوئی تھی مگر متولی نے انکار لکھا تھا کہ یہ رسم جدید دیوانجیو جاری کرانا چاہتے ہین رسم قدیم نہین ہے اور پہلی جولائی ۱۸۴۷ع مین کپتان مکنوس صاحب بہادر نے بعد دریافت و تحقیق کے بسبب عدم ثبوت قدامت کے یہ درخواست دیوان جیو کی منظور نہین فرمائی تھی اس وقت صرف بہ فہمایش عمل درآمد قدیم اکتفا ہوا تھا اب عرصہ چھ سات برس ہوے دیوانجی سمت حیدرآباد دکن کے گئے تھے ماہ جولائی ۱۸۵۴ع کو سوال وکیل دیوان جیو کا بمضمون ہذا کہ دیوان جیو اجمیر میں آنے والے پہلے سے بندوبست و تجویز بجائے جانے شادیانہ درگاہ کی وقت زیارت درگاہ کی کے بتقریب مراجعت سفر کے ہو جاوے محکمہ محتشمہ کمشنری مین گزر کر اس محکمہ مین آیا اور متولی سے جواب طلب ہوا- وہی جواب طلب ہوا- وہی جواب نکالی اور تجویز سابق کپتان ملنوس صاحب بہادر اسسٹنٹ کو متولی نے لکھا مثل سابق کے دربیشی کا حکم ہو مطلق نہ ملی- باوجودیکہ متولی نے کتاب دفتر گاہ سے نقل درخواست قاضی منیر الدین بزرگ و جواب اپنے و نیز اظہارات نقارچیان وغیرہ بھیجے مگر حکم آخر

اصل یا نقل اور اصل مثل بالکل دستیاب نہوئی - من بعد ۲۰ اکتوبر سنہ ۶۳ء کو وکیل دیوانجیو نے اثبات
قدامت رسم نواخت شادیانہ پر مامور ہوا - وکیل دیوان جیو نے فہرست بیس نفر گواہ کے
گذرانی - وزیر علی پیرزادہ و خدا بخش فراش - و محمد علی سلامی خوان درگاہ - و امین الدین - و
واجد علی خادم درگاہ - و خدمت علی - و حسین علی پیرزادہ - و قادر بیگ فراش درگاہ و ہمت علی
ملازم درگاہ - نو نفر گواہان دیوان جیو نے بالاتفاق تصدیق مظہرہ دیوان جیو کی کری کہ
وقت واپس آنے دیوانجی کے سفر سے ہمیشہ شادیانہ نواخت ہوتے ہین - اور من بعد عرضی
خادمان درگاہ بتائید تحریر متولی کے گزر کر بدریافت تکرار زیادہ کے جاگیرداران و
رئیسان شہر سے بھی یہ دستور پوچھا گیا - امام علی جاگیردار دوراڑہ و شیخ چشتی بخش ادہمی
و میر ارشاد علی جاگیردار - و قربان علی و اسد علی جاگیرداران و محمد بخش اندرکوٹی و
عبدالوہاب ولد میر حسینی بخش و دلیل جمعدار کان سرائے رکوٹی و محمد خان ٹھیکہ و نواب
عبدالکریم خان خلف نواب عنایت اللہ خان و ارشاد علی و میر علی جاگیرداران ہاتھی کھیڑہ و غفور علی
جاگیردار ماگھرے - و عنایت اللہ شاہ جاگیردار - و نارائن بخش و جوالا ناتھ و موتیچند مہاجنان
قانونگوے اجمیر نے برابر تصدیق . . . . . قدامت رسم بجائے جانے شادیانہ وقت
مراجعت سفر دیوانجیو کے کری - مگر حسین علی خادم جاگیردار تصفیہ نا ندلہ و حسین بخش و
وزیر و قطب بخش نقارچیان و سکندر خان و فتح محمد و سیوا فرما نوازنے مطابق بیان
متولی ہونا دستور نواخت شادیانہ کا بتقریب مراجعت سفر دیوانجیو کے ظاہر کیا فقط یاد
مثل سابق کے پھر بھی بہت تلاش کے نہ ملی - چونکہ از روے تحقیق کے بگواہی گواہان
معتمد و جاگیرداران و رئیسان شہر کے برابر ثابت ہے کہ دستور قدیم ہے کہ جب دیوانجی
سفر سے آتے ہین اور آتے ہی اول مرتبہ جب زیارت کو درگاہ مین جاتے شادیانہ
نواخت ہوتے ہین - اور مدعا بلکہ اسکے متولی نے کوئی وجہ تردید کامل نہین گذرانی مثل
سابق جو متولی نے لکھی تھی - باوصف تلاش کے - ملی نہین اور خادم درگاہ او نقارچی

وغیرہ چند نفر جو تائید متولی کی کرتے ہین وہ مجہول برعایت متولی ہین کر خادم ہمقوم متولی اور
نقارچی تابعدار متولی ہین - بیان اُن کا قابل اعتبار نہین اور قطع نظر اسکے روک نواخت
شادیانہ کے جانب متولی سے محض براہ ضد و کد - ہے ورنہ نواخت شادیانہ مین کچھ
ہرج متولی یا درگاہ کا نہین ہے دیوان جیو اولاد خواجہ صاحب ہین اگر انکی توقیر کے لئے
بتقریب مراجعت سفر کے شادیانہ بجے تو کیا قباحت ہے بہرحال ہماری رائے مین یہ
درخواست دیوان جیو کی حسب رسم قدیم ہے اور کچھ اسمین قباحت بھی نہین اور ابھی
تحقیق سے کے دو تین روز سے دیوانصاحب سفر سے آکر بانتظار صدور اسی حکم
باہر شہر کے قطب صاحب مین مقیم ہین اور شہر مین نہین گئے بجوا دینا شادیانہ کا
ہر گونہ مناسب ہے اس واسطے . . . .

حکم ہوا

کہ دیوانجیو شہر مین جاوین اور زیارت درگاہ کو اول جاوین بوقت جانے دیوانجی کے زیارت کیلئے
درگاہ مین شادیانہ معمولی نواخت ہووین اور یہی دستور آئندہ کو مرعی رہے +

مقابلہ شد

دستخط انگریزی	بسماعت	بقراء
	العبد	العبد
	منا ال النقانولیس	سردار ال نقانولیس

نقل

STAMP OFFICE
EIGHT ANNAS
ہشت آنہ
اسٹامپ آفس

دستخط حاکم بخط انگریزی

نقل حکم دستخطی جناب کرنیل چارلس جارج ڈکسن صاحب بہادر مشمولہ مثل مقدمۂ بندوبست

دنگہ و فساد وقت غسل مزار خواجہ صاحب بابین میلہ عرس شریف بموجب حکم پنڈت بھاگرام صاحب ایکسٹرا اسسٹنٹ کمشنر بہادر واقع ۱۴ جولائی ۱۸۷۳ء حسب خواہش محمد علی مختار عام دیوانجی صاحب

حکم ہوا

خط دیوانجی و جواب متولی درگاہ کا حضور نے سماعت فرمایا تحریر متولی درگاہ کی بدالنسبت حضور ناواجب ہے۔ کیونکہ متولی درگاہ نے درجہ اپنا برابر دیوان جو لکھا ہے۔ اور یہ بات ہو نہیں سکتی اور طرف متولی درگاہ سے پاس ادب دیوان جیو رہنا ہر صورت سے واجب ہے کیونکہ دیوان جیو پوتا خواجہ صاحب ہے اور متولی درگاہ نوکر سرکار اور توقیر اسکے تعلق دیوانجی بہ نسبت دیگران زیادہ ہے۔ اس واسطے پروانہ بنام متولی درگار لکھا جاوے کہ حسب دستور سابق پاس ادب دیوانجیو کا کرتا ہے۔ اور آئندہ سے وقت تحریر جواب احکامات کے احتیاط رکھے۔ یکم اپریل ۱۸۵۶ء۔ و خط بنام دیوانجی لکھا جاوے کہ وہ بموجب دستور سابق کاربند رہیں اور کوئی نئی بات نہیں کریں مرقوم صدر۔

مقابلہ نمودہ شد

بقرات	بسماعت
العبد	العبد
علی محمد خان	فتح چند

نقل

نقل روبکار نذا مشمولہ مثل نمبری ۵۳ دستخطی جناب کرنیل جارلس ڈکسن صاحب بہادر کمشنر اجمیر حسب درخواست محمد علی مختار عام دیوانجی صاحب بموجب حکم جناب جوڈیشل اسسٹنٹ بہادر مورخہ ۱۸ دسمبر ۱۸۷۶ء ایک دو کیسی

روبکار محکمہ کمشنری ضلع اجمیر باجلاس کرنیل چارلس جارج ڈکسن صاحب بہادر کمشنر واقع یکم ماہ ستمبر ۱۸۵۵ء

عرصہ تخمیناً چھ ماہ کا رو بانقضا لایا کہ عین ایام عرس حضرت خواجہ صاحب مین باہم اہالیان درگاہ دنگہ و فساد و نوبت زد و ضرب کے پہنچی۔ بعد تیاری مثل و صدور حکم آخر کے کچہری صاحب اسسٹنٹ بہادر سے اپیل اس کا حضور مین ہوا کہ اب تک مثل درپیش ہے ایک مفسدہ اپیل شادیانہ بھی رجوع۔ اور اصل منشاء اس فسادکی یہ پائی گئی کہ وقت آنے دیوانجی کے سفر سے شادیانے بحکم عدالت بجائے گئے تھے۔ خادمان و متولی درگاہ کو ناگوار ہوا اسی باعث سے جو دستور ایام عرس مین ہاتھ دیوانجی و متولی اور خادمان سے ہوتا تھا اسمین کمی و بیشی ہوئی۔ اور تکرار و فساد زیادہ بڑھ گیا۔ اور منظور حضور یہ ہے کہ جو طریق مذہب انکا سلف سے ہے اسی موافق رہے طرف سرکار سے کچھ کمی و بیشی ضرور نہین اور اسی لئے ہر سہ فریق سے اقرارنامہ دستور العمل ایسی امورات کے طلب ہو کر ملاحظہ آئے تو جو کسی قسم کی ناراضگی دیوانجی نے طرف متولی لکھی ہے۔ جو سجادہ نشین مندرس و فوتی ناگتی ہین یہہ بات تو باختیار و بحکم سرکار ہے متولی کو کچھ اختیار نہین الّا کسر آداب دیوانجی البتہ ہوئی۔ اور اگر خدام و متولی حسب دستور آداب دیوانجی رکھتے تو یہ نوبت مفسدون کے نہین پہنچتے۔ اور پاس ادب دیوانجی کہ صاحب سجادہ اولاد خواجہ صاحب ہے۔ بہرصورت واجب ہے کہ متولی اور خدام آداب دیوانجی کا رکھین اور حضور نے کئی بار متولی کو کہلایا اور عام کچہری مین بھی حکم دیا کہ اگر متولی اپنی جگہ کو رکھنا چاہتا ہے تو ادب و قواعد دیوانجی کا رکھے۔ الّا باوجود اسقدر فہمایش کے تا حال اطمینان حضور نہ ہوئی کہ خاطر خواہ تعمیل اسکی متولی نے کری ہو اور حضور کو بہر حالت انتظام خاطر خواہ طرف نوکران درگاہ سے مطلوب ہے کس لئے کہ جب تک آپس مین راہ نہو انتظام آئندہ کا بھروسہ نہین۔ اور اگر متولی درگاہ حویلی دیوانجی پر جاوے اور اطاعت اُن کی کرے اور گفتگو نوشت و خواند بہت درستی سے ہو

یہ امر کچھ مشکل نہین اس واسطے +

حکم ہوا کہ

مضمون روبکار ہذا سے میر حفیظ علی متولی درگاہ کو اطلاع دیا جاوے کہ حسب الحکم حضور تعمیل کرکے دربارہ ادب قواعد صاحب سجادہ کوشش کرے اور متفق اصلاح ورضامند ہوکے سرکار مین اطلاع کرے کہ بہت بہتر اور عین خوشی خاطر حضور و باعث نظم کلی کارخانہ درگاہ شریف ہے۔ اور اگر تا حکم ثانی یہ امر ظہور مین آویگا اور جو کوئی شکایت اور کسر آداب صاحب سجادہ کی ہے وہ رفع نہ ہوگی تو پھر حضور سے بدرجہ لاچاری اور حکم ہوگا و بندوبست مناسب بابت کامون درگاہ کے کرنا پڑیگا۔ اور بابت خاندان دیوانجی کہ پہلے بارہ سال کے حضور مین دل لگا کر اور سنبھال کر دیوانجی کرکے اور قرض چالیس ہزار روپیہ قرض خواہان انکے کو دیکر سب کو راضی کئے۔ اور ایسا بندوبست کیا تھا کہ بیس پچیس برس مین سب قرضہ بیباق و خلاص ہو جاتا۔ اور صدراعین صاحب اول کو کہ کار بندوبست تعلق انکے ہے بار بار لکھا الا اب تک قرضہ قلیل زر جمع ہوا ہے۔ اور جیسا بھروسہ پہلے وہ کچھ نہ رہا۔ اگر صاحب سجادہ اپنے قول و قرار پر چلتے تو تا حال قریب النصف تو ادا ہو جاتا اور جو زر کہ بیرونجات مین ہاتھ انکے آیا اگر اس سے مدد کرتے قرضہ پورا اتر جاتا۔ اور یہ بھی ظاہر ہے کہ جیسا ہر ایک عزت بسبب بھلائی کے اٹھاتا ہے۔ اور آبرو رکھتا ہے ویسا ہی دنیا سے بھی بدلا پہنچتا ہے۔ اور افسوس ہے کہ دیوانجی صاحب اپنی جا بادی کی جگہہ ہو لکر اور چھوڑکر ایسے غافل ہوئے کہ کئی سال خبر نہ لی سکہ صاحب سجادہ کہ پوتے حضرت خواجہ کے ہین۔ باوجود اسکے نیک راہ نہ چلتے اور پرواہ بگاڑ اپنی کی رکھتے تو دوسرے لوگ اسی سے پرواہی کم کرتے۔ اور اب بھی جو صاحب سجادہ پہلے عزت اور جاہ داد وجائے خود رکھینگے۔ تو پھر اسمین ہم کو ضرورت تاکید و تنبیہ کے نسبت دیگران کے نہ ہوگی بلکہ جیسی قدر و عزت اولاد حضرت کی سبب ہے اس سے زیادہ نیک نامی دنیا و دین مین مشہور ہوگی فقط

اور نظر آتا ہے کہ جو وکیل دیوانجی و متولی جن حکم عدالت سے خبر صحیح و راست موکلان اپنے کو نہین پہنچاتے۔ اور اسی سے وہ ناراض و ناخوش ہوتے ہین اور فساد زیادہ بڑھتا ہے انکے دونون وکلا کو چاہئے کہ جو حکم عدالت ہو۔ اسکی خبر راست و درست پہنچایا کرین۔ اور راہ غمازی کو چھوڑ دین۔ اور اس پر بھی کچھ عمل نہوگا تو نسبت وکلاے مذکورین حکم مناسب نافذ ہوگا۔ اب معرفت ناظر کے ہر ایک کو اطلاع دیجاوے اور ایک ایک نقل بھی ناظر کو دیجاوے کہ اصل روبکار پاس ہر ایک کے بھیجکر رسید و اطلاع یافت۔ دستخط خاص ان کے لکھا کر حضور مین رپورٹ کرے ؛

العبد	العبد	العبد
دیوانجی صاحب سجادہ اولاد خواجہ صاحب	میر حفیظ علی متولی درگاہ شریف	رحمت اللہ وکیل
اطلاع ہوئی	مضمون روبکار ہذا سے اطلاع ہوئی	درگاہ شریف مضمون روبکار سے اطلاع ہوئی

مقابلہ نمودہ شد

بقرأت	بسماعت
عبد العلی نقلنویس	منشی ہزارہ ناظر محافظ دفتر اجمیر درجہ اول

تذکرہ انساب اولاد

حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا معین الحق والدین قدس سرہٗ

خواجہ بزرگ یک دختر و سہ پسر داشت خواجہ سید فخر الدین خواجہ سید ضیاء الدین ابوسعید خواجہ سید حسام الدین و حافظ بی بی جمال +

خواجہ سید حسام الدین بہ صحبت ابدال پیوست و از چشم مردم نہان شد +
خواجہ سید ضیاء الدین ابوسعید دو پسر داشت۔ خواجہ احمد و خواجہ وحید کہ ذکر ایشان در نسخہ فواید الفواد مذکور است اما بیش ازین معلوم نیست +
خواجہ سید فخر الدین در زمان حضرت خواجہ بزرگ در موضع ناندن سکونت داشت و بہ حرث کاشتکارے اراضی کہ حضرت خواجہ بزرگ بجہت آن پیش بادشاہ دہلی رفتہ فرمان آوردہ بود۔ زندگی میکرد۔ وبعدہ در قصبہ سرواڑ کہ از اجمیر شانزدہ فرسنگ است سکونت اختیار کرد۔ وہمون جا بوصال حق پیوست۔ مرقد پاکش در آبادیٔ قصبہ برلب حوض بزرگ واقع است رحمتہ اللہ تعالےٰ علیہ +
واز جملہ پسران او سید حسام الدین پسر بزرگ کہ احوال او در اکثر کتب مذکور است باقی حال دیگران معلوم نشد۔ سال وفاتش ۶۵۳ھ بست +
بی بی جمال حافظ دختر خواجہ بزرگ۔ ازوے دو پسران بوجود آمدند۔ و برحمت حق پیوست۔ قبر بی بی جمال و فرزندانش پایین روضہ شریف خواجہ بزرگ است و جفت شرعی بی بی جمال شیخ رضی الدین بود کہ در قصبہ ناگور بر کنار تالاب مندولا آسودہ است +

خواجہ حسام الدین سوختہ بن خواجہ سید فخر الدین برگزیدہ آفاق و ہم صحبت سلطان المشائخ خواجہ نظام الدین اولیا بود۔ و بجہت سوز و گداز و عشق کہ داشت در اقصائے عالم بہ لقب سوختہ مشہور گشت مرقد پاکش در قصبہ سانبھر باختر سوے بر سر راہ اجمیر نمودار است و تحقیق است کہ از وے دو پسران بوجود آمدند۔ خواجہ معین الدین خورد و خواجہ قیام الدین بربال خواجہ سوختہ موصوف در سال ہفتصد و چہل و یک برحمت حق پیوست +

خواجہ معین الدین خورد۔ خواجہ حسام الدین سوختہ خلیفہ اعظم خلیفہ نصیر الدین محمود نصیر الاولیا بود۔ مرقد پاکش پائین مزار حضرت خواجہ بزرگ است در محجر سنگ سفید۔ از وے یک پسر بود۔ سید نظام الدین و از و سید فرید الدین و از و سید قطب الدین است کہ بہ جشت خان ملقب بود و سپہ سالاری افواج مالوہ داشت۔ یکے از نبائر خواجہ معین الدین خورد سید بدہ بود کہ از سلطان محمود خلجی خطاب سید الملک یافت دیگر حال مفصل اولاد خواجہ معین الدین خورد معلوم نیست۔ جز آنکہ از اولاد و احفاد او۔ کسانے چند در نواح کن مالوہ ہنوز سکونت دارند۔ و حضرت خواجہ خورد در ۷۶۱ھ رحلت فرمود +

خواجہ قیام الدین بابربال بن خواجہ حسام الدین مرد دلیر بود۔ و با پیکر پرستان شیرانہ بسر می برد ازین جہت او را ہٹیلا باکھہ میگفتند۔ از وے یک پسر بود قبر خواجہ قیام الدین پائین روضہ خواجہ بزرگ برابر مرقد پدر و خواجہ معین الدین خورد واقع است۔ در محجر سنگ سفید خواجہ بابربال در ۷۶۷ھ ازین دار ناپایدار انتقال کرد +

خواجہ نجم الدین خالد بن خواجہ قیام الدین است از وے دو پسران بوجود آمدند سید عبد العزیز بن خواجہ نجم الدین خالد دو پسر داشت خواجہ احمد و خواجہ حسین بیش ازین حال ایشان معلوم نشد خواجہ خالد در ۷۸۶ھ ہجری وفات یافت +

سید کمال الدین حسن احمد پسر دوم خواجہ نجم الدین خالد است (داور القول بعضے برادر خورد خواجہ سید نجم الدین خوانده اند کہ خواجہ سید نجم الدین او را بہ فرزندی ہم قبول کردہ بود) سال وفاتش

سنہ ۷۱۶ ھ ہجری قدسی است ۔ وشہاب الدین فرزند خواجہ سید کمال الدین است از بس متورع بود و از دست پکر پرستان اذیت ہا برداشت و در ۱۱ سنہ ھ فوت شد واو الپسرے بود سید تاج الدین بایزید بزرگ دانشمند بزرگ و عالم متبحر بود کہ اکتساب علوم دینیہ کرد دران زمانے کہ از جبرو دستے بپکر پرستان بنائے اسلام در دار الخیر اجمیر قطع گردیدہ بود بالآخر وقتیکہ سلطان جہانگیر رونق اسلام تازہ کرد سید تاج الدین را بہ درس تلقین جامعہ اسلام در اجمیر مامور نمود چنانکہ در گلزار ابرار و خبار الاخیار وغیرہ بشرح وبسط مندرج است در سنہ ۱۰۱۰ ھ ازین سرائے پنجروزہ رحلت فرمود ۔ وزوجہ او دختر مفتی محمود دہلوی شیخ الہند بود +

. . . . . . سید نور الدین طاہر پسر احمند شیخ تاج الدین است زوجہ او دختر پاک حضرت خواجہ حسام الدین ناگوری بود چنانکہ از خبار الاخیار ومونس الارواح مبرہن است او تا مدت دراز بر جادہ شریعت وارشاد تمکین داشت و در سنہ ۱۰۶۰ ھ ہجری جان بحق تسلیم کرد +

سید رفیع الدین بایزید خرد پسر دلبند نور الدین طاہر است صاحب علم وعمل و خوارق وکرامات بود ۔ سالہا در روضہ حضرت خواجہ معین الاولیا جد بزرگوار خویش درس گفت وبیشتر گمراہان با دیہ ضلالت را راہ راست نمودند زوجہ او از خواندان خواجہ حمید الدین صوفی السوانی است در باب احوال آن برگزیدہ آفاق نسخہ گلزار ابرار شاہد است سال وفات نہصد وبست ودو ۹۲۲ نبوی قدسی +

سید معین الدین ثالث فرزند جگر پیوند سید رفیع الدین بایزید خورد وقتیکہ در اجمیر ظلم وتعدی راجگان ہنود از حد گزشت ۔ او خورد سال بود ۔ خادمان جان نثار او از ینجا در ناگور رسانیدند کہ وطن مادر بزرگش بود ۔ ہمونجا اقامت ورزید واز خانوادہ بزرگ خواجہ حمید الدین صوفی سوانی جفت عقد بند یافت وہمونجا در سال نہصد وچہل رخت حلت بربست ۔ ودر جوار مرقت حضرت خواجہ حمید الدین صوفی سوانی مدفن یافت و

مادر ایشہ پسران خواجہ حسن و خواجہ حسین و خواجہ ابوالخیر بود +

خواجہ حسن ۔ مجذوب بود و دو دختر داشت یکے بی بی سلطان خاتون کہ بہ سید ولی محمد بن خواجہ ابوالخیر منکوحہ شد ۔ و دوم ملکہ جہان کہ بعقد نکاح سید شاہ محمد بن خواجہ ابوالخیر در آمد +

دیوان خواجہ حسین متاہل نگشت +

خواجہ ابوالخیر ۔ دوازدہ پسر داشت پنج پیش از زمان آگہی در حیات پدر فوت شدند و ہفت باقی ماندند سید ولی محمد ۔ سید علم الدین سید شاہ محمد ۔ سید معین الدین سید شہاب الدین سید محمود سید مودود سال وفاتش ۹۲۹ نہ صد بست +

سید ولی محمد بن خواجہ ابوالخیر از بطن زوجہ خود سلطان خاتون یک پسر داشت و یک دختر +

سید عبدالستار بن ولی محمد مجذوب بود و ذکر فضائل او در مدائن معین مذکور است گروہ سوندھا شاہی باو منسوب بود و سید ولی محمد را دو زن دیگر بودند کہ از بطن ایشان دو پسر شدند و بہ طفلی وفات یافتند +

بی بی جھنجی دختر سید ولی محمد بن ابوالخیر با سید بایزید بن سید شاہ محمد بن خواجہ ابوالخیر منکوحہ شد +

سید شاہ محمد پسر سید خواجہ ابوالخیر بن معین الدین ثانی ۔ زوجہ شرعیہ او ملکہ جہان بنت خواجہ حسن بود ۔ از وے سہ پسران بوجود آمدند ۔ اول سید ابراہیم ۔ دوم عبدالصمد سوم سید بایزید ۔ از سید عبدالصمد اولاد شد ۔ تا آنندہ نماند ۔ از سید ابراہیم دو پسر بوجود آمدند اول سید غیاث الدین کہ لاولد رفت دوم سید محمد طاہر کہ بسمت آرکاٹ رفتہ سکونت اختیار کرد و اولاد او اضافہ داد ۔ تا الآن ہمانجا باقی است و بہ اولاد سید محمد طاہر چشتی مشہور است و سید بایزید را دو زوجہ شرعیہ بود یکے بی بی جھنجی بنت سید ولی محمد ۔ زن دیگر غیر کفو بود

امّا از بطن بی بی جهنی یک دختر مسمات بی بی راستی بود که او را راج بی بی هم میگفتند - و او زوجه شرعیه سید فخر الدین عرف سید هزاری بود - و دختران سید بایزید که از زن خاندان سید عبدالله نارنول بودند - اول بی بی نصرت که از خواجه نعمت الله متولی منسوب گردیده دوم عزت بی بی که عجوزه فوت شد +

سید محمد - و سید مودود - پسران خواجه ابو الخیر مجردانه زندگی کردند و لا ولد رفتند

شهاب الدین - پسر سید خواجه ابو الخیر دو پسر داشت - اول سید محی الدین دوم عاشق محمد عرف سید اچھا - از محی الدین یک پسر شد - سید فخر الدین عرف سید هزاری و دو دختر بودند - اول جان بی بی که از سید شمس الدین منکوحه شد - دوم فاطمه که از سید عبد النبی بن سید ابو البرکات منسوب بود - و از سید فخر الدین عرف سید هزاری دو دختر شدند - اول بزرگ نسا که از مفرح الدین بن دیوان فخر الدین منکوحه شد - دوم بی بی فرزانه که از سید مصلح الدین بن دیوان فخر الدین منسوب گشت - و از سید عاشق محمد پسر دوم سید شهاب الدین یک پسر شد سید منصور و شش دختران شدند - یکی بی بی حفیظه که در عقد نکاح سید شرف الدین بن سید نظام ..... در آمد و حال دیگر دختران ظاهر نه شد و از سید منصور بن سید عاشق محمد عرف سید اچھا یک پسر شد سید غلام حسین که پیش از تاهل به سفر رفت و باز نه آمد +

سید خواجه علم الدین پسر سید خواجه ابو الخیر اسم گرامی زوجه عفیفه او حبیب النساء از اولاد صحیح خواجه حمید الدین سلطان التارکین ناگوری بود - از وے سه پسر بوجود آمد اول سید علاء الدین - دوم سید حسام الدین - سوم سید ابو الفتح +

بدانکه از سید علاء الدین سه پسران و سه دختران اولاد شد پسر اول - سید محمد - سجاده نشین بود و او را دو اهلیه بودند یکے از خاندان پاک سلطان التارکین منکوحه شد - زن دوم مسماة ملیح النساء از کفو غیر بود یعنے بنت شیخ بھنیا ساکن قصبه ... از بطن او

؎ و از بطن او دیگر دختر متولد شد - نور النساء نام که با شیخ عبدالرزاق نبیره سلطان التارکین ...

چهار پسران شدند اول فخر الدین که بعد وفات سید محمد سجاده نشین بود - اما بجهت ملال
که شاه عالم بهادر شاه بن اورنگ زیب را بود از منصب سجادگی معزول شد - و سید سراج الدین
بن سید ابو الفتح بجایش متمکن گردید - تا الان منصب سجادگی در اولاد او برقرار است - سید
فخر الدین بن سید محمد سه زن داشت اول بی بی جیونی بنت نواب فیض الله خان از اولاد
مخدوم سید جلال بخاری - اما از وی اولاد نشد - دوم بی بی عزیز بانو که از بطن او دو پسر شدند
اول سید مفرح الدین - دوم سید مصلح الدین - زن سوم از غیر کفو بود - از وی یک پسر شد
سید نجم الدین +

سید سیف الله پسر دوم سید سید محمد بعض نام او شریعت الله هم نوشته اند - زن
او بی بی صالح بنت مقرب خان - از وی اولاد نشد - بالآخر سیف الله زن دیگر
کرد - او از کفو غیر بود - از وی یک پسر شد - سید حبیب الله - و سید حبیب الله
دو زن داشت - یک که غیر کفو بود از بطن او دو دختر تولد شدند - یکے بیش از زمان
آگهی بمیرد - و دوم در عقد نکاح سید حمزه بن عظیم الدین بن عظمت الله بن حسام الدین
بن علم الدین در آمد - و زن دوم سید حبیب الله بی بی رضائی نام داشت از بطن او
یک پسر شد - سید فیض الله - و زوجه‌اش رعیه و بدیع النساء نام داشت +

سید عماد الدین پسر سوم سید محمد نام زوجه او وجیهه النساء بنت شیخ نظام گوری
نبیره سلطان التارکین است از بطن او بسیار اولاد شد - اما در صدر حیات نماند
پایان کار از زن غیر کفو یک پسر شد که غلام چشتی نام داشت - و با دختر سید نجم الدین
بن سید فخر الدین بن سید محمد بن علاء الدین بن علم الدین کدخدا شد - بیش از ین احوال
او معلوم نیست +

سید ماه الدین پسر چهارم سید محمد زنی از شیخ زادگان کرانه در عقد نکاح آورده
بود - اما لاولد رفت +

مفرح الدین بن سید فخرالدین بن سید محمد زوجه او بی بی بزرگ النساء بنت فخرالدین عرف سید ہزاری بود ـ ازوے دو پسر شدند ـ حمید الدین و مجید الدین ـ و زوجه دیگر بی بی عائشه ہم سید مفرح الدین بود ـ اما ازو اولاد نشد +

سید حمید الدین از بی بی صاحب جمال بنت سید مصلح الدین بن سید فخرالدین یک پسر شد که سید نتھن نام داشت و زوجه او مسماة بی بی زینا از اولاد قاضی حمید الدین ناگوری بود +

سید مجید الدین بن مفرح الدین از بطن مسماة سعادت بانو بنت قاضی ابوالفتح ساکن سانبھر یک پسر شد که سید علام محی الدین نام داشت ـ و او را ہفت دختران بودند اول کفایت نساء که از سید نجیب الله نبیره سید حسام الدین بن علم الدین منکوحه شد ـ اما ازو اولاد نشد ـ دوم نور النساء که از سید وارث علی بن سید صدر الدین بن سید زین العابدین بن دیوان سید علاء الدین منکوحه شد ـ سوم رشیده بانو که از امین الدین نبیره سید حسام الدین بن سید علم الدین منکوحه گشت چہارم صاحب دولت که در عقد نکاح سید یونس بن سید وارث محمد بن شرف محمد بود ـ پنجم عزت بی بی که از شیخ غلام محمد بن عزیز محمد نبیره سلطان التارکین منکوحه شد ـ ششم زیب النساء که از شیخ رضا محمد بن محمد تقی نبیره سلطان التارکین منکوحه بود و او یک دختر داشت نام ملکی الفت و در عقد نکاح سید تاج الدین بن وارث علی در آمده ـ اما ازوے اولاد نشد ذکر دختر ہفتم سید محی الدین در مدائن معین نوشته شاید که در کم سنی فوت شده باشد +

سید مصلح الدین بن سید فخرالدین زوجه او بی بی فرزانه بنت سید فخرالدین عرف سید ہزاری بود ازوے یک پسر و یک دختر شد سید خرم نام که لاولد رفت و نام دختر بی بی صاحب جمال بود که از سید حمید الدین بن سید مفرح الدین منکوحه شد +

سید نجم الدین بن سید فخرالدین بن سید محمد زوجه خود از دہلی آورده بود ـ ازو

یک پسر شد و یک دختر کمال دولت نام پسر غلام محی الدین تا حال اولاد و نسل او معلوم نشد و مسماة کمال دولت بسید غلام حسینی بن سید عماد الدین بن دیوان سید محمد منکوحه شده بود ؛

سید زین العابدین پسر دوم دیوان علاء الدین زوجه او بی بی رحمت بنت سید سالم الدین بن دیوان علم الدین بود ساز وی یک پسر شد سید صدر الدین و یک دختر بود سعادت تو که از شیخ عبد القوی نبیره خواجه سلطان التارکین منکوحه شد و سید صدر الدین را زوجه شد عیسی بی بی ماه بانو بنت دیوان سید سراج الدین بود از وی یک دختر داشت رضیة النساء که در شیرخوارگی فوت شد - زن دیگر سید صدر الدین مسماة گلاب بی بی بنت شیخ جمال الدین بن شیخ کمال الدین نبیره سلطان التارکین بود از وی سه پسران شدند - اول سید عبد الاعلی دوم سید همت علی سوم سید وارث علی مخفی مباد که در آخر سید صدر الدین معه پسر خود مسمی عبد الاعلی بدیار شرعی رفته وفات یافت و پسر او سید عبد الاعلی به دهلی آمد - فرزندی در نکاح خود آورده همونجا سکونت اختیار کرد ؛

سید همت علی - پسر دوم سید زین العابدین از بطن بی بی سیف النساء بنت سید حمید الدین بن سید مصلح الدین یک پسر بود - سید علن و یک دختر بود سید النسا که از سید وحید الدین بن امین الدین منکوحه شد - و سید علن را سید ناصر علی بن سید وارث علی بمقام شهر بوندی شهید کرده - و سید علن را یک پسر بود سعادت علی که او لاولد رفت..... ؛

سید وارث علی - بن سید زین العابدین از زوجه خود ملد زمانی بنت سید مجد الدین بن سید مفرح الدین بن فخر الدین بن دیوان علاء الدین شمس پسر و سه دختر بوجود آمد دختر اول شمس النساء که از امین الدین نبیره قاضی حمید الدین ناگوری منکوحه بود دختر

دوئم لطیف النساء کہ از شیخ محمد علی بن غلام محمد بن عزیز محمد نبیرہ سلطان التارکین منکوحہ گردید۔ دختر سوم سراج النساء کہ در عقد نکاح سید علی بن سید ہمت علی بن سید صدر الدین بن سید زین العابدین درآمدہ بود +

سید ناصر علی بن سید وارث علی از جمعیت بی بی بنت شیخ نور الدین منکوح بود امّا لاولد رفت +

سید تاج الدین پسر دوم سید وارث علی زوجہ او زلف النسا بنت شیخ رضا محمد نبیرہ سلطان التارکین او ہم لاولد رفت +

سید بہادر علی پسر سوم سید وارث علی در زمان طفلی فوت شد +

سید عزیز الدین پسر چہارم سید وارث علی زوجہ او مسماۃ رفیع النساء بنت شیخ غلام نبی نبیرہ خواجہ سلطان التارکین بود۔ امّا از بطن او اولاد نشد۔ مگر سہ پسران از بطن کنیز بوجود آمدند۔ اول رمضان علی دوم فدا حسین۔ سوم امراؤ علی +

سید اشرف علی پسر پنجم سید وارث علی زوجہ او امانت النساء بنت سید علی ساکن مادھوپورہ بود لاولد رفت +

سید لطف علی پسر ششم سید وارث علی زوجہ او امیر النساء بنت شیخ غلام نبی نبیرہ سلطان التارکین بود۔ از وے سہ پسران و دو دختران تولد شدند۔۔۔ دختر اول قمر النساء و دختر دوم نجم النساء کہ یکے بعد دیگرے بسلسلہ زوجیت شیخ مہر علی بن محمد علی بن غلام محمد نبیرہ سلطان التارکین پیوست۔ و از ین ہر دو اولاد نماند +

سید رستم علی پسر اول سید لطف علی زوجہ او فہم النسا بنت شیخ الٰہی بخش بن شیخ شریف اللہ ساکن قصبہ جھنجھنون بود از وے دو پسران موجود اند و کدخدائی ایشان در قصبہ جھنجھنون شدہ است +

سید نجم الدین پسر دوم سید لطف علی نام زوجہ او فہیم النساء بنت شیخ شہاب الدین ساکن قصبہ جھنجھنون است ازوے یک پسر و ہفت دختران تولد شدند نام پسر ریاض الدین احمد و نام دختر طہور النساء کہ او لیٰ النسا است در عقد نکاح شیخ نور احمد بن شیخ نجم الدین مولف کتاب مناقب الحبیب آمد و دختر دوم مسماۃ عظیم النساء بہ شیخ مولا بخش بن شیخ الٰہی بخش منکوحہ شد +

سید غلام حسین پسر سوم سید لطف علی زوجہ او مسماۃ بختاور بانو بنت شیخ غلام رسول است ازوے یک دختر شد قمر النساء نام کہ در عقد مناکحت شیخ اصغر علی بن شیخ سلطان بخش در آمد و سید غلام حسین زن دیگر از شہر لعزندی آوردہ بود نام او مسماۃ صبوری از قوم سقہ از بطن او دو پسر دارد۔ اما مسماۃ صبوری بمرتبہ ثانی در نکاح غلام حسین آمدہ باشد زیرا کہ مسماۃ صبوری پیش ازین شوہر دیگر داشت و حال او معلوم نیست کہ بمر دیا در عصر حیات است الحمد اللہ کہ احوال اولاد حضرت زین العابدین باختتام رسید +

سید فضل علی بن دیوان سید علاء الدین بن سید علم الدین زوجہ او عفیفہ بانو از دودمان سلطان التارکین است ازوے اولاد نشد۔ و در سفر دکن ہمراہ برادر خود سید زین العابدین بدست حرامیان افتادہ کشتہ۔ دیگر احوال شان از کتب و شجرہ انساب واضح نشد۔ واللہ اعلم بالصواب +

سید حسام الدین پسر دوم سید علم الدین بن خواجہ ابو الخیر رحمتہ اللہ علیہم۔ چہار پسر و یک دختر داشت۔ نام ایشان سید احمد۔ سید ضیاء الدین۔ سید جلال الدین۔ سید عظمت اللہ در طفلی فوت شد۔ و مسماۃ حشمت بانو +

سید احمد پسر اول سید حسام الدین زوجہ او عفیفہ او سلطان بی بی بنت شیخ شاہ محمد نبیرہ حضرت سلطان التارکین است۔ ازوے چہار پسران و دو دختران شدند دختر اول خورسندہ بانو کہ از سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوحہ شدند و دختر دوم دختر نفیہ بانو کہ از سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح منکوحہ شد +

سید محمود پسر اول سید احمد بن حسام الدین۔ سید محمود معروف بہ حشمتی خان بود و در عہد شاہی

منصب عالی داشت زوجه او بی بی نصرت بنت سید عظمت اللہ بن سید حسام الدین بود
امّا اولاد نداشت +

سید امجد پسر دوم سید محمد بن حسام الدین زوجه او بی بی فیض النساء بود بنت جلال الدین
بن سید حسام الدین ازوی دو پسران و دو دختران بوجود آمدند ۔ دختر اول نور النساء که به شیخ
عبد القوی نبیره خواجه سلطان التارکین منکوحه شد و دختر دوم را نام ننوشت شاید که در
صغر سن وفات یافت +

سید علاء الدین بن سید محمد در زمان طفلی فوت شد +

سید امین الدین پسر دوم سید امجد را زوجه بود رشید بانو بنت سید مجید الدین بن شمس الدین
بن سید فخر الدین بن سید محمد بن سید علاء الدین سه دختران و دو پسران بوجود آمدند دختر اول
ساجده بانو که از سید بدیع الدین بن سید مجید الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح
منکوحه شد دختر دوم فضیلت النساء عرف بی بی بھوند اکه درعقد مناکحت سید پیران جی
عرف امام بخش بن سید عزت اللہ و سیده ازوی یک پسر شد سید قمر علی دختر سوم حمیده بانو
درعقد نکاح شیخ امین الدین سهروردی ناگوری نبیره قاضی حمید الدین درآمد +

سید قوام الدین پسر اول سید امین الدین او را از بطن بی بی نجابت علی بنت قاضی سید حسن محمد
بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح دو پسر شدند اول قاسم علی دوم سید راحت علی ۔ امّا
قاسم علی را اولاد نشد +

سید راحت علی پسر دوم سید قوام الدین از زن کفو خود دو پسر داشت سید بھکیو و
سید امام علی +

سید حمید الدین پسر دوم سید امین الدین زوجه او سیده بانو بنت سید همت علی بود
امّا حال اولاد او تحقیق نشد سنه ۱۸۵۱ع و اللہ اعلم بالصواب +

[illegible]

سید عبد الاحد۔ پسر سوم احمد بن سید حسام الدین ۔ زوجہ عزت النساء از وے سہ پسران بوجود آمدند۔ خیر اللہ و نجیب اللہ و عظیم اللہ و زوجہ سید عبد الاحد عزۃ النساء من الام از آل و اولاد دیوان سید علاء الدین بود و من الاب از نسل خواجہ سلطان التارکین گوری بود +

سید عظیم اللہ را از بطن کنیز یک پسر بود۔ سید حمزہ و حال توالد و تاہل سید خیر اللہ و نجیب اللہ معلوم نشد +

سید نجم الدین چلہ کش پسر چہارم سید احمد حال او معلوم نشد۔ چنان شہرت دارد کہ بہ سفر ہندوستان رفتہ بود و باز نہ آمد۔ و قبر او بہ دہلی در جوار آستانہ عالیہ خواجہ نظام الدین نظام اولیا است +

سید ضیاء الدین پسر دوم سید حسام الدین بن سید علم الدین بن سید ابو الخیر او را از بطن زوجہ خود کہ از نسل سادات نواح پشاور بود دو پسر و یک دختر بہ وجود آمد۔ پسر اول را نام ننوشتند غرض سید پشاوری نوشتہ است او را از بطن زن غیر کفو یک پسر شد شیر علی نام داشت و لاولد فوت شد۔ پسر دوم سید ضیاء الدین۔ سید حمید الدین بود کہ زوجہ او دختر سید حسین بنت سید نعمت اللہ بودہ است۔ اما از وہم اولاد نشد۔ و نیز حال دودمان زوجہ او بہ تحقیق نرسید +

سید جلال الدین پسر سوم سید حسام الدین بن سید علم الدین زوجہ او از نواح افغانستان بود از وے یک دختر بود نفیس النساء و پسران سید شہاب الدین و سید جمال الدین و سید غلام محمد اما ذکر سید غلام محمد ننوشتند در زمان صغر سن وفات یافتہ باشد +

سید شہاب الدین بن سید جلال الدین او را از زوجہ خود کہ بنت سید شریف الدین بن سید نظام الدین بن سید مبارک عرف دیوان شاہ بود و بخت دولت نام داشت یک پسر شد سید نصیر الدین و او را از زوجہ خود جمعیت النساء نام کہ بنت سید سراج الدین بن نظر محمد بن نجم الدین بن دیوان شاہ بود یک پسر شد سید عزیز الدین و از وے اولاد باقی نماند +

سید جمال الدین بن سید جلال الدین او را دختری بود لطیفه بانو که در عقد نکاح سید ضیاء الدین بن هدایت اللہ بن عطاء اللہ بن سید ابو الفتح در آمد +

تمام شد ذکر اولاد سید حسام الدین بن علم الدین

سید ابو الفتح سوم خواجہ سید علم الدین بن خواجہ ابو الخیر زوجہ او عصمت النساء بنت شیخ شہاب الدین نبیرہ حضرت خواجہ ابراہیم ادھم بلخی در سنہ ۱۰۸۱ھ وفات یافت و چہار پسر گذاشت +

سید سراج الدین پسر اول سید ابو الفتح سجادہ نشین بود و بہ شرعیہ او بی بی رحیمہ بود از وے سہ پسران و دو دختر بوجود آمدند۔ پسر اول سید منیر الدین۔ پسر دوم سید ظہیر الدین سوم سید سعد الدین و دختر اول ماہ بانو کہ از سید صدر الدین بن زین العابدین منکوحہ شد۔ دختر دوم صاحب دولت کہ از سید خضر محمد بن سید نظام الدین بن سید دیوان شاہ منکوحہ بود سال وفات سنہ ۱۱۳۲ھ +

سعید الدین بن دیوان سراج الدین ہان طفلی فوت شد +

سید ظہیر الدین بن دیوان سراج الدین زوجہ او صاحب النساء بنت سید سمیع اللہ بن عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود۔ از وے دو پسر و یک دختر بوجود آمدہ ہر دو ہان طفلی وفات یافتند و اولاد لا در فت +

دیوان سید منیر الدین بن دیوان سید سراج الدین زوجہ او بی بی صاحب بنت سید شرف الدین بن سید نظام الدین بن سید مبارک عرف دیوان شاہ بود۔ از وے سہ پسران و دو دختران شدند۔ دختر اول فخر النساء از سید عزت اللہ بن اسد اللہ بن ابو الفتح منکوحہ شد دختر دوم سیف النساء از سید محسن بن سید خضر محمد بن نظام الدین منکوحہ شد در سال یکہزار و یک صد و پنجاہ و ہشت ہجری وفات یافت +

سید نور الدین بن دیوان سید منیر الدین در صغر سن بمرض چیچک فوت شد +

سید فیض الدین بن دیوان سید منیر الدین زوجہ او سعیدہ بی بی بنت شیخ جمال الدین بن شیخ نظام الدین نبیرۂ سلطان التارکین بود از وے یک پسر و یک دختر بوجود آمد پسر شیر خوار بعارضہ درد پہلو فوت شد و دختر بسالت النساء نام در عقد سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین در آمد +

دیوان سید امام الدین بن دیوان سید منیر الدین زوجہ عفیفہ او بی بی زینت النساء بنت سید قمر الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود کہ از وے پنج پسران و دو دختران بوجود آمدند دختر اول بی بی عصمت کہ در حالت صغر فوت شد دختر دوم بی بی ولی النساء کہ بسید رفیع الدین بن غیاث الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوحہ شد۔ امّا از پسران وے سہ پسر سید اکبر علی و سید رضی الدین و سید کلن در عالم طفلی فوت شدند سال وفاتش ۱۱۸۹ھ است +

سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین زوجہ او بی بی بسالت النساء بنت سید فیض الدین بن دیوان سید منیر الدین بود از وے یک پسر شد سید ارشاد علی عرف سید نتھن۔ و دو دختران شدند امیر النساء و وجیہ النساء +

سید ارشاد علی عرف میر نتھن بن سید حیدر علی زوجہ او بی بی عصمت بنت سید عصمت اللہ جی عرف امام بخش بود۔ از وے یک پسر تولد شد سید اشرف علی امّا دختر سے و لا دہم شد وسہ دختران بودند بی بی بدرن۔ بی بی مینا۔ بی بی چھجو۔ بی بی مینا در عقد نکاح سید مظہر عرف میاں مینڈھو بن سید رفیع الدین بن سید غیاث الدین بن سید نجم الدین در آمد و لا ولد رفت و مسماۃ بی بی بدرن زوجہ منکوحہ سید نظر علی بن سید نواز بخش علی بن سید شاہ علی بن سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود و بی بی چھجو زوجہ سید امام علی بن سید محتشم علی سجادہ نشین بود +

سید اشرف علی بن سید ارشاد علی معروف میر نتھن زوجہ او بی بی چھوٹی بنت دیوان محتشم علی

سجادہ نشین بود۔ اما از وے اولاد نشد ولا ولد رفت +

سید اصغر علی بن دیوان امام الدین سجادہ نشین بود زوجہ او دختر سید عزت اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابوالفتح بود و نام آن بی بی خجستہ بانو از وے دو پسران و یک دختر شدید۔ سید ذوالفقار علی۔ د سید محتشم علی و نام دختر ہدایت النساء و زوج شرعی بی بی ہدایت النساء سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ۔ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابوالفتح بود۔ در ۱۲۱۱ھ ازین جہان فانی رخت رحلت بربست +

سید ذوالفقار علی بن دیوان اصغر علی سجادہ نشین بود۔ زوجۂ او بی بی امیر النساء بنت سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین سجادہ نشین بود از وے پسر نشد اما دو دختران شدند۔ مہومن بی بی سکینہ بی بی و زوج شرعی مہومن بی بی سید مہدی علی سجادہ نشین بود۔ و زوج شرعی بی بی سکینہ۔ سید نصیر الدین بن قطب الدین بن عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابوالفتح بود +

دیوان سید محتشم علی بن دیوان سید اصغر علی۔ زوجہ او بی بی وجیہ النساء بنت سید حیدر علی بن دیوان سید اصغر علی بود۔ دو پسر سید مہدی علی و سید امام علی سہ دختر بوجود آمدند بی بی عمدہ بی بی زینب بی بی چھوٹی زوج شرعی بی بی عمدہ سید نوازش علی بن سید شاہ علی بن سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابوالفتح و شوہر بی بی زینب قاضی سید قمر علی بن سید عصمت اللہ جی عرف امام بخش بن سید عزت اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابوالفتح بود۔ و شوہر بی بی چھوٹی سید اشرف علی بن سید رشاد علی بن سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین بود در سال وفات ۱۲۳۳ھ

سید مہدی علی بن دیوان محتشم علی سجادہ نشین و صاحب عزم و احتشام بود۔ زوجہ او بی بی مہومن بنت دیوان سید ذوالفقار علی بود اما از وے اولاد نشد و از زن دیگر کہ داشت اولاد شد۔ دو پسر و چہار دختران بوجود آمدند نام پسران سید ہادی علی و سید اسد علی۔

و در سنه یکهزار و دو صد پنجاه و پنج فوت شد +

سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی زوجه اول بی بی حمیده بنت سید ارشاد علی بن سید حید علی بن سید دیوان امام الدین سجاده نشین بود از وی یک پسر سید سراج الدین و زوجه دوم بی بی ولی النساء از دودمان پاک مسمے بنت شیخ شکر الله نبیر خواجه ادهم بلخی بود از وی چهار پسران و چهار دختران بوجود آمد نام پسران قاضی سید منیر الدین سید شفیع حسین و سید اصغر علی و پسر چهارم شش ماهه فوت شد. نام دختران جواهر النساء سید فدا حسین بن سید نوازش علی بن سید شاه علی بن سید مسیح الله بن سید حفیظ الله بن سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح بود و شوهر مزاج النساء سید قدرت علی بن سید بدر الدین بن سید قطب الدین بن عظیم الدین بن نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح در صدد حیات است دختر سوم امام النساء را زوج نبود و در آغاز عمر وفات یافت. و دیوان موصوف در سنه ۱۲۵۶ھ ازین دار فانی رحلت فرمود +

سید سراج الدین بن سید امام علی دیوان و صاحب سجاده بود زوجه اول مسماة لاڈلی بی بی بنت قاضی سید قمر علی بن سید عصمت الله عرف امام بخش بن سید عصمت الله بن سید عزت الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح اما از وی اولاد نشد زوجه دوم بی بی خیر النساء بنت شیخ عنایت الله بن شیخ شکر الله ادهمی فارقیست از وی یک پسر بوجود بوجود آمد. دیوان سید غیاث الدین علیخان چشتی سجزی اجمیری که الحال سجاده نشین و صاحب مقام حضرت خواجه بزرگ معین الحق معین الاولیا است طال الله عمره زوجه او بی بی رئیس النساء بنت قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان محتشم علی سجاده نشین تا الآن از وی اولاد نشد چه باکش فرزندش به بخشاید که نام و نشان اولاد و احفاد حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا برقرار و بر جا قائم بماند. اما از دیوان سید سراج الدین از بطن بنان دیگر اولاد هم است. یک پسر سید نظام الدین و دو دختر جهانگیرن و جنون بی بی که بفرزندان سید

ـه مزاج النساء و امام النساء دختر چهارم در زمان صغر فوت شد۔ شوهر جواهر النساء

شفیع حسین عم حقیقی ایشان در عقد مناکحت آمده اند ۔ از سید نظام الدین اولاد است
پسر رشید الدین نام دارد و یک دختر که بشارت النساء نام اوست ۔ سال وفات ۱۲۸۲ھ +

قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی زوجه اولی بی بی بنت سید فتح علی بن سید
غلام معین الدین بن سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابوالفتح ۔ از وے دو پسر و
پنج دختران بوجود آمد ۔ سید امام الدین و سید فیض الدین ۔ ثمره النساء در زمان صغر سنی
مرد و دختر دوم شیر خواره مرد ۔ دختر سوم منیر النساء در عقد نکاح سید رضا حسین بن سید
فدا حسین بن سید نوازش علی بن سید شاه علی بن سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید
ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابوالفتح در آمده بود اما از بطن وے اولاد نشد و در عمر
نوجوانی برحمت حق پیوست ۔ دختر چهارم صغیر النساء زوجه شرعی سید شرف الدین بن سید
قدرت علی بن سید شمس الدین بن سید ابوالفتح است ۔ از وے یک پسر و یک دختر
دختر شده بود ۔ اما در طفلی وفات یافتند ۔ خدائے عزّ و جل به طفیل حبیب پاک رسول اکرم
صلے اللہ علیہ وسلم فرزند رشید عمر دراز و اقبال و سعادت آثار نصیب شان نماید آمین
نفیس النساء دختر پنجم زوجه پاک شیخ المشائخ دیوان سید غیاث الدین علیخان سجاده نشین
است حق سبحانہ تعالے اولاد دهد و در حفظ و حمایت دارد ۔ قاضی سید منیر الدین را زوجه دیگر
هم بود ۔ علیم النساء بنت سید بدر الدین بن سید قطب الدین بن سید عظیم الدین بن سید نجم الدین
بن سید شمس الدین بن سید ابوالفتح اما از وے اولاد نشد و او در زمان صغر پیش از زمان
آگهی وفات یافت ۔ زن سوم از قوم مرهٹه است که بشرف اسلام مشرف گشته بزوجیت قاضی
سید منیر الدین در آمد ۔ از بطن او دو پسر و دو دختر شدند ۔ پسر سید شهاب الدین و سید ضیاء الدین
نام دختران سکینه بی بی و اللہ رکھی ۔ سکینه بی بی به سید اولاد حسین بن سید شفیع حسین
بن سید امام علی بن دیوان محتشم علی منکوح شد و اللہ رکھی به سید رشید الدین بن سید
نظام الدین بن دیوان سراج الدین منسوب است ۔ سال وفات ۱۳۰۵ھ +

سید فیض الدین پسر قاضی سید منیر الدین حیف که بهار گلشن شباب هم ندید وداع حسرت بر جان والدین نهاده درصغر سن برحمت حق پیوست +

قاضی سید امام الدین بن قاضی سید منیر الدین جامع اوراق معین الاولیاء است و به منصب اکسٹرا اسسٹنٹ کمشنری بمشاهره چهار صد روپیه ماموراست زوجه شرعیه او بی بی گهسیکی بنت سید قدرت علی بن سید بدالدین بن سید قطب الدین بن سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابوالفتح است هنوز اولاد ندارد حق سبحانه تعالے بتصدق رسول و اهلبیت رسالت و حضرات صوفیه و طریقت اولادش به هم رسیا مزدو واز بلائے بد حوادث روزگار مصئون و محفوظ دارد آمین بحق رسوله واله واصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین +

سید شفیع حسین بن سید امام علی بن ولاین محتشم علی زوجه شرعیه او بی بی چھوٹی بنت سید فتح علی بن سید غلام معین الدین بن سید خلیل الله بن سید اسد الله بن سید ابوالفتح بود از بطن او یک پسر شد و شیر خواره بود که مادرش هم به تپ دق همراه زمان وفات یافت و ایشان را از زن دیگر اولاد هست سید امداد حسین و سید الطاف حسین و سید اولاد حسین و سید صفدر حسین و سید اکبر حسین و سید امتیاز حسین +

سید اصغر علی بن سید امام علی بن ولاین سید محتشم علی زوجه او نصیب النساء بنت سید [illegible] الدین بن قطب الدین بن سید شمس الدین بن سید ابوالفتح بود از بطن یک پسر شد سید حیدر علی اما در زمان طفولیت فوت شد و مادرش هم از جهان سرائے بنیاد ناپایدار رفت الحال سید اصغر علی از زن دیگر دارد هم اولاد نیست الحمد الله که

تمام شد ذکر اولاد سید سراج الدین بن سید ابوالفتح

سید شمس الدین پسر دوم سید ابوالفتح که پسر سوم خواجه سید علم الدین است زوجه او خورشید بانو بنت سید احمد بن سید حسام الدین بن سید علم الدین از وے سه پسران و سه دختران بودند سید قمر الدین سید نجم الدین و سید مجد الدین سه دختران لطیفه بانو و

ضیاء النساء که در زمان صغر فوت شدند دختر سوم حفیظه بانو از سید هدایت الله بن سید عطاء الله
بن سید ابوالفتح منکوحه سید +

سید قمر الدین بن سید شمس الدین زوجه او بی بی خیر النساء بنت سید عطاء الله بن سید ابوالفتح
بود دو پسر و سه دختر داشت نام پسران بدر الدین و سعد الدین نام اول رفیع النساء دوم شریف النساء
که هر دو بزمان خوردی فوت شدند سوم زینت النساء که از سید امام الدین بن دیوان منیر الدین
بن دیوان سراج الدین بن سید ابوالفتح منکوحه شد و هر دو پسران بدر الدین و سعد الدین در
طفولیت فوت شدند +

سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابوالفتح زوجه او زیب النساء بنت سید عطاء الله
بن سید ابوالفتح بود چهار پسر و دو دختر داشت نام پسران سید غیاث الدین، سید
عظیم الدین، سید نظام الدین، سید قوام الدین نام دختران جمیل النساء و عزیز النساء
هر دو در حال غیر آگهی و صغر وفات یافتند +

سید غیاث الدین بن سید نجم الدین زوجه او سیف النساء بنت سید محمد بن سید احمد بود از وی
دو پسران شدند و یک دختر شد نام پسران سید رفیع الدین و سید قوی الدین، اما سید قوی الدین
و یک دختر که نام معلوم نیست در طفلی فوت شد +

سید رفیع الدین بن سید غیاث الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن ابوالفتح زوجه او ملی النساء
بنت دیوان سید امام الدین سجاده نشین بود از وی یک پسر سید مظهر علی عرف میر منید و که بسفر
رفته بود و خبر او باز نه آمد مفقود الخبر است +

سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابوالفتح زوجه اول بی بی
شایسته بانو بنت سید عزت الله بن سید اسد الله بن سید ابوالفتح از بطن او یک پسر
شده بود اما در طفلی فوت شد و مادرش هم بعارضه تپ دق وفات یافت زوجه دوم بی بی
رحمت النساء بنت حافظ شهاب الدین نبیره قاضی حمید الدین ناگوری بود از وی دو پسر شدند

سید قطب الدین و فرید الدین +

سید قطب الدین بن سید عظیم الدین زوجہ او بی بی فہمیدہ بنت سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح از بطن او سید بدر الدین و سید نصیر الدین دو پسر بودند۔ دختر نبود +

سید نصیر الدین بن سید قطب الدین زوجہ او بی بی سکینہ بنت دیوان سید ذوالفقار علی بن دیوان سید اصغر علی۔ اما لاولد رفت +

سید بدر الدین بن سید قطب الدین زوجہ عظیم النساء بنت سید نوازش علی بن سید شاہ علی بن سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود از وے یک پسر شد سید قدرت علی و دو دختران علیم النساء و نصیب النساء و مسماۃ علیم النساء زوجہ اول قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علیخان بود لیکن در عین شباب برحمت حق پیوست و مسماۃ نصیب النساء در عقد نکاح سید اصغر علی بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی درآمدہ بود +

سید قدرت علی بن سید بدر الدین زوجہ او مزاج النساء بنت سید امام علی بن دیوان محتشم علی بود۔ از وے سہ پسران و سہ دختران بوجود آمدند۔ اما دو پسر و دو دختر بعالم صغر سن وفات یافتند۔ و یک پسر و یک دختر باقی ماند۔ پسر شرف الدین کہ زوجہ او صغیر النساء بنت سید قاضی منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی است و نام دختر بی بی گھیسی کہ در عقد مناکحت قاضی سید امام الدین بن قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی سجادہ نشین است +

سید فرید الدین بن عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح۔ زوجہ او لطیف النساء بنت غلام معین الدین بن سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح بود از بطن او یک پسر بود و یک دختر۔ نام پسر سید فخر الدین

که زوجه او شرف النساء بنت سید فتح علی بن غلام معین الدین بن سید خلیل الله بن سید اسد الله بن ابو الفتح بود اما لاولد فوت سید و یک دختر بود بی بی فرخنده او هم فوت شد و از بطن او اولاد نشد +

سید مجید الدین پسر سوم سید شمس الدین بن سید ابو الفتح از زوجه او که صحیح النسب بود یک پسر شد سید بدیع الدین که به سفر رفته بود و مفقود الخبر است +

سید عطاء الله بن سید ابو الفتح بن سید حسام الدین از و چهار پسر شدند و دو دختر پسر شدند و دو دختر پسر اول هدایت الله پسر دوم سمیع الله و پسر سوم و چهارم در طفلی فوت شدند و نام دختران خیر النساء و زینت النساء زوج بی بی خیر النساء سید قمر الدین بن شمس الدین بن ابو الفتح بود و شوهر زینب النساء عرف جھبو بی بی سید نجم الدین بن شمس الدین بن ابو الفتح بود +

سید هدایت الله پسر سید عطاء الله بن سید ابو الفتح زوجه حفیظه بانو بنت سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود سه پسر شدند و سه دختر دختر اول ظفر النساء که از سید خلیل الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح منکوحه شد و مهر النساء و لطیف النساء در زمان خردی فوت شدند +

سید حفیظ الله بن هدایت الله بن عطاء الله زوجه او دولت بانو بنت شیخ بزرگ نبیره شاه حمزه و هرسوی بود از و یک پسر شد سید مسیح الله و یک دختر فهمید النساء که به سید قطب الدین بن عظیم الدین بن نجم الدین بن شمس الدین بن ابو الفتح منکوحه شد +

سید مسیح الله بن سید حفیظ الله بن سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح زوجه او هدایت النساء بنت دیوان سید اصغر علی سجاده نشین بود از و یک پسر شد سید شاه علی و یک دختر شد فهمید النساء که به سید قطب الدین بن سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوحه شد +

بن سید خواجه علاء الدین - زوجه او شریفه بانو بنت سید احمد

سید شاہ علی بن سید مسیح اللہ زوجہ او بی بی کمن بنت سید غلام معین الدین بن سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح بود و یک پسر شد +

سید نوازش علی بن سید شاہ علی زوجہ او بی بی عمدہ بنت دیوان سید محتشم علی سجادہ نشین بود۔ از و دو پسر شدند و سہ دختر نام پسران سید نظر علی و سید فدا حسین و نام دختران عظیم النساء کہ زوجہ سید ۔۔ الدین بن قطب الدین بن عظیم الدین بن نجم الدین بن شمس الدین بن سید ابو الفتح بود۔ دختر دوم چھوری بی بی کہ زوجہ سید حسین علی بن مکرم علی بن سید ضیاء اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود سوم دختر ہدایت النساء کہ ناکتخدا فوت شد +

سید نظر علی بن سید نوازش علی زوجہ او بی بی بدر النساء بنت سید ارشاد علی عرف سید نتھن بن سید علی بن دیوان امام الدین سجادہ نشین بود۔ از و اولاد نشد لاولد رفت +

سید فدا حسین بن سید نوازش علی زوجہ او جواہر النساء بنت سید امام علی بن دیوان سید محتشم سجادہ نشین است از شے یک پسر و چند دختران شدند۔ تا پسر باقیست و دختران بزمان صغر وفات یافتند +

سید رضا حسین بن سید فدا حسین زوجہ او مساۃ منیر النساء بنت قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی سجادہ نشین بود۔ کہ بعالم جوانی از ین دار فانی بر رفت و سید رضا حسین را ہنوز زوجہ دیگر بہم نرسیدہ +

واضح باد کہ زمانیکہ سید مسیح اللہ بعد وفات زوجہ خود ترک اجمیر کردہ بہ دہلی رفت زوجہ دیگر خواست وازو سید کرم علی و سید فضل علی بوجود آمدند کہ اولاد ایشان در موضع چھولکوٹ ضلع گوڑگانوہ موجود است +

سید ضیاء اللہ پسر دوم سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح زوجہ او لطیفہ بو

بنت سید جمال الدین بن جلال الدین بن حسام الدین بن خواجه سید علم الدین بود - از وی یک دختر
نام پسر مکرم علی و نام دختر نفیسہ بانو عرف بی بی لکھو لاکہ زوجہ اول سید فتح علی بن سید
غلام معین الدین بن سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح بود +

سید مکرم علی بن سید ضیاء اللہ زوجہ او فہیم النساء عرف بی بی مدو بنت سید
غلام معین الدین بن سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن ابو الفتح بود - از وے یک
پسر بود سید حسین علی کہ بسفر رفت و مفقود الخبر شد و یک دختر بود صاحب النساء کہ بہ
شیخ نظام الدین نبیرہ خواجہ سلطان التارکین منکوحہ شد +

سید کلیم اللہ پسر سوم سید ہدایت اللہ در زمان صغر سنی فوت گردید +

سید مطیع اللہ پسر دوم سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح زوجہ او عفیفہ بانو بنت
قاضی محمد مقیم ناگوری بود - از وے یک سید رزق اللہ پسر بود و یک پسر بزمان خردی فوت شدہ و نام
دختر بی بی صاحب النساء کہ بہ سید ظہیر الدین بن دیوان سید سراج الدین سجادہ نشین منکوحہ
شد لیکن از وے اولاد نشد +

سید رزق اللہ بن سید مطیع اللہ زوجہ او لطیفہ بانو بنت شیخ جمال الدین بن شیخ
نظام الدین نبیرہ خواجہ سلطان التارکین ناگوری بود - از وسہ دختران شدند - دختر اول
لطیفہ بانو عرف زمرد النساء بہ سید نظام الدین بن نجم الدین منکوح شد و لاولد رفت
و دختر دوم رحمت بی بی کہ بہ سید غلام معین الدین بن سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ
بن سید ابو الفتح منکوحہ شد - و دختر سوم زلفت بی بی کہ بہ سید عصمت اللہ عرف انکم شب
منکوحہ شد و از سید رزق اللہ اولاد پسرے نبود +

تمام شد ذکر اولاد سید عطاء اللہ بن ابو الفتح

سید اللہ بن سید ابو الفتح بن خواجہ علم الدین - زوجہ او خواجہ مبارک خاتون بنت شیخ
محمد فرید بن شیخ عبد المومن نبیرہ خواجہ سلطان التارکین بود - از وے پنج پسر شدند

چهار دختر نام پسران سید عصمت الله که بزمان طفلی فوت شد دوم سید محمد حسن سوم
سید خلیل الله ـ چهارم سید عزت الله پنجم سید عبد الجلیل که در زمان طفولیت وفات
یافت ـ نام دختران مهر النساء و نام سه دختران در مداین معین ننوشتند احتمال گمان است
که در صغر سن وفات یافتند ـ اما شوهر بی بی مهر النساء شیخ جمال الدین بن شیخ
نظام الدین نبیره خواجه سلطان التاکین بود +

سید حسن محمد بن سید اسد الله قاضی شهر اجمیر بود زوجه اولش خدیجه بانو بنت
سید نجم الدین بن سید مبارک عرف دیوان شاه بود ـ ازوے یک پسر بوجود آمده و بعمر نه ماه
فوت شد ـ زوجه دوم او مسماة مردانه خانم بنت مرزا گدا بیگ دهلوی بود ـ ازو یک دختر
و دو پسر بوجود آمدند نام دختر نجابت بی بی که به سید قوام الدین بن امین الدین بن سید محمد
منکوحه شد نام پسران اول رضی الله حسن که در طفلی فوت شد ـ دوم سید حسن علی
که او را از زوجه خود یک پسر مکرم علی و یکدختر شد که نام او بی بی عزت در به سید قاسم علی
بن سید قوام الدین بن سید امین الدین سید محمد منکوحه شده بود ـ اما بی بی نجابت و
مسمی مکرم علی هر دو لا ولد رفتند +

سید خلیل الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح ـ از زوجه او بی بی ظفر النساء بنت
سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح یک پسر شد و چهار دختر ـ اما هر چهار
دختر بزمان طفلی فوت شدند +

سید غلام معین الدین بن سید خلیل الله زوجه او بی بی رحمت بنت سید رزق الله
بن سید طیب الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح بود ـ ازو یک پسر شد سید
فتح علی و چهار دختر کریم النساء و لطف النساء و فهیم النساء شوهر کریم النساء سید شاه علی
بن سید مسیح الله بن سید حفیظ الله بن سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید
ابو الفتح بود ـ دوم لطف النساء زوج او سید سنیه الدین بن سید عظیم الدین بن سید

نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود سوم فہیم النساء عرف مدو بی بی شوہر او
سید مکرم علی بن سید ضیاء الدین بن سید ہدایت اللہ بن سید عطا اللہ بن سید ابو الفتح
دختر چہارم بی بی فاخرہ عرف بی بی ٹھیدو قبل از شباب فوت شد و نوبت مناکحت نرسید +
سید فتح علی بن غلام معین الدین ۔ زوجہ اول شریفہ بی بی عرف بی بی بکھولا بنت
سید ضیاء الدین بن سید ہدایت اللہ بن سید عطا اللہ بن سید ابو الفتح بود از وی یک
دختر شد شرف النساء شوہر او سید فخر الدین بن فرید الدین بن سید عظیم الدین بن سید
نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح ۔ اما سید فتح علی را زوجہ دوم بود بی بی
فضیلت النساء بنت شیخ لعل محمد نبیرہ خواجہ ادھم بلخی از وی دو پسر و دو دختر بوجود آمدند
نام پسران سید احسان علی و سید گوہر علی کہ ہر دو در زمان طفولیت درگذشتند ۔ نام
دختران بی بی ننی و بی بی چھوٹی کہ بہ قاضی سید منیر الدین و سید شفیع حسین پسران
سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی سجادہ نشین منکوحہ بودند +

مولف ۔ سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح را دو زوجہ دیگر بودند
زن اول امان بی بی ساکنہ دہلی کہ از وے یک پسر شد سید نجم الفتح و چہار دختران نور النساء
و حرمت النساء و نام دو دختران بقیہ معلوم نیست ۔ زن دوم نجیب الطرفین از نسل مغل بود
از وی دو پسران شدند و سید عبد الوہاب و سید میرزا بیغ ازین احوال ایشان
معلوم نشد +

سید عزت اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح زوجہ او فخر النساء بنت دیوان سید
منیر الدین سجادہ نشین بود از وی دو پسر و سہ دختران بودند ۔ اول دختر جمعیت النساء
کہ در زمان صغر فوت شد دوم شائستہ بانو کہ بہ سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن
سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوحہ بود سوم خجستہ بانو زوجہ دیوان سید اصغر علی سجادہ
نشین ۔ نام پسران سید نصر اللہ کہ در طفلی فوت شد +

سید عصمت اللہ عرف سید امام بخش بن سید عزت اللہ زوجہ اول بی بی زاہد بنت
رزق اللہ بن سید مسیح اللہ بن عطاء اللہ بن سید ابوالفتح از وے یک دختر شد بی بی
عصمت نام۔ و دوم او چھوندا بی بی بنت سید امین الدین بن سید محمد بن سید احمد
بن سید حسام الدین بن خواجہ علم الدین از بطن او یک پسر شد سید قمر علی +
سید قمر علی بن سید عصمت اللہ بن سید عزت اللہ۔ زوجہ زینت النساء بنت
دیوان سید محتشم علی سجادہ نشین از بطن او یک دختر تولد شد لاڈلی بی بی شوہر او دیوان
سید سراج الدین سجادہ نشین بود۔ و شوہر بی بی عصمت سید ارشاد علی عرف سید نیقص بن
سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین سجادہ نشین بود +

ذکر اولاد

سید معین الدین رابع بن خواجہ ابوالخیر بن خواجہ معین الدین ثالث از وے یک پسر شد سید
مبارک عرف دیوان شاہ۔ و از وے سہ پسران بوجود آمدند و یک دختر نام پسران سید
نظام الدین۔ سید نجم الدین۔ سید احمد۔ و نام دختر بی بی عصمت +
سید نظام الدین۔ نام مادر او بی بی انبیا خواہر محمد دوم الھند و نام زوجہ او جان بی بی
بنت شیخ محمد فضل نبیرہ شاہ حمزہ و ہر سہ از بطن وے سہ پسر و چہار دختر آمدند۔ نام
پسران شرف الدین عرف شرف محمد۔ دوم خضر محمد سوم شمس الدین کہ در طفولیت فوت
شد نام دختران بی بی فاطمہ و بی بی آمنہ و بی بی گلاب۔ بی بی ہدیہ +
شرف محمد پسر اول سہ پسر و دو دختر داشت سید خیر محمد۔ سید وارث محمد۔ سید مودود +
سید خلیل محمد یک پسر داشت کہ لاولد رفت و یک دختر داشت مسماۃ بولن کہ از دیک
پسر شد شرف الدین و لاولد رفت +
سید وارث محمد۔ پسر دوم۔ دو پسر داشت۔ خواجہ بخش و معین الدین بخش سید خواجہ بخش

لاولد رفت و از معین الدین بخش چہار پسران شدند۔ محمد بخش۔ خدا بخش و نبی بخش ہر سہ
لاولد رفتند۔ اما الٰہی بخش را یک پسر شد حسین بخش و او لادہم لاولد گذشت +
سید ۔ دو پسر سوم ۔ دو پسر داشت محمد علی و سید علی ۔ کہ ہر دو لاولد گذشتند موجود
بی بی صاحب دولت بنت سید شرف محمد زوجہ دیوان سید منیر الدین سجادہ نشین بود دو
و بی بی بخت دولت دختر دوم در حبالہ عقد سید شہاب الدین بن سید جلال الدین در آمد +
سید خضر محمد ۔ پسر دوم سید نظام الدین بن سید مبارک دیوان شاہ از وے سہ پسر
یک دختر شد نام دختر دولت بی بی کہ لاولد فوت شد و نام پسران سید محسن ۔ سید محمد مقیم
سید علی اکبر ۔ سید محمد مقیم لاولد رفت +
سید محسن بن خضر محمد ۔ دو پسر داشت شمس الدین و نظام الدین از سید نظام الدین دو
پسران شدند میر قمر علی و میر نجف علی ۔ اما میر نجف علی لاولد رفت و از میر قمر علی سید وزیر علی
دو دختر داشت صاحب بیگم و وزیر بیگم ۔ و صاحب بیگم زوجہ سید احد علی بود کہ از وے
یک پسر موجود است وزیر بیگم را زوج شرعی سید احسان علی جاگیر دار موضع ہاتھی کھیڑہ بود
کہ از وے سہ پسران یک دختر بوجود آمدند +
سید شمس الدین بن سید محمد محسن دو پسر داشت سید بندہ علی و سید سعد الدین از
سید بندہ علی دو پسر و دو دختر بوجود آمدند سید امیر علی و سید خدمت علی از سید امیر علی
یک پسر بود سید غفور علی کہ لاولد فوت شد و از سید خدمت علی دو پسران شدند و دو دختران
پسر اول سید مراد علی کہ در صدر حیات و پسر دوم سید ارشاد علی
بود کہ لاولد رفت اما سید سعد الدین پسر دوم سید شمس الدین دو پسر داشت سید حسین علی
و سید واحد علی ۔ از سید حسین علی و سید واحد علی ۔ از سید حسین علی دو پسر موجود اند سید
عبد العلی و سید عبد الکریم ۔ و از سید واحد علی یک پسر در صدر حیات است و سید نجف حسین نام است
سید علی اکبر بن خضر محمد بن سید نظام الدین دو پسر و دو دختر داشت ۔ نام پسران فتح علی و

وامیر الدین۔ اما از امیر الدین اولاد پسرے نشد واز فضل علی یک پسر و سہ دختر بوجود آمد۔ نام پسر سید احمد علی کہ از واولاد پسرے نشد و یک دختر شد کہ او ہم لاولد رفت ♦

سید نجم الدین بن سید مبارک دیوان شاہ بن سید معین الدین رابع۔ دو پسر و چہار دختر داشت نام پسران سید سلطان محمد و سید نظر محمد۔ اما سید سلطان محمد لاولد فوت شد واز سید نظر محمد دو پسر بوجود آمدند و یک دختر نام پسران سید سراج الدین و محمد حیات اما سراج الدین لاولد رفت واز سید محمد حیات دو پسر بوجود آمدند و دو دختر۔ نام پسران سید غلام امام و سید محمد تقی۔ اما از سید محمد تقی اولاد پسرے نشد و چہار دختران بوجود آمدند کہ از بطن ایشان توالد و تناسل جاریست اما سید غلام امام یک پسر داشت نام سید علی اور۔ یک پسر شد و سہ دختر۔ نام پسر سید ناصر علی کہ اولاد پسرے نداشت واز بطن دختر او کہ زوجہ سید خدمت علی بن سید بندہ علی بود اولاد باقیست ♦

سید خواجہ احمد پسر شیخ سید مبارک دیوان شاہ بن سید معین الدین رابع۔ او را پسر نبود۔ چہار دختر داشت۔ سعیدہ بی بی۔ عائشہ بی بی۔ بزرگ بی بی۔ عابدہ بی بی۔ اما سعیدہ بی بی زوجہ سید برہان و بی بی عائشہ زوجہ سید سبحان نارنولی بود کہ از بطن ایشان اولاد کثیر باقیست و بی بی بزرگ بہ شاہ جیون بن شیخ صادق محمد اولاد شیخ لطف نام نارنول منکوحہ شد و بی بی عابدہ اسم با مسمے بود و بعبادت و ریاضت درگذشت و شوہر نخواست ♦

مولف۔ بر ضمائر ارباب دانش و بصیرت مستور و محتجب نماند کہ از باستان ہنجار روزگار بریں منوال بودہ است کہ فرمانروایان کشور دولت دنیا را۔ با تاجوران مملکت فقر و فنا منازعتے و خصومتے بدید آید چنانچہ در ہر زمان و مکان صاحبدلان آرب دستگاہ و خداوندگان حق آگاہ را آفتے عظیم و حالتے سقیم روے دادہ است۔ جائیکہ حسین علیہ السلام بود۔ بہ یزید لعین را ہم بوجود آوردند و استحکام آثار و محنت رہنیاد خلوص و محبت قرار دادند لاجرم زحمت کشیدن و لعزلت آرمیدن طریق بزرگان دین بودہ است واز ینہا۔ بہر یکے را دشمنے صعب روے نمودہ است حضرات خواجگان و متبعان خواجگان ما را کہ دردمندان

و در طلب بوده‌اند بیشتر اینچنین حادثات و سانحات در پیش آمدند که تفصیلش از هزار یکے و از
بسیار اندکے بر سبیل بیان آوردن دلیل منشاء و منشات خواهد بود کما قال فی سیر الاقطاب
قاضی صادق و قاضی عماد ـ دانشمندان دہلی به آنحضرت مخالف گشتند و به سلطان گفتند
که خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین شب و روز سماع مے شنوند با آنکه در شرع مقدس حرام است
و خواجه قطب الدین هنوز ریش هم نیاورده است بعد ازین قاضی صادق و عماد بخانقاه
حضرت آمدند اتفاقاً مجلس سماع بود و قاضی حمید الدین ... و حضرت خواجه دست بسته
استاده بودند قاضی عماد به سوے حضرت خواجه اشارت کرد و گفت که امرد را نشاید که در
مجلس سماع حاضر باشد ـ آنحضرت قدس الله سره هر دو دست مبارک خود بر روے مطهر خود بسم الله الرحمن الرحیم
گفته فرود آورد و فرمود ـ آیا امرد را نشاید که در مجلس سماع حاضر گردد یا اہل سماع ایم و سماع را
مباح میگوئیم خلق چون چنان بدید معترف و معتقد گشت ـ و آن نااہلان سیاه دل دہشت
خوردند و پیش آمدن نتوانستند و واپس رفتند و مصلحت کردند که اگر این فتنه فرو ننشست تا
قیامت خواهد ماند چنانچه هر دو مجهولان ناحق شناس بحضرت خواجه و قاضی حمید الدین گفته فرستادند
که ما قاضی و صدر جهانیم ـ شما آمده بدار العدالت حاضر شوید و عذر آنکه خلاف شرع میکنید
باز بگوئید یا تائب شوید ـ بمجرد استماع این پیام از زبان معجز نشان حضرت خواجه برآمد که اے
حاکمان مے مانید یا در زیر زمین رفتن میخواهید ـ قاضی حمید الدین دہن آنحضرت را گرفت
خواجه خموش بود لیکن قاضی به هدف اجابت رسید پس فردا گفته فرستادند که فردا عرس پیر ما است
مهلت دهید تا سماع بشنویم پس فردا همه علما را حاضر آرید اگر سماع درست خواهد بود خواهیم شنید
و گرنه توبه خواهیم کرد قاضی و صدر جهان چون این جواب بشنیدند قبول کردند ـ بشرط اینکه
غیر ازین دو شخص خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین دیگرے سماع نه شنوند ـ در آن
هنگام قلعه دہلی دو دروازه داشت ـ شرقی و جنوبی ـ درخانه و خانقاه هر دو بزرگوار درون قلعه
بود ـ قاضی صادق و عماد بر سر دروازه صد صد نفر نشاندند تا کسے را راه ندهند مبارک نام

خادمے بخدمت آنحضرت عرض نمود کہ بردر شہر مردم نشا نیندہ اند تا کسے نہ آید طعام بپزیم یا نہ قاضی
حمید الدین گفت دو چند طعام بختہ کنید کہ از بہرہ است کہ خلق را بہ مجلس با منع کند۔ حضرت خواجہ
فرمود کہ قاضی عماد و صادق از جان خود سیر آمدہ اند میخواہند کہ زود ازین جہان سفر کنند پس مبارک
خادم برفت و استعداد طعام کرد۔ قاضی حمید الدین دوگانہ ادا نمود و گفت برادرم شیخ الاسلام
حضرت شیخ بہاء الدین زکریا صالح است اینک از ملتان میرسد۔ درین اثنا آن بزرگوار
از راہ دیر مشرق آمد و دربانان کور شدند۔ پس حضرت خواجہ فرمود۔ کہ برادرم جلال الدین تبریزی
نیز مے آید۔ وو سے از دروازۂ جنوبی درسید دربانان کور شدند۔ پس سماع در دادند و چنان
غلغلہ شد کہ صدائے آن بگوش قاضی صادق و عماد افتاد۔ حیران شدند و گفتند کہ بارہا در
خانقاہ خواجہ قطب الدین و قاضی حمید الدین سماع شدہ لیکن اینقدر غلغلہ ہرگز نشنیدیم کسے را
فرستادند کہ خبر بیارد آنکس برفت و دیدہ آمدہ و گفت مردمان آنقدر جمع شدہ اند کہ
جائے دم زدن از ہجوم تنگ گردید و محفل سماع گرم است۔ قاضی صادق و عماد را چون اجل
فرا گرفتہ بود خود ضبط کردن نتوانستند و حیران شدہ گفتند کہ حالا ایشان را فرصت دادن
خوب نیست برویم و بحضور خلایق ایشان را از سماع باز داریم۔ پس آن ہر دو جاہلان بے باک با جماعت
بسیار آمدند حضرت خواجہ در سماع بود و قاضی حمید الدین دست بستہ ایستادہ و جمعی کثیر در گریہ
درین اثنا نظر حضرت قاضی بر آن افتاد فرمود "ہمانجا باشید اے سنگدلان"۔ ہر دو ہمانجا
استادہ ماندند۔ ہر چند در غضب گشتند و خواستند نزدیک شوند۔ پائے آنہا چون ستونی کہ در
زمین نصب کنند محکم شدند۔ تا آنکہ حضرت قطب الاقطابؒ در سماع بود ہمچنان استادہ بودند
و بعد اقامت نظر حضرت خواجہ بر آنہا افتاد فرمود کہ "بیائید اے برادران وداع شوید۔ اما اللہ
سماع ہم پارہ بخشید تا در دل شما حسرت باقی نماند بعد ازان سفر کنید"۔ سخن آن حضرت بہ ہر دو اثر کرد
و در گریہ شدند۔ و در تواجد آمدند و بعد از دیر بہوش آمدہ سر در پائے حضرت خواجہ افگندند و گفتند و اللہ
جل و علیٰ کہ ما از سر سماع آگاہ نبودیم این خود نعمتے است از نعمات ایزد جلشانہ حضرت خواجہ فرمود

کہ "اقرار حالا چہ سود دارد۔ چون کار از دست رفت"۔ پس آن ہر دو کس پشیمان نزد سلطان رفتہ تمام ماجرا عرض نمودند۔ و ہمان روز بمردند +

منقولست

از اخبار الاخیار مولفہ حضرت شیخ عبد الحق محدث دہلوی البخاری رحمتہ اللہ تعالے علیہ کہ سلطان قطب الدین مرید و معتقد شیخ ضیاء الدین رومی بود۔ روز سوم از نقل شیخ مذکور چون حضرت سلطان المشائخ خواجہ نظام الدین بداؤنی قدس سرہٗ۔ برسم فاتحہ برفت۔ سلطان قطب الدین آنجا حاضر بود اما تعظیم حضرت سلطان المشائخ نکرد و جواب سلام ہم نداد۔ آمدہ اند کہ وقتیکہ حضرت خواجہ فرید مسعود رحمتہ اللہ علیہ در اجودھن رسید۔ قاضی شہاب الدین کہ در آنجا بود و زنبا طلبی میکرد از ورود حضرت خواجہ کساد بازاری خویشتن تصور دیدہ خلاف ورزیدہ۔ و بہ حاکم ملتان حکایتہا رسانید۔ کہ اصلی ندشتند۔ و بزور فتو میخواست کہ بنا قیام حضرت خواجہ را از انجا برکند۔ چون حاکم ملتان بر تحریر و تقدیر قاضی مذکور التفاتے نفرمود و انجام کار غیر از خجالت و ندامت بہ دستش نیامد بہ کشتن حضرت خواجہ علیہ الرحمتہ سعے موفور بکار بردہ قلندرے را بطمع زر مامور کرد۔ روزے کہ فرصت وقت دریافتہ قلندر از در درآمد حضرت خواجہ علیہ الرحمتہ بنور باطن بر منشاء شر مقدمش کشف فرمودہ بہ خادمے کہ حاضر خدمت بود امر فرمودند کہ تا او را برانند۔ آوردہ اند کہ با حضرت سلطان المشائخ سلطان قطب الدین را خصومتے بود و مدام بر آزار ایشان نظر میداشت روزے بہ سلطان المشائخ حکم فرستاد کہ کم از کم بخدمت بادشاہ بہر غرہ ماہ باید رسید۔ اگرچہ حضرت سلطان المشائخ بر این حکم ہیچ التفات نفرمود۔ اما دیگران کہ در کمین گاہ نفاق و عناد بودند خاطر بادشاہ را مطمئن ساختند بغایت آنکہ اگر بوقت مقررہ حضرت سلطان المشائخ بخدمت بادشاہ نخواہد رفت غیرت اولو الامری بادشاہ تاب نیاوردہ در آزار حضرت سلطان المشائخ دقیقہ نخواہد گذاشت

اما انسان بودکه بناحق در آزار مردان حق کوشیدن و در چشم زدن دولت صد ساله را پائمال میکند بادشاه را مرگ معلق درگرفت و بعد از غره ماه باشارت خسرو خان اندست کسے کشته شد و از دولت دنیا و حمایت عقبے محروم و ناکام برفت +

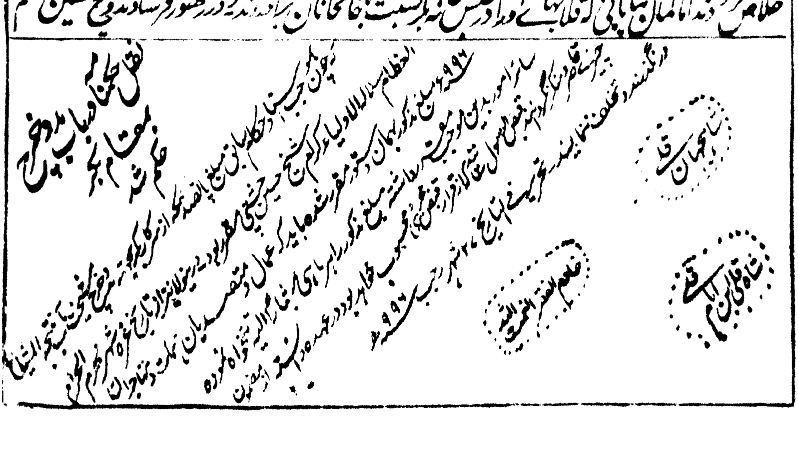
صاحب اخبار الاخیار مے نویسد سلطان محمد تغلق شیخ نصیر الدین چراغ دہلی را باین کمال نسبت که داشت ایذاها کردی و در سفرها همراه خود گردانیدے گویند که او را وقتے جامه وار خود گردانیده بود و این همه را بموجب متابعت پیر خود تحمل کرد - ودم نزد رحمته الله علیه - وقتے سلطان محمد تغلق بجاے نصیر الدین محمود خوان طعام فرستاد - در آوندهاے زر و نقره و باعث فرستادن این جز ایذا نبود - یعنے اگر ابا آورد و طعام من نخورد همین را ماده ایذا سازم اگر بخورد بگویم که در کاسه زرین خوردی و نا مشروع کردی خدمت شیخ هیچ نگفت تختے از کاسه زرین که در آن بود بر آورد و بر دست نهاده خورد - بد اندیش خائب و خاسر ماند - شاه جلال گجراتی که صاحب کشف و کرامات بود و در ظاهر و باطن مرتبه عظیم و شانے رفیع داشت میگویند که اصل او از ولایت گجرات است و در گور و بنگاله بر تخت نشسته حکم کرد چنانکه بادشاهان مے نشینند و حکم میکنند بادشاه گور او را شهید کرد از جهت توهم و دغدغه که قول غرض گویان بخاطر او در راه یافته و نقل است که چون قاتلان خانقاه او در آمدند و نبیاد خونریزی کردند که شمشیر میزدند - شیخ میفرمود یا قهار یا قهار - چون تیغ بر وے زدند گفت یا رحمٰن و بر همین کلمه جان بحق تسلیم کرد - گویند سر او بر زمین افتاده بود و الله - الله میگفت رحمته الله علیه +

منه

شیخ شهاب الدین حق گو پسر شیخ فخر الدین زاهد است و را حق گو ازان لقب است که سلطان محمد تغلق حکم کرد که مرا محمد عادل گویند - او ازین معنی بحضور ابا کرد که ما ظالم ترا عادل نتوانیم گفت سلطان محمد تغلق او را از قلعه دہلی در زیر انداخت قبر او هم در زیر قلعه است +

از صاحب منتخب التواریخ ملا عبد القادر بدایونی

واقعات زمان اکبر شاه بادشاه که با بزرگان و مشائخان بظهور پیوست این است و دران ایام
شیخ قطب جلیسری را که مجذوبی خراباتی بود از دست شیخ جمال بختیار طلبیده با اخبار فرنگیان
در بحث انداختند. و ارباب عقل و اجتهاد زمان را حاضر ساختند. شیخ گفت آتشی بلند افروز
تا من با معارض خود در آیم و هر که بسلامت بر آید حق است همچنان کردند. و او دست در کمر فرنگی
زده گفت هان بسم الله و هیچ کدام از فرنگیان جرأت نکردند و او را از غیرت همراه فقیری چند دیگر
در بکر فرستادند تا همانجا درگذشتند. و همچنین خیلی از مشائخ و فقرا را بجاها فرستادند و
همچنین شریعت و دین اسلام و روزه ها جدا جدا باختراع نام نهاده بودند و نبیرهای شیخ ادهن را
از کبار مشائخ جونپور با اهل و عیال طلبیده باجمیر فرستاده وظیفه مقرر ساختند و یک دو کس ازینها
درگذشتند و بعضی تا الحال بعسرت میگذرانند. و همچنین شیخ حسین نبیره حضرت خواجه معین الدین
قدس سره را که تسلیم خاطر خواه نمیکرد و بعد از اخراج بمکه معظمه و آمدن او از فتحپور و بهانه
کورنش باستغنا نمودن و ادای نی اخلاصی از وی فهمیده در بکر فرستادند تا در سال هزار و دو
نظام الدین احمد بتقریب التماس طلب قاضی فتحپوری از بکر و شیخ کمال بیابانی نام او را هم مذکور
ساخت و همه را طلبیده از آن روی که زمین بوس بجا آوردند حاضر زمان طلبیده گشته حکم
خلاص فرمودند اما کمال بیابانی که قلابهای ورا در حبس خانه بکر نسبت با خانخانان برآمدند و در بهکر فرستادند و شیخ حسین را باز حکم

مدد معاش در بکر نمودہ نامزد بہمان جا ساختند۔ چنانچہ ازین پیشتر مذکور شود انشاء اللہ تعالیٰ
(از منہ)

شیخ عبد النبی صدر الصدور ولد شیخ احمد بن شیخ عبد القدوس گنگوہی است چند مرتبہ در مکہ معظمہ
و مدینہ طیبہ رفتہ علم حدیث را خواند و بعد از ان کہ باز گشتہ آمد از روش آبا و اجداد کرام سماع و غنا
منکر بود۔ و بروش محدثین سلوک مے نمود و بہ تقوے و بہ طہارت و نزاہت و عبادت ظاہری
اشتغال داشت چون بمنصب صدارت رسید جہان جہان زمین و مدد معاش و وظائف و اوقاف
بخلائق بخشید۔ چنانچہ در زمان ہیچ بادشاہے اینچنین صدرے باستقلال نگذشتہ و عشر عشیر
این کاو داده نه داده۔ و بادشاه راچند گاه نسبت به او آنچنان اعتقاد پیدا شده بود که کفش
پیش پائے او مے نہاد۔ آخر بجہت مخالفت مخدوم الملک و سائر علماء بنفس خیالے کہ شعر

جاہلانند ہمہ جاہ طلب ۔۔۔ خویشتن را علما کرده لقب

و اعظم اسباب ہبوط او این بود کہ زمانیکہ بادشاہ از سفر بانس والہ بہ فتحپور اقامت نمودند
قاضی عبد الرحیم نام قاضی متہرا استغاثہ نزد شیخ برد کہ برہمنے متمول متمردے از ان قصبہ مصالح
عمارت مسجدے را کہ بتعمیر آن مے خواستم بکنم بردہ بتخانہ بنا کردہ و چون معارض و متعرض او شدم
بروش استہزا دکہ خاک در دہانش باد زبان بہ نسبت نبی علیہ السلام کشادہ و اہانت گوناگون
باہل اسلام رسانیدہ چون طلبیدند۔ آن برہمن بطلب شیخ نیامدہ بیربر و شیخ ابو الفضل را فرستادند
و او را آوردند و شیخ ابو الفضل آنچہ از مردم شنیدہ بود بعرض رسانید۔ و گفت کہ سب بہ تحقیق از و
بوقوع پیوستہ و علما بعض قبتل و بعض بہ تشہیر و مصادرہ او قائل شدہ دو فریق گشتند۔
درین باب گفتگوے وسیع بود ہر چند شیخ از بادشاہ رخصت قتل او میگرفت تصریح نمیدادند
و در پردہ میگفتند کہ سیاست شرعی تعلق بہ شما دارد از ما چہ مے پرسید و برہمن مدتے باین
تقریب در بند ماند و اہل حرم شاہنشاہی بشفاعت بجہت تخلیص او بر خاستند و خاطر شیخ
درمیان بود۔ چون مبالغہ شیخ از حد گذشت جواب فرمودند کہ سخن ہمانست کہ گفتہ ایم شیخ

بمجرد رسیدن بمنزل حکم بقتل او کرد. و چون این معنی بعرض رسانیدند خیلی درهم و برهم شدند و اهل حرم
از درون و سایر مقربان هند از بیرون گفتند که این ملایان را شما نوازش فرمودند کار ایشان
حالا بجائی رسیده که بملاحظه خاطر شما هم نمیکنند و بی حکم برای اظهار حکومت و جاه خویش مردم
را بقتل میرسانند. و بچندان مقدمات گوش پادشاهی پر ساختند که دیگر تاب نتوانستند آورد
و ماده که از مدتی پاره غلیظ شده بود بیکبارگی سر کرد و بیرون ریخت و شبی در حوض انوپ تلاو
آمده این ماجرا را باز نموده از مفتیان متحرک متفننیان احداث تحقیق این مسئله مینمودند یکی
میگفت که گواهان که گذرانند که جرح و تعدیل کرده باشند. و دیگری میگفت که عجب از شیخ
عبدالنبی آنکه او خود را از اولاد امام اعظم رحمة الله علیه میگیرد. حالانکه سب نبی از کفار مطیع الاسلام
موجب نقض عهد و ابراء ذمه نمیشود چنانکه در کتب فقه حنفی مبسوط است. پس شیخ مخالفت
جد خویش چگونه نمود. بیکبارگی نظر از دور بر جامع این منتخب انداخته متوجه باینجانب شده
نام برده پیش طلبیدند و فرمودند پیش بیا. رفتم. پرسیدند که تو هم شنیده که اگر نود و نه روایت مثلا
مقتضی قتل باشد و یک روایت موجب خلاص مفتیان را باید که روایت اخیر را ترجیح دهند
عرض کردم که بلی همچنین است که حضرت میفرمایند. مسئله اینست ان الحدود والعقوبات
تندری بالشبهات و معنی آن را بفارسی ادا کردم. بطریق تاسف پرسیدند که مگر شیخ عبدالنبی
بر این مسئله مطلع نبود که آن برهمن بیچاره را کشت و این خود چگونه باشد. عرض نمودم که البته
شیخ عالم است با وجود این روایت که دیده و دانسته حکم کرده ظاهرا از برای مصلحتی بوده باشد
فرمودند مصلحت چیست. معروض داشتم که سد باب فتنه و قلع ماده دلیری عوام و در روایت
شفاء قاضی عیاض که درین باب بنظر آمده بود گذرانیدم. بعضی خبائث گفتند که قاضی
عیاض مالکی است سخن او در دیار حنفی سند نیست. بادشاه از من پرسیدند که چه میگوئید گفتم
اگرچه مالکی است اما اگر مفتی محقق اگر بجهت سیاست عمل بر فتوای او کند شرعا جائز است
درین باب سخن بسیار گذشت و موی سبلت شاهنشاهی را در آن وقت مردم میدیدند که چون

سوے شیر برخاسته بودند و از عقب سر مرا مانع از بحث مے آمدند. یکبارگی اعراض شده فرمودند
که این نامعقول هست که میگوئی در حال تسلیم کرده و بازپس آیند درجرگه ایستادم از آن روز باز
ترک دلیری و مجلس مباحثه گوشه از او گزیده گاه گاہے از دور کورنش میکردم و کار با شیخ عبدالنبی
روز بروز تنزل پیدا کرد. و نسبت بجناب و اعراض و تفاصیل و مطلب هر بد وقت دیم کشید و صلا
بدربار نمیرفت و درہمان ایام شیخ مبارک از آگره به فتحپور بجهت تهنیت امرے آمد و بادولے این
ماجرا درمیان نهادند ارشاد نمود که شما امام زمان خود و مجتهدا ید و در حق بہ اے احکام شرعی و ملکی
چه احتیاج باین جماعه دارید که هیچ بهره از علم بجز شهرت کاذب ندارند. گفتند هرگاه شما
استاد ما باشید و سبق پیش شما خوانده باشیم چرا ما را از منت این ملایان خلاص نمے سازند
او گمر جد و اجتهاد درمیان عقد و عناد بسته گفت و عوے اجتهاد فرمانید و از ایشان محضرے طلبید آن بود محضر
درباب اجتهاد بادشاه و فضیلت ایشان بر جمیع مجتهدان نوشت و شیخ عبدالنبی و مخدوم
الملک را چون احاد الناس در آن مجلس پاجیان بزور گرفته آوردند هیچکس تعظیم ایشان
نکرد و در صفت نعال نشستند. و خواهی نخواهی به جبر دکره بر این داشتند تا گواهی خود
نوشتند چنانچه در ضمن وقائع سنوات مشروح گذشت و عاقبت الامر هر دو را بسفر حجاز رخصت
دادند. و وفات شیخ. در سن نهصد (۹۹۱) و نود و یک بود و له منه. در سن خمس از تعین و تسعمائه میرزا
هندال شیخ بهلول برادر بزرگ شیخ محمد غوث گوالیاری را که از اکابر اهل دعوت اسماء و تسخیر
بود بادشاه با و اعتقاد و اخلاص تمام داشت باغوائے مفتیان واقعه طلب بکشت و سال
آن واقعه مقدمات شهیدے یافتند و میرزا هندال درین سال خطبه بنام خود خواند ۔

ز توزک جهانگیری

بادشاه مے نویسد شنیدم که شیخ ابراهیم نامے افغانے دکان پیری و مریدی جاے من مضافات
لاهور آراسته کرده و بسیاری از افاغنه و غیرهم برا و جمع مے آیند و باعتقاد و نقیبا دے گرایند

حکم دادم کہ او را حاضر آمدہ بہ سلطان پرویز حوالہ نمایند کہ در قلعہ چنار گڈھ او را نگاہدارند تا آنکہ انسداد شہرت و رجوع خلائق بہ تفریط گراید۔

آخر مقالہ ششم در ذکر فتح قلعہ آسیر از تاریخ فرشتہ

و درون آن عمارت رفیع و خوش طرح و باغہائے مکلف و حوضہائے مطبوع کہ مثل آن مسجد جامع در شہرہائے معظم کمتر بنظر در آمدہ۔ گویند وقتیکہ اکبر بادشاہ فتح آن قلعہ کردہ بہ آگرہ معاودت کرد او انجا بہرا اعتقاد تمام باطوار کفر داشت فرمانے نوشت تا مسجدے را شکستہ بجائے آن بتخانہ بسازند +

از خزینۃ الاصفیا

مولوی مکرم خلیفہ مولانا فخر الدین فخر جہان دہلوی روزے بتقریب ملاقات سید محمد نعمان داروغہ الہ آباد رفتہ بود در انجا مجلس سماع گرم شدہ مولوی در وجد آمد ناگاہ قاضی الہ آبادی ساکن انجا گذر یافت و مولوی مکرم را بدان حال دیدہ از راہ تمسخر گفت کہ مولوی مکرم را چہ شد کہ اینچنین سر و سرین مے جنبانند بہمان شب قاضی در اثنائے خواب دیدہ بود کہ صورت مثالی حضرت مولانا فخر الدین در آنجا رسیدہ و قاضی را از زمین برداشتہ بر زمین زد علی الصباح چون قاضی برخواست دنبلے سخت بر سرین قاضی پیدا شد و شب و روز سر و سرین مے جنبانید آخر بخدمت مولوی مکرم آمدہ معذرت کرد و شفا یافت +

من مؤلفہ المجمل در زمان اوائل سلطنت سلطان ابو الفتح جلال الدین اکبر شاہ آنچہ کہ مدت با حضرت خواجہ حسین نبیرہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء فتنہ و فساد ایجاد نمودند بنائے آن بر غرض ارباب غرض و ابنائے جنس متیقن است چنانکہ صاحب منتخب التواریخ بتشریح و بسط ارقام فرمودہ شیخ ابو الفضل جامع اوراق اکبر نامہ کہ از وجود اولاد حضرت خواجہ بزرگ

انکار می کنند الحق بر خطا رفته است و این خطا از دو حال خالی نیست - اول بوجه مخالفت
مذهب و مشرب که او را با علمای دین وقت ملای صاحبین بود و جمعی از اکابران زمان در باب
تردید و الحاد پدر نامبارکش که علم مهدویت و نقض منقولات بر افراشته بود و ادای شهادت کرده
از حضرت بادشاه بکشتن او استعانت خواستند و صفحه ناصفا را که مقام اعلان اختراعاتش
بود با صفحهٔ زمین هموار کردند و از این جهت مورد انواع صعوبت و اشتداد در روی داد چنانکه تفصیل
این اجمال بشرح و بسط نموده جزو آئین اکبری کرده اند که خلاصه تالیفات شیخ ابوالفضل است
القصه شیخ مبارک با عیال و اطفال از آگره گریخته به نواح هادوتی برفت و جان خود را
به سلامت برد مدتی در آن دیار به هزار سختی و صعوبت صد هزار زندگانی کرد - و بعد از
سرگشتگی و زحمت کشیدن بسیار در آن زمانیکه بادشاه را با شیخ سلیم چشتی سیکری کمال محبت
و صحبت در ترقی شد و از خانواده شیخ بسیاران به پایه سرمدی و منصب برتری رسیدند و نظر
بادشاه در ظاهر و باطن شیخ مرعی بود شیخ مبارک را زمانه صلاح و فلاح در پیش آمد و بشفاعت
شیخ سلیم از نواح هادوتی معاودت کرده باز به دیار آگره سکونت ورزید و دکان ستایش و
لابه گری وا نموده خاطر بادشاه را از مرکز راستی بگردانید و پسر بزرگ آن شیخ ابوالفیض جلیس
صحبت و انیس خلوت بادشاه گشته و شیخ ابوالفضل پسر میانه او بزمره مقربان دولت بادشاهی
اختصاص یافته منتظر وقت بودند تا آنکه هر یکی را از آن جماعت کرامت منزلت که بر حمایت
حق کمر بسته بودند بهزار نکبت و خواری سوا ساخت - از آنها یکی شیخ حسین اجمیری بود و دیگران

فائده شیخ ابوالفضل در سن چهار دهم اکبری مقدمه تکذیب دعوی فرزندی خواجه حسین نوشته است از تالیفات خود سلک جزو آئین اکبری
نموده است ظاهر میشود که در سال مذکور او از قرب حضور بادشاه دور بود و با پدر خود معرض قهر شاهنشاهی افتاده در نواحی هادوتی بسر میبرد
و از اینجا است که شیخ ابوالفضل از اصل حال خبر نداشت و افترا کرد لاجرم ملا عبدالقادر بدایونی و مولانا عبدالحق دهلوی و شیخ محمد غوثی شطاری که در زمره
ثقات و عدل بودند از واقعات سلطنت و احوال زمانه کماهی آگاهی داشتند بهر حال قول ایشان در باب وجود اولاد حضرت خواجه
بزرگ حسین را در پایه عدل است ؛

هم بسیار بودند مثل مخدوم زاده شیخ عبد النبی[1] و قاضی[2] قصبه فتحپور و قطب جلیسری - و نیز هاے شیخ ادهن
جونپوری[3] و مخدوم الملک و نظام الدین و میر حبش و غیرهم رحمة الله علیهم اجمعین - اما شیخ ابو الفضل
که علامه وقت بود - و در سخن سازی و حیله گری ذهن رسا داشت - هر آنکس را که با قهر و عتاب بادشاهی
خطاب کرد بیشتر حکایات ناسزا - در روایات خلاف واقع در تفصیل اعمالش مستزاد کرده جزو اوراق
اکبرنامه گردانید تا بچشم ظاهر نگر حقیقت راز مخفی و مستتر ماند - اما از رف نگهبان نکته شناس که
از لبید و شمه از ارباب دنیا غافل نبوده اند بربط کلام و طرز بیان مے پندارند که این همه جو فروشی و گندم نمائی
بتقاضاے نفس غدار و خود ستائی پندار اوست القصه بهر آنچه که باب شیخ حسین به پیرایه تتم ثمر یکے
فقرا و فقدان وجود اولاد حضرت خواجه بزرگ حکایت آورده این همه اقوال قبیح را به ثقات و عدول
آن زمان که ساقط العدل و عدول الثقات بوده باشند حواله مینماید تا میش انیکه خواجه را حصور
میگویند - و از نجهت دعوے فرزندی خواجه حسین را بتکذیب و ابطال میرساند - اما عبد القادر
بداؤنی که صوفی مشرب و حنفی المذهب بود - و بحضرت بادشاه در سفر و حضر زندگی میکرد و نیز خدمت
کتابت واقعات و غیر آن باو مفوض بود تفصیل اجمال و تشریح انمقال را در منتخب تواریخ بشرح و بسط
ضبط نموده و نقاب جمل و احتمال از پیکر نفس الامر بر داشته - شاید سخن را نکما رو اصلان الیقین نرود
است پس در تنبیه تمام حیرتم مے گزارد - و بو العجب مے نماید که شیخ ابو الفضل با آنکه از علوم عرفی بهره وافی
داشت بخلاف تواریخ سلاطین پیشین - و ملفوظات اولیاء کاملین بروایت انچنین حرف و حکایت باطل
چگونه مبادرت کرد - و شهادت ارباب غرض و ابناے جنس را که در پے قهر و استیصال بودند مرکز اثبات

---

[1] بن شیخ عبد القدوس گنگوهی [2] در دهلی فتنه بود [3] احداث ملت بادشاه و شیخ مبارک میبایه میگفت [4] در احسن شیخ مبارک
سعے نموده [5] محضر اجتهاد شیخ مبارک اتفاق نموده بود شیخ نظام الدین تھانیسری بود صابری چشتی که جلال الدین اکبر شاه
از جهت آنکه خلائق باو رجوع زیاد داشتند و خلاف شیخ مبارک بود - حکم اخراج او به مکه معظمه داد و سلطان نور الدین
جهانگیر بادشاه شیخ محمد داود گنگوهی صابری چشتی را بوجه علو جاه و تصنیف او بد اندیشیده در حبس فرستاده بود -
[6] به شیخ مبارک خلاف داشت [7] -

قرار داده اصل قضیه را منعکس ساخت و به سعایت و شکایت خدمت شناس صوفی پیش و برعایت
و حمایت فرمائیگان خدا فراموش جد بلیغ و سعی موفور بکار آورد و بزعم خود نقش مراد را بر مدعا نشانید
اما در نظر اولوالارباب باین همه کارنامه ریو و ریا همچو نقش بر آب است۔ و خط جاده سراب۔ زیرا که از آن کسی
که منقولات و ملفوظات حضرت خواجه سلطان التارکین شیخ حمید الدین صوفی السوالی و حضرت
خواجه فرید الدین مسعود شکر گنج رحمته الله علیهم را که ایشان همزبان و همنشین حضرت خواجه بزرگ
بودند بچشم شوق و ارادت دیده باشد بیقین می پندارند که هر آنچه که به علم حضرات ایشان
عین الیقین بود برائے ما و یاران طریق ما حکم حق الیقین دارد۔ و بعد از آنکه حضرت سلطان المشائخ
محبوب الٰهی در فوائد الفواد نقل فرمود۔ تصدیق بر تصدیق و تحقیق بالائے تحقیق است در مقام
شیخ بو الفضول و ثقات و عدول او کیانند و کیستند که تجاوز و مقابل اینچنین اثبات عظیم حرف
دیگر بر زبان آرند۔ و حضرت خواجه را حضور پنداشته وجود اولاد ستوده نهاد را بے اصل و
مقصود قرار دهند۔ لَعْنَتُ اللهِ عَلَى الْكَاذِبِيْنَ ۔ دوم آنکه حضرت شیخ بسیار اولوالعزم و
صاحب جال بود و بادشاهانه زندگی میکرد۔ و خلائق بیشمار باو رجوع داشتند و نذور و فتوح
بیغایت میرسید و وقتیکه بادشاه را بحضرت او ملاقات دست داد حضرت شیخ که سخن دنیا
نمیدانست و از آداب خدمت شاهان غیر مانوس بود بطیب خاطر متوجه نشد۔ و همچنین ادائے
زمین بوس که لوند صبان دولت سلطانی در منزل ستائش و لابه گرے تسلیمش نام کرده بودند و
امتیاز خلوص و محبت و امتحان یگانه و بیگانه همبران ادائے نامشروع منحصر بودند پرداخت
بادشاه را از همین معنی خیالے و اهمه در سر شد۔ و نیز دیگران که منتظر و متمنی مرام بودند باظهار این قرآن
خاطر بادشاه را منغض کرده به پیرایه شکایت فقرا و مساکین و به تظلم و تعدی خواجه شیخ حسین
افسانها ساختند و به ترغیب زر کثیر که بتقریب نذور و فتوح بحضرت شیخ حسین از هر اطراف
و اکناف میرسید به قرار داد اخراج شیخ معز الله از مجهولان تنگ ظرف کسانے چند را به داد
خواهی بیداد۔ به ایوان بادشاه رسانیدند۔ بادشاه که از حقیقت راز آگهی نداشت و هم دادائے

بے اخلاصی و استغنا که از حضرت شیخ پیش ازین بظهور آمده بود قیام او را در اجمیر وجه حقارت

و اهانت صولت و سطوت بادشاهی می اندیشید۔ حکم فرمود که بسرعت تمامتر حضرت شیخ ترک

اجمیر تحمل کرده سفر مکه معظمه اختیار کنند۔ از انجا که مظلومی و بیحرمتی اهل بیت امر قدیم بوده ست

و به [illegible]شت رسیده۔ و هرچه بر سر ایشان می آید با صبر و سکون بر آن استقامت دارند

حضرت شیخ با دل تنگ رسیده و دیده نم دیده از خدمت مزار جد بزرگوارش محزون و مایوس رخصت

[illegible] انکه بعد دو سنین مشهور از سفر حجاز باز آمد همون آتش دکاسه یافت و بلحاظ اندیشه سابق

دل‌نشین بود در قلعه بکر فرستاده بزندان ادب بنشانند۔ و تا مدت دراز شیخ معز الله دامان

[illegible] عسرت به تجرید و تفرید زندگی کرد تا که بعد از رفتن شیخ ابو الفضل بر مهمات دکن یکی از مقربان

[illegible] فرصت وقت غنیمت دانسته بشفاعت و وساطت حرم محترم بادشاه مساعی

[illegible] حضرت شیخ ازان بلائے ناگهان و درد بے درمان رستگاری یافته بدستور

[illegible] بخدمت جد بزرگوارش فرق عزت برافراشت و بقیه عمر در تنعم و کامرانی بسر برده

[illegible] در جوار مرقد جد پاکش عقب مسجد جامع در قبه عالی مدفون شد۔ مرقد پاکش

[illegible] مطاف عوام است رحمة الله علیه۔ مخفی بر آن زبان و نهانیسان که بحق انتیاز شیخ بزرگ

[illegible] بسیار دروغ داشته بمقتضائے ناهنجاری منش مهما امکن دروغ را فروغ دادند۔ هذا آنچه

[illegible] مؤرخین هند در اکبرنامه نوشته اند خارج از دائره وهم و قیاس است۔ عقل فهیم و طبع سلیم

[illegible] نمی پذیرد۔ یعنی اگر کرت اول بادشاه را بتحقیق پیوسته بود که دعوے فرزندی خواجه حسین نسبت

حضرت خواجه بزرگ غلط است تا از چه بود که او را با این همه باز بمنصب تولیت رسانیدند۔ و

[illegible] بعد دعوے دختر زادی او که بتفاخر و شرف همعنان و همقران دعوے فرزندی سکوت ورزیده

حرف دیگر در میان نه آوردند بخلاف احکام شرعیه که بحالت نفت ان دعوے فرزندی

اما رت هست تا دین کیفیت تسلیم نمیم و ارادے بے اخلاصی که از حضرت خواجه حسین بظهور پیوسته بود و زندان [illegible] بهین بود که علو پایه شیخ [illegible]

[illegible] در مقام اجمیر دهون نتوانستند۔ دیگر گوهنے اختیاری [illegible] اجمیر نگاه داشتند

منصب مباشرت به اولاد دختری منحصر میشود - آن مخدوم زاده فائق الکرام استحقاق موروثی باز
داشته بالطاف حق و موافق او پیر و جسته اند مگر اینکه حضرت شیخ حسین را بدعوے اولاد دختری
والمعون محض افترا بود - و انجمله سخن سازی و روباه بازی شیخ ابوالفضل بزعم فقیر مولف ازینجهت
بوده باشد که بچشم ظاهر نگر - انکار ماضی[۱] و اعتراف حال که در اکبرنامه نموده است اصلاً صورت تطبیق
نماید - زیراکه اگر قول شیخ ابوالفضل درباب تکذیب دعوے اولاد خواجه حسین بودے زنهار
منصب مشیخت و تولیت مزار حضرت خواجه بزرگ باز بدستور سابق به شیخ معزالله بایشان
عزت و حرمت استقرار و استمرار نیافتے - و نورالدین جهانگیر بادشاه در روزنامچه خود که
به تزک جهانگیری موسوم است - در سن هفتم جلوس خود شیخ حسین را نبیرهٔ خواجه بزرگ نوشتے و
یکهزار روپیه بطریق خرج ششماهه نه دادے و در فرمان اوقاف مزار شریف حضرت خواجه بزرگ
سه قسمت کرده یک حصه بحضرت شیخ معزالله رسانیدے و تجدید فرمان تولیت و مشیخت
مزار حضرت خواجه بزرگ بعهد دولت خود ترتیب داده عطیه این منصب گرامی بحواله نبیرگی حضرت
خواجه بزرگ بنیاد نکردے - و بعد ازین که شاهجهان بادشاه فرمان جلی در باب تقسیم نذور
فتوح صادر نموده و جهان آرا بیگم بنت شاهجهان بادشاه کتابے که موسوم به مونس الارواح در احوال
حضرت خواجه بزرگ نوشته به قول حضرت شیخ مولانا عبدالحق محدث دهلوی اتفاق کرده
وجود اولاد امجاد برحق قرار داد - و سلطان محی الدین اورنگ زیب عالمگیر در چند نوبت
بحضرت شیخ سید محمد سجاده نشین زر کثیر و خلاع و فیل رسانید چنانکه در نسخه عالمگیرنامه مولفه محمد کاظم
مورخ عهد عالمگیری مرقوم گشت در سال جلوس چهارم و هشتم و نهم و مجیر آن که بزبان دولت سلطان
قطب الدین شاه عالم بهادر شاه بن اورنگ زیب عالمگیر هنگام نصب سجادگی حضرت
شیخ سراج الدین و بعد آن بحضرت شیخ منیرالدین تذکره‌ها به مواهیر و نگین پیرزادها و ارباب وظائف

---

۱ انکار ماضی عبارت است از انکار اولاد و اعتراف حال عبارت است از سکرت که بر دعوے دخترزادی حضرت خواجه حسین
نموده یعنی از پایه تحقیق در منزل راستی اتصال [illegible] شده است ۱۲

ونقرا صلحا و اکابران و خدام روضهٔ منورهٔ حضرت خواجه بزرگ لقب کتابت آورده اند۔ و دیگر
فرامین و اسناد شاهان دهلی و بالخصوص سند مطالبات که بطور دستور العمل انتظام اوقاف
روضهٔ منوره ابوالبرکات معین الدین اکبر ثانی بادشاه دهلی بحواله آئین قدوم و تصدیق دفتر شاهی
ترتیب و تکمیل فرموده به حکام دولت انگلشیه فرستاد و حکام عالیمقام باتباع آن بالاستحکام احکام
نافذ فرمودند۔ و حواله سرور الصدور ملفوظ حضرت خواجه سلطان التارکین و فوائد الفواد ملفوظ
حضرت سلطان المشائخ نظام الاولیا و سیر الاولیا مولفه سید محمد کرمانی خلیفه حضرت سلطان
المشائخ و سیر العارفین مولفه ملا درویش جمالی و گلزار الابرار مولفه شیخ محمد غوث بن حسن بن موسی
شطاری و اخبار الاخیار مولفه حضرت شیخ عبد الحق محدث دهلوی و منتخب التواریخ مولفه ملا عبد القادر
مورخ عهد اکبری و تاریخ فرشته مولفه ملا محمد قاسم و سیر الاقطاب مولفه شیخ اله دیا چشتی و مرات الاسرار
مولفه شاه عبد الرحمن چشتی و خزینة الاصفیا مولفه مفتی غلام سرور لاهوری و مناقب الحبیب
مولفه مولوی نجم الدین جهنجهانوی و مخبر الاولیا مولفه شاه رشید الحق نبیره حضرت شیخ یحیی
مدنی احمد آبادی و رساله احمدی مولفه شاه عبد الباری بخاری الاجمیری و اقتباس الانوار۔
و جوامع الکلم و اشجار الجمال و رساله ابراهیمیه ملفوظ حضرت شاه ابراهیم چشتی و مدائن المعین مولفه
مولانا شیخ رحمت الله دهلوی که در عهد حضرت محمد شاه بادشاه تالیف یافت در باب تاهل
حضرت خواجه بزرگ معین الحق معین الاولیا قدس سره و نیز تولید و تناسل و بقاے
اولاد پاک و رونق و زینت منصب سجاده نشینی بوجود باجود ایشان در دهن منکران اولاد امجاد
خاک مے اندازد۔ مولف هیچمدان اکثر از کتب و تذکرها و فرامین سندهاے سابق و غیر آن
سواد ها گرفته جزو رساله نذر گردانیده است که مقام تشکیک و اشتباه را در مدخل نباشد و علاوه
آن که بالا مرقوم گشت جماعه از اکابران و بزرگان دار الخیر اجمیر سانحهٔ دیگر بر زبان دارند و آن نیست
که دران زمان که شیخ مبارک در قصبه ناگور سکونت مے داشت بانوے از خیل کنیزان حضرت صاحب
سجاده خواجه سلطان التارکین شیخ حمید الدین صوفی سوالی متاهل شد۔ و از بطن او پسران و

یک دختر بوجود آمدند۔ شیخ ابوالفیض فیضی و شیخ ابوالفضل وغیرہ۔ چون شیخ ابوالفضل را دولت و کامرانی دست داد۔ و بسلک خدمت ملازمان شاہی سربلندی یافت معاصران او حسد بردند و از سستی نسب او سخن ہائے زشت و زبون تا بہ بادشاہ رسانیدہ۔ از کنیزک زادگی او حکایت آوردند۔ چون بادشاہ را بر ایں معنی آگہی شد۔ و از شیخ ابوالفضل استفسار کرد۔ او جواب داد کہ مادر من از دودمان حضرت خواجہ تارکین شیخ حمید الدین صوفی ناگوری صحیح النسب است و نسبت خالہ زادگی با حضرت شیخ حسین اجمیری دارم کہ او ہم من لام نبیرۂ حضرت خواجہ تارکین است و بزمان طفلی من و حضرت شیخ حسین در قصبہ ناگور یکجا بودیم۔ زیرا کہ پدر بزرگوار حضرت شیخ حسین خواجہ معین الدین ثالث بزمان غلبہ کفر و تاخت آوردن بیکر پرستان ترک اجمیر کردہ بہ ناگور طرح اقامت میداشت و ہمونجا دختر جمیلہ و عفیفہ از نبیرگان حضرت خواجہ تارکین قدس سرہٗ کہ بہ نسبت بعید خواہر مادر من باشد در عقد نکاح آوردہ بود۔ باستماع ایں معنی بادشاہ تصفیہ این قضیہ را بر استفسار حضرت خواجہ حسین اجمیری محول کرد۔ و وقتیکہ حضرت شیخ مغفر اللہ از سفر حجاز بار آمدہ بمقام فتحپور بہ بادشاہ ملاقی شد پرسید کہ آیا شیخ ابوالفضل را با حضرت شیخ نسبت خالہ زادگی صادق است۔ چون حضرت خواجہ حسین این سخن بشنید در غضب شد اما بنظر مصلحت وقت ہیچ نفرمود۔ و سخنہائے دگیر پرداخت بالآخر چون بادشاہ بدریافت این حال استبداد کرد حضرت شیخ طوعاً و کرہاً انکار فرمود کل مومن اخوۃ۔ از ان روز شیخ ابوالفضل با حضرت شیخ کینہ در دل گرفت مدام متدعی وقت بودہ بتائید و تقلید مشائخ فتحپوری کہ از شفاعت ایشان روئے فلاح دیدہ بود حکایت و شکایت حضرت شیخ از سر نو بنیاد دادہ و نیز سخنہائے دگر ساختہ خاطر بادشاہ را مکدر و منغض کردہ بودن بود و مسئلہ بجز دستور سے خواست القصہ کسانیکہ در احکام خدا و رسول خدا تحریف و تجدید بعمل آرند و مناسک دین و اسلام و مسائل فقہ و اصول را غیر از قیاس و عقول قرار دادہ بہ دلائل عقلی و براہین رسمی آئین نو بنیاد کنند۔ و در کلمہ طیبہ تصرف نمودہ بنام بادشاہ اصحاب نمایند و در پرستیدن آتش و آفتاب صلاح دنیا و فلاح عقبے پنداشتہ مدار امر و

نواہی شرعیہ اختلاف درمیان آرند۔ و بہ استیصال مسجد کہ حکم خانہ خدا دارد۔ امر فرمودہ بہ تعمیر

و بنا ر صنم خانہ سَوَّدُ الوَجْہِ فِی الدَّارَیْنِ گشتند۔ و اذیت و آزار ارباب حق و تالیف و توفیق

ملحدان و کافران مطلق ہنجار و شعار کردند۔ و انہمہ بنظر حصول جاہ و خاطر و پاسداری راجگان

باطنہ بود حیف است و ہزار حیف کہ در دور نا اہلیہ دنیا طلبی بنیاد ایوان دین و اسلام برباد دادند

و باستحکام آئین و آرایش پیکر و اصنام پرداختند۔ اگر بمقتضائے طینت و عادت با حضرت

خواجہ حسین انکار او لاد کردہ بہ تعصب و تشدد در آیند و باستیصال و تخریب او نظر بگمارند

بو العجب نیست۔ بہر حال از جیلیئے قال و مقال دم در کشیدن و مہر خموشی بر لب زدن بہتر

از گفتن و بسیار گفتن است۔ فردائے قیامت قریب۔ و دیوان محشر و دادگری داور محشر موعود

و متیقن است اینک زمان جزا و سزا بر سر و تلافی ستم و داد رسانی بیداد و جفا مقرر۔ فلہٰذا از

شکایت زمانہ و ارباب زمانہ درگذشتہ نظر بر معدلت و نصفت منتقم حقیقی برگماشتہ فارغ باشیم

باب سوم

در تذکرہ اولاد روحانی حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہٗ مشتمل است بر دو اصل و فروع

اصل اول

از حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی قدس سرہٗ

آن واقف اسرار حقیقت آن سالک مسالک عرفان و معرفت آن خازن خزینہ قدس و صفا قدوۃ الکاملین غوث الاولیائ

قطب الاقطاب خواجہ قطب الدین بختیار قدس سرہٗ اصل او۔ از خاک پاک اوش است در سال

هنوز ہم از علوم صوری و معنوی بہرہ کامل بدست آوردہ دولت اختصاص ارادت و تشریف خلافت
از خدمت شیخ الاسلام معین الاولیاء حضرت خواجہ بزرگ دریافت و تلمیذ الرحمن بود غیر آنکہ
چشم را بحرف آشنا کند کلام الٰہی تا بہ پارہ چہاردہم محفوظ دل و ملفوظ بزبان میداشت شرف بیعت
در سال پنجصد و نود و ہفت و فضیلت خلافت در سن شش صد و بست منقول است زمانیکہ خواجہ بختیار
قطب الاولیاء در مصر سعادت ملتان درود فرمود۔ جنود چنگیزی بر نواحے پنجاب ہجوم آوردہ
با ناصر الدین قباچہ درآویخت و بازار جدال و قتال را با نائرہ تفنگ و بوارق تیغ گرمی ہنگامہ
درداد۔ ناصر الدین قباچہ از تخمین دار و گیر ستوہ آمدہ استمداد ہمت از خواجہ بختیار قطب الاولیا
درخواست کرد۔ و خواجہ بختیار یک نوک تیر باو مرحمت فرمودہ فاتحہ خیر گفتند۔ ناصر الدین قباچہ این عطیہ
گرامی و بشارت بزرگ را فال فتح و ظفر پنداشتہ حملہ دلیرانہ و جرأت مردانہ بکار آورد و ترکان
چنگیزی تاب مقاومت و مجال استقامت در خود ہا ندیدہ آئین اضطراب و مسلک فرار اختیار کردند
آوردہ اند کہ خواجہ بختیار از ملتان بدہلی آمد و موضع کیلو کہری کہ بحال در آنجا مقبرہ ہمایون است
مقیم شد۔ محمد عطا قاضی حمید الدین ناگوری و دیگر ہا از ارباب یقین سعادت دریافتند و سلطان
وقت ہم بطریق ارادت و انقیاد جبین نیاز بر سنگ آستانہ مے فرسود۔ و شرف حضوری خدمت
را بہبود صوری و معنوی پنداشتہ توسل عقیدت و ارادت مے افزود۔ نقل است کہ خواجہ بختیار
قطب الاولیاء را در پنج سالگی خضر علیہ السلام بہ ملا ابو حفص نام سپرد کردہ در باب تعلیم و تعلم
قدغن بلیغ فرمودہ بود۔ تا آنکہ خواجہ قطب الاولیاء اکتساب علوم عقلیہ و نقلیہ فرمودہ از خدمت
ملا ابو حفص رخصت شد و بہ نسبت آباد لبغداد رسیدہ و با شیخ شہاب الدین سہروردی و شیخ اوحد الدین
کرمانی رحمۃ اللہ علیہ مراسم صوری و روابط معنوی افزودہ بعزم ہندوستان با شیخ جلال الدین
تبریزی تا بملتان رسیدند و بصحبت شیخ بہاء الدین زکریا رحمۃ اللہ علیہ یک چند توقف ورزیدہ
بہ دار السلطنت نزول بکرمت فرمود و از انجا بہ پیرایہ عریضہ ادب اجازت حضوری ملازمت از حضرت
معین الاولیاء خواجہ بزرگ درخواست کرد۔ از حضرت خواجہ بزرگ ارشاد رفت کہ بعد مکان عاجز

قرب جانان نیست همو نجا مشغول بودن شاید۔ و ما هم بعالم اسباب بتماشا خواهیم رسید۔ آوردہ اند کہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا بعد ازین عزیمت دہلی فرمودو باہالی و موالی آن دیار فیض و نعام علیقدر مرام بخشید۔ و شیخ فرید مسعود گنج شکر ہمدرآن زمان حاضر خدمت خواجہ قطب الاولیاء بود۔ و در گوشہ تنہائی و گنج بینوائی اعتکاف داشت۔ چون بملازمت لازم الاطاعۃ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء مشرف گردید۔ فرمودند بابا بختیار شاہبازی بدست آوردہ کہ غیر از سدرۃ المنتھی بجائے دگر آشیانہ نہ بندد۔ و ہمدین محل باتفاق ہر دو خدیو بزرگ انعام حقائق و معرفت بحضرت خواجہ مسعود شکر گنج مفوض شد۔ و پس از ایام چند خواجہ بزرگ معین الاولیاء بصوب دار الخیر اجمیر معاودت فرمود۔ و حضرت خواجہ بختیار ہم تاب مفارقت نہ آوردہ غاشیہ اطاعت سفر بر دوش ہمت برداشت ہنوز دور از نظر نرفتہ بودند کہ جماعہ کثیر با دل ہائے دردمند و جانہائے مستمند در تعاقب رسیدند۔ و بہزار خشوع و خضوع سکون خواجہ بختیار قطب الاولیاء در دہلی التجا کرد۔ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء بر حسب حال نظر فرمودہ خواجہ قطب الاولیاء را وداع کرد۔ و بہ قیام دہلی دستورے داد۔ خواجہ بختیار قطب الاولیاء با دل اندوہگین و دیدہ اشکبار برگشتند و در تلقین و تدریس ارباب سلوک و سیر اشتغال فرمود۔ روزے خواجہ را برین بیت وقت خوش بود **شعر**

کشتگان خنجر تسلیم را   ہر زمان از غیب جان دیگر است

و مدت چار روز در حالت سکر و استغراق درگذشت۔ ناگاہ سر مبارک در آغوش شیخ محمد عطا قاضی حمید الدین ناگوری فراز کردہ قدم پاک برزانوئے مولانا شیخ بدرالدین غزنوی دراز فرمودند۔ قاضی محمد عطا از جمال باکمال بشارت قرب و اشارت وصال دریافتہ استفسا کرد کہ در باب حفاظت امانت و ارشاد و در مقدمہ استقرار آئین جادہ خلافت ترددیست فرمودند کہ خرقہ و عصا و نعلین و مصلا کہ بواسطہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا بما رسیدہ است بہ شیخ فرید الدین مسعود باید سپرد۔ و بعد ازین ہیچ گفت و محل زندگانی از اقامت و دفانی برست

قدس اللہ روحہ ◆

تفصیل خلفاء بزرگش اینست

خواجہ فرید مسعود ۔ سید بدر الدین غزنوی ۔ شیخ برہان الدین بلخی ۔ سلطان شمس الدین التمش ۔ مولانا فخر الدین صفاہانی
شیخ احمد ۔ شیخ حسین ۔ شیخ فیروز ۔ شیخ بدر الدین موتاب ۔ شاہ خضر قلندر ۔ شیخ نجم الدین قلندر
شیخ سعد الدین ۔ شیخ محمود ۔ مولانا محمد ۔ مولانا سید ۔ شیخ صوفی بدھنی ۔ شیخ ابو القاسم ۔ شیخ
نظام الدین ابو المؤید ۔ شیخ تاج الدین منور رحمۃ اللہ علیہم اجمعین ◆

ذکر خواجہ فرید الحق والدین مسعود شکر گنج قدس روحہ

سالک مسالک تفرید و توحید مرد میدان زہد و توکل و تجرید بدر السالکین شمس المجاہدین
قدوۃ العارفین برہان الاولیاء تاج الاصفیا حضرت خواجہ فرید الحق والدین مسعود شکر گنج
قدس روحہ کہ پدر بزرگوارش بزمان سلطنت شہاب الدین غوری از کابل بہ لاہور آمدہ با دختر ملا
وجیہ الدین خجندی متاہل شد نسب پاکش بہفت واسطہ بسلطان ابراہیم بن ادھم میرسد ولادت
باسعادت حضرت خواجہ فرید در سال پانصد و ہشتاد و چہار بوقوع آمد ۔ وقتیکہ خواجہ بختیار قطب الاولیاء
بہ ملتان آمد خواجہ فرید را در مسجدے مشغول بکتاب دیدہ پرسید چہ میخوانی عرض کرد نافع است فرمود نافع خواہد شد ہماندم
خواجہ فرید مسعود روئے نیاز بر قدم پاک نہادہ بیعت کرد ۔ و پس از چند سال بدہلی آمدہ بعد زحمت کشیدن ریاضت
واکتساب مراتب صفوت از ملازمت حضرت خواجہ قطب الاولیاء خرقہ خلافت دریافت ۔ چون طنطنہ
کرامت و شہرت ولایت او در اقصائے عالم مشہور است ۔ جوق جوق اہل محبت جمع مے آمدند
خواجہ فرید مسعود از ہجوم و کثرت منزل وحدت عزلت گرفتہ بسمت ہانسی آمد و از انجا باجودھن کلبہ اقامت
ورزید ۔ باینہمہ ارباب فقر و فخر عقب نمیگذاشتند در آن زمان قاضی شہاب الدین در اجودھن بود
و دنیاپرستی میکرد ۔ بر حال و احوال خواجہ فرید وقوف یافتہ در نائرہ حسد گرم بسوخت ۔ و اعیان و اشراف
اجودھن را برانگیختہ بتکلیف خواجہ فرید مشورہ ترغیب داد ۔ و از حاکم ملتان باظہار مقدمات خلاف واقع

برائے اخراج و استیصال خواجہ فرید مسعود درخواست کرد۔ اما حاکم ملتان کہ از حقیقت حال کماہی آگہی داشت قاضی مذکور را معتوب و مقہور فرمود۔ الحاصل چون قاضی مذکور را غیر از خجلت و تشویر چیزے بدست نہ آمد بقبول صلہ معقول قلندرے را بہ آزار خواجہ فرید مامور کرد۔ روزے کہ خواجہ فرید سر در ابر روئے خدا نما کشیدہ مشغول بحق بود۔ قلندرے از در درون حجرہ درآمد و میخواست کہ بخواجہ آزار رساند۔ خواجہ بتصرف باطن آگاہ شد۔ بخادمے امر فرمود کہ قلندر را بگوئید کہ از اینجا برود۔ وگرنہ رسوائے جہان خواہد شد قلندر چون این سخن بشنید بجال خود نماند و رو بہ فرار نہاد۔ فرمود صاحب اخبار الاخیار کہ خواجہ فرید را در آغاز مجاہدہ روزہ طے اتفاق افتاد روزے کسے بوقت فطار طعام آورد۔ خواجہ فرید مسعود ہنوز تمام نخوردہ بود کہ استفراغ شد۔ چون بامداد بملازمت خواجہ قطب الاولیا مشرف شد فرمود بابا فرید طعام شبینہ از مال حلال نبود الحمد للہ کہ ازان محفوظ داشتند۔ صاحب تذکرۃ العاشقین آوردہ است کہ تاجرے باچند مہار شتر کہ محمول بنبات و شکر بودند بہ دہلی میرفت۔ چون بہ اجودھن رسید خواجہ فرید پرسید کہ بہ پشت شتران چہ بار آوردہ گفت نمک است۔ فرمود نمک خواہد شد۔ چون بہ دہلی رسید و بارہا بکشاد ہمہ نمک بود از راحت القلوب مولفہ خواجہ نظام الدین نظام الاولیا منقول است کہ روزے محمد یار نام کہ از یاران خدمت بود۔ از بس سراسیمہ و مضطر بخدمت آمد۔ چون حضرت خواجہ فرید مسعود وجہ ملال و موجب ضمحلال پرسید التماس کرد کہ برادر من بحال زار بانند ادمرض گرفتار است او را ہمکنان نزع گذاشتہ بخدمت رسیدم فرمود نظر بخدا باید داشت اینک زود برو۔ و نیک ببین کہ برادرت از قضائے معلق رستگاری یافت ہماندم محمد یار شادان و فرحان بجائے خود آمد و برادر مایوس الحیات را مشغول صلواۃ مگریست +

و از مشاہیر خلفایش تفصیل انیست

خواجہ نظام الاولیا۔ شیخ جمال الدین ہانسوی۔ شیخ علی احمد صابر۔ بدرالدین سلیمان۔ شیخ نظام الدین شہید۔ سید بدرالدین اسحاق۔ شیخ زین الدین شیخ نجیب الدین متوکل۔ شیخ داود پاہی شیخ جلال الدین۔ شیخ رکن الدین۔ سید محمد کرمانی۔ شیخ منتخب الدین۔ شیخ برہان الدین غریب

شیخ یوسف۔ شیخ برہان الدین صوفی۔ شیخ محمد مکانی۔ شیخ شکر ریز وغیرہ رحمۃ اللہ علیہم اجمعین۔ و تاریخ وفات خواجہ فرید در سن ششصد و شصت و چار مرقوم است +

شیخ بدرالدین غزنوی چشتی

خلیفہ حضرت قطب الاولیا خواجہ بختیار است بہ سماع رغبت تمام داشت۔ بزرگان ہمعصر بر عظمت و شیخت او متفق بودند۔ و او ہم صحبت خضر علیہ السلام بود مرقد او پائین مزار قطب الاولیا خواجہ بختیار است و در سال ششصد و پنجاہ و ہفت ۶۵۷ تاریخ وفات او منقول است +

شیخ نظام الدین ابوالموید

مرید شیخ عبدالواحد غزنوی است چون بہ دہلی آمد بشرف ملازمت خواجہ قطب الاولیا رسید کار خود بجائے رسانید و خرقہ خلافت پوشید۔ شیخ جمال الدین کولوی از اولاد اوست تاریخ وفات او در سال ششصد و ہفتاد و دو ۶۷۲ رقم نمودہ اند +

قاضی حمید الدین ناگوری

نام او محمد بن عطا است مولد او بخارا و منشاء او ناگور و مدفن او دہلی است در آغاز قاضی ناگور بود بالآخر در تجرید و تفرید پرداخت و در بغداد رفتہ از شیخ شہاب الدین سہروردی مرید شد۔ او را بخدمت خواجہ بختیار قطب الاولیا ارادت واثق و محبت صادق بود۔ و تا بدم واپسین در ارادت و محبت دقیقہ فرو نگذاشت و بہ سبب فیض صحبت و نسبت خواجہ قطب الاولیا را در راہ سماع علوء تمام بود بسیار دوست میداشت تا آنکہ علماء وقت و نبالش گرفتند و محضر ساختند و بہ آزار کمر بستند۔ قاضی حمید الدین را تصنیفات بسیار است از انجملہ کتاب طوالع الشموس شہرت تمام دارد تاریخ وفات او در سال ششصد و ہفتاد و ہشت ۶۷۸ مذکور است +

شاہ خضر رومی

مشرب قلندریہ داشت صاحب کرامت عظمی و خوارق کبرے بود چون بہ ہندوستان آمد بملازمت خواجہ بختیار قطب الاولیا مشرف شد۔ وکلاہ و خرقہ دریافت و بولایت معاودت فرمود سلسلہ او قلندریہ چشتیہ مشہور است +

شیخ جمال الدین خطیب ہانسوی قدس اللہ سرہ العزیز

شاہباز عرصہ لاہوت شیر دلیر بیشہ جبروت فرید العصر فرید الاقطاب جمال الاولیا شیخ جمال الدین خطیب ہانسوی قدس سرہٗ کہ سلسلہ نسب او بہ امام ابو حنیفہ میرسد و خلافت از حضرت خواجہ فرید مسعودؒ۔ جامع کمالات بود خواجہ فرید بتقاضاے محبت او دوازدہ سال در ہانسی سکونت داشت۔ و میفرمود جمال۔ جمال ما است۔ و گاہ میفرمود جمال میخواہم کہ بہ گرد سرت بگردم۔ و ہرکرا خواجہ شیخ فریدؒ خلافت میداد باو میفرستاد اگر او قبول میکرد درست مے بود۔ اگر او۔ رد میکرد باز خواجہ فریدؒ قبول نمیفرمود۔ روزے شخصے بخدمت خواجہ فرید آمد۔ ازو پرسید۔ جمال ما چہ حال وارد جواب داد کہ ازان روز کہ بشما نسبت درست کردہ است اسباب دنیا و شغل خطابت ترک داد و محنت عظیم و بلاے عظیم میکشد ہاستماع اینمعنی خواجہ فرید مسرور شدہ و فرمود۔ الحمد للہ کہ خوش میباشد ویرا بعد وفات در واقعہ دیدند و حال پرسیدند گفت چون مرا در گور کردند فرمان رسید کہ بصلہ دور صلوٰۃ البروج متصل نماز شام بخشیدم۔ آوردہ اند کہ بعد چند گاہ بنظر نیاز قبہ بالاے قبر آن کاودین آغاز کردند۔ چون بہ نزدیک لحد رسیدند سمت قبلہ غرفہ نمودار شد و بوے لطیف و رائحہ بہشت یافتند۔ ہمان ساعت از انجا گم شدند و باز پوشیدند۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ نجیب الدین متوکل

برادر حقیقی و خلیفہ شیخ الکبیر خواجہ فرید مسعود است صاحب حال و کمال بود۔ صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ روز عید درویشان جمع آمدند و ما حضر خواستند در خانہ شیخ چیزے نبود۔ کوزہ آب پیش درویشان آورد و گفت کہ ما حضر ہمین است درویشان روشن ضمیر بطیب خاطر کوزہ آب گرفتند۔ و آب نوشیدند وفات شیخ در سال ششصد و ہفتاد و یک ہجری مذکور است ✦

شیخ بدر الدین بن علی بن اسحاق بخاری

از اعاظم خلفائے خواجہ فرید است عالم علوم صوری و معنوی بود در آغاز۔ با درویشان انکار داشت اما بتصرف باطن حضرت خواجہ فرید متوجہ شدہ خرقہ و خلافت یافت و بمرتبہ کمال رسید تاریخ وفات ششصد و نود منقول است ✦

شیخ منتخب الدین چشتی

ارادت و خلافت از حضرت خواجہ فرید داشت منقول است کہ از عالم غیب دو تا خلعت زرنگار باو میرسید۔ و او از قیمت آن بہ ما یحتاج درویشان مے پرداخت در سن ششصد و نود و پنج وفات یافت ✦

سید محمد بن سید محمود کرمانی

از عمائد احباب و اعیان اصحاب خواجہ فرید مسعود است۔ اول بتقریب تجارت بلاہور آمد۔ و از انجا باجودھن بہ پابوس حضرت خواجہ فرید مشرف شد در سال ہفتصد و یازدہ فوت شد ✦

خواجہ علاء الدین بن خواجہ بدر الدین سلیمان

نبیرہ و صاحب سجادہ جد خود است تا مدت پنجاہ چار سال بر مسند مشیخت و ارشاد متمکن بود و بزہد و ورع زندگی میکرد با اسباب و ارباب دنیا سروکار نداشت تاریخ وفات در سال ہفتصد و لبست و قوم است ۰

مولانا داؤد پالہی

در نواح رودھے سکونت داشت و ارادت و بیعت او با حضرت خواجہ فرید مسعود صادق است خواجہ نظام الدین محبوب الاولیا ذکر او بسیار میکرد و میفرمود کہ صاحب کمال و محبت بود رحمۃ اللہ علیہ

فرعِ اول

از حضرت سلطان المشائخ صدر آرائے بزم عرفان و معرفت مہر سپہر فضائل و عظمت تاجدار کشور حقیقت ناشئے مراحل و مسائل ہیبت والوہیت شاہد المشہودین منظور الناظرین نظام العرفا نظام الاولیا سلطان المشائخ خواجہ نظام الدین محبوب الٰہی قدس اللہ سرہ العزیز۔ خلیفہ برحق خواجہ فرید مسعود است از سر آغاز آگہی آتش عشق در دل و سودائے محبت در سر داشت۔ تا آنکہ بمعرفت و توسل شیخ نجیب الدین متوکل۔ بملازمت خواجہ فرید مسعود مشرف شد و آنگاہ کہ دولت پابوس دست داد و نظر مشتاق بر جمال جمیل شیخ کبیر خواجہ فرید مسعود افتاد و یاد خویشتن برفت و عمر عزیز و جہد بلیغ کہ در اکتساب علوم عقلی و نقلی صرف نمودہ بود و ثمرہ آن در طرفۃ العین بہ جلوہ مشہود وجود نگریست و ذوق تازہ و حلاوت نے اندازہ دریافت۔ و از سر حصول منصب قضا کہ بمقتضائے علم ظاہر و منشاء دانشمندی بود درگذشتہ متردد بود کہ بخدمت حضرت خواجہ فرید مسعود از حال و احوال خود چیزے عرضہ دہد کہ بیک ناگاہ خواجہ فرید باو متوجہ شد۔ و سخن نخست کہ بر زبان حقائق بیان

حضرت خواجہ فرید رفت اینست +

اے آتش فراقت دلہا کباب کردہ　　سیلاب اشتیاقت جانہا خراب کردہ

چون حضرت سلطان المشائخ خرقہ خلافت وریاست کردہ در دہلی آمد و بمقام غیاث پور سکونت اختیار کرد۔ از ہجوم خلائق کہ ہزار در ہزار جمع مے آمدند۔ اندیشہ نقل مکان مکنون خاطر میداشت زیراکہ انجمن عام مانع خلوت خاص بود۔ ناگاہ جوانے از مردان غیب پیدا آمد و بہ سلطان المشائخ خطاب کرد +

آنگہ کہ تو مہ شدی نمید انستی　　انگشت نمائے عالمے خواہی شد

و نیز ارشاد فرمود کہ مقتضائے مرد و مردانگی انیست کہ انجمن در خلوت و خلوت در انجمن باشد سلطان المشائخ میفرماید کہ از آنروز اندیشہ نقل مکان از خاطرم برفت و ہمونجا بہدایت خلق و عبادت حق مشغول شدم۔ صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ چون علاء الدین خلجی از دار فنا بمنزل بقا سفر اختیار کرد و تخت دہلی بتصرف سلطان قطب الدین در آمد۔ و خضر خان راکہ مرید و معتقد سلطان المشائخ بود بہ قتل رسانید و ہم درپے آزار سلطان المشائخ سعے موفور بکار آورد۔ روزے از قاضی محمد غزنوی کہ از ارباب استشارہ بود پرسید کہ اینچنین زر کثیر و سرمایہ خطیر بہ شیخ از کجا میرسد۔ قاضی مذکور کہ ضلالت جاوید بنامش رقم زدہ بودند۔ جواب داد کہ ہر یکے از سلاطین بادشاہ و متوکلان حق آگاہ علی قدر مراتب و مناسب نذور فتوح میرسانند۔ باستماع ایمعنی سلطان قطب الدین از خود برفت و در آتش رشک سوختہ اعلان داد کہ ہر آنکہ با لطائف و تحائف با سلطان المشائخ ہمت خواہد کرد از دولت بادشاہی محروم و موقوف خواہد شد اما چون این واقعہ بگوش حق نیوش سلطان المشائخ رسانیدند۔ خواجہ اقبال خادم راکہ متولی اوقاف داد ارابود امر فرمودند کہ از امروز صرف مطبخ المضاعف کردیم۔ عند الاحتیاج اسم ذات۔ برزبان آوردہ۔ و دست طلب در گوشہ طاق برزدہ۔ بقدر ضرورت میگرفتہ باشد خواجہ اقبال ہمچنان عمل کرد۔ سلطان باطلاع ایمعنی۔ بغایت محجوب و منفعل شدہ۔ کسے را

بخدمت حضرت سلطان المشائخ فرستاد۔ و مقدم پاکش التجا کرد۔ سلطان المشائخ در جواب
فرمود کہ خدمت ایوان شاہان شایان درویشان نیست۔ آوردہ اند کہ بادشاہ را کینہ و عناد ازین
جواب در دل جاگرد بطلب سلطان المشائخ اصرار و استبداد افزود۔ روزے جمیع مشائخ و اکابر
دہلی برسم فاتحہ در مقبرہ شیخ ضیاء الدین رومی جمع آمدہ بودند۔ سلطان قطب الدین ہم بجائے
خود نشستہ تلاوت قرآن میکرد۔ انگہ کہ حضرت سلطان المشائخ تشریف آورد۔ غیر از سلطان
کہ او قرآن میخواند جمعے مراسم تجبیل و تعظیم بتقدیم رسانید۔ سلطان را مشاہدہ اینچنین عظمت
والوہیت اندیشہ ناحق در دل پیدا شد۔ و بواسطہ جمعے کہ از اکابر دولت دنیا بودند بحضرت
سلطان المشائخ درخواست کرد۔ کہ بدین بادشاہ ہر روز و الّا نہ بہ آغاز ہر ماہ یکبار تکلیف
میفرمودہ باشند۔ ہر چند کہ سلطان المشائخ بہ سرانجام جواب التفات نکرد و ہیچ نگفت
اما منتظران وقت کہ در کمین گاہ شر و فساد بودند قضیہ را عکس کردند۔ و خاطر بادشاہ
را از مقدم شیخ مطمئن کردہ غرہ موعود کرد۔ با دراک شہرت ہمعنی خواجہ وحید قرشی و اعز الدین علی
شرف حضور بخدمت حضرت شیخ دریافتہ در باب رفتن نزد بادشاہ استفسار کرد۔ فرمود کہ
ہرگز خلاف طریق پیران ما نخواہد شد و سلطان بارادہ خود ناکام خواہد ماند۔ بعد ازین فرمود کہ
شبے در واقعہ دیدہ بودم کہ بر فراز صفہ نشستہ ام و گاوے با شاخ دراز قصد من میکند ناگزیر از جائے
برخاستم و ہر دو شاخ بدست گرفتہ بزور تکان دادم ہمین کہ گاو بر زمین افتاد و ہلاک شد
آوردہ اند کہ چون غرہ ماہ واقع شد سلطان المشائخ بدین بادشاہ تکلیف نکرد ہمون شب شخصے
از نسل مغل باشارت خسرو خان سلطان قطب الدین را بہ قتل رسانید۔ میگویند کہ
سلطان المشائخ متاہل نبود چون عمر شریف بنود و یک سال رسید۔ بعوارض حبس بول و غائط مبتلا شد
و بہ روز ہشتم از آغاز مرض بعد نماز پیشین یک دستار خاص و پیراہن و مصلا و مثال خلافت
بمولانا برہان الدین غریب و یک دستار و پیراہن مبارک بمولانا شمس الدین مرحمت فرمود۔
بہر یکے بندگان خدمت انعام فرمود۔ و تسبیح و مصلا و خرقہ و کاسہ و عصا ہر آنچہ کہ از خواجہ فرید

یافتہ بود بہ شیخ نصیر الدین محمود سپردہ ارشاد کرد کہ در دہلی باید بود و جفاے روزگار باید کشید پس از آن بہ نماز مشغول شد و آن آفتاب اولیا بر بام معرفت آن صدر نشین اصحاب صدق و صفا در جوار رحمت حضرت کبریا پیوست۔ فہرست گرامی اصحاب کہ بہ فخر خلافت ممتاز بودہ انیست +

فہرست خلفا

خواجہ نصیر الاولیا شیخ نصیر الدین۔ شیخ اخی سراج۔ شیخ قطب الدین منور۔ شیخ حسام الدین ملتانی۔ مولانا جمال الدین۔ مولانا فخر الدین۔ خواجہ حسام الدین سوختہ نبیرہ معین الاولیا حضرت خواجہ بزرگ مولانا ابوبکر۔ مولانا فخر الدین فیروی۔ مولانا علم الدین نیلی۔ شیخ برہان الدین غریب مولانا وجیہ الدین یوسف مولانا شہاب الدین امام۔ مولانا شیخ محی الدین کاشانی۔ مولانا وجیہ الدین پائلی۔ مولانا فصیح الدین مولانا شمس الدین یحییٰ۔ خواجہ کریم الدین سمرقندی۔ شیخ جلال الدین اودھی۔ قاضی محی الدین مولانا کمال الدین یعقوب۔ مولانا بہاء الدین۔ شیخ مبارک۔ خواجہ مغز الدین۔ خواجہ ضیاء الدین برنی شیخ تاج الدین داوری۔ مولانا مؤید الدین انصاری۔ خواجہ شمس الدین خواہر زادہ امیر خسرو۔ شیخ نظام الدین شیرازی۔ خواجہ سالار۔ شیخ فخر الدین میرٹھی۔ شیخ علاء الدین۔ شیخ شہاب الدین کنتوری مولانا حجۃ الدین ملتانی۔ شیخ بدر الدین۔ شیخ رکن الدین چنبری۔ شیخ عبد الرحمن سارنگپوری حاجی احمد بداونی۔ شیخ لطیف الدین۔ شیخ نجم الدین محبوب۔ شیخ شمس الدین دہاری۔ خواجہ یوسف بداونی۔ شیخ سراج الدین حافظ۔ قاضی شاد علی۔ مولانا قوام الدین یک دانہ۔ مولانا برہان الدین ساوری۔ شیخ نظام الدین مولے۔ قاضی عبد الکریم قدوائی۔ قاضی قوام الدین قدوری مولانا علی شاہ جاندار۔ خواجہ تقی الدین خواہر زادہ خواجہ نظام الاولیا۔ سید محمد کرمانی۔ سید یوسف حسنی۔ حمید شاعر قلندر۔ امیر خسرو دہلوی۔ امیر حسن علائی سجزی۔ شیخ برہان الدین ہانسوی۔ قاضی فخر الدین ایجلودی۔ رحمۃ اللہ علیہم اجمعین +

شیخ نظام الدین شیرازی چشتی

فخر خلافت حضرت خواجہ نظام الاولیا وارد بصفات عالیہ آراستہ بود۔ بشیوہ درویشی پیراستہ۔ و بمرتبہ کمال شیفتگی در سماع داشت۔ سال ہفتصد و ہیژدہ تاریخ وفات اوست رحمتہ اللہ علیہ۔

قاضی محی الدین کاشانی چشتی

فضیلت خلافت از خواجہ نظام الاولیا دریافتہ بود۔ و در زہد و تقوے ممتاز بود و بعلوم تفسیر یگانہ آفاق در سال ہفتصد و نوزدہ ۷۱۹ ہجری وفات یافت۔

خواجہ شمس الدین خواہرزادہ امیر خسرو

برگزیدہ روزگار بود و شیفتہ محبت خواجہ نظام الاولیا۔ وقت تحریر بستن تا جمال شیخ ندیدے تحریمہ نہ بستے۔ چون اورا مرض موت درگرفتہ بود و خواجہ نظام الاولیا بہ عیادت میرفت بانثنا راہ خبر آوردند کہ او فوت شد خواجہ فرمود الحمد للہ کہ دوست بدوست پیوست ہفتصد بست و دو سال وفات اوست رحمتہ اللہ علیہ۔

خواجہ امیر خسرو دہلوی چشتی

سلطان الشعرا برہان الفضلا بود۔ و بحضرت خواجہ نظام الاولیا عقیدت و ارادت تمام داشت و حضرت خواجہ ہم او را محرم اسرار و شیرین بزم خلوت می انگاشت و ترک اللہ لقب کردہ بود۔ و او را بہ عطائے خلعت خلافت مشرف فرمود۔ نقل است کہ او ہر شب بہ نماز تہجد ہفت پارہ قرآن خواندے و ہر شب بخدمت حضرت خواجہ نظام الاولیا مشرف شدہ در ہر باب سخن گفتے و در اثنائے

عشق و محبت خواجه سوخته و برشته بود که بر پیرهن مبارک بالای قلب آتش خورده میماند۔ آورده اند که
هنگام ارتحال حضرت خواجه نظام الاولیا او در دہلی نبود و معیت بادشاہ بصوب بنگالہ قیام داشت
چون خبر وفات حضرت شیخ بشنید۔ مراجعت به دہلی کرد۔ در روی گرد آلوده و دیده نم آلود بر مرقد مطہر
مالید و کسوت سیاه در بر کشید۔ بالآخر بوفور درد و رنج در ہفتصد و بست و پنج ۷۲۵ رحلت فرمود رحمۃ اللہ علیہ

شیخ وجیہ الدین یوسف چشتی

از مقربان خدمت نظام الاولیا بود و بعد تشریف خلافت بصوب چندیری رفته بهدایت و
تلقین خلائق بسر برد و در سال ہفتصد و بست و نه ۷۲۹ از این کہنہ رباط۔ بساط حیات بربست و
بمقام چندیری مدفون شد۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ حسام الدین ملتانی

از خلفای نامدار و اصحاب باوقار حضرت خواجه نظام الاولیا است بزہد و ورع و یاران جلسه ممتاز
بود۔ در اکثر اوقات حضرت خواجه منیر مور که شہر دہلی در سایه عاطفت و ظل حمایت اوست آورده اند که او باجازت حضرت شیخ
بزیارت حرمین شریفین رفته چون باز آمد حضرت شیخ فرمود اگر کسی خواہد که بزیارت ختم رسالت و صدر نبوت مشرف
شود باید که نیت علیحده کند۔ اگرچه بذیل حج کعبه بمدینه منوره رفتن موجود است اما شرف زیارت حاصل
نشود۔ چون این سخن بشنید باز بزیارت مدینۃ الرسول راہی شد وفات او۔ در سال ہفتصد و سی و پنج ۷۳۵
مذکور است۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ فخر الدین مروزی

از مردان با خدا و اسوه اصفیا۔ و اصحاب خواجه نظام الاولیا بود۔ روزی بخدمت خواجه التماس کرد
که وقتی مرا تشنگی غلبه کرد۔ کوزه پر آب از غیب نمودار شد بشکستم و نخوردم خواجه فرمود که بایست خورد۔

هرچه از غیب میرسید بی عیب باشد. آورده اند که او کتابت قرآن میکرد و مقید و خدمت شیخ بود از چهار آنه میگرفت و انکار میکرد. وفات آن جامع الکمالات در سال هفتصد و سی و شش منقوش است رحمة الله.

میر حسن علائی سجزی چشتی

سر آمد فصحای روزگار و سرخیل شاعران نازک خیال بود. و بحضرت خواجه نظام الاولیا رض محبت و عقیدت بمرتبهٔ کمال داشت و خرقهٔ خلافت دریافت و کتاب فوائد الفواد از ملفوظات حضرت خواجه مجمع ساخت و در سال هفتصد و سی و شش در شهر دیوگیر وفات یافت رحمة الله علیه.

مولانا ضیاء الدین برنی

از مقرب و معتمد خلفای حضرت خواجه نظام الاولیا است و از بس مورد اکرام و مصدر انعام بود. و بخدمت حضرت شیخ اکثر کلمات بدیع گفتی و بخواجه خسرو و میر حسن علائی سجزی مودت و تودد تمام داشت بسیار تالیف و تصنیف از یادگار اوست سال وفاتش هفتصد و سی و هشت رقم زده اند رحمة الله علیه.

شیخ برهان الدین غریب

برگزیدهٔ روزگار و صوفی با وقار صاحب ذوق سماع و وجد و حال بود او را بحضرت خواجه نظام الاولیا محبت بسیار و خصوصیت بی شمار بود. بحدیکه در مدت العمر خود بصوب غیاث پور که مسکن مرشد برحق بود گاهی پشت نداد. خرقهٔ خلافت از خواجه نظام الاولیا دوبار دریافت چون باتباع ارشاد حضرت خواجه نظام الاولیا بر ولایت دیوگیر مامور شد. در انجا قبولی عظیم یافت. آورده اند که شیخ زین الدین غرور ولایت و طنطنهٔ کرامت و فضائل او شنیده از شیراز بدیوگیر آمد. و چون شیخ را در سماع متوجه دید متردد گشت شیخ بر خطرهٔ او وقوف آورده گفت که چندین مسافت بنظر ملاقات درویش اختیار کردن و باز بمنزل مقصد رسیده در حصول کار توقف ورزیدن دلیل دانش و آگاهی نیست. اگر خطرهٔ یار رسید مانع کار است

ازو استفسار باید کرد۔ انشاء اللہ تعالے رفع خواہد شد۔ باستماع ایں معنی شیخ زین الدین در مجلس سماع حاضر شده روے بر زمین نہاد و وجد آغاز کرد۔ و خطرہا کہ مکنون خاطرش بودند رفع گشتند۔ چنانچہ بیرہ مریدان با اعتقاد جانے یافت و بہ ایام معدود از کاملان وقت گردید۔ و از مریدان وے شیخ حسین ملفوظات او را جمع کرده بہ ہدایت القلوب موسوم کرد۔ شیخ فرید الدین و شیخ کمال الدین کاسانی و شیخ رکن الدین از مشاہیر خلفاے شیخ برہان غریب بوده اند۔ سال وفات او ہفتصد و چہل و یک منقول است رحمتہ اللہ علیہ +

شیخ شمس الدین یحییٰ

خلیفہ مستند حضرت خواجہ نظام الاولیاء است اکثر علماے دین شاگرد او بودند۔ اصل وے از ملک اودھ است۔ برائے اکتساب علم بہ دہلی آمده بود۔ و کمال علم بمرتبہ نہایت رسانید۔ از علماء عصر کسے را با او مجال مقاومت نبود۔ روزے بوسیلہ شیخ صدر الدین بحضرت خواجہ نظام الاولیا بار یافت و بمشاہدہ جمال مبارک زمام اختیار و دانش از دست داده بشرف بیعت و خلافت مشرف شد وفات او در سال ہفتصد و چہل و ہفت منقول است۔ رحمتہ اللہ علیہ +

خواجہ حسام الدین سوختہ

بن خواجہ فخر الدین بن شیخ الاسلام حضرت خواجہ معین الحق والدین قدس سرہٗ

سوختہ آتش محبت و دوختہ ناک مودت بود سینہ داغدار و دیدۂ اشکبار داشت۔ با سلطان المشائخ نظام الاولیا ہم صحبت بود و تجرید و تفرید و محنت و عسرت زندگی میکرد۔ صاحب مقامات بزرگ و کرامات شترک بود۔ شب ہا میگریست و بہ درد و غم مے زیست۔ آورده اند کہ او ہم جمال خواجہ بزرگ معین الاولیا بود۔ و جلوه پاکش بندگان طریقہ چشتیہ را از جا مے ربود۔ خواجہ نظام الاولیا او را دوست تر داشتے

دبشتیر بر حال واحوال او پرداختے نقل است کہ روزے خواجہ حسام الدین را وقت خوش بود۔ چون بر مرقد پاک خواجہ معین الاولیا جدامجد خود حاضر شد وبہ ذوق وشوق تمام در پائین مرقد پاک بوسہ دادن وچشم مالیدن آغاز کرد۔ دران حال از درون مزار فائض الانوار ندا برآمد فرزند من اینہمہ سوز وگداز ومحبت ومحنت کہ بر خود مے پسندی موجب تفریح وتفتیح مشام وباعث تسکین انبساط ارواح جدو پدرت گشتہ بسبب این زحمت ومحنت بر خود روا دار کہ کار تو بانجام رسید وخدا تدبر تو انسام فرمود وبیامرزید۔ چون از خدمت مزار رخصت شد بجہت چہرہ دستی پیکر پرستان کہ متصرف بودند تاب مقاومت ومجال اقامت اجمیر در خود ندیدہ قصبہ سانبھر آمد وبعد از چند ایام ازین کہنہ رباط۔ زندگانی بعالم قدس شادی وکامرانی رخصت سفر برداشت ونعش باختر سوے بر سر راہ اجمیر مدفون شد سال وفات ہفتصد وچہل ویک رقم نمودہ اند۔ تا الآن مرقد پاک او مرجع انام ومطاف عوام است واز ستر گ نسیض مزار برکات آثار انیست کہ گاہے امراض دبا دران دیار شنیدہ نمیشود +

شیخ عزیزالدین صوفی

از خلفاے اعظم ومقربان معظم حضرت خواجہ نظام الاولیا است مادرش دختر خواجہ فرید مسعود بود۔ کتاب تحفۃ الابرار از ملفوظات خواجہ نظام الاولیا جمع کردہٴ اوست روزے کہ او بخدمت خواجہ نظام الاولیا حاضر شد حضرت خواجہ در حالت استغراق بود۔ چون بحال باز آمد پرسید کیستی۔ التماس کرد عزیز۔ فرمود عزیز خواہی شد۔ انشاء اللہ تعالے وفات او در سال ہفتصد وچہل ویک ہجری مرقوم است۔ رحمتہ اللہ علیہ +

شیخ عثمان اخی سراج

از محبوب ترین دوستان وخلفاے خواجہ نظام الاولیا است۔ آوردہ اند کہ او بار دہ بیعت

سلطان المشائخ آمده بود۔ اما از علوم دینیہ معرفتے نداشت حضرت شیخ مولانا فخرالدین زرادی فرمود
کہ این جوان صورت خوب وشمائل مرغوب دارد لیکن بجہت سنے بہرگی علم حیف است کہ از
دولت معرفت محروم است۔ مولانا فخرالدین عرض کرد کہ باندک التفات حضرت شیخ دشوار نیست
بعد مرور ایام چند از علوم معرفتے نصیبے بہرہ نخواہد ماند چنانچہ مولانا مذکور تعلیم و تدریس آن مساعی جمیلہ کرد
واو را در مدت شش ماہ بمرتبہ کمال رسانیدہ بخدمت خواجہ نظام الاولیاء حاضر آورد حضرت خواجہ نظام الاولیاء
ازبس خوشوقت ومسرور گشتہ بہ شرف بیعت او را مشرف کرد۔ و در اندک زمان خرقہ خلافت
دریافتہ بولایت بنگالہ مامور شد۔ بارہا حضرت خواجہ نظام الاولیا میفرمود کہ اخی سراج۔ آئینہ
ہندوستان است۔ وفات او در سال ہفتصد و پنجاہ و ہشت مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ

مولانا وجیہہ الدین پائلی

دانشمند متبحر بود۔ و استاد وقت و در ریاضت وعبادت و زہد و تقا یگانہ روزگار۔ در آخر
مرید خواجہ نظام الاولیا گردید و کمال عقیدت بحضرت او داشت۔ او میگفت کہ وقتے بپانی پت
میرفتم در اثنائے راہ شخصے را دیدم او صوفی بود در دل من نوعے انکار آمد۔ او گفت یا مولانا
چیزے مشکل داری و مرا در علم مشکلات ماندہ بود۔ ہر یکے را با او میگفتم و او جواب ہا موجہ میگفت
تا آنکہ مسئلہ قضا و قدر بہ اسلوب خوب گفت مرا مطمئن کرد۔ و بعد از اتمام بحث پرسید
تو مرید کیستی۔ گفتم از سلطان المشائخ خواجہ نظام الاولیا۔ گفت شیخ نظام الدین قطب است
قبر مولانا مذکور برسر حوض شمسی در خطیرہ قاضی کمال الدین است رحمۃ اللہ علیہ

خواجہ تقی الدین نوح

پسر خواہر زادہ خواجہ نظام الاولیا است حافظ قرآن بود خواجہ نظام الدین اولیا در حالت
مرض پیش خود طلبیدہ خرقہ و خلافت مرحمت فرمود۔ و وصیت کرد کہ ہرچہ بتو رسد نگاہداری

اگر چیزے سے بر تو نباشد بر آن نگران نباشی که خدا ترا خواهد داد۔ و ہیچ یکے را بد نخواہی و جفا را
بعطا بدل کنی و او را زنہ ستانی که درویش او را خوار نباشد۔ او در حالت حیات خواجہ نظام الاولیا
در عین شباب برحمت حق پیوست رحمۃ اللہ علیہ +

خواجہ برہان الدین ہانسوی

محقق است که خواجہ جمال الاولیا شیخ جمال الدین ہانسوی او را در طفلگی گذاشته برحمت حق پیوسته
بود۔ حضرت خواجہ فرید شکر او را پیش خود طلبید و بسیار لطف و عنایت کرد و خلافت نامہ و
مصلا و عصا با خرقه که به شیخ جمال الدین روان کرده بود به شیخ برہان الدین عطا فرمود۔ و بخدمت
خواجہ نظام الاولیا وصیت فرمود۔ خواجہ برہان الدین ہر سال بخدمت خواجہ نظام الاولیا
آمدے و تربیت یافتے و تا زمان حیات خواجہ نظام الاولیا کسے را به بیعت قبول نه فرمود
رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ قطب الدین منور

[illegible] الرشید خواجہ برہان الدین ہانسویست و خلیفہ اعظم حضرت خواجہ نظام الاولیا است
جامع کمالات و مظہر کرامات بود۔ سر غوغائے خلق نداشت و در مدت العمر از حجره باختیار
خود بیرون نه آمد۔ و بخانہ امرا نرفت و بتوکل و قناعت گذرانید نقل است که وقتے سلطان محمد تغلق
بہانسی رفته بود۔ نظام الدین که یکے از عماید خدمت بادشاه بود از نزدیک خانه حضرت شیخ
گذشت۔ پرسید که خانه از کدام است گفتند شیخ قطب الدین منور خلیفه خواجہ نظام الاولیا
گفت عجب است که بادشاه بہانسی بیاید۔ و او بدیدن بادشاه نه آید۔ چون بخدمت سلطان
رسید گفت که اینجا شیخے است از خلفائے شیخ نظام الحق والدین که بدیدن بادشاه نه آمده۔
سلطان در غضب شد۔ و شیخ حسن سر برہنه را بطلب شیخ قطب الدین منور فرستاد شیخ حسن آمد و

در دهلیز نشست شیخ زاده نورالدین بیرون آمد و گفت که بندگی شیخ شما را میطلبد. شیخ حسن بنده
پیش آمد و گفت شما را سلطان طلبیده است. فرمود که درین باب اختیار بدست من هست یا نه.
گفت خیر مرا فرمان است که شما را ببرم. فرمود الحمد لله باختیار خود نمیروم. بعده روی بسوی اهل خانه
کرد و فرمود بخدا سپردم و مصلا بر کتف و عصا در دست گرفته راهی شد. شیخ حسن برهنه سواری
اسپ اشارت کرد. فرمود قوت پیاده رفتن دارم. چون متصل حظیره جد بزرگوار رسید پایان قبر
جد و پدر خفت. و بعد زیارت عرضداشت کرد که باختیار خود از کلبهٔ عزلت بیرون نه آمده ام. مرا ایشان
می برند. چون از حظیره پاک بیرون آمد شخصی صرهٔ زر پیش او آورد قبول کرد و با اهل خانه فرستاد
چون بدائرهٔ سلطان رسید سلطان اغماض کرده به دهلی روان شد. و آنجا حضرت شیخ را
پیش خود طلبید. و چون سلطان دانست که شیخ می آید بایستاد و کمان در دست وے گرفته
بگزاندختن و هدف زدن مشغول شد. اما چون شیخ را دید طاقت نه آورد و بتعظیم پیش آمد مصافحه
کرد. حضرت شیخ چنان دست او محکم گرفت که آنچنان بادشاه ستمگر که چندین علماء
مشائخ را تیغ ستم آورده بود معتقد گشت و گفت که ما در شهر شما رسیدیم و التفات نفرمودید.
حضرت شیخ فرمود که فقیر لائق ملاقات بادشاهان نیست در گوشه بدعاگوئی و خیر طلبی کافه اهل اسلام
مشغول می باشد معذور می باید داشت. سلطان از تقریر شیخ نرم دل شد. و حکم داد که آنچنان
باید کرد که مقصود شیخ است. فرمود مقصود من فقر است و کنج جد و پدر. بعده بادشاه یک لک تنکه
فرستاد قبول نکرد و فرمود فقیر را نان جوین باید. زر و جواهر بچه کار آید. بالآخر زر قلیل قبول فرمود
و در مقام پیران خود صرف نمود و نیز بفقیران داد. مرقد او در قبه جد پاک او است. رحمة الله
تعالی علیه.

شیخ نورالدین پسر شیخ قطب الدین منور

لباس صحیح و متشرع و صاحب حال و قال بود. و خرقه خلافت از پدر عالی قدر پوشیده و مدام

در استغراق و عزلت و وحدت گذرانید رحمتہ اللہ علیہ مرقد او در خطیرہ پاک جدا و است ٭

مولانا علیشاہ جاندار

از مریدان خواجہ نظام الاولیا است و او را کتابیست موسوم بخلاصتہ اللطائف در اولیاء صادق الوثوق وواثق العقیدہ بود و کار خود بوجہ احسن بجائے خود رسانید رحمتہ اللہ تعالے علیہ ٭

مولانا فخرالدین زرادی

خلیفہ ارجمند خواجہ نظام الاولیا است حافظ کلام ربانی بود بکمال تقوے و تورع آراستہ گویند اول با مولانا فخرالدین ہانسوی صحبت بود جامع علم عقلی و نقلی و در امر دین صلابتے داشت عاقبت کار مرید خواجہ نظام الاولیا شد و محلوق گشت و از میان متعلمان بر آمد و در زمرہ درویشان قرار گرفت و بعد وفات مرشد بر حق بر کنار آب جمن در آن مقام کہ حال فیروز آباد دہلی است مشغول شد و ہم بزیارت خواجہ بزرگ شیخ الاسلام معین الاولیا باجمیر رفت خواجہ نصیر الدین نصیر الاولیا فرمود کہ آنچہ مارا در یک ماہ فتح شدے مولانا فخرالدین را در یک ساعت بدست آمدے و در آن زمان کہ مردم شہر را بدیوگیر بردند او ہم برفت و ہنگام بازگشت در کشتی کہ نشستہ بود غرق شد و مولانا مرتبہ شہادت رسید رحمتہ اللہ علیہ ٭

سید محمد بن محمود کرمانی

اول بکار تجارت از کرمان بلاہور آمدہ چون بخواجہ فرید مسعود ملاقی شد راہ و رسم محبت درمیان آمدہ در قصبہ اجودھن قیام کرد و مرید شد و بعد از رحلت حضرت خواجہ فرید بخدمت خواجہ نظام الاولیا تربیت کلی یافت و بفخر خلافت مشہور و بعد گوشہ تصوب کشمیر روانہ شد و ہمدر انجا وفات یافت و مدفون شد رحمتہ اللہ علیہ ٭

سید محمد بن مبارک کرمانی

جامع کتاب سیر الاولیا است۔ و آن کتابیست مشتمل بر احوال مشائخ چشتیہ او را در زمان مبارک شرف بیعت خواجہ نظام الاولیا دست آمد و حاضر مجلسہا بودہ فیضہا ربود۔ و بعدہ از حضرت خواجہ نصیر الاولیا تربیت یافت۔ پدر و اعمام و اجداد او نیز مریدان خواجہ نصیر الاولیا بودہ اند و اکثر از آنچہ در آن کتاب نقل کردہ بتصدیق آبائے کرام خود کردہ۔ رحمتہ اللہ علیہ +

خواجہ نصیر الحق والدین قدس سرہ

قدوۃ الاولیاء اسوۃ الاصفیاء نصیر الاولیاء خواجہ نصیر الحق والدین قدس سرہ العزیز خلیفہ حضرت خواجہ نظام الاولیا است مظہر انوار الٰہی و مہبط برکات نامتناہی بود۔ و نیز بزہد و ورع و فضائل و تقوے موصوف مرجع کافہ اہل اسلام و ملجائے انام در ہدایت اہل الیقین و اصحاب طریقت و صورت مدام اشتغال داشت بر حکم شرع بسیار صلابتے بکار میبرد۔ سماع بر دستک مے شنید روزے برادران طریقت مجلس سماع بمزامیر بسیار کردند۔ او از میان برخاست۔ گفتند سنت پیران ترک میدہی فرمود۔ برائے ما حجت نیست۔ آوردہ اند کہ قلندرے تبہ کار در عین مراقبہ درون حجرہ درآمدہ یازدہ ضرب کارد بر جسم پاکش بزد۔ اما با اینہمہ شدائد و جراحت در حالت سکر و استغراق خواجہ خللے واقع نشد۔ و بحال خود مشغول ماند۔ چون از سوراخ حجرہ نشک خون بیرون تراوید۔ خدام آستانہ درون آمدند۔ و خواجہ نصیر الاولیا را مجروح دیدہ در حالت اضطراب و اضطرار تجسس بسیار کردہ قلندر را پا زنجیر نمودہ حاضر آوردند۔ اما حضرت نصیر الاولیا بتقاضائے خلق حسن از تردد جزا و سزا درگذشتہ بست تنگہ سرخ باو انعام فرمود۔ و بہ شیخ بدر الدین و شیخ زین الدین وصیت عن بلیغ کرد کہ بعد ازین آنہا بر قلندر روا نداز ند کردہ اند۔ کہ سلطان محمد تغلق با حضرت خواجہ بمرتبہ نہایت خصومت کرد۔ و با این ہمہ علو رتبت ایذا رسانیدے

ودر سفرہا ہمراہ خود گردانیدے۔ گویند کہ وقتے اورا جامہ دار خود گردانیدہ بود۔ روزے سلطان محمد تغلق طعام فرستاد ودر آوند ہاے زر ونقرہ۔ وباعث فرستادن طعام جز ایذا نبود۔ یعنے اگر ابا آرد و طعام نخورد ہمین سخن را مادہ ایذا سازد۔ واگر بخورد الزام نامشروع کردن درمیان آرد۔ حضرت خواجہ نصیر الاولیا ہیچ نگفت وبخشے طعام از کاسہ زرین در دست خود گرفتہ بخورد بداندیشان خائب وخاسر ماندند تفصیل اسماء خلفاے بزرگ کہ معلوم شد انیست +

تفصیل خلفاء

خواجہ کمال الدین علامہ۔ میر خواجہ سید محمد گیسو دراز۔ میر سید محمد جعفر الملکی الحسنی۔ ملک زادہ احمد مولانا معین الدین۔ خواجہ معین الدین خرد نبیرہ خواجہ بزرگ معین الاولیا۔ سید علاء الدین شیخ یوسف۔ محمد وجیہہ ادیب۔ سید علاء الدین کنتوری۔ قاضی محمد ساوی۔ شیخ سلیمان ردولی۔ شیخ محمد متوکل کنتوری۔ شیخ دانیال۔ شیخ قوام الدین۔ قاضی عبد المقتدر۔ مولانا خواجگی۔ مولانا احمد تھانیسری۔ شیخ زین الدین۔ شیخ صدر الدین۔ شیخ سعد اللہ +

خواجہ کمال الدین علامہ

صاحب علم واہل کمال بود بجہت وفور علم بلقب علامہ مشہور گشت۔ مدام بعبادت حق و ہدایت خلق مشغول۔ جمعے از عالمان دین از اہالیان بحضرتش استفادہ میکردند۔ وی خواہر زادہ حضرت خواجہ نصیر الاولیا است۔ بعد ازاں علم و تصحیح خلافت متحقق است بعد تشریف فرما شدن صاحب احمد آباد رجوع کرد۔ وبہ فوائد عظیم وارشاد تسلیم گم گشتگان منزل فقر و فنا را رہنمونی فرمود۔ وبعد ازو بدہلی تشریف آورد۔ وبہ ہدایت وارشاد توجہ فرمود۔ وسال آن برگزیدہ ایزد متعال در سال ہفتصد و پنجاہ و شش مذکور است رحمۃ اللہ علیہ +

خواجہ میر سید محمد گیسودراز

خلیفہ مستند خواجہ نصیر الدین نصیر الاولیا است سرخیل عاشقان باسوز و گداز و ارباب راز و نیاز بود۔ و در ریاضت و مجاہدت غلو تمام داشت۔ بسیار طالبان حق را بمقام و مرام خود رسانید۔ شان رفیع و مرتبہ وسیع داشت۔ بعد وفات خواجہ نصیر الاولیا۔ بہ دیار دکن رفت۔ و قبولی عظیم یافت و سلسلہ وے در تمام دیار دکن شائع شد۔ و شہرت آن برگزیدہ آفریدگار بہ لقب گیسودراز این جہت است کہ مریدان خواجہ نصیر الاولیاء۔ چوڈول وے بر دوش مے بردند۔ میر سید محمد گیسودراز ہم ہمدوش بود و جعد گیسوے او بسبب طوالت در پایہ چوڈول در آویختند اما میر سید محمد بپاس ادب سکوت و تحمل کرد۔ و بہمان اذیت راہ دراز طے کرد۔ تا آنکہ موے سر شکست خوردند۔ و انواع عقوبت بروے کشادہ۔ اما چون خواجہ نصیر الاولیا برین حال مطلع شد۔ تاسف خورد۔ و بر حسن عقیدت میر سید محمد تحسین و آفرین فرمود و گفت۔ ہر کو مرید سید گیسودراز شد واللہ خلاف نیست کہ او عشق باز شد۔ و شیخ محمد چشتی از ملفوظات وے جمع کردہ بجوامع الکلم موسوم کردہ است تاریخ وفات درسال ہشتصد و بست و پنج منقول است۔ خطیرہ پاکش در قصبہ گلبرگہ نواح دکن مرجع مستمندان است۔ و تا الآن از اولاد پاک نہاد او منصب شیخت و ارشاد برقرار است رحمتہ اللہ علیہ

خواجہ سید معین الدین خرد

نبیرہ برحق خواجہ بزرگ خواجہ معین الاولیا است۔ وے را خرد بہ نسبت خواجہ بزرگ میگفتند و این منقبت بس است۔ از بس عابد و مجاہد۔ صاحب مقامات علیہ و کرامات زکیہ بود۔ وے بے واسطہ کسے از روحانیت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا استفادہ میکرد۔ بالآخر باشارت جد پاک بشرف بیعت خواجہ نصیر الدین نصیر الاولیا مشرف گشت و خرقہ خلافت ہم دریافت۔ تاریخ وصال آن صدر الصدور صف اصحاب قرب۔ درسال ہفتصد و شصت و یک منقول است

رحمۃ اللہ علیہ۔ مرقد مطہر او پائین روضہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا در حجرہ سنگ سفید واقع است

شیخ صدرالدین حکیم

خلیفہ خواجہ نصیرالاولیا رض است۔ خواجہ سلطان المشائخ او را بہ خواجہ نصیرالاولیا سپردہ بود۔ از آن او تصانیف خوب یادگار است۔ دفینہ زر از زمین برا او پیدا شدہ بود۔ ہمہ را براہ خدا و مردان خدا صرف نمود۔ و در سال ہفتصد و پنجاہ و نہ ہجری وفات یافت ✦

سید محمد بن سید مبارک کرمانی

خلیفہ و مقرب عنایت خواجہ نصیرالاولیا رض است۔ و با روحانیت حضرت نظام الاولیا رض رابطہ قوی داشت۔ کتابے در باب احوال مشائخ چشتیہ جمع نمودہ است موسوم سیرالاولیا۔ در سال ہفتصد و ہفتاد ہجری سفر آخرت اختیار کرد۔ مولف ذکر شریف سید محمد بن سید مبارک نظر احتیاط در زمرہ مریدان حضرت خواجہ نظام الاولیا ہم مرقوم کرد ✦

شیخ یوسف چشتی

خلیفہ اعظم خواجہ نصیرالاولیا است ماہر علوم حدیث و تفسیر و کتابے نوشتہ است موسوم بہ تحفۃ النصائح از بس نافع و بہتر است۔ در سال ہفتصد و ہفتاد و چار وفات یافت ✦

شیخ عبدالمقتدر

از اشہر خلفائے خواجہ نصیرالاولیا است دانشمند بزرگ بود۔ و درویش صاحب باطن و کامل و اکمل در اوائل او را با فقرا و طریقہ فقر انکار بود۔ و در وسط بصحبت خواجہ نصیرالاولیا در افتاد و در آخر از برگزیدگان طریقہ عالیہ چشتیہ گردید۔ قاضی شہاب الدین کہ عالم متبحر بود از

خوشہ چینان خرمن او است ہشتم محرم در سال ہفتصد و نود و یک ہجری فوت شد +

قاضی سادی چشتی

عالم و فقیہہ و درویش کامل بود. تقوے و تورع بسیار داشت۔ و خلیفہ خواجہ نصیر الاولیا است گروہ خلائق در سایہ توجہ او بخدا رسید۔ چنانچہ شیخ اختیار الدین خلیفہ او است۔ تاریخ وفات او در سال ہفتصد و ہشتاد و نہ ۷۸۹ منقول است +

شیخ سعد اللہ کیسہ دار

خلیفہ بزرگ خواجہ نصیر الاولیا است۔ و از شیخ متوکل اجازت خلافت داشت صاحب معارج الولایت آوردہ کہ خضر علیہ السلام کیسہ باو دادہ بود ہر آنچہ کہ میخواست از کیسہ می یافت ازینجہت بعرف کیسہ دار معروف گشت و نیز خرقہ خلافت از شیخ جہانگیر سمنانی یافتہ بود۔ و در سال ہشتصد و شش ہجری فوت شد +

شیخ داینال چشتی

از خلفاے حضرت خواجہ نصیر الاولیا است نسب شریف او بحضرت عباس بن علی المرتضے منتہی میشود۔ و موجب مقدم او بہندوستان اینست کہ پدر بزرگوارش بوجہ منازعت برادران ترک وطن اختیار کردہ بود۔ ولادت شیخ داینال در مرز بوم ہند واقع شد۔ و بخدمت قاضی عبد الکریم تعلیم یافت و بدختر قاضی مذکور منعقد شد۔ و ازانجا بہ دہلی رسیدہ شرف بیعت۔ و تشریف خلافت حاصل کرد۔ و بکمال صوری و معنوی مکمل گردید۔ و بعد ازانکہ از حضرت خواجہ نصیر الاولیا رخصت وطن یافت و از نواح لکھنو بہ دیار شرقی رفت قطاع الطریق از کمینگاہ پیدا شدند۔ و ہمہ مال و منال کہ قاضی عبد الکریم ہنگام رخصت دختر خود دادہ بود معرض نہب و تاراج آوردند۔ و شیخ داینال را شہید ساختہ

درآزار اہل و عیال شیخ تہیہ کردہ بودند کہ بیک ناگاہ ندائے مہیب از پیکر شیخ پیدا شد و راہزنان معدوم البصر گشتہ از رفتن و گریختن بستوہ آمدند تا آنکہ جماعت لشکریان در رسید و ہمہ را در بند گرفتہ بحاکم رسانید و خادمان شیخ جنازۂ او بر دوش بردہ بموضع ستر گرہ مدفون کردند سال شہادت او ہفتصد و چہل و ہشت بود +

مولانا خواجگی چشتی

از یاران خاص و خلفائے اعظم خواجہ نصیر الاولیا است۔ صاحب اخبار الاخیار آوردہ کہ در آن زمانیکہ مولانا خواجگی بخدمت مولانا معین الدین اکتساب علوم ظاہر میکرد و باستفادہ فیض باطن بحضرت خواجہ نصیر الاولیا حاضر میشد۔ مولانا معین الدین عمرانی از صحبت خواجہ نصیر الاولیا باو مبالغ مے آمد۔ باتفاق وقت مولانا معین را سرفہ و ضیق النفس عارض شد و نوبت باینجا رسید کہ چارہ گران مایوس گشتہ دست کشیدند۔ و مولانا معین از حیات خود نومیدی داشت روزے مولانا خواجگی گفت کہ ہنگام دوا نماند۔ در باب استمداد دو دعائے مردان حق باید کوشید در فی زماننا حضرت خواجہ نصیر الاولیا برگزیدہ بارگاہ قاضی الحاجات و مجیب الدعوات است اگر در خدمت وے حاضر شدہ عندہ التجا در میان آرند شاید کہ نقش مراد بر مدعا نشیند۔ باستماع اینمعنی مولانا معین الدین بخدمت حضرت خواجہ نصیر الاولیا راہی شد و خواجہ نصیر الاولیا باطلاع مقدم وے تا در خانقاہ برسم استقبال تکلیف فرمودہ درون خانقاہ بجائے بر تر نشاند و طبق برنج و حنزات کہ بعالم اسباب منافی امراض او بود پیش نہادہ بخوردنش تکلیف داد مولانا باکراہ و شدت تمام لقمہ چند خورد۔ و ساعتے نگذشتہ بود کہ نوبت باستفراغ رسید و تمام مواد و مادہ ردیہ خارج شدہ مولانا معین الدین خوشحال گردید و صحت کلی یافت در سال ہشتصد و نوزدہ وفات او منقول است +

شیخ احمد تھانیسری

خلیفہ خواجہ نصیر الاولیا است زمانیکہ لشکر امیر تیمور بہ دہلی رسید آنہم اسیر گشتہ بود چون قلنہ فرو نشست واو ازدام اسیری رستگاری یافت در مجلس بادشاہ حاضر شد درمیان او و نبیرہ مولانا برہان الدین صاحب ہدایہ درباب تقدیم وتاخیر مجلس گفتگوئے درشت بوقوع رسید شیخ احمد برخصاحب ہدایہ گفتگو آغاز کرد وتلمیذان خود اشارہ کرد تا از محل خطا و مقام غلط نشان دہند - اما بادشاہ مصلحت وقت دیدہ ہر یکے را از طول سخن باز داشت و مباحثہ ختم شد - بعد ازین مولانا شیخ احمد بہ کالپی رفت ودر سال ہشتصد وبست بمقام کالپی فوت شد مرقد شے مرجع عوام بمقام برکت وانوار است +

شیخ احمد کنتوری چشتی

خلیفہ اعظم حضرت خواجہ نصیر الاولیا است - وقتیکہ او بطریق اعتکاف درون حجرہ نشستہ بود بدید کہ شخصے بلبس وصورت جوگیان خاک آلودہ وموئے ژولیدہ درگوشہ حجرہ نشستہ است جوگی سلام بگفت - شیخ جواب سلام داد چون باہم مصافحہ کردند - وجوگی سخن گفتن آغاز کرد - در دیدہ شیخ ہمہ دیوار در حجرہ از سیم وزر نمودار شد - اما شیخ التفات نفرمود - بمشاہدہ اینمعنی جوگی مذکور بر استغنائے شیخ اعتراف کردہ سر در قدم نہاد - ومرید شد - وفات او در سال ہشتصد وبست وہفت منقول است +

شیخ قوام الدین چشتی سُہروردی

مشہور خلیفہ حضرت خواجہ نصیر الالیا است - صاحب تقوے وحال واہل دل وشیخ وقت بود وبعد وفات خواجہ نصیر الاولیا بخدمت سید جلال الدین مخدوم جہانیان حاضر شدہ

اکتساب کرد +

سید محمد بن جعفر مکی چشتی

اشهر و اعظم خلیفه حضرت خواجه نصیر الاولیا است۔ در توحید مقام بزرگ و مرتبه سترگ داشت سخن با آنکه مستانه میگفت۔ اما خوب میگفت۔ تصنیف هم دارد موسوم به بحر المعانی و رساله در بیان اسرار و آثار روح و بحر الانساب که در نسب پاک اهلبیت تذکره کرده و نسبت آبا و اجداد خود هم ثبت نموده۔ سن شریف وی قریب دو صد سال منقول است از آغاز حکومت تغلق تا بعهد دولت سلطان بهلول در صدر حیات بود۔ آبای کرام او شرفای مکه معظمه بودند۔ و بعد ازان به دهلی آمده در سرهند قیام کرد۔ در کتاب بحر المعانی میفرماید که مدت شصت سال در علم ظاهر بودم و در کسب کمال کوشیدم۔ اما از محبوب ازل و مقصود ابد غافل بودم۔ حالا می‌بینم آنچه پیش نظر می آید۔ بسیار حالات و مقالات ثبت نموده که فهرست آن موجب طوالت متصور است۔ وفات او در سال هشت صد و نود و یک مذکور است +

شیخ علاء الدین علاء الحق

خلیفه اعظم شیخ عثمان اخی سراج است در آغاز دولت عالم ظاهر و سرمایه دنیا فراوان داشت در آخر بفقر و سلوک قدم نهاد نسب شریف او بحضرت خالد بن الولید میرسد۔ زهد و ریاضت او و عبادت و تقوی به درجه کمال بود۔ و از جمله مال و منال دنیا ترک اختیار کرد۔ کمر همت در خدمت مرشد برحق چست و محکم بست۔ و چون شیخ عثمان اخی سراج بسیار سفر می ماند و طعام پخته همراه می بردند۔ و دیگ طعام بر سر شیخ علاء الحق می نهادند۔ و او پا برهنه همراه سواری شیخ میرفت برادران حسبی او که امرای عظیم الشان بودند نظر اکراه در حال وی نگاه میکردند اما او اعتنا نمیکرد۔ روزی چند کس از خانقاه شیخ علاء الحق فرود آمدند یک گربه از ایشان گم شد قلندران از شیخ علاء الحق گربه طلب کردند

گفت گر به شما از کجا آرم کسے باشد او گفت مانده ایم که از کجا پیدا کنی از شاخ آهو پیدا کن شیخ در غضب شد و فرمود برو دیر اے خود از شاخ آهو خواهی یافت۔ و همچنان که چون از خانقاه بیرون رفت گائے پیدا شد۔ و او را هلاک ساخت۔ در مطبخ شیخ علاء الحق خرچ بسیار بود۔ و مساکین و فقرا از خوان انعام او بهره یاب میگشتند۔ و هر اهل حاجت که مے آمد محروم نمیرفت و هر آنچه که از باغ و املاک و غیر آن بورثه خود داشت به فقرا و محتاجان ایثار کرد وفات او در سال هشتصد مرقوم است۔ رحمته الله علیه +

شیخ تاج الدین شیر سوار

خلیفه نامدار شیخ قطب الدین منور۔ هانسوی است۔ مدام در زهد و ریاضت و محنت بسر بردے آخر۔ کارش بجائے رسید که وحوش و دود دام رام او گشتند۔ و اکثر بسواری شیر تا به هانسی میرفت و مار خونخوار بجائے تازیانه در دست میگرفت۔ روزے که او بسواری شیر به هانسی آمد پیر روشن ضمیرے بر فراز دیوار نشسته بود فرمود حیوانات که ذی روح باشند در سلک آوردن عجبے نیست۔ مردان خدا اگر بخواهند سنگ و خشت در رفتار در آید میگویند که همو نوقت دیوار حرکت کرده به رفتار آمد۔ قبر او بیرون نارنول نزدیک شهر است و از مرقد پاکش تا الآن آثار مبرات و خیرات ظاهر و باهر است۔ رحمته الله علیه۔ و۔ او را پسرے بود که او را شیخن ابدال میگفتند تارک دنیا بود۔ و از اسباب دنیا قدر ضرورت اختیار کرده۔ دائم به یاد حق اشتغال داشت بر در خانه او سنگ افتاده بود که هنوز بیرون دهلیز خانه موجود است۔ کاسه چوبین بالائے آن سنگ مے نهاد۔ مردمان آینده و رونده چیزے مے انداختند۔ و میان شیخن ابدال وقت شام آنقدر که در کاسه مے یافت در وجه معاش قبول کرده۔ صرف مے نمود در ان ایام که غله گران بودے فتوح بسیار آمدے۔ و اگر به نرخ ارزان بودے کمتر آمدے۔ گویند که شیخن ابدال مرید و خلیفه پدر خود بود و در ستر احوال خود بسیار مے کوشید سوا ازینجهت که به ذکر خفی بیشتر اشتغال میداشت و بوقت

مشغولی در حجرہ محکم میکرد و صحبت اہل دنیا گاہے نشست اگر از فقرا کسی بر در او میرفت البتہ برسم خلق و تواضع نان خشک و کوزہ آبے آوردہ عذر تقصیر میخواست رحمۃ اللہ علیہ ٭

شیخ سراج الدین سراج الاولیاء

پسر بزرگ و خلیفہ حضرت خواجہ کمال الدین علامہ است صاحب مقامات علیہ و کرامات جلیہ و صاحب دردو محبت و اہل شوق و ذوق بود۔ و در مستورے خرق و کرامت و ربوبیت و الوہیت بسیار میکوشید۔ پدر بزرگوار ہنگام رحلت او را در خلوت طلبداشتہ از انعام اولین و آخرین نوازش فرمودہ بود از ان روز ہر کسے کہ او را مے دید مست بادۂ خمخانہ وحدت میگردید۔ وصال آن برگزیدہ ایزد متعال در سال ہفتصد و شصت و دو ہجری منقول است رحمۃ اللہ علیہ ٭

میر سید ید اللہ

نبیرہ و خلیفہ حضرت خواجہ میر سید محمد گیسو دراز است و بزبان غیر آگہی منصب ارشاد و خلافت یافت صاحب معارج الولایت آوردہ است کہ روزے خواجہ محمد گیسو دراز اہتمام وضو میفرمود و لبضرورت مسح۔ عمامہ از سر مبارک بر آوردہ بر زانو نہاد سید ید اللہ کہ ہنوز خرد سال بود عمامہ میر سید۔ از زانو بر داشتہ بر سر خود نہاد۔ حضرت میر سید گیسو دراز مسرور شدہ فرمود۔ لائق تست مبارک باد از ان روز ہر آنکس را کہ بیعت میفرمود مرید میر سید ید اللہ قرار دادہ تربیتش سعے مے افزود صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ سید ید اللہ با زنے جمیلہ و عجوزہ محبت در سر داشت و دارفتہ جمال و شیفتہ حسن بیمثال او بود۔ بالآخر بسلسلہ نکاح خود در آورد۔ و بحین بامداد کہ بمقتضائے رسم ہندیان مقنع مرصع از رخ زیبائے عروس بر انداختہ جلوہ دادند۔ نیرنگی عشق جلوہ دیگر نمود۔ و بیک ناگاہ حالت عجیب و کیفیت غریب پیدا شد کہ میر سید ید اللہ آہے سرد از دل پر درد کشیدہ جان عزیز بشاہد حقیقی سپرد۔ و عروس ہم میت او را۔ در بر کشیدہ دنبال او

او سفر کرد۔ و ہر دو را در پہلوے یکدیگر مدفون ساختند +

شیخ علاء الدین قریشی

مرید و خلیفہ میر سید گیسو دراز است جامع علوم صوری و معنوی بود۔ و در گوشہ قناعت و کنج خانہ عبادت همہ عمر بسر برد۔ غیر حق بہ چیزے کارے نداشت و حال خود مستور داشت از صحبت خلائق و ہجوم ذوی النفوذ بود و در تجرید و تفرید قدم استوار داشت وفات او در سال ہشتصد و پنجاہ و سہ مذکور است +

شیخ ابو الفتح علائی قریشی کالپوی

از مریدان نامدار خلیفہ باوقار میر سید محمد گیسو دراز است واقف علوم شریعت و ماہر رموز حقیقت بود و بزیارت حرم محترم مشرف گشتہ صاحب تصانیف عالی است و نسخہ عوارف المعارف از اشہر تصنیفات اوست۔ وفات او در سال ہشتصد و دو ہجری منقول است۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ شاہ میانجی چشتی

بیک واسطہ مرید سید محمد گیسو دراز است پیر درویش کامل بود و صاحب تقویٰ و ورع و زہد و ریاضت و مجاہدت و محنت و در عصر خود در ولایت کالپی ہیچکس از و بزرگ تر نبود۔ او را شیخ الولایت میگفتند شیخ کبیر السن بود صد و بست سالہ عمر داشت صاحب اخبار الاخیار مے فرماید کہ از آغاز ماہ رجب تا روز عاشورہ در اعتکاف مے نشست و در حجرہ محکم مے بست و در مدت شش روز اکل و شرب زندگانی میکرد و چون حین برآمدن او از حجرہ مے آمد۔ ندائے داد کہ ہمہ مردمان از در حجرہ دور تر بروند۔ چون فرصت مے یافت۔ قدم از حجرہ بیرون مے نہاد و حیانا اگر کسے نزدیک تر بودے و نظر شیخ بر او بفور مے افتاد تا دو روز در حالت بیہوشی و حیرت و غشی میماند و آوردہ اند کہ

قاضی شہر۔ با وے دعوے احتساب میکرد۔ روزے کہ شیخ از درون حجرہ بیرون آمد۔ قاضی شہر قریب استادہ بود۔ چون نظر شیخ بر وے افتاد بجال خود نماند۔ تا دو۔ روز بعالم بیخودی و بیہوشی مبتلا ماند۔ آوردہ اند کہ روزے قاضی شہر بتقریب احتساب بسر شیخ آمد۔ چون شیخ آگاہ شد و بسوے قاضی نظر کرد۔ حمالان کہ کفیل چوڈول قاضی بودند تا بزانو غرق زمین گشتند و جنبیدن نتوانستند اما قاضی مذکور کہ در تعیبت شیخ قدم مستحکم داشت۔ از چوڈول مفارقت کردہ۔ دُرہ در دست گرفت و ببالائے بام کہ منزل شیخ بود قصد کرد۔ درین اثنا شیخ از در خانہ بیرون آمد و دست قاضی گرفتہ دردن خانہ بُرد۔ ناگاہ نظر قاضی بر مینائے رسید۔ پرسید کہ چیست۔ شیخ صراحی در دست گرفتہ در پیالہ انداخت۔ دید کہ شربت ناب از قند و نبات است۔ بعدین محل حضرت شیخ۔ بہ قاضی موصوف اشارت کردہ فرمود کہ بسم اللہ بنوشید۔ اما قاضی مبادرت بنوشیدن نکرد و بیرون خانہ رفت۔ وفات آن جامع الکمالات در سال ہشتصد و ہشتاد و نہ ہجری مذکور است +

مخدوم حسام الدین فتحپوری

از محبوب ترین خلفائے شیخ عبد المقتدر است۔ بمحامد معرفت مشہور۔ و بہ کرامت مذکور۔ صاحب معارج الولایت آوردہ است کہ او از اولیائے بزرگ و مشائخ باکمال است۔ جمعے کثیر بفیض ارشاد او بکمال رسیدہ۔ و شیخ بدھن چشتی از برگزیدگان خدمت اوست۔ منقول است کہ پدر شیخ بدھن او را در عمر شش سال بخدمت مخدوم آوردہ در برکت عمر و علم صوری و معنوی استمداد ہمت خواست۔ مخدوم در حق وے دعا فرمود۔ حاصل شیخ بدھن عمر طویل یافتہ از کمل اولیاء و مشاہیر علما گردید۔ وفات مخدوم حسام الدین در سال ہشتصد۔۔ مذکور است +

شیخ ابوالفتح جونپوری

مرید و خلیفہ و شاگرد جد خود شیخ عبدالمقتدر است۔ دانشمند کامل و برگزیدہ روزگار بود در فقر و ریاضت مثالے نداشت۔ صاحب معارج الولایت آوردہ کہ شیخ ابوالفتح در بطن والدہ ماجدہ خود تا مدت چہاردہ ماہ محمول بود۔ ازینجہت شیخ عبدالمقتدر جد او تعلق خاطر داشت و شبے کہ شیخ رکن الدین ابوالفتح سہروردی در عالم خواب بشارت داد و شیخ ابوالفتح متولد شد۔ چون شیخ جمال الدین مرید شیخ عثمان سیاح بر ولادت شیخ ابوالفتح وارد شد۔ و شیخ ابوالفتح را بادیمود فرمود کہ خانہ شیخ عبدالمقتدر را از انوار و تجلیات مولود مسعود منور و معمور خواہد شد۔ الحاصل شیخ عبدالحی در حیات شیخ عبدالمقتدر پدر خود فوت شد و شیخ ابوالفتح از انعام و حلاوت گلزار حیثیت گل مدعا بدست آورد۔ و صبغہ دستار اولوا رباب گردید۔ وفات او در ہشتصد و پنجاہ و ہشت مذکور است +

شیخ نورالدین معروف بہ نور قطب عالم بنگالی

فرزند رشید و خلیفہ اعظم شیخ علاءالدین علاءالحق بنگالی است۔ از مشاہیر مشائخ ہند و صاحب ذوق و محبت و حلاوت بود۔ آثار علیہ و کرامات جلیہ داشت۔ در حین حیات پدر خود۔ کار خود کار عبادت و ریاضت و مجاہدہ و معرفت بمنزل ناتناہی رسانیدہ فائز مرتبہ الوہیت و مدارج قطبیت گردید۔ صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ خدمت درویشان خانقاہ۔ و بردن نجاست و غلاظت باو مفوض بود۔ روزے درویشے را درد شکم در گرفت۔ و او بہ قضائے حاجت بہ بیت الخلا رفت۔ و شیخ نورالدین کہ ہمدرین محل بنشست و در و بیت الخلا مصروف بود و بول و غائط درویش در در رسیدہ۔ بر اندامش افتاد و جامہ و جسم او ہمہ غلیظ گشت و در نجاست آلودہ گردید چون حضرت شیخ علاءالحق فرزند دلبند را باین حال نگریست بسیار خوش دل و خوشحال گشت و

فرمود کہ حالا بخدمت دیگر مشغول باید شد منقول است کہ روزے شیخ نورالدین با ہیزم بر سر کشید۔ شیخ اعظم خان کہ از عمائد ندیمان بادشاہ بود۔ بدید و گفت کہ تا چند در ہیزم کشی و خدمت گزاری فقرا بسر خواہی برد بیا کہ بمنصب بزرگ برسانم۔ شیخ نورالدین جواب داد کہ دولت و ثروت دنیا ناپائدار است و مرا نشاید۔ وخدمت فقر ابہتر از دولت و ثروتِ دنیا ناپائدار است و مرا نشاید وخدمت فقر ابہتر از دولت و نعم مے شمارم وفات آن برگزیدہ صفات در سال ہشتصد و پنجاہ و یک منقول است۔ و از حضرت او۔ دو پسران بودند۔ شیخ رفعت الدین و شیخ انور کہ بعد وفات او بر مسند مشیخت و ارشاد جاے یافتند +

سید اشرف جہانگیر سمنانی

فضل و اشہر عہد خود در مشائخ ہندوستان است شرف خلافت از حضرت شیخ علاء الحق بنگالی دریافت و از دیگر پیران طریقت ہم فیضہا بردہ بود۔ پدر بزرگوار او بادشاہ سمنان بود۔ چون نوبت بادشاہی باو رسید۔ یکچند بسر بردہ تارک شد صاحب معارج الولایت از لطائف اشرفی حکایت آوردہ کہ سید اشرف جہانگیر۔ ولی مادرزاد بود در عمر ہفت سالگی قرآن مجید را بہفت قرأت حفظ نمود و در چہاردہ سالگی از علوم عقلی و نقلی فارغ گردید۔ و بصحبت خضر علیہ السلام مستفیض گشتہ و بہ بشارت غیبی سفر ہندوستان اختیار کرد و بخدمت حضرت شیخ علاء الحق مشرف شدہ دولت خلافت حاصل نمود۔ و از وصلان حق گردید و بدیار جونپور عز رخصت یافت وفات او در سال ہشت صد و ہشت ہجری مرقوم است رحمۃ اللہ تعالے علیہ +

قاضی شہاب الدین دولت آبادی

خلیفہ مولانا خواجگی است و از سید اشرف جہانگیری نیز استفادہ کرد۔ در علوم ظاہر مکرم بود و در علوم باطن معظم بود تصانیف عالی داشت و از جملہ تصنیفات خود یک رسالہ وارد موسوم بمناقب السادات

که دران ذکر عقیدت و محبت نسبت اهلبیت نبوت باحسن الوجوه بیان کرده و باعث تصنیف رساله
این است که بر سبیل مباحثه و مناظره وقت متضمن تبجیل و تعظیم علما بجهت فضائل علوم و تقصیر
مدارج سادات بنظر فقدان اثبات بدیهه و غیر آن تصنیف کرده بود شبی در واقعه دید که بجهت تصنیف
مذکور حضرت خواجه کائنات سرور عالم نبی اکرم صلی الله علیه وسلم بجانب او نظر قهر و عتاب فرمود
چون از خواب بیدار شد بر کردار خود محجوب گشته تصنیف جدید در مناقب سادات ترتیب داد
و تصنیف سابق در دریا انداخت وفات او در سال هشتصد و چهل و هشت هجری مرقوم است

شیخ اختیار الدین ایرچی

از خلفای نامی و مریدان گرامی قاضی چشتی است جد و پدر او از ناموران شهر ایرچ بودند اما او بسبب غلبه
محبت و تجرید همه دولت دنیا بر باد داده تارک گردید و به تحصیل علوم ظاهر تکمیل ظاهر کرده بنظر اکتساب
امور حقیقت بخدمت قاضی محمد سادی حاضر شد و بتوجه باطن مرشد برحق بمرتبه کمال رسید
خرقه خلافت و ارشاد حاصل کرد سال وفات هشتصد و نه رقم نموده اند

شیخ فتح الله اودهی

خلیفه معظم و محب قدیم شیخ صدر الدین حکیم است در اوائل حال در مسجد دهلی درس میگفت چون میدید
در ریاضت و عبادت فتح یاب ندیده پیش شیخ صدر الدین شکایت آورد فرمود تدریس ترک
کن و کتب درس در دریا بینداز چنانچه ترک تدریس کرده کتب درسیه در دریا انداخت و بالآخر از علوم
حقیقت و معرفت کامیاب گشته اکمل اصفیاء زمانه گردید و بسیار طالبان حق را بمقام حق رسانید
چنانچه شیخ قاسم دهلوی و شیخ محمد عیسی از خلفای وی بودند وفات او در سال هشتصد و
بست و یک هجری مرقوم است

شیخ عین الدین قتال

مرید و خلیفہ پدر خود شیخ سعد اللہ کیسہ دار است و نیز از سید میر ماہ استفادہ کرد و اول بشتر مائل بشراب بود و از ہر چاہ و دریا کہ برائے او آب طلب داشتند غیر از شراب بدست نہ آمد۔ چون وقت ارتحال پدر بزرگوارش نزدیک رسید او را بخواند۔ فرستادہ در جستجوے او برفت و در میخانہ یافتہ پیام طلب شیخ بزبان آورد و بمجرد استماع اینی شیخ عین الدین از جائے خود برخاست و جام شراب کہ در دست داشت نوشیدہ بر زمین بزد و بخدمت پدر عالی قدر حاضر شد۔ و خرقۂ خلافت و سرمایۂ نعمت و خلاوت شیخ ب چشت حاصل کرد۔ واز خاصان و برگزیدگان درگاہ رب العزت گردید و بقیۂ العمر در زہد و تقوے بسر برد۔ سال وفاتش ہشتصد و بست و دو مرقوم است +

شیخ سارنگ چشتی سہروردی

صاحب دولت و عزت از قوم ہنود بود۔ چون باسلام مشرف شد۔ ہمشیرۂ او بعقد نکاح سلطان محمد بن فیروز شاہ در آمد۔ بلدہ سارنگ پور بنام خود آباد کرد و بعد از آن مرید شیخ قوام الدین گردید و ہمہ مال و اسباب دنیا ترک گفتہ بسفر حجاز رفت۔ چون باز آمد بصحبت یوسف بدھ ایرجی مصاحبت اختیار کرد و خرقۂ خلافت ہم پوشید۔ وفات او در سال ہشتصد و چہل و ہفت مذکور است +

شیخ علم الحق والدین چشتی

خلیفۂ اعظم و فرزند دلبند شیخ سراج الدین سراج الاولیا است صاحب مقامات بزرگ و کرامات سترگ بود در ریاضت و مجاہدہ غلوئے تمام داشت جمعے کثیر از ارباب دل برہنمونی او از ظلمات دار ناپائدار اسباب بمنزل انوار تجلیات رب حق فائز گشتند رحمۃ اللہ علیہ وفات آن جامع کمالات در سال ہشتصد و [illegible] و دیگر [illegible] منقول است [illegible] است +

شیخ محمد عیسیٰ جونپوری

خلیفه شیخ فتح الله اوده است. پدرش شیخ احمد عیسی از عمائد دهلی بود. بزمان خرابی هنگام تاختن آوردن امیر تیمور ترک دهلی گفته سکونت جونپور اختیار کرد. صاحب اخبار الاخیار آورده که شیخ محمد عیسی در مشغولی بسیار غلو داشت. و سر به زانو می بود. از حال و احوال خود بیخبر داشت و استخوان مهره پشت او دوتا گردیده و زنخ به سینه پیوسته. وفات او در سال نهصد و یازده ۹۱۱ هجری مرقوم است ٭

شیخ شمس الدین طاهر

خلیفه اعظم شیخ نور الدین قطب عالم است. او شیخ بزرگ و کبیر السن بود. فیض باطن و استفاده کامل از روحانیت خواجه بزرگ معین الاولیا دریافت و خرقه خلافت از حضرت خواجه بایزید خرد نبیره حضرت خواجه بزرگ رحمة الله علیهم پوشید. چنانچه در سیر العارفین مذکور است. صاحب سیر العارفین محقق کامل و معاصر شیخ شمس الدین طاهر بود و بشرف ملازمت حضرت خواجه بایزید خرد بمقام اجمیر مشرف گشته. وفات او در سال هشتصد و هشتاد و یک هجری مرقوم است رحمة الله تعالی علیه ٭

شیخ حسام الدین مانکپوری

خلیفه اعظم شیخ نور قطب عالم است و از اعیان مشائخ عهد خود است. جامع بود در میان علوم شرع و طریق و عارف بود. صاحب کشف و تحقیق. او خداوند تصنیفات بود. رفیق العارفین از ملفوظات او است. به صیام صوم بسیار مائل بود. و توکل مرغوب. اکثر نوبت افطار به جرعه آب. روزی سیدی فرمود که چون بعزم ملازمت شیخ از وطن بیرون آمدم. بهر منزل در عالم واقعه شیخ خود را میدیدم که در جلو بر من می بود. روزی در کشتی سوار شدم. درویشی صوف پوش همراه من بود. چون بر ساحل رسیدم. همان درویش در قعر آب فرو رفت و از چشم پنهان شد. آنگه که بپای بوس شیخ

مشرف شدم نیک دیدم که جمال همان درویش که بر آب افتاده بود۔ با منظر و پیکر شیخ یکسان بود و در خط و خال و چهره و مهره، هیچ تجاوز و تفاوت نیافت۔ وفات در سال هشتصد و هشتاد و دو مرقوم است +

شاہ کالو چشتی

خلیفہ نامی و گرامی شیخ نور الدین قطب عالم است و نسب وے بچند واسطہ با حضرت خواجہ بابا فرید الدین فرید الاولیاء مے پیوندد۔ و از شیخ پیر محمد چشتی لاہوری فیض ہا یافتہ بود۔ و بہ تلقین و تعلیم خلائق سعی موفور کرد۔ و در لاہور سکونت ورزید کشف و خرق بسیار از وے بوقوع آمد۔ وفات او در سال هشتصد و هشتاد و دو مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ یوسف ایرجی چشتی

آبائے او از خوارزم با ایرج آمدند۔ و شیخ یوسف اگرچہ خلیفہ شیخ ختیار الدین بودہ است۔ اما از خدمت سید جلال بخاری و شیخ راجو قتال فیضہا بردہ صاحب تالیفات است صاحب تاریخ محمدی از مریدان و معتقدان او است و آوردہ اند کہ روزے شیخ یوسف در خانقاہ ہنگامہ سماع گرم داشت و ہمدران محل جان داد۔ وفات او در سال هشتصد و سی و چار مرقوم است +

شیخ پیارا چشتی

از مریدان سید ید اللہ نبیرہ سید محمد گیسو دراز است و ترتیب و تکمیل بخدمت خواجہ گیسو دراز یافتہ بود آوردہ اند کہ چون او را ملازمت شیخ دست داد فرمود کہ اگر پیش ازین با کسے تعلق محبت داشتہ باشی در عرض بیان آری۔ التماس کرد کہ بنظر آموختن طریق عشق حاضر آمدم و ہیچ ندانم کہ عشق چیست و از کجا مے آید فرمود اظہار واقعات سابق اعراض نباید کرد۔ آنہمہ بغرض دریافت مغز نسبت

التماس کرد که در اوائل بر زن ہندو فریفتہ بودم و دولت دیدار دست نمیداد بالآخر زنار گرفتم و در صنم خانہ نشستم کہ او را بہ بینیم باستماع اینمعنی خواجہ گیسو دراز او را در بر گرفت و فرمود کہ البتہ در منزل عشق مقام عالی داری میخواستم کہ چون تو عشق طلب و محبت مشرب بدست آید تا بمنزل عشق شاہد حقیقی رہنمونی کنم۔ چنانچہ او را در حبالہ بیعت کشید و در اندک زمان بمرتبہ تکمیل رسانید وفات او در سال ہشتصد و شصت و پنج مرقوم است ✦

شیخ محمد المعروف بہ شیخ مینا چشتی سہروردی

صاحب ولایت دیار لکھنو بود و از زمان شیر آگہی بہ ظل حمایت و سایۂ عاطفت شیخ قوام الدین تربیت یافتہ بہ شرف بیعت و تشریف خلافت مشرف گردید۔ وجہ موسوم گشتن بلقب مینا اینست کہ شیخ قوام الدین را پسرے بود موسوم بہ شیخ نظام الدین مینا و او بہوائے ہوس و تقاضائے نفس در زمرہ ملازمان سلطان محمد بن فیروز شاہ بادشاہ دہلی منسلک گردید۔ بدینوجہ شیخ قوام الدین از وے نفرت تمام داشت۔ چون شیخ نظام الدین بہ قصد معذرت و تالیف پدر خود بوطن رسید در صحن خانقاہ بر اسپ بگذشت شیخ قوام الدین ازین ادائے گستاخ برآشفت و در حق او دعائے بد کرد ہمین کہ گامے چند نہ پیمودہ بود از پشت فرس بروئے زمین آمد و ہلاک شد در آنوقت شیخ قطب الدین کہ از مریدان خاص شیخ قوام الدین حاضر بود باو فرمود کہ حق سبحانہ تعالے ترا پسرے خواہد داد موسوم بہ محمد مینا گشتہ بجائے فرزند من معروف و مشہور خواہد شد۔ الحاصل بہ برکت و تصرف دعائے شیخ ہمچنان بوقوع آمد و منظور نظر شیخ قوام الدین گردید و خرقہ خلافت از شیخ سارنگ چشتی ہم دریافت و جانشین و صدر آرائے سجادہ مشیخت و ارشاد گشت صاحب اخبار الاخیار آوردہ کہ شیخ محمد مینا دلی مادرزاد بود۔ چون بعمر پنج سالہ او را در دبستان نشاندند و استاد بگفتن بسم اللہ اشارت کرد بفور بخواند۔ چون گفتند بگو الف گفت کہ الف باز گفتند بگو ب۔ در جواب گفت کہ چون الف گفتم بہ گفتن ب حاجت ندارم و درین مجلس

چند معانی حقائق بر زبان آورد منقول است که او به ترک و تجرد غلو بسیار داشت و اہل عیال نخواست شب ہا بر سر دیوار نشسته عبادت میکرد تا از غلبهٔ نوم محفوظ ماند و بر سطح فرش خار و خسک گسترده منتظر مے نشست و در موسم زمستان برہنه تن در آب سرد تر کرده در صحن خانقاه بے سایهٔ بنیان و سقف مراقب و مشغول میگشت بقصه درمند و در طلب بود و گاہے بجهت استراحت نیاسود وفات او در سال ہشتصد و ہفتاد منقول است رحمة الله علیه +

شیخ رفعت الدین

پسر بزرگ شیخ نور قطب عالم بنگالی است از بزرگ صاحب حال بود او میگفت که والله من از سگ بازار کمترم و مدام بتوکل و عسرت زندگی میکرد و از اہل دنیا نفرت کلی داشت رحمة الله علیه +

شیخ انور

پسر خورد شیخ نور قطب عالم بنگالی است و رحالت گدایانه بسخاوت شهرت تمام داشت و مستمندان را مے پرورد و بزمان خربهی ذبح کرده بذل فقرا میکرد و خود از گوشت آن چیزے نمیخورد روزے شیخ حسام الدین از وے پرسید که مخدوم زاده عشق چه باشد فرمود مردان حق چشم فراز کرده مے بینند که دوست مے آید یا پیام دوست و گرنه بکشودن چشم چه حاجت است +

شیخ محمود راجن قدس الله سره

خلیفه میر گوز یعنی خواجه علم حق والدین است و صاحب سلسله سهروردیه شطاریه بود و نیز بیک واسطه سلسله خلافت وے بحضرت خواجه گیسو دراز میرسد و نیز از جا ہا فیضها دریافت صاحب مقام عالی بود و بریاضت و زرع فقه بلند و فقر و فاقه را بسیار دوست داشت بیاز صحبت

امرا و اغنیا نفور بود شبها بعبادت و مشغولی بسر می برد۔ و از غایت بیداری و مشغولی چشمان او غیرت گلستان بود ندسوا ز جمال او عالم مستی میناًئی وحدت و حقیقت ظاہر و باہر بود جمعی از ارباب دین و اصحاب یقین بذیل تلقین و ارشاد او بمقام حق رسیدند وفات او در سال نهصد مرقوم است +

راجی حامد شاہ چشتی

خلیفہ شیخ حسام الدین مانکپوری است بزرگ و صاحب نسبت درست بود در زمان سلطان شمس الدین التمش جد بزرگوارش سید شہاب الدین از کرویز آمده سکونت دہلی اختیار کرد۔ آوردہ اند کہ راجی حامد شاہ در اوائل وضع سپاہیانہ داشت و آخر بصحبت شیخ حسام الدین مانکپوری پیوست و از جملہ اصفیاء زمانہ گردید بہ علم ظاہر بقدر ما یحتاج معرفت داشت امّا عالمان دین و ارباب یقین در دائرہ ارادت و حلقہ اطاعت او بودند وفات او در سال نهصد و یک مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

راجی سید نور

فرزند رشید حامد شاہ راجی است بسیار بزرگ و صاحب حال و کریم النفس بود و مدت العمر بعبادت و ریاضت شاقہ گزرانید۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شاہ سید

خلیفہ شیخ حسام الدین مانکپوری است باوائل صاحب دولت و ثروت بود و آخر بہ ترک مال و منال بر خاستہ در خدمت شیخ پیوست۔ و بعد تکمیل خرقہ خلافت یافت آوردہ اند کہ او را بانیے تعلق محبت بود۔ و او ہم ترک ہوس دنیا کردہ بہ فقر و توکل قناعت کرد۔ وفات او در سال نهصد و سی و سہ مرقوم است +

شیخ بهاء الدین جونپوری

از مشاهیر مشائخ آن دیار است خلیفه شیخ عیسی است در منزل تجرید پائے استوار داشت و بعبادت و ریاضت گزرانید. و خلافت او از حضرت راجی حامد شاه هم متیقن و معتبر است. وفات او در سال نهصد و چهل و هفت ۹۴۷ مرقوم است +

شیخ دانیال چشتی

مرید و خلیفه راجی حامد شاه بود صحبت را حضرت خضر علیه السلام. و فیض باطن از روحانیت حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین والاولیا حاصل میکرد. و به ثبوت پیوسته که حضرت خواجه بزرگ او را باشاره باطن بخضر علیه السلام حواله کرد. و این ابیات هندی در معارج الولایت و فرح المروت العالیات از و مذکور است

جگ جگ عمر جو حضرت خواجے	حضرت نبی رسول لولاجے
دانیال جو پر گھٹ کینیان	حضرت خواجہ حضرت دنیا

مخفی مبادا که شاهزاده دانیال بن اکبر شاه بادشاه در خانه همین شیخ دانیال متولد شده بود و بادشاه به همنامی شیخ پسر خود را معروف کرد. و شیخ دانیال در سال هفتم جلوس اکبر شاه که زمانه تولد شاهزاده دانیال است در اجمیر سکونت داشت. و بعد تولید شاهزاده سالها در صدد حیات بود. و آخر بسال نهصد و نود و نه ۹۹۹ وفات یافت. شیخ دانیال از اجمیر نبود اما به سبب غلبه محبت روحانیت خواجه بزرگ بیشتر در اجمیر قیام ورزید. و در جوار آستانه عالیه حضرت خواجه بزرگ بیشتر در اجمیر قیام میکردند. و در جوار آستانه عالیه حضرت خواجه بزرگ بالاختر سوی محل سکونت داشت. و در زمانیکه حرم محترم بادشاه را به جهت مصائب سفر ناگوار و غلبه آنکه زمانه وضع حمل قریب تر بود بحکم بادشاه قیام اجمیر ناگزیر افتاد در قصر رفیع و مکان وسیع

برابر حجرہ شیخ بنیاد کردہ بنظر ہمسائگی شیخ کہ خالے از خیر و برکت متصور نبود۔ برائے مولود مسعود مخصوص ساختند ہنوز از ان تعمیر رفیع نشان باقیست و مجاوران روضہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا کہ بجہت جہالت و ناواقفیت حال شیخ دہیال را از اجداد خود قرار دادہ وجہ ولادت شاہزادہ در منزل شیخ موجب مباہات و اعزاز خود ہا برگزارند۔ غلط فاش و تقصیر تحقیق است۔ برلاف و گزاف ایشان گوش نباید داد و سلسلہ پیران طریقت شیخ دانیال کہ از کتب ملاقسیط بوضوح پیوست اینست شیخ دہیال مرید راجی حامد شاہ خلیفہ شیخ حسام الدین مانکپوری خلیفہ شیخ نور قطب عالم بنگالی خلیفہ شیخ علاء الحق بنگالی خلیفہ شیخ عثمان اخی سراج خلیفہ حضرت شیخ نظام الدین سلطان المشائخ قدس اسرارہم +

شیخ حسن طاہر

خلیفہ راجی حامد شاہ و از خدمت سید نور بن حامد شاہ فیضہا در ربود۔ و از اوائل درد مندی و طلبی شعار کرد۔ و بمشائخ و فقرا صحبت گرم داشت علی الخصوص شہرت مشیخت راجی حامد شاہ اصغا کردہ حاضر خدمت شد و بسلسلہ ارادت پیوست و بطلب سلطان سکندر از جونپور بدہلی آمد و سکونت اختیار کرد۔ و در عبادات و ریاضت شاقہ بسر بردہ کافہ آنام را رہنمونی منزل حق فرمودہ وفات او درسال نہصد و نہ ۹۰۹ مرقوم است +

مولانا الہ داد چشتی جونپوری

عالم با عمل و فقیہ بے مثیل بود۔ ہدایہ و کافیہ و مدارک را شرح فرمود۔ و شرف بیعت و خلافت از راجی حامد شاہ دریافت منقول است کہ مولانا با شیخ طاہر باد و سلسلہ محبت مستحکم داشت و ایشان بایں ان ہمدم بودند۔ روزے مولانا اللہ داد بطریق طنز درباب بیعت و نسبت راجی احمد شاہ سخن ہا گفت شیخ حسن گفت کہ در صحبت حضرت راجی حامد شاہ افتادہ لبالب امت بدر آمد۔ البتہ سخن شما

لائق گفتن و شنفتن متصور است الحاصل مولانا الہ داد بمعیت مولانا حسن بخدمت راجی حامد شاہ رسیدہ مسائل چند کہ حل آن مشکل بود در پیش آورد۔ و راجی حامد شاہ از منصوبہ مولانا حکایت آوردہ تفصیل اجمال و تسہیل اشکال بوجہ احسن فرمود۔ ہماندم مولانا الہ داد سر در قدم آورد و بیعت کرد۔ و بریاضت و مجاہدہ و اشتغال ورزید۔ وفات او در سال نہصد و بست و سہ مرقوم است رحمۃ اللہ تعالے علیہ +

شیخ محمد حسن پسر شیخ حسن طاہر

جامع بود میان علوم حال و قال و آیتے بود در مشائخ نسبت و جمال چون از حجرہ خلوت برقعہائے مشیخت جلوہ میکرد۔ ہر آنکس کہ نظر بروے مے انداخت تکبیر میگفت۔ و در محیط حیرت و محویت غرق میگردید بہ سلسلہ قادریہ ہم توسط داشت۔ سالہا در مجاورت مدینہ نبوی بسر برد۔ مدام در انتظار شام زحمت کشیدے و بعد نماز شام درون حجرہ رفتہ بعبادت معبود حقیقی کارہا کردے وفاتش در سال نہصد و چہل و چہار مرقوم است +

شیخ عبد الرزاق جھنجانہ

مرید و خلیفہ شیخ محمد حسن طاہر است صاحب کرامات و کشف و خداوند خوارق عادات بود۔ و بہ اہلبیت نبوت و ائمہ رسالت اعتقاد تمام داشت و او را با شیخ امان پانی پتی مباحثہ و مناظرہ بسیار بود وفاتش در سال نہصد و چہل و نہ مرقوم است +

شیخ امان پانی پتی چشتی

اسم گرامی عبد الملک و لقب امان اللہ مرید و خلیفہ شیخ محمد حسن طاہر چشتی نبیرہ راجی حامد شاہ است در مشرب قلندریہ شاہ نعمت اللہ ولی واسطہ دارد۔ در باب مسئلہ تقریر بلیغ و بیان وسیع داشت

در تصوف و توحید از وے کتب و رسالہ چند یادگار ہست بالخصوص رسالہ اثبات الاحدیت از واست و نیز بر لوایح مولانا جامی شرح دارد۔ و میفرمود اگر پایۂ انصاف درمیان باشد مسئلۂ توحید برمنبر و منار باید گفت و فرمود کہ در اوائل حال بر اثبات توحید دو دلیل داشتم اکنون پانزدہ دارم و گفت درویشے ما بر دو حال مبنی است۔ تہذیب اخلاق و محبت اہلبیت رسول صلی اللہ علیہ وسلم وفات آن جامع صفات در سال نہصد و پنجاہ و ہفت مرقوم ہست رحمۃ اللہ علیہ +

مولانا احمد شوریانی

از اولاد پیر کبار ہست و بعلوم ظاہر باطن مرید و شاگرد شیخ اسحاق بن شاہ کا کو چشتی است و از دیگر بزرگان طریقہ چشتیہ نیز نعمت فیض و صحبت حاصل کردہ بزہد و ریاضت عدیم النظیر بود مشغولی بسیار داشت وفات او در سال یکہزار و دو مرقوم است +

سید علی قوام

از اہل کمال بود۔ اصل وے از سادات سبزوار است و مرید و خلیفہ شیخ بہاء الدین جونپوری است بذل و فتوح بسیار داشت۔ بہ شیخ خادم خدمت بیکیفت و زحمت میکشید وفات او در سال نہصد و پنجاہ ہجری مرقوم است +

شیخ ادھن جونپوری

پسر شیخ بہاء الدین جونپوری بود کبیر السن و ضعف بغایت داشت کہ وے را بیاری کسے لے توانست برخاست اما در حالت وجد چنان رقص میکرد کہ جوانان تنومند تحمل تصادم او نمے توانستند وفات او در سال نہصد و ہشتاد و شش مرقوم است +

شیخ جمال الدین جمن چشتی

مرید و خلیفه پدر عالی قدر خود حضرت شیخ محمود راجن است و نیز خلافت خاندان مغربیه از شیخ احمد کهتو دارد صاحب وجد و حال و اہل فضل و کمال بود۔ دریای حق غلو بسیار داشت۔ و توکل و حیرت سرو کار۔ جامع شریعت و طریقت بود حاوی محنت و محبت دل و اغدار داشت و دیدهٔ اشکبار معین و معاون شکسته دلان درد و محنت۔ و رہنمای رہروان منزل ہیبت بود سودای عشق در سر و جلوه شاهد حقیقی در بر داشت۔ سالها در کنج اعتکاف نشست و حصار قلعه پندار و نفس به نیروی ریاضت و محنت بشکست قبول عام و تالیف تمام داشت۔ جمعی ارباب دل با و مائل بود و صف مشائخ دیار هند را برهنمونی و ارشاد تا به سراپرده قرب و اتصال رسانید۔ مدام جویای رضای الهی و مقلد ارشاد رسالت پناهی بود رحمة الله علیه۔ زمان وصال سنه نهصد و هشتاد و دو ۹۸۲ مرقوم است و بعضی اختلاف نیز دارند

شیخ حسن محمد چشتی

خلیفه اعظم حضرت شیخ جمال الدین جمن است و علوم ظاهر کامل زمانه۔ و در امور حقیقت و معرفت یکتا و یگانه۔ آیتی بود از جمال شاهد ازل۔ و در ولیتی بود از مدائن علم و عمل۔ هدیه مشرب چشت۔ و صدر نشین انجمن بهشت بود۔ صاحب مقامات علیه و کرامات جلیه و آثار زکیه۔ مشتاق جمال و متحیر منظر حال مجلس سماع دوست تر داشت۔ درد مند بود و به احوال مستمندان زود طلبی پرداخت زمان وصال پاک در سال نهصد و نود و دو مرقوم است

حضرت شیخ محمد چشتی

مرید و خلیفه پدر خود خواجه شیخ حسن محمد است امین امانت های اولین و آخرین و صامت

اموال خزائن صفوت یقین صاحب زہد وورع خلاصہ آفرینش آرایش اصل وفرع برگزیدہ خاص بارگاہ الٰہی مہبط انوار و اسرار نامتناہی صاحب جمال جمیل الشیم کریم النفس کرم مجسم بود شب زندہ وا بجد داشت بدام درحالت سکر و ذوق زندگی میکرد دوست محنت و عدو راحت بود صاحب مرات ضیا آوردہ است کہ چون بغلبۂ محبت وارادت بنظر زیارت عتبات عالیات در مصر دہلی فائز شد و برمرقد مبارک حضرت خواجہ نصیر الدین محمود نصیر الاولیا رسید و دولت پابوس دست داد مصلائے سنگ مرقد شگاف پیدا کرد و حضرت شیخ محمد درون مزار داخل شد چون بیرون آمد نان وحلوا در دست بود و نعلین و عصا و خرقہ و مصلے کہ در پہلوئے خواجہ نصیر الاولیا پیوند زمین کردہ بودند باو تفویض گشت از ان روز ہر آنکس کہ بروے امید دید وارفتہ حال و پروانہ جمال میگردید مولد او احمد آباد گجرات است و زمان وصال او در سال نہصد و پنجاہ و شش ۹۵۶ مذکور رحمتہ اللہ علیہ +

شیخ علاء الدین بن شیخ نور الدین اجودھنی

از اولاد حضرت خواجہ فرید الدین فرید الاولیا است صاحب اخلاق حمیدہ و اوصاف پسندیدہ جامع علم و حلم و با اہل دنیا سروکار نداشت و از جملہ کالائی حظ النفس و آسایش چیزے بخود راہ ندادے او را فرید ثانی میگفتند و با روحانیت حضرت خواجہ قطب الاولیا توسط داشت در سال ہشتصد و ہفتاد و دو فوت شد +

شیخ جلال الدین قریشی

بہ تحقیق نرسید کہ در بیعت کدام شیخ وقت بود اما مشرب چشتیہ داشت و باطن سلوک و ظاہر جذب بیشتر درویشانہ بسر میبرد و از لباس بقدر ستر عورت کفایت کردہ بود و علوم معقول و منقول رسمے و حقیقی ہمہ بر نوک زبان داشت میفرمود یک مرید ہشام نام دارم کہ

در کوه و جبال بسر می بردند۔ واکثر میخواند ع

خام بدم پختہ شدم سوختم

صاحب الاخبار الاخیار نوشتہ کہ در اوائل اورا عشق مجازی دامنگیر بود۔ و در اندک زمان بعشق حقیقی گرفتار آمد۔ وفات او در سال نہصد و چہل و ہشت منقولست +

سید سلطان بہرائچی

درویش صفا کیش و مرد باہمت و مروت بود مرید شیخ علاء الدین جودہنی است و از خاندان شطاریہ نیز تعلق داشت پیرہن قصیر و حشمت دستگیر او بود گویند ہندو زنے در سر سودائے ولائے اسلام آمدہ بود۔ قبیلہ او پیش بادشاہ فریاد برد۔ بادشاہ باو گفتہ فرستاد کہ از زنے مذکور مفارقت اختیار کند۔ او تیغ در کمر بست و از خانہ بیرون آمد۔ و جواب داد کہ زن مذکور مسلمان شدہ است باز بتصرف کافران دادن جائز نباشد۔ پیادگان شاہی باستماع این معنی دم در خود کشیدند و دیگر ہیچ نگفتند۔ وفات او در سال چہل و نہصد و نہ مرقوم است +

شیخ یوسف معروف شاہ جوہی

بحضرت خواجہ فرید الدین فرید الاولیا نسبت آبائے دارد خرقہ و کرامت در ورثہ داشت بانشاء غیبی عازم بیت اللہ شد۔ و از انجا بمدینہ نبوی حاضر و بعد حصول شرف زیارت ہنگام معاودت در آمیہ آمد و اوائل یک سال را از وطن طلبیدہ اشتہ سکونت برہانپور بتبار کرد وفات او در سال نہصد و نہ مذکور است +

شیخ نظام الدین چشتی

پسر شاہ یوسف جوہی است گویند کہ او دوازدہ سال در شکم مادر معتکف ماند۔ اول بسفر حجاز

هم رفته بود و بشرف بیت الله و بیت النبی مشرف گردید او صاحب خرق و کرامات بود و آثار علیه از وی بظهور آمد و وفات او در سال نهصد و هشتاد و پنج مذکور است +

شیخ حمزه دهرسو قریشی

از اولاد شیخ الاسلام شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی است و بسلسله پیران او بخواجه سید محمد گیسودراز مے پیوندد۔ صاحب کشف و کرامت و اهل عشق و محبت بود۔ در اوائل در خدمت ملوک مسلک بود بالآخر باراده غیبی ترک گفته بزیارت حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا در مدینة الولایت اجمیر آمد و در انجا به شیخ حمزه مجذوب که همنام او بود و طریقه مجذوبانه داشت ملاقی شد و انعام باطن یافت ازان بعد از شیخ احمد مجد شیبانی اکتساب کرد۔ و در قصبه دهرسو۔ که از نارنول قریب سه فرسنگ است۔ طرح اقامت انداخت و سادات دهرسو که از علوم بے بهره و از پاسداری وضع آواره بود تربیت فرمود۔ از کشف و خوارق او حکایت ها دارند که درین مختصر گنجائش ندارند۔ وفات او در سال نهصد و پنجاه و هفت منقول است رحمة الله تعالی علیه

میر سید عبد الاول

مرید و اولاد خواجه بنده نواز گیسو دراز است از علوم معرفت بهره وافی داشت و تصانیف نیز دارد و بر صحیح بخاری شرح و حاشیه نوشته۔ اکثر به نواح دکن و گجرات رفت و به زیارت مدینه منوره و مکه معظمه مشرف گردید وفات او در سال نهصد و شصت و هشت مرقوم هست +

شیخ مهتا کاکروتی

درویشے کامل و صاحب حال بود۔ و تربیت اندرو حانیت خواجه بزرگ معین الاولیا حاصل کرد۔ آورده اند که او تا مدت بیست سال خدمت مزار کرد و جاروب کشی اختیار نمود۔ بعد آن

باشاره روحانیت حضرت خواجه بزرگ مرخص گشته بقصبه گاگرون رفت و سکونت ورزید
وفات او در سال یکهزار و سه بوقوع آمد +

مولانا عبدالله سلطانپوری

از اکابر علما و اعاظم فقرا بود و متشرع و عارف و متورع در استیصال کفر و بدعت بسیار کوشیده
در آوان زمان بخطاب مخدوم الملک ممتاز بود. اما چون اکبر بادشاه دین الٰهی احداث نمود و
شمس پرستی اختیار کرد شیخ با او در جهاد سرگرم شد و ازینجهت بحکم او حکام اخراج از دیار هند صادر
گشت بیچاره سفر حجاز اختیار کرد چون باز آمد او را مسموم کردند و در سال یکهزار و شش وفات یافت
رحمة الله تعالی علیه +

شیخ جلال کلسی

در عهد شیر شاه بادشاه به امارت منسوب بود اما همه دولت دنیا را ترک گفته به اساس بیعت و خدمت
حضرت شاه محمد چشتی مشرف گردیده و بمجاهده دیگر نیز رفت و فیضها یاب بود. وفات او
در سال یکهزار و سیزده (۱۰۱۳) مرقوم است +

شیخ قاضی خان ظفرآبادی

مرید و خلیفه شیخ حسن طاهر است نهایت با استطاعت و کرامت بود و مدت با بسی سال جا نهاده ندیم
بادشاه وقت و بهات با او می داد اما قبول نکرد و بتوکل بسر برد آخر به شیخ عبدالله پسر او فرمان بطریق
پیشکش فرستادند او هم انکار کرد و نیز نگرفت قاضی خان در سال نهصد و هفتاد منقول است
رحمة الله تعالی علیه +

شیخ عبدالعزیز بن شیخ حسن طاہر

خلیفہ اعظم قاضی خان است از مشاہیر شیوخ بودہ است و در تقلید طریق و تعمیل شرع یگانہ روزگار و شہرۂ آفاق بود و بر خلق خدا شفقت بسیار کرد۔ و در پایہ حلم و صبر بلند پایہ بود خلق کثیر بہ فیض صحبت او بمراد رسید و جمعے در ذیل حمایتش بر خصم پندار مظفر و منصور گردید۔ وفات او در سال نہصد و ہفتاد و پنج مذکور است رحمتہ اللہ علیہ +

شیخ سعدالدین خیرآبادی

مرید و خلیفہ شاہ محمد مینا است در آداب بیعت و حد طریقت احتیاط عام و دستگاہے عظیم داشت صاحب تصرف و تعلق باطن بود و سماع بسیار غلو داشت و در علم نحو و فقہ و اصول صاحب تصنیفات عالی است۔ او را مریدان و متبعان بسیار بودند۔ از جملہ ایشان شیخ صفی صاحب وجد و حال و اہل فضل و کمال بود۔ و شیخ مبارک سندیلیہ جامع شرع و طریق و سر مست صومعہ کشف و تحقیق بود۔ وفات مخدوم شیخ سعد در سال ہشتصد و ہفتاد و دو مذکور است +

میر سید محمد کالپی

در اوائل از میر ابوالاعلی نقشبندی ہمصحبت بود۔ چون بہندوستان آمد و بزیارت مرقد مطہر حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء در مقام اجمیر مشرف شد باشارۂ روحانیت حضرت خواجہ طریقہ چشتیہ اختیار کرد و فیضہا دریافت و بمراتب اعلیٰ رسید و در وجد و سماع مشغولی بر تبہ نہایت داشت و ہر سال بزیارت مزار فیض آثار حضرت خواجہ می آمد و خدمت می کرد و وفات او در سال یکہزار و سی و یک مرقوم است +

سید عبد الجلیل چشتی

برگزیدهٔ آفاق بود و بظاهر دست بیعت بکسے نداد۔ اما از روحانیت حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا تربیت یافته در شجره که بمریدان خود میداد بلا واسطهٔ کسے بحضرت خواجه سلسلهٔ خود پیوند میکرد۔ وفات او در سال یکهزار و چهل و سه مذکور است۔

شیخ محمد عبد الرشید جونپوری

سلسلهٔ ارادت او بچند واسطه به شیخ حسام الدین مانکپوری منتهی میشود۔ و از دیگر حضرات طریقت نیز انعام و اکرام یافت۔ از اکمل مشائخ عهد خود بود۔ در آغاز تدریس میکرد۔ و در آخر از همه گزشت صاحب تصانیف بود۔ ذکر جهر دوست داشت۔ شیفتهٔ محبت و وارفتهٔ سماع بود۔ اشعار هم میسرود۔ تخلص شمسی میکرد۔ وفات او در سال یکهزار و پنجاه و پنج مرقوم است۔

شیخ احمد گیسو دراز

صاحب حال و قال و وجد و سماع بود۔ بمباحثه و مناظره اکثر مے پرداخت و مسائل علانیه میگفت پیر و طریقهٔ چشتیه بود و با خواجه سید محمد گیسو دراز نسبتے خاص داشت۔ ازینجهت به درازی جعد و گیسو مائل بود۔ وفات او در سال یکهزار و پنجاه و هشت مرقوم است۔

پیر محمد سلون

جامع علوم صوری و معنوی بود۔ سلسلهٔ او بواسطهٔ شیخ عبد الکریم به شیخ حسام الدین مانکپوری میرسد مریدان او صاحب کمال بودند۔ خلقے با و رجوع بود و قبول عام داشت۔ در دیار لکهنو۔ شیخ عهد خود بود۔ وفات او در سال یکهزار و هفتاد و چهار مرقوم است۔

شیخ پیر محمد لکھنوی

درویش کامل و متوکل و بشرف زیارت حرمین شریفین مشرف ـ اصل او از جونپور است اکتساب علوم دین از علماء دیار دہلی و لکھنو بجد تمام بہ رسانیدہ و در بیعت شیخ عبداللہ سیاح چشتی معزز و مکرم شدہ و بخشش کامل ربود ـ وفات او در سال یکہزار و ہشتاد ہجری بوقوع آمد ـ

حضرت شیخ یحیےٰ مدنی چشتی

خلیفہ اعظم حضرت شیخ محمد چشتی است تکمیل علوم دنیویہ در مدینہ منورہ بہ رسانیدہ ـ صاحب وجد و حال و عادی فضل و کمال مرجع اولوالارباب و ملجاء اصحاب صداقت تاب بود ـ صاحب تالیف و تصنیف است آیہ نورو صدر نشین بزم قرب و حضور بود و دیدہ بینا و گوش شنوا کہ کمال مرتبہ عارفی است ـ او را حاصل بود و شکر راحت و شکایت زحمت پیش او ہموزن بود ـ ہر آنچہ میگذشت بران قانع بود ـ در یاد حق از خود فراموش ـ و در سکر بادۂ وحدت بیخود و مدہوش ـ سالہا بریاضت و مجاہدہ کار فرمائے میکرد ـ مدتے در گوشہ تنہائی و زاویہ اطاعت بنشست جمغفیر ـ و خلق کثیر ـ انعام و اکرام از مائدہ فیضش مند بود ـ و بسیاران از کلبۂ تیرہ و تار جہل و انکار ـ براہنمونی او تا بمنزل عرفان و اقرار فائز گردیدند ـ مریدان و متبعان او از بس صاحب خرق و کمال بودند ـ و در دیار گجرات علم صفوت و طریقت برافراشتہ ـ و در دیار ہند شمع ایمان و ایقان را فروغ دادہ آوردہ اند کہ از ہر کہ و مہ ہمہ مشتاق او بودند ـ و خدمت و صحبت او را بر جا ـ و برحق میدانستند ـ وفات آن جامع کمالات و خلاصۂ موجودات در سال یکہزار و یکصد و چہل و یک ہجری منقول و مذکور است ـ رحمۃ اللہ علیہ ـ

حضرت شیخ کلیم اللہ جہان آبادی

بن حاجی نور اللہ بن شیخ احمد بن شیخ حامد از اولاد حضرت امیر الاسلام شیخنا ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ۔ اصل آبائے وے از ترکستان است۔ پدر بزرگوار او بزمان دولت شاہجہان بادشاہ در دہلی فائز شد۔ حضرت شیخ کلیم اللہ اشرف بیعت بواسطہ حضرت شیخ یحییٰ مدنی است در علوم دینی شہرۂ آفاق و در ریاضت و عبادت طاق بود آورده اند کہ با حضرت شیخ ابو الفتاح قادری ہم نسبت داشت و ہیچند در صحبت اولیہ برد و نیز خرقہ نقشبندیہ از خدمت امیر محترم لاہوری در بر راست کرد۔ در مجلس سماع بسیار خرم و احتیاط میفرمود۔ واحدے از سلسلۂ غیر اندر آن وقت باریاب نمے شد۔ و در خانقاہ مسند و ممکرد جمعے گم گشتگان راہ و متفحصان غیر آگاہ را چراغ ہدایت ہنمود۔ و از تاریکی گم گشتگی و غیر آگہی بر آوردہ در طلعت جاوید کامرانی فائز گردانید۔ آثار عالی و اطوار متلالی برداشت تلقین و ارشاد اہل اللہ بسیار میکوشید۔ گرمی صحبت او احتراق عشق و التہاب محبت میان جان پیدا مے کرد۔ دل مشغوف در بر و دقائق مکشوف پیش نظر داشت از راحت و استراحت بیزار و با درد و محنت محبت سروکار۔ امام الطریق۔ سرشار بادہ تحقیق و جام رحیق بود۔ بہ رفاہ استکراہ خصومت و منازعت با جمعیت و جاہ داشت زمان وصال او در سال یازدہ صد و چہل و دو مرقوم است۔ مرقد پاکش در شاہجہان آباد در فضائے بازار خانم متصل بہ حصار سنگ سرخ است بزبان شہر دہلی مجرد احاطہ منہدم شد قبر باقیست۔ فہرست اسماء خلفایش اینست +

فہرست خلفاء

شیخ نظام الدین اورنگ آبادی۔ سید حسن۔ حافظ محمود۔ شیخ جمال الدین۔ شیخ حامد سعید

قاضی شیخ عبدالولی۔ شاہ ضیاء الدین۔ شاہ اسد اللہ۔ شاہ جلال الدین۔ شاہ مداری ناگوری۔ محمد ہاشم۔ آوردہ اند کہ حضرت شیخ تصانیف بسیار بود۔ تفسیر قران القرآن سواء السبیل عشرہ کاملہ کشکول۔ واقعات کلیمی الہامات کلیمی وغیرہ۔ از حضرت شیخ چہار پسر و پنج دختر بودند۔ حافظ حامد سعید۔ حافظ فضل اللہ۔ احسان اللہ خواجہ محمد۔ نام دختران بی بی رابعہ کہ بہ محمد ہاشم خلیفہ حضرت منسوب شد۔ بی بی فخر النسا کہ بہ شیخ عبدالرحیم منسوب بود۔ بی بی زینب کہ در حبالہ عقد شاہ میر در آمد۔ و نیز دختر چہارم بعد فوت دختر اول بسلسلۂ زوجیت محمد ہاشم پیوستہ بود۔ و حال دختر پنجم از نظر نگذشت و اینہمہ فرزندان دختران از بطن خاتون دوم در معرض وجود آمدہ بودند۔ قطعات و ابیات در تاریخ وفات حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہ

موسئ اُمت کلیم اللہ عصر ۔۔۔ بود مقبولِ دو عالم از قبول

سالِ وصلش ہاتف از کلکِ جلی ۔۔۔ زود رقم شد حشر با آل رسول

ایضاً

فضل و کمالش بیش بودہ ۔۔۔ مرہمِ قلب ریش بودہ

سالِ وصالش گفت ہاتف ۔۔۔ قطبِ زمانہ خویش بودہ

ایضاً

چو از دنیا بفردوسِ برین رفت ۔۔۔ پئے گلگشتِ خلدِ جاودانی

دو تاریخیست بہر سالِ وصلش ۔۔۔ بر آید مدعا از وے چو خوانی

یکے موسیٰ ثانی کاشفِ دین ۔۔۔ دگر عرفانِ دینِ موسیٰ ثانی

حضرت شیخ نظام الدین اورنگ آبادی

جامع علوم شرع و طریق جامع اسرار عرفان و تحقیق۔ مرجع الفقرا ملجاء العرفا بود۔

وجد وسماع را دوست داشت۔ ودر محیط حیرت وہیبت مستغرق۔ سلسلہ نسب پاک او
بہ حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ منتہی میشود۔ واز بزرگان شیخ الشیوخ شہاب الدین
سہروردی است۔ آوردہ اند کہ بطلب علم بخدمت حضرت شیخ کلیم اللہ حاضر شدہ
بعد از فراغ علوم ظاہر۔ در تحصیل امور باطن اکتساب کرد ومحنت وریاضت شاقہ کشیدہ
مرتبہ کمال تکمیل رسانید وبہ آثار رفیع واطوار منیع ومقامات بلند نشان ارجمند فرق
منجبت برافراشت۔ قبول عظیم ودستگاہ کلیم داشت۔ ودر دیار دکن نزول کرامت فرمودہ
در بلدہ اورنگ آباد دکن سکونت اختیار فرمود۔ وطالبان راہ یقین واعیان واشراف
دین را بہ رہبری تلقین وارشاد بمنزل مقصود رسانید۔ صاحب تصانیف بود
اشہر تصانیف او رسالہ نظام القلوب است۔ فہرست نام نامی خلفاے گرامی اینست

فہرست خلفا

خواجہ کامگار خان۔ محمد علی۔ خواجہ نور الدین۔ مولانا فخر الدین۔ سید شاہ شریف۔ شاہ
عشق اللہ۔ غلام قادر خان۔ محمد یار بیگ۔ محمد جعفر۔ شیر محمد۔ کرم علیشاہ وغیرہ اینہا کہ
فہرست ایشان معلوم نشد۔ زمان وصال پاک در سال یازدہ صد وچہل ودو مرقوم است ومرقد
مطہر در بلدہ اورنگ آباد ملک دکن مسجود انام وملجاے عوام است۔ آوردہ اند کہ حضرت
او را با حضرت شیخ کلیم اللہ محبت ومؤانست بمرتبہ عشق بود۔ چنانچہ بعد وفات شیخ
در گوشہ خمول وعسرت ومحنت ودر کنج تنہائی وفراق چندے بسر بردہ بودند کہ انقضاے
طلب او بمطلوب حقیقی در رسید۔ ومزید بر آن زحمت مفارقت مہاجرت پسندید لاجرم
بجہت اتمام حجت ظاہر امراض متعدد عارض حال شدند وقریب تر از زمان رحلت شیخ
محمل زندگانی ازین سراے فانی بعالم قدس جاودانی بربستند رحمۃ اللہ تعالی علیہ۔ صاحب
مناقب فخریہ آوردہ است کہ دران زمان کہ شیخ نظام الدین بخدمت شیخ کلیم اللہ
اکتساب علوم میکردند حضرت شیخ از مجلس تذکیر برخاستہ مع جمیع فقراے زینت

میخواست کہ شیخ نظام الدین از جائے خود برخاستہ نعلین در قدم حضرت شیخ نہاد و عرض کرد

بسپردم بتو مایۂ خویش را — تو دانی حساب کم و بیش را

حضرت شیخ را ان زمان حضرت شیخ یحییٰ مدنی یاد آمد کہ بوقت عزیمت سفر حجاز فرمودہ بودند کہ جائے زیبا منظر نظام الدین پیش شما در مجلس تدریس خواہد آمد۔ شعر مذکور بر زبان حال خواہد آورد۔ شاید کہ اورا بہ تشریف خلافت و شرف بیعت مشرف بکنید۔ وا ینہمہ نعمت و کرامت و نسبت کہ بشما رسیدہ است حق او است۔ ازان روز حضرت شیخ بدرجہ غایت متوجہ گردیدہ در اندک زمان شیخ نظام الدین را بمرتبہ کمال رسانید +

خواجہ فخر الدین فخر جہان چشتی دہلوی

سند الاصفیا۔ قدوۃ الاولیا امام المتقین صدر الولایت محبوب رب العالمین محب النبی خواجہ فخر الدین فخر جہان چشتی دہلوی قدس سرہ العزیز فرزند ارجمند و خلیفہ حضرت خواجہ نظام الدین اورنگ آبادی است۔ عالم علوم صوری و ماہر رموز معنوی بود ہنگام ولادتش خواجہ کلیم اللہ خرقہ و کلاہ خود با او ارزانی داشتہ بود۔ و در سن شانزدہ سالگی از علوم عقلی و نقلی بہرہ یاب شدہ بحب ریاضت و عبادت اشتغال فرمود۔ و در رہنمونی کافہ انام سعے موفور مرعی داشت و در ذیل ظل اعطافش جہان جہان برکات حسنات بر جہان و جہانیان نزول فرمودہ خلائق از خوان نعمتش بہرہ یاب شدہ ناصیۂ ارادت بر سنگ آستان پاکش مے سودہ ان زمانیکہ بزیارت روضہ حضرت خواجہ بزرگ باجمیر فائز شد۔ بعد از ادائے فرائض خدمت مزار سوئے خانقاہ شریف کہ جانب دکن از مسجد بزرگ کہ شاہی واقع است توجہ فرمود با حضرت صاحب سجادہ کہ از اولاد پاک حضرت خواجہ بزرگ بودند تا دیر پایہ دوستی و قدم یکجہتی بر جا داشت و ہمدرین اثنا فضائل و حقیقت آگاہ شاہ رشید الدین کہ از نبائر پاک حاجی حرمین شریفین حضرت خواجہ یحییٰ مدنی بجماعت

رحمتہ اللہ علیہ پانج فرمودو با خواجہ فخر جہان مع پیرزادہ بر جادہ مصافحہ و معانقہ کردہ یکجا نشستند
دران زمان و مکان از فیض کلام واثر کمال ویار و در محو جمال ۔ و متحیر مقال بودند ۔ واز
بندگان خدمت ہر یکے را کسوت سعادت دربرو آئینہ صفا و صفوت پیش نظر بود و ہمدران
صحبت حضرت پیرزادہ بر جادہ شیخ المشائخ سید صغر علی احمد چشتی اجمیری نسخہ شرح ملا جامی
حضرت خواجہ فخر جہان گزرانیدہ بود ۔ الحیث قال فی مخبر الاولیاء ۔ مریدان معتقدان خواجہ
فخر جہان را پایان نیست ۔ وصال پاکش بہ سنہ یازدہ صد و نود و نہ ہجری
بوقوع آمدہ و در دہلی کہنہ بجوار مزار فائض الانوار حضرت خواجہ بختیار یاسے یافت رحمتہ اللہ علیہ

آفتاب ممالک ہدایت نیر اعظم برج ولایت شاہنشہ کشور غوثیت و قطبیت فخر العارفین مظہر
انوار الصمد حضرت خواجہ نور محمد مہاروی قدس سرہ ٭

اسم گرامی ہیبل بود و لقب پاک نور محمد کہ از حضرت خواجہ فخر جہان یافتہ بودند ۔ نقل است گوشہ
چشم محبت حضرت خواجہ فخر جہان بحق ایشان روز افزون بود ۔ چون این معنی مشتہر و مشہور شد
وقتے از مریدان خدمت خواجہ فخر جہان سوال است کہ بجمال جمیل خواجہ نور محمد تسکین دیدہ
طلب غایت تا بحیلۂ دعوت خواجہ فخر جہان در کمین گاہ مدعا نشست ۔ وقتیکہ ما حضر آوردند
و ہر یکے بہ شغل خوردن استعداد کردن ندکور از حجاب غرفہ میدید ۔ چون نظرش بجمال
حضرت خواجہ مہاروی افتاد بچشم ظاہر از حسن صورت معرا دیدہ ۔ در دل اندیشہ
کرد کہ میلان خاطر خواجہ با این منظر دیگر . . . . از حیثیت بفور آن حضرت خواجہ
مہاروی بکشف باطن آگاہ شدہ فرمود ساقیصاحبہ ۔ خواجہ فخر جہان کہ بر حسن صورتم
فریفتگی و شیفتگی دارند ۔ چشم ناقص بدین معنی و است لیلے را بچشم مجنون باید دید
نقل است کہ وقتے حضرت خواجہ مہاروی عریضہ بطلب اوراد کہ بخواندن آن مولانا پانی

مجلس رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم۔ روزے با سید بدست حضرت خواجہ فخر جہان رسالہ نوشتہ
بود بہ ایشان ہر آنچہ از حضرت ایشان کتابت رسیدہ بود نسبت بسم اللہ الرحمن الرحیم
بتفصیل یاران وسلوک یاران در جملہ قلم خواہند آورد وصحبت را اثرہا ہست از صحبت
خشک مزاجان متنفر خواہند بود۔ مے باید کہ صحبت شما در حق ایشان اثر کند۔ واز ورطہ
غفلت بدر آیند۔ یک آدم کہ از شما نام خدا آموزد۔ بہ از عبادت لازمی شما است۔ بیچارہ
محمد اکبر تکلیف کشیدہ تا اینجا آمد۔ ودو بار کہ مراسلہ شما آن صاحب سلامت رسانید
حق تعالے جزائے خیر دہد در دین ودنیا۔ ومارا گاہے سماع مے شنوند۔ یا بالکلیہ
قطع کردہ اید گاہ گاہ شنیدہ باشند۔ نے ساز وعمل توجہ را گرم کنید یعنی مراقبہ ہمراہ
یاران مے کردہ باشند۔ بہ نیت اینکہ گرمی ایشان در جلسہ اثر کند تبعیت کہ مریدے میکند
شاگرد نمیکند۔ عادت اللہ ہمین وتیرہ جاری شدہ است۔ پس ہمین وتیرہ باید رفت کیفیت
خود چہ نویسد۔ قال ہم ضعیف چہ جائے حال۔ مگر از دعائے صاحب حال تمنا دارم ع
ہوائے وصل تو دارم اگر خدا خواہد + درودے کہ معتمد برائے رویت
جناب نبوی صلی اللہ علیہ وسلم است۔ نوشتہ میشود طریق خواندن این است نماز فجر
بوقت اول بخواند۔ وبعد آن درود را خواند۔ بلا تعیین عدد تا اشراق یک جلسہ کند الا
دو دم وسوم بوالدہ خود وابستہ خواہند گفت درود شریف اینست۔ بسم اللہ الرحمن الرحیم
اللھم صل علی سیدنا محمد النبی الامی وعلی آلہ واصحابہ واہل بیتہ اللھم بارک
وسلم وصل وسلم علیہ یعنی لفظ او بخواند وبارک وسلم نخواند مجاری ایام محبت
خیر الانام صلوات اللہ علیہ موجب شکر وثنا است کہ حق تعالے آن محب حقیقی را بہ رضا
ذاتی مستفید ساختہ۔ اتباع حقیقت خویش سزا وجزا عنایت فرماید وبدرجہ تکمیل رسانیدہ
ایمائے برائے ترقی برزخ رفتہ لمصدا برائے استرضائے شریف در تسلیم تقیید میدادہ
حالا این قدر جرات نمیکردم بسم اللہ الرحمن الرحیم ساول سالک بجانب مدینہ منورہ سترلقیہ

زادہا اللہ شرفاً وتعظیماً متوجہاً بالقلب فی الوجہ بشینند و از سائر اطراف شعور خود را کشیدہ وبہمان یک طرف ہمت خود صرف نماید۔ و از مدینہ منورہ و بروضہ مقدسہ کہ عبارت از سقف وجدار است و از ان ہم مضجع متبرکہ و ازان ہم جسد شریف متوجہ باشد و این درود بخواند

اللھم صل علی سیدنا محمد النبی الامی وآلہ واصحابہ واھل بیتہ وبارک وسلم وصل وسلم علیہ وعلیھم۔ اول نفس خود را حبس کند و در یک حبس بست و یکبار ادا کند۔ ہمچنین تا نہ نفس وطریق خواندن بہ نہج دیگر نیست کہ مستقبل قبلہ بنشیند جسم نور از خود جدا ساختہ در جسم نوری شیخ خود فانی کند و صلواۃ مذکور لک مرتبہ بخواند شغل مفید امر شریف با احمد رالبطرف است بگوید۔ یا محمد رالبطرف چپ در دل ضرب یا رسول اللہ زند و ضرب رالطور اسم ذات زند و السلام والاکرام میان محمد اکبر مرد غریب و محب صادق است امانت در حق ایشان خواہند کرد چندے در خدمت خود دارند۔ و مزاج ایشان دریابند مگر توجہ فی الجملہ حاصل اعتقاد در خدمت شما بسیار دارد پس ہمہ دارند۔ و درین ہر دو عمل مذکور شما مختار ند ہر کرا کہ خواہند تعلیم کنند فقط

حضرت خواجہ مہاروے این دوہرہ بسیار میفرمود +

دوہڑہ

بھلے ہوئی ہر ہیری سر سے ٹلی بلائے ‎ ‎ جیسے تھے ویسی بنے اب کچھ کہا نجائے

و این بیت ہم بسا اوقات بزبان معجز بیان میرفت . . . .

بیت

مگو کہ پیر شدی ذوقِ عاشقیت نماند ‎ ‎ شراب کہنہ ما مستی دگر دارد

ولہ

تا مست نگردی نکشی بار غم عشق ‎ ‎ آرے شتر مست کشد بار گران را

میفرمودند کہ انسان کامل جان عالم است۔ و فوت شدن او فنا مے تمام عالم فرمود

معصیت منافی وحدت نیست ہر کس را کہ اعتراف وحدت بزبان و صداقت آن در دل باشد دیگر سببے نیست کہ موجب زوال وحدت او گردد۔ روزے کسے این بیت درخدمت التماس کرد۔ شعر حافظ

نقاب و پردہ ندارد نگار دلکش ما — تو خود حجاب خودی حافظ از میان برخیز

فرمود اگر پردہ باشد۔ پردہ بجز ہستی موہوم پردہ دگر نیست فرمود۔ حصر انجام بر ایمان است شفاعت خواجہ شفیع الانبیا ہم موقوف بر استقامت ایمان باشد۔ شخصے پرسید کہ جسد اولیا درگور چہ حالت دارد۔ فرمود جسد اولیا حکم بر روح دارد۔ و جسد ایشان را بمجاورت روح نگاہ دارند چنانچہ عالم ابدال آنکہ طیار باشند بہ جسد پرواز کنند۔ و دلیل اینست کہ قوت روح ایشان بگرانی جسد غلبہ دارد۔ و این روح مرگ اولیا محض از چشم ظاہر پوشیدن است و اہل شہود آنانکہ بوجود انکار دارند باز مقام شہود منزل بعیدے جا دارند و الا نہ اگر بمقام شہود صعود بودے از وجود ہم انکار نکردے۔ درآن وقت خلیفہ اعظم حضرت نقی محمد نارووالہ زمین خدمت بوسیدہ التماس نمود کہ کسانیکہ مسلوب باشند از انکار وجود ہم خبر ندارند۔ فرمود این ہم درست باشد۔ امّا مشاہدہ ایشان مظنہ است کہ آنرا مشاہدہ پندارند۔ وگرنہ ہمچنین از دایرہ امکان عقل خارج است کہ کسیکہ ملتان و لاہور دیدہ باشد۔ ازان تحدید انکار گراید۔ شخصے پرسید کہ در دل نفسانیت براہم دوائے ہست فرمود آرے اگر کسے کند۔ امّا مریضے نمیبینم کہ طلب علاج کند۔ باز عرض کرد کہ من خود مریضم لیکن نمیتوانم استعلاج کنم۔ فرمود این ہم غنیمت است کسیکہ خود را مریض میداند گاہ بیگاہ درمان پذیر باشد۔ فرمود کہ شغل پاس انفاس را باین ترتیب باید کرد کہ ضمہ ہائے اللہ را باشباع بخواند تا حرف واؤ پیدا آید و در وقت مد نفس اللہ بہ دم گویند یعنی دم لسان دل باشد و در وقت جذب نفس ہو بہ دم گویند بہمان معنی و ترتیب یعنی بوقت جذب نفس اللہ و بوقت دم ہلار ہو ہونگویند کہ مرغوب و مطبوع نیست حکمت الصاق زبان بہ ارتفاع کام ہنگام ذکر

پاس انفاس معنین توجه است نیز مرید خواجه کلیم الله جهان آبادی فرزندان ارجمند در سلسلهٔ عالیه
شرف بیعت بخشیده میفرمودند که طریقهٔ چشتیه مبنی بر شفقت و ریاضت است و دامن
حضرت محبت الاعظم وسیع و فراخ است که همه را میپوشد. فرموده سُؤرُ المؤمنِ شفاء مخصص
بمومن کامل نیست بلکه بحق عوام گنجائش دارد. امّا امتیاز نیست که علی قدر ایمان شفا میرسد
زیرا که ایمان هیچکس کلبه‌عام نیست شخصی پرسید که علما تعظیم کفار نمیکنند امّا اهل الله تبجیل کافر و مومن
یکسان باشند. حالانکه در طریقت و شریعت مخالفت نیست فرمود آری در شریعت و طریقت خلاف نباشد امّا اختلاف
فهمیدن است و صنف علما و طائفه اهل الله هر یکی راه بر درستی بدید و انست آنانکه عظمت کفار نمیکنند نظر بر
کفر کردار ایشان میکنند که چشم عالمان عن فی غیر از اسباب ظاهر چیزی دیدن نمیتوانند و اهل الله تعظیم حقیقت ایشان
روا دارند زیرا که در نظر اهل الله حقیقت ایشان نیک مینماند. نقل است وقتی حضرت خواجه مهاروی در دهلی
تشریف آوردند مولوی احمدی که فاضل عدیم المثال بود حاضر خدمت شد و التماس نمود که حضرت غوث الثقلین شیخ محی الدین گیلانی
قدس الله سره آورده است که طَعَامُ المُرِیدِ حَرَامٌ عَلَی شَیخٍ. پس حضرت شما اکثر مردم
دعوت مریدان چه حلال باشد. فرمود که از صنف مریدان عالم مثل حضرات اصحاب
رسول کسی کمتر باشد و از جمله مشائخ به سید کائنات صلی الله علیه وسلم هیچکس نیست
وازان رو که حضرت سید البشر علیه الصلوٰة والسلام دعوت اصحاب بطیب خاطر
قبول میفرمودند. بناءً علیه بجائی ما یاران طریق ما همین حجت بمرتبه سنت است.
بشنفتن جواب مولوی احمدی لب حسرت گزیده. و بحال خود سکوت ورزید.

مولانا سید شاه نیاز احمد چشتی

خلیفهٔ معظم و محبوب محترم خواجه فخر جهان است صاحب راز و نیاز. و خدیو سوز و گداز در علوم
ظاهر یکتای زمانه و در باب کشف و کرامت فقید المثال و یگانه. بسماع بسیار غلو داشت
و بوجد و استغراق بمرتبه غایت مالوس بود. جمع کثیر از بلاد و امصار دور و دراز در بند ارادت

قید محبت او گرفتار بودند۔ و بسیار طالبان جلوهٔ شاهد حقیقی را بمنزل حق رسانیده‌اند آورده‌اند که
پدر بزرگوارش ازین کهنه رباط را به دارالسرور بقا محمل زندگانی بربست حضرت شاه در زمان
غیر آگهی و خوردی بود۔ و زیر دامن پاک والدهٔ ماجدهٔ خود که رابعهٔ عصر بود۔ تربیت و پرورش یافت
و چون زمان آگهی دست داد۔ در سن نوزده سال بخدمت حضرت خواجه فخر جهان شرف بیعت
حاصل کرد۔ و بالتفات و توجه خواجه در اندک زمان تکمیل کرده به تشریف خلافت و مثال اجازت
ارشاد مامور گردید۔ و لوائے مشیخت و عظمت در عرصهٔ عالم برافراشت و نیز حضرت شاه را
واسطهٔ ارادت به جناب شاه عبدالله بغدادی قادری متحقق و متیقن است حضرت شاه را
نظم بسیار است۔ کلام دل گداز و مضامین توحید در باب عشق و محبت و سلوک معرفت سلک در نظم
دارد چنانچه دیوان نیاز که در زمان هند و عجم معروف است۔ از حضرت او مرغوب عام
و مطبوع تمام است۔ و در مجلس صوفیان حق آگاه اکثر غزلیات دیوان بر زبان می آیند۔ و حظ
وافی و حلاوت کافی مے یابند۔ وفات آن جامع کمالات در سال یکهزار و دو صد و پنجاه ۱۲۵۰
مرقوم است۔ رحمة الله علیه۔ خلفائے حضرت شاه بسیار بودند و هر یکے عاشق مولی و مولع
و متورع لیکن برجادهٔ خلافت و ارشاد جانشین و صاحب مقام حضرت شاه پسر بزرگ او حضرت شاه نظام الدین بریلوی است که با وصف حسن
ولائے ربانی و یمن یگانهٔ آفاق و در علوم ظاهر و باطن ریاضت و محنت و ذوق و حلاوت سرآمد
روزگار است و نام نامی و سلسلهٔ گرامی حضرت شاه بوجود با وجود او برجا و برقرار است و به
هدایت و ارشاد و رهنمونی و تربیت متوسلان سلسلهٔ طریقت مساعی جمیله و ترددات
جزیله مرعی دارد سلمه الله تعالی۔ برادر خورد او حضرت شاه نصیر الدین که تربیت و تکمیل در
حین حیات عالیقدر دریافته در اکتساب مجاهده و محنت اقصی الغایت کوشیده بود
و جمال پاک و جلوهٔ بے مثال داشت و صاحب حال و اهل کمال بود۔ و به سبب بعضے حوادث زمانه
از خدمت برادر بزرگ مفارقت اختیار کرده بودن قصبه بدایون پسند فرمود و مدتے در
تلقین و رهنمائی مشتاقان جلوهٔ حقیقت و دارفتگان بادیهٔ فقر و معرفت کار فرمائے کرد

وبالآخر قیام دار فانی غیر مطبوع شمرده سفر آخرت اختیار نموده در قصبه بدامن مدفون شد رحمة الله علیه

واز خلفای حضرت شاه نیاز احمد یکی میان سکین شاه بود. نام اصل غلام محمد. بدو اول

اہل دنیا بود. بالآخر ترک اسباب دنیا کرد. و طریقه قادریه اختیار کرد. بعد ازان باشارت روحانیت

خواجه بزرگ معین الاولیا در خدمت حضرت فائز گردیده بشرف خلافت سرافراز و نامور شده

و بدستور ہی بودن جیپور مامور گردید. و در انجا فتوح عظیم و قبول عام حاصل کرد و ہمانجا وفات یافت

خواجه محمد سلیمان تونسوی قدس الله سره العزیز

سلطان الزاهدین برهان العارفین کنز السالکین سرتاج واصلان حبیب سبحان که نام نامی

واسم گرامی محمد سلیمان بن زکریا بن عبد الوهاب است. آورده اند که روزی والده پاکش

مشکیزه آب بخانه خود می برد. درویشی که بلباس و زبان هندیان معرفی داشت

در سر راه او را بدید و بگفت سبحانه الله تعالی شانه که ازین بطن پاک سلطان مشارق و مغارب

بمنصه شهود خواهد آمد. و سلیمان زمان خواهد شد. میگویند که پدر بزرگوارش وقتیکه ازین

دار ناپایدار بدار القرار رحلت فرمود. عمر شریفش بیش از چهار سال نبود. چون بسن آگهی رسید

از علوم دینیه فراغ تام حاصل کرد. و بدرین زمان غلغله تشریف آوری حضرت خواجه مهاروی

و مکارم محاسن شنید. چنانچه به بیعت میان احمد علی بلند اوج رفته بشرف بیعت پایه عزت برافراختند. منقول است که

حضرت خواجه سلیمان جهان در ایام طالب علمی صبیه‌ام در میگویند که خواجه فخر جهان خواجه مهاروی اشاره فرموده بود

که شاہبازی از کوهستان مغرب بپرواز خواهد گشاد. باید که او را از دام علایق خود داشتن نه

زیرا که او خاتم السالکین و آخرین ... نامش رقم زده اند. منقول است که خواجه سلیمان جهان

بعد حصول تشریف بیعت بایمار مرشد برحق قصد دهلی فرمود. اما به قصبه پاکپتن رسیده

بودند که خبر وصال خواجه فخر جهان جانگزین گوش زد گردید. باستماع این خبر خیلی متحیر

رسیده واپس آمده اند که بعد اتمام سفر بصوب مهار شریف توجه فرموده تا چند سال در ریاضت

ومجاہدات گزرانید۔ اکثر بہ ذکر جہر و شغل پاس انفاس و توقف قلبی اشتغال فرمودند و ہمدرین زمان کتب صوفیہ مثل اداب الطالبین ولوائح و عشرہ کاملہ و فصوص الحکم وغیرہ محبت حضرت نقیبہ صوری و معنوی خواجہ مہاروی گذرانیدند۔ روزیکہ در مسجد خدا بخش مہار دولت پابوس بدست آمد۔ خواجہ سلیمان دیوان حافظ در دست بود۔ حضرت خواجہ بکمال لطف بخواندنش ایما فرمودند۔ خواجہ سلیمان جہان این بیت آغاز کرده

کمال صنعت مشاطہ شاید　　　　کہ روے زشت را زیبا نماید

باستماع این بیت خواجہ مہاروی از بس خوشدل و مسرور گشتہ از راه وفور محبت شوق فرمودند

تو مگو کہ پیر شدی ذوق عاشقیت نماند　　　　شراب کہنہ را مستی دگر دارد

نقل است کہ روزے بر مکان نواب غازی الدین خان مجلس سماع برپا بود و قوالان غزل مولانا جام بنیاد کرده بودند

از مدرسہ بہ کعبہ روم یا بہ میکده　　　　اے پیر رہ بگو کہ طریق صواب چیست

خواجہ سلیمان جہان را ذوق غالب آمد و بوجد در آمدند۔ تا آنکہ دست از کار رفتار از اختیار برفت و ہمان عالم حیرت و بیخودی گردذات پاک حضرت خواجہ مہاروی میگردیدند و اشک خون آلوده از دیده نم دیدہ مے تراویدند۔ و تا دیر ہمین حال و احوال درگذشت۔ آورده اند کہ چون حضرت خواجہ مہارویؒ را زمان آخر فرا پیش آمد۔ خواجہ سلیمان جہان حاضر خدمت نبودند۔ خواجہ مہارویؒ از یاران جلسہ استفسار فرمود کہ از روہیلہ کسی خبر دارد عرض کردند ہیچ آگاہے نداریم فرمود۔ خیر۔ ماشاء اللہ بخود خواہد آمد

کشتہ عشق دار دگنہ از دست بد نیسان　　　　بجنازہ گر نیائے بمزار خواہی آمد

میگویند کہ دران ایام خواجہ سلیمان جہان بوطن مالوف قیام داشت۔ شبے در حالت مراقبہ اضطراب در خاطر و اشتیاق در دل جائے کرد دبولہ حصول ملازمت و دولت دیدار زمام اختیار بدست بے اختیارے سپرد۔ و خواجہ سلیمان جہان از بالائے نعف

خویشتن را بر پشت زمین بینداخت و در آن شب تیره و تار که روکش چلیپای ماه تابان
مهر نگار بود. بعده یار و همدگاه پائے اشتیاق در منزل طلب نهاد و در اثنائے راه مریدے
ملاقی شد و گفت زود برو که قافله تیار است. القصه بروز ششم بجمال بیقرار در قریه مهار
شریف رسیدند و بیعت پایین خواجه مهاروی زانوئے ادب بست فرمودند
انگاه خواجه مهاروی بسوئے حاضران جلسه توجه کرده ارشاد فرمودند که من با این مرد هیله
رازها دارم. ساعتے چند خلوت مقصود است باستماع این یعنی یاران جلسه از هم جدا شدند
و بزم صحبت و انجمن خلوت گرم بازاری یافت. و خواجه سلیمان گنج جهان از دولت وصال و
سرمایه کمال مالامال شده عز رخصت و شرف وداع دریافتند بعد ازین خواجه مهاروی سفر
قرب و وصال ایزد متعال اختیار فرمود. و در تاج سرور مدفون شد. رحمة الله علیه منقول است
که روزے در خانقاه شریف پاک پٹن مجلس سماع برپا بود. یک ناگاه خواجه سلیمان جهان تبسم فرمود
مولوی نور احمد موجب اتبسام استفسار کرد فرمود که زهی شان نیاکان و خواجگان ما که اینهمه
علو پایه حضرت خضر علیه السلام را درین بزم عالی یارائے دم زدن و مجال ایستادن نیست
حتے که از مصاحبت یاران جلسه جائے قرار نیست گرفت اما شرف حضوری بزم گرامی از دست
نمیدهد بشاهد این یعنی خنده عنان اختیار مے آید. نقل است که سید احمد مدنی حاجب حرم محترم
رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بایماء حضرت ختمی پناهی در تونسه شریف آمده. و به سلسله
بیعت معزز و مباهی شد. و خواجه سلیمان جهان او را به تشریف خلافت مشرف کرده
وداع فرمود. نقل است که لعل خان بلوچ والی منگروته به زمان حکومت خود عجوزه از قوم بلوچ
همراه بیداد گرفته به جمعه با او نامشروع مصاحبت کرد. دیگر بعضی از قوم بلوچ به داد خواهی بیداد بخدمت حضرت
خواجه سلیمان جهان جمع آمدند. حضرت اعلی بر حال و احوال ایشان اطلاع یافته بصحبت یکے از بندگان خدمت خان مذکور پیام فرستاد و از
تعدی و ظلم اجتناب کردن نصیحت فرمود. او عریضه طویل به حیله و تزویر تحریر کرده فرستاد
چون بشرف مطالعه در آمد شان تمکین خان مذکور که به مضامین عریضه منقوش بود به دست خاص

بالیه دعانده خسته شده و در همان حالت قصه بر زبان آمدند که ملک بست و دیش است هر کرا خواهد بسید هد. فرمودند که آن خبر آوردند که قریب به چهار هزار سوار از سمت خراسان تاخته آمدند و مال و منال عجب و نخوت لعل خان در معرض نهیب و تاراج رسید. و او خود هم بدست غنیم اسیر و دستگیر شد. نقل است که اسد خان حاکم ملک سنگهر در خمار نشه غرور و کبر آزار بندگان خدا را و امید آمد شت مظلومان چند بخدمت حضرت فریاد رسانیدند. روزیکه خان بخدمت حاضر بود بنظر انتباه و تهدید سخنهای چند با او گفته فرمودند که اگر از ظلم و ستم دست باز نداری فرماندهی ملک به سکهه خواهد رسید. خان که از دولت سعادت و کرامت اولیا منکر مطلق بود. بر گفته حضرت گوش ننهاد. تا آنکه بعد از مرور ایام چند جنود سکهان با وی ستیز و آویز دلیرانه و حرب خونریز مردانه بکار آورده اسیر کردند. و حکومت ملک با نها قرار گرفت. نقل است. فرمود خواجه سلیمان جهان که دعوی مرشدی و مولائی کسی را می زیبد که در دور و حضور از خبرداری بندگان خود غافل نباشد. و بر حال و احوال ایشان توجه فرماید. و به اعانت و حمایت پردازد. درین محل مولوی سلطان محمود که صاحب ارشاد بود التماس کرد که با آنکه بنده را با جازت بیعت گرفتن ها فرموده اند. اما اینچنین صفت و قوت در خود نمی بینم پس حال و آل من چگونه خواهد شد. ارشاد فرمود حواله اجازت بیعت گرفتن شما بر ذمت همت خود منحصر داشته ام. حضرت خواجه سلیمان جهان در مراقبه دیدند که بر قرآن ایستاده اند از جهت جلیه تردد فرمودند از مولانا محمد عابد پرسیدند که تعبیر واقعه چیست عرض نمود که برای جهان آرا مبرهن و هویدا است که حضرت ایشان را بر امر حق قدم محکم است خواجه سلیمان جهان بسیار پسندید و شکر انعام حضرت الهبات العطیات بجا آوردند. آورده اند که چون هلال ماه صفر نمودار شد حضرت خواجه سلیمان جهان فرمود. خدا خیر کند. از آن وقت مرض ... عارض شد. و روز بروز مترقی گشت با اینهمه در اوقات خللی واقع نشد. تا آنکه شدت مرض تقاضا کرد. و ناتوانی و نحافت بحد غایت رسید وقتی که زمان وصال قریبتر بود. حضرت خواجه سلیمان به تکرار سلام میکردند و دست حق پرست بر سر می نهادند. اما از کسی نشانی پیدا نبود. که شایان اینچنین حرمت و سلام باشد. چون وقت تهجد فرا رسید با شارات در ادای نماز مشغول گشتند. و اوراد معمول خواندند

بعدازان روئے توجہ بسوئے حضرت خواجہ ما متوجہ فرمودہ استفسار کردند کہ کیست میان صالح محمد چشتی
کہ حاضر جلسہ بودند التماس کرد قبلہ الہ بخش صاحبزادہ شما است۔ آنگہ حضرت خواجہ ما با دل
درد رسیدہ عرض کردند کہ ہنگام رحمت و انعام است بندہ را قبول فرمایند کہ در خدمت فقرا
و مجاورت مزار سعادت سرمدی و دولت ابدی دریابد۔ باستماع این یعنی خواجہ سلیمان جہان بسیار
خوشدل و از بس مسرور گشتند۔ و حضرت خواجہ ما را در کنار لطف و عاطفت تنگ تر
گرفتہ و نعمتہائے اولین و آخرین تفویض فرمودہ لب پاک بر دہن مبارک حضرت
خواجہ ما نہادہ و نفخت فیہ من روحی بزبان حال ادا فرمودند و بعد ازین قامت پاکیزہ راست
کردہ پائے مبارک دراز کردند۔ و جان خود بجانان سپردند اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُوْن
فہرست خلفائے حضرت خواجہ سلیمان بسیار است۔ اما اشہر ترین خلفا کہ بخلعت
حقیقی علم مشیخت برافراشتند چہار یار بودند ✦
اوّل محمد یلدان کہ صاحب جد و حال و خدیو کمال بود۔ در نشہ بادۂ رحیق محبت سرشار
و در قدم خرق و کرامات نامور و نامدار ✦
دوم مولوی محمد علی مکھڈوی کہ دل داغدار محبت و جگر جراحت رسیدۂ پیکان محبت
دلدادہ وجد و سماع جان باختہ لمعارف حقیقت شعاع مطیع سلیمان جہان۔ و جہان مطاع
مستغرق قلزم تفرید و تجرید آشنا و دریائے تعریف و توحید ✦
سوم حافظ محمد علی شاہ خیرآبادی جامع محبت و عشق۔ غواص دریائے فنا فی اللہ سیاح اوج
بقا باللہ صوفی صفا کیش۔ درویش سینہ ریش۔ بہ فقر و سلوک معروف و بخرق عادت
مشہور ✦
چہارم مولانا احمد۔ حاوی شرع و طریق خازن خزینہ کشف و تحقیق مخزن حکمت عرفان و
تربیت کیف وحدت و ایقان رحمۃ اللہ تعالیٰ اجمعین ✦

مولانا نور محمد نارووالہ

خلیفہ اعظم و محب محترم حضرت خواجہ نور محمد مہاروی است ۔ ہمراز و دمساز و یار غار شیخ خود است
عالم علوم نقلی ماہر رموز رسمی حقیقی آوردہ اند کہ او در آغاز عریضہ متضمن بر اشتیاق و فور غلبہ
ارادت بحضرت خواجہ فخر جہان فرستاد ۔ جوابش دادند کہ اگر تمنائے شرف بیعت است
بہ میاں صاحب نور محمد مہاروی درخواست باید کرد ۔ بوصول جواب بامتثال امر قصد مقصد
مہار نمود ۔ و شرف پابوسی حضرت شیخ دریافت و تشریف بیعت حاصل کرد ۔ و بہ اندک
زمان اکتساب کامل و استفادہ کردہ کار خود بہ تکمیل رسانید ۔ نقل است کہ ایشان قبل وقت
مرگ بیاران خدمت فرمودہ بودند کہ دم آخر اول قوالان گفتن اشعار عاشقانہ سرگرم باشند
دوم گوسپند سپید ذبح کنند ۔ سوم دو چہار تن ذکر اسم ذات بطریق جہر جاری دارند چون
ہنگام در رسید ۔ و آن عاشق پاک باز جان بجانان سپرد ۔ تا دم در ہمین لفظ ہو ہو از قلب پاک
جاری بود ۔ و مردمان کہ جمع بودند صاف مے شنیدند ۔ تاریخ وفات آن برگزیدہ آفاق
ششم جمادی الاول در سال دوازدہ صد و چہار مرقوم است ۔ و از حضرت مریدان و پیران
بسیار بودند و سلسلہ پاک او ہنوز برقرار است رحمۃ اللہ علیہ +

قاضی عاقل محمد بن قاضی محمد شریف

خلیفہ راستین محبوب جانشین خواجہ نور محمد مہاروی است صاحب علم صوری و معنوی کاشف
رموز باطنی و ظاہری و مائل و شیفتہ وجد و سماع بود ۔ از آبا و اجداد او مشیخت و خانقاہ داری
مستمرہ جاریست ۔ آوردہ اند کہ او بعد تشریف بیعت در اندک ایام بمقام عالی و منصب گرامی
فائز گردیدہ بقدر تکمیل رسید جمعی طالبان را در سایہ تربیت خود بمقام قرب حق
رسانید ۔ خلفائے بسیار بودند کہ از تلقین و ارشاد لوائے زہد و ورع برافراشتہ

وفات آن صاحب کمالات در سال دوازده صد و بست و نه ۱۲۲۹ه مرقوم است و بعد وفات ایشان خلیفه و فرزند دلبند قاضی احمد علی بر سجادهٔ شیخت و ارشاد تمکین فرمود و به هدایت و ارشاد خلق خدا رهنمونی کرده. در زمان حضرت شیخ غلام فرید که صاحب دل حال ایشان و اهل درد و ضبط را بسته بر جادهٔ شیخت قیام دارد و سلسلهٔ اجداد کرام را رونق تازه و زینت بی اندازه میدهد سلمه الله تعالی.

حافظ مولانا محمد جمال

از اعاظم خلفای خواجه نور محمد مهاروی است. عارف کامل صاحب وجد و حال و خداوند کمال و مقال بود. و تا مدتی دراز در خدمت شیخ بسر برد و بیعت او باشاره روحانیت شیخ ابو الفتح رکن الدین نبیرهٔ شیخ الاسلام شیخ بهاء الدین ملتانی رقم نموده اند. منقول است که حضرت شیخ قسمت جامع عنان باو مفوض بود. احوال برکت اشتمال او بسیار است که درین مختصر گنجایش ندارد. وصال آن برگزیدهٔ ایزد متعال در سال دوازده صد و بست و شش منقول است. و مثال خلافت او به شیخ خدا بخش نیز رسیده بود که بعد وصال شیخ ور ادای حق تلقین و هدایت سعی جمیل بجای رسانیده. و در رساله اسرار کمالیه که اقوال حافظ مولانا محمد جمال از نظر مولف گذشت بطریق اقتصار آمیست. فرمود در وضو مانند جوانان زودی باید کرد. و در نماز همچو ضعیفان عجز و انکسار. روزی سید میر شاه نماز بامداد بعجلت ادا میکرد. و آداب قیام و قعود ملحوظ نداشت فرمود برخوردار تو در مدت تحلیل نماز را در ضبط آوردی. من بجا پنجاه از صد سال بیخواهم و بزودی در ضبط آوردن نمیتوانم. میفرمود الوضوء علی الوضوء نور علی نور است و میفرمود که شیخ رکن عالم را در سلسلهٔ چشتیه از حضرت سلطان المشایخ نظام الاولیا اجازت است. و میفرمود که از جمله یاران حق سبحانه تعالی بحضرت تونسوی فضیلت توکل زیاده است.

حضرت خواجه الله بخش چشتی تونسوی بارک الله تعالی ببقائه

گوهر شاهوار قلزم معرفت سر برآرائے دیهیم اسرار حقیقت اسوهٔ اصفیاء قدوهٔ اولیا صدر نشین اصحاب قرب و حضور شمع شبستان انجمن نور مرشدنا و مولانا حضرت خواجه الله بخش چشتی تونسوی بارک الله تعالی ببقائه نبیرهٔ صاحب مقام حضرت خواجه سلیمان جهان است آیتیست از انوار الهی و اسرار نامتناهی بر جادهٔ شریعت قدم استوار و بر سجادهٔ مشیخت و طریقت اقتدار دارد گرمی بزم او سردمهری نفس و زمهریر هوا و هوس را معدوم ساخت و آئینه خودبینی پندار را از حرمت جمال او گداخت حلهٔ توحید و تفرید پیکر موزون او بے کم و کاست خلعت عرفان و معرفت بقامت زیبائے او راست آمد خلق حسن دارد و خوان پهن کسوت صوف او بر اطلس و دیبائے شاهان حرف امتیاز زند و به دستیاری مایه توکل و پایداری مایه استغنائے بند پادشاہے بکند الحق ذات پاک او مستجمع صفات و مظهر کمالات است و از جمال و کمال اولیاء صوف پوش و خرق و عادات اصحاب حق بین حق نیوش یاد میدهد ؎

اے چهرهٔ زیبائے تو رشک بتان آذری — هر چند وصفت میکنم در حسن زان بالاتری
آفاقها گردیده ام مهر بتان ورزیده ام — بسیار خوبان دیده ام لیکن تو چیزے دیگری
هرگز نه آمد در نظر چیزے بروئیت خوبتر — شمسی ندانم یا قمر یا زهره یا مشتری

فقیر مولف بحضرت بیعت افتخار دارد هر چند که هوس دنیائے گزارد و از فیض خدمت و صحبت آن خلاصهٔ آفرینش و سرمایهٔ دانش بازه میدارد و با وجود همه تن گستمندی و سراپا آرزومندی جذب ناتمام و سعی ناکام بانجام نمیرسد باشد که بخت مساعدت کند و توفیق حق رفاقت تا ازین ورطهٔ دگیر خودی و خودآرائی در گذشته مشت استخوان ابل سگان کوئے تو شده شایم کف خاک در اغبار راهِ دردمندان حق آگاه کنم اما سر انجام این همه بگوشهٔ چشم رعایت و خواستِ خداوندگارم منحصر و موقوف است بقول حافظ شیراز ؎

تو بندگی چو گدایان بشرط مزد مکن　　که خواجه خود روش بنده پروری داند

در آن زمان که خواجۂ ما بتقریب زیارات عتبات عالیات سرزمین دار الخیر اجمیر را سیراب و شادات گردانیده بود۔ بندۂ نادرم خریده۔ در خلوت و جلوت شرف حضوری داشت اللہ اللہ زہے زمان بود۔ وخہے مکان کہ غیر از انوار و تجلیات و برکات و حسنات چیزے دیگر ہدف نظر نبود و بوفور اکرام و انعام و بندہ پروری و بندہ نوازی آن مخدوم آنام و خوید حشیت نوید کامیابی جاوید مقرون حال داشتم در آن ایام مصرب خیسام کلبۂ احزانم بود۔ گوشہ کلاہ من را افسر شاہ انجم سپاہ ہمسری میکرد۔ از آغاز بامداد تا بنصف شب آنقدر ہجوم خاص و عام از کثرت حاضران خدمت میشد کہ یکے بدیگرے مے افتاد۔ و بعضے اطفال و مرد و زن ضعیف الحال پامال میشدند در اصل تماشائے قدرت خداد تصرف قبول خواجہ ما منحصر بدین داشت نہ شنیدن و بعد آنکہ از خدمت مزار حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا خلعت رخصت حاصل شد بنظر زیارت حضرت خواجہ سراج الاولیا عزم گجرات نمود۔ فقیر ہم رکاب بود چون بہ قصبہ مہانہ رسیدند و ارادہ پاک پٹن کردند ظاہر شد کہ راہ آہن خراب است و حاجت کالسکہ نجار در عرض توقف ماند۔ اگ اسٹمنی خیلے تحسر و یاس عاید حال ہمراہیان خدمت گردید۔ فقیر بسا درت عرض حال نمود۔ فرمودند کہ رجوع ما بحضرت پیران ما است نہ بہ کالسکہ نجار شما۔ القصہ بعد نماز مغرب شخصے از قوم ہنود کہ لالہ رام نام دارد و اہتمام تعمیرات راہ آہن بار مفوض است بمن ملاقی شد و از ان رو کہ پیش ازین با دوستانہ بودیم خیلے زحمت کشید و در تواضع بازکرد و گفت کہ یک کالسکہ دستے دارم اگر ہر شما پسند فرمایند چہار تن را براحت تمام تا بہ پاک پٹن سے میبرم بازے ارم با استماع اسٹینی مسرور شدم و بدل آوردم کہ خبر حضرت خواجہ ما۔ و صاحبزادہ محمود۔ سیرا غ گلی تا منزل مقصود آمدور فت خواہند فرمود۔ و درین دیار غربت و مسافرت این ہم غنیمت است۔ چون شرف حضوری یافتم۔ و عرضداشت کردم۔ تبسم فرمودند۔ کہ اہل معرکہ را از شرف زیارت محروم داشتن و تنہا رفتن خوش نمے آید۔ خیر برخاستہ رفتم و بجائے خود نشستم۔ تا آنکہ غروب

بیک ربع شب نگذشته بود که ہمان لاله رام بر سر بالین رسید و گفت که ہشت منزل کالسکه دستے غیر طلب به بواعث ضروریه از چوکیات قرب و جوار در رسیدند و برائے سفر بست و ہشت تن کفایت میکنند ہمین که او سخن تمام کرد بخدمت رفتم و عرض کردم مسرور شدند و به مردان معرکه قریب به بست و چهار تن بودند امر فرمود که بعد از فریضه بامداد سامان سفر درست کنند۔ القصه علی الصباح برکات فیض انتساب تا به پتن رفتیم و دولت زیارت مزارات پیران سلسله نصیب ما گردید۔ و از انجا عزم احمد آباد فرمودند۔ و بعد زیارت عتبات عالیات عنان عزیمت بصوب اورنگ آباد معطوف فرمودند۔ و فقیر و دستگیر و برادر طریقت محمد یعقوب خان که از عمائد و اعیان اجمیر است عز رخصت دریافتیم۔ درین چند روزه سفر حضرت خواجه ما چندان نوازش و اکرام فرمود که در گفتن نے آید آرے خواجه را شاید که بر بندگان بخشاید ؎

خوش آنکه تو باز آئی و من پائے تو بوسم | در سجده روم خاک قدم ہائے تو بوسم
آنجا که تو رفتی نفسی جائے گرفتی | آنجا روم و گریه کنان جائے تو بوسم

فرع ثانی اصل دوم باب سوم

خواجه علاء الدین احمد صابر

مہر سپہر توحید و استغراق سرخیل برگزیدگان آفاق واقف علوم باطن و ظاہر خواجه علاء الدین احمد صابر خلیفه اعظم و داماد حضرت خواجه فرید الدین فرید الاولیا است و در اوائل حال خدمت قسمت لنگر باو مفوض شده۔ اما تا مدت دوازده سال از طعام مطبخ یک دانه در دہن ننهاد بادراک این معنی حضرت خواجه فرید الاولیا مسرور گشته به لقب صابر ممتاز فرمود۔ و به تشریف خلافت مفتخر نموده و بر حکومت دہلی مثال نوشته باو مفوض کرد و گفت که اول بخدمت شیخ

جمال الدین ہانسوی رفته و نقش نگین شیخ بر مثال مذکور گرفته قصد دہلی کرده آمده‌اند که چون خواجه صابر به ہانسی رسید۔ در حالت سکر مغروق که مدام در من حال او بود۔ به سواری چوڈول اندرون خانقاه برفت و از چوڈول فرود نیامد۔ ہر چند که ازین ادائی غیر معمول خواجه جمال مکدر شد۔ اما تا در خانقاه استقبال کرد۔ و بر صدر جائی داد۔ و با ہم گر نماز شام ادا کرد۔ بعد فراغ از نماز خواجه صابر مثال حکومت از کیسه برآورده۔ به خواجه جمال نمود۔ و تزئین نقش نگین مہر خواست کرد مہمان وقت یک گاه باد تند وزید و چراغ گل شد خواجه صابر بخود بر روی چراغ دم کرد و چراغ بر افروخت خواجه جمال بمشاہده این چنین حال مثال از دست خواجه صابر گرفت پاره پاره کرد و فرمود که بیچاره دہلی تاب آتش تو ندارد و از آن شماندار خواجه صابر بشنیدن این سخن در غضب آمد فرمود که تو مثال من پاره پاره کردی و من سلسلۂ ترا پاره پاره کردم۔ پرسیدند از اول یا آخر گفت از اول بعد ازین خواجه صابر از انجا رخصت گردید و با وجود من رسیده حسب حال در خدمت خواجه فرید الاولیا عرضداشت کرد۔ و بعد از مرور ایام چند خواجه صابر به اجازت خواجه فرید الاولیا بسمت کلیر توجه کرد۔ و ہمونجا سکونت ورزید و در ہدایت خلق خدا سعی موفور بجا آورد رسانید و کارہای نمایان کرد سال وفات آن صاحب کمالات شصد و نود مرقوم است رحمته الله تعالی علیه ؎

شیخ شمس الدین ترک پانی پتی

مرید و خلیفه بزرگ خواجه علی احمد صابر است صاحب مقامات عالی بود۔ و بر این تقویه داشت و صاحب سیر الاقطاب میفرماید که او را نسبت خلافت به خواجه فرید الاولیا ہم صادق است چون خواجه علی احمد صابر رخصت یافته در قصبه کلیر رفت شیخ شمس الدین ہم معیت اختیار کرد و بیشتر در خدمت خواجه علی احمد صابر بسر برد۔ چنانچه بعد وفات خواجه علی احمد سلسله صابریه بنام او انتظام یافت سلسله نسب وی به امام حنیفه بن علی مرتضی کرم الله وجهه منتهی میشود آورده‌اند که از خطه کلیر مفارقت کرده۔ در قصبه پانی پت سکونت اختیار کرد۔ و در صحبت

شاه منصور بو علی قلندر بہنگامہ محبت گرم داشت وفات او در سال ہفتصد و پانزدہ و بروایتے ہفتصد و ہیژدہ مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

شاہ ربانی لاہوری

از اعاظم علماء و خلفائے شیخ شمس الدین ترک است بمرتبہ غایت مشغولی و استغراق و الفت غواص دریائے محبت و بادیہ پیمائے منازل فنا فی اللہ بود وفات او در سال ہفتصد و چہل و نہ مرقوم است +

شیخ جلال الدین پانی پتی

صاحب حال خدیو کمال بود خلیفہ شیخ شمس الدین ترک است بشناور دریائے فنا فی اللہ و سیر میدان نبرد بقا باللہ است اصل نام محمد بن محمود است و از حضرت شیخ خود جلال الدین خطاب یافت سلسلہ نسب او بحضرت امیر المومنین عثمان بن عفان رضی اللہ منتہی میشود سماع بسیار دوست داشت سیف زبان بود مدام بمراقبہ و اعتکاف مے ماند و کتاب زاد الابرار از تصنیفات او است دو کرت بشرف حرمین شریفین مشرف شدہ بود و خوان کرم او ہمیں وسیع بود بسیار فقراء و مساکین بہرہ مے یافتند وفات او در سال ہفتصد و شصت و پنج مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ احمد عبد الحق ردولی

خلیفہ مستند شیخ محمد عرف شیخ جلال الدین پانی پتی است صاحب کشف و کرامت و خرق و عادات بود و بمقام طریقت بمقام عالی و منصب گرامی داشت از ابتدا و امر وارفتہ عشق و سرگشتہ محبت بود بالآخر بخدمت شیخ فائز گردیدہ بمقام بلند و پایہ ارجمند رسیدہ و اکتساب

علوم ظاهر بخدمت شیخ تقی الدین طی نموده. و در صحرا و بیابانها مدتی سکونت ورزید و بسی محنت کشیده و در لوای ریاضت و طاعت حق سبحانه تعالی کوشیده. منقول است که او در وقتی که امامت بود به شب جمعه در مسجدی وارد شد مسلمانان محله اذان میگفتند. و با وی هم به گفتن اذان خواست کردند پرسید که سبب تکرار اذان چیست گفتند که بروایت قوی بما رسیده است که اگر شب جمعه هفت بار اذان بگویند حق سبحانه تعالی از آفات و بلا بندگان را محفوظ و محروس دارد. فرمود در این کار مرا معذور دارید. زیرا که اگر کسی خدای را بنظر آسانی و آسایش خود ستایش کند بنده خدا نباشد. نقل است که او را با شیخ نور قطب عالم نوبت ملاقات دست داده بود. و با شیخ فتح الله اودهی هم صحبت او موافق نیامد. زیرا که شیخ فتح الله طریقه زاهدی درپیش داشت و شیخ احمد در مشرب عشق و محبت مستغرق. چنانچه مدتی در گورستان تکیه زد و بدست خود قبر کاویده قریب شش ماه در آن قبر مشغول ماند. نقل است شیخ احمد میفرمود که منصور ظرف عالی نداشت. از این جهت مادهٔ اسرار بیرون زد. مردان حق کسانند که دریاها بنوشند و آروغ نیارند و نیز میفرمود که نظامی گنجوی شاعر ناقص بود از آنکه گفت. شعر

صحبت نیکان ز جهان دور گشت　　خوان عسل خانهٔ زنبور گشت

و میگفت صحبت مصطفی صلی الله علیه وسلم چنانکه صحابه را بود. صاحبان حال و خداوند مشربان کمال را اکنون حاصل است. آورده اند که او در مسجد جامع بیش از همه رفت و جاروب میکشید. اما نمیدانست که مسجد جامع کدام طرف است. چون مریدان او ذکر لفظ حق به جهر میکردند. بر صدای ایشان رفته در سلسله او معهود است که بهر کار حق حق گویند. و میگفت که ذات پاک حق بی نام و بی نشان است. اما اگر اسمی از اسمای آن ذات پاک را اطلاق کنیم بهتر از اسم حق نباشد که معنی اسم حق مراد از همه کمالات ثابت است رسالهٔ انوار العیون شیخ عبد القدوس در توجیه این اجمال سخنان حسب اصطلاح ایشان گفته است و مشهور است که چند مریدان سلسلهٔ او بر همین کلمه جان داده اند. و در خانقاه

از غیب بهین ندا می آمد۔ وفات او در سال ہشتصد وسی ہفت مرقوم است رحمۃ اللہ تعالیٰ فہرست خلفائے نامدار وے اینست +

فہرست

شیخ محمد عارف فرزند دلبند حضرت شیخ و شیخ محمد نبیرہ حضرت شیخ و شیخ عبد القدوس و شیخ جلال الدین تھانیسری و شیخ عبد الغفور اعظم پوری۔ و شیخ جان جونپوری وغیرہم رحمۃ اللہ علیہم اجمعین +

شیخ شبلی بن شیخ جلال الدین پانی پتی

خلیفہ معتبر پدر بزرگوار خود است جامع علوم شریعت و طریقت در مشرب فقر اشان عالی داشت و بہ تجرد و تفرید یگانہ۔ در عشق و محبت یکتائے زمانہ بود۔ ہر دو پائے او بوجہ مرض بیکار بودند۔ اما در غلبہ سکر و وجد بنوعیکہ ہیچ آسیب بپائے او موشہنے بود۔ روزے در چنین حالت عم بزرگوار او شیخ ادریس در رسید فرمود کہ بابا شبلی از برخاستن تو در خلائق شور برخیزد میگویند کہ شبلی کرامت خود آشکار امیکند باستماع این معنی شیخ شبلی بنشست۔ و تا آنکہ در صدر حیات بود گاہے در عالم تواجد قیام نفرمود۔ و لبیدان تشنہ بادہ حقیق را سیراب و گم کردہ راہان منازل تحقیق را بمقام حق فائز کرد و ہدایت و تلقین او عام بود کہ کسے محروم نے رفت وفات او در سال ہشتصد و پنجاہ و دو مرقوم است رحمۃ اللہ

شیخ بہرام چشتی

خلیفہ شیخ جمال الدین پانی پتی است۔ بعد تکمیل سکونت بزناوہ اختیار کرد۔ و بار بحکم شیخ در بیڈولی اقامت ورزید۔ صاحب سیر الاقطاب آوردہ است کہ حاکم قصبہ در تعدی بجاہدان پرداختہ بر سر زمین کہ وجہ معاش ایشان بود۔ بارادہ ضبط کردن زمین مذکور وارد شد

مجاوران فریاد و آه آغاز کردند۔ بیک ناگاه حاکم مذکور از پشت فرس بالا شد۔ و در ہوا معلق استاد و بعد ساعتے بروئے زمین افتاد و قریب بہلاک رسید۔ امّا بالآخر لشفاعت و دعائے مجاوران صحیح گشت و از ارادہ ناصواب خود باز آمدہ۔ در خدمت مجاوران سعی موفور بجالئے رسانید سال وفات او ہشتصد و پنجاہ و چہار ہجری مرقوم است +

شیخ عارف چشتی

خلف ارشد و خلیفہ اعظم شیخ احمد عبد الحق است بعد وفات حضرت شیخ بر سر مشیخت جلوہ فرمود و طالبان حق را بمقام مقصد رسانید صاحب معارج الولایت آوردہ است کہ شیخ عبد الحق را چند پسران بوجود آمدند۔ امّا در صدر حیات نماندند بالآخر شیخ عارف متولد شد و عمر طبعی یافت و شیخ عارف صاحب حال و وجد بود کامل عابد و مولع بود سماع وے پسرے بوجود آمد۔ شیخ محمد کہ در تجرید و تفرید مثال خود نداشت۔ بالخصوص شیخ عبد القدوس گنگوہی از مریدان او است وفات او در سال ہشتصد و پنجاہ و نہ ہجری مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ بختیار چشتی

از مقربان یاران شیخ احمد عبد الحق است آوردہ اند کہ در آغاز حال تا مدت شش ماہ شیخ بختیار شام و سحر در خدمت حضرت شیخ عبد الحق حاضر میشد۔ امّا ہیچ التفات نہ کردند۔ پایان کار روزے نظر لطف بسوئے او کردند۔ و بیقرار بر سطح زمین بینداخت و چندے حالت در سکر و بیخودی بسر میبرد۔ بعد ازین حضرت شیخ یک جرعۂ آب در کام و دہن او ترا وید بفور از حال شورش بیخودی در گذشتہ بمقام امتیاز و وقوف فائز گردید۔ و بہ تکمیل و تربیت مشرف شد وفات او در سال ہشتصد و دہ مرقوم است +

شیخ عبدالقدوس گنگوہی چشتی

مرید و خلیفہ شیخ محمد بن شیخ عارف بن شیخ احمد عبدالحق است صاحب علم و عمل جامع اصول شرع و طریق سرشار بادہ تحقیق بود۔ اگرچہ نسبت ارادت ظاہر بہ شیخ محمد داشت اما تربیت و تکمیل باطن از حضرت شیخ احمد عبدالحق متحقق است و بہ روحانیت حضرت شیخ پیوستہ بود صاحب تصانیف است۔ آوردہ اند کہ زمین مے کاوید وجہ معاش میکرد و اگرچیزے زائد مے بود بذل فقرا میکرد صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ او را مریدان و بندگان بسیار بودند از انجملہ شیخ بھورہ بود کہ در اوائل بہ حرفت زرگریزی سروکار داشت و بالآخر بہ فیض و التفات شیخ تکمیل یافتہ بمرتبہ اعلیٰ فائز شد و یکے از مریدان او شیخ عمر نام داشت کہ بسیار صاحب نسبت و محبت بود۔ و در معاملات کار فرمائے نیکرد۔ و حضرت شیخ را اولاد بسیار است وفات در سال نہصد و چہل و پنج ۹۴۵ مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ عبدالکبیر چشتی

فرزند ارجمند و خلیفہ حضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی است صاحب بذل و کرم۔ خدا نگر فقیر محتشم بیشنا و محیط فنا فی اللہ و غواص قلزم بقا باللہ بود۔ آوردہ اند کہ سلطان سکندر بن بہلول با دو تن ندیمان خود بقصد امتحان در خانقاہ شیخ وارد شد۔ حضرت شیخ تکہ گوشت آہو پیش سلطان و نان و یخنی و حلوائے رطب پیش وزرائے سلطان بنہاد کہ سلطان و ندیمان او ہمین نیت کردہ بارادہ امتحان آمدہ بودند۔ بوقوع این معنی سلطان متحیر شد۔ حضرت شیخ فرمود۔ بابا جائے عجب و حیرت نیست حق سبحانہ تعالیٰ دوستان خود را در معرکہ ارباب دنیا شرمسار نمے پسندد وفات او در سال نہصد و چہل ہفت ۹۴۷ مرقوم است +

شیخ جلال الدین تھانیسری

خلیفہ نامدار حضرت شیخ عبد القدوس گنگوہی است اصل وے بلخ است ہفت ساله بود کہ حفظ قرآن بہم رسانید و در ہفدہ سالگی از علوم بہرہ مند گشتہ ودر سیزدہ سالگی بالاخر از خدمت حضرت شیخ فیوض ظاہر و باطن در ربود و بمقام بزرگ و منصب سترگ فائز گردید۔ آمدہ اند کہ او را در سماع غلو بسیار بود۔ روزے غزلے بالحان خوش گوش خوردہ از فرا بام بسطح زمین ہیبت او ہیچ گزند نرسید۔ از وجودش بسیار خوارق بظہور آمدند۔ وفات او در سال نہصد وہشتاد و سہ ۹۸۳ مرقوم است ؂

شیخ عثمان زندہ پیر

خلیفہ سعادت پیوند و فرزند ارجمند شیخ عبد الکبیر است و در باب منصب سجادگی با برادران خود او را منازعت و مناقشہ روئے داد تا آخر کار منصب مذکور بر ذات او قرار گرفت وفات در سال نہصد و نود ۹۹۰ ہجری مرقوم است ؂

شیخ محمد صدیق اللہ ہروی

صاحب علم و کمال بود و شان عظیم داشت بتدریس و تلقین طالبان علوم ظاہر و باطن مدام میکوشید۔ و خلق بسیار از نواحی پنجاب از خدمت او فیض یاب بودند۔ فہرست پیران او بچند واسطہ بہ شیخ شمس الدین ترک پانی پتی میرسد۔ وفات او در سال نہصد و نود ۹۹۰ ہجری منقول است ؂

شیخ نظام الدین بن شیخ عثمان زندہ پیر پانی پتی

مرید و خلیفہ پدر بزرگوار خود است بصفت ریاضت ممتاز و بفضائل خرق و کرامات مشہور بود۔ اسباب دنیا سر در کار نداشت و بعسرت و توکل معمول ساخت و این ہر دو برادران صاحب کمال و حال بودند۔ شیخ کمال الدین اسم گرامی برادر اوست کہ مدام در حالت سکر و استغراق مشغولی داشت وفات او در سال یکہزار و سیزدہ ہجری مرقوم است +

شیخ نظام الدین تھانیسری

مرید و خلیفہ شیخ جلال الدین تھانیسری بود نام پدر بزرگوارش شیخ عبد الشکور است جامع علوم ظاہر و باطن۔ مستجمع کمالات صوری و معنوی حاوی رموز شرع و طریق و ماہر اسرار عرفان و تحقیق صاحب صبر و رضا۔ و دامن فقر و تسلیم بود۔ دفائن غیب پیش نظر داشت و از انجا کہ صوف کثیر و بذل وافر اختیار کردہ بود۔ پادشاہ وقت جلال الدین اکبر از روے حسد برد و بناحق در حق او حکم اخراج از دیار ہند صادر کرد۔ اول بجانب حرمین شریفین رفت و بعد از زیارت چون باز آمد۔ در بلخ ہان پور رسید و بہدایت خلق خدا مشغول شد اما پادشاہ بمرتبہ ثانی دست تطلم و تعدی دراز کرد۔ و شیخ مغفور ناچار بماوراء النہر رفت و از انجا بہ مدینہ منورہ رجوع نمود۔ آوردہ اند کہ او صاحب تصانیف است شرح سوانح امام الی شرح لمعات قدیم و جدید تفسیر نظامی رسالہ حقیقت رسالہ بلخیہ از اشہر تصانیف اوست و او را در سلسلہ چشتیہ شرف خاص است کہ در سخن تصوف مقلد کسے نیست بلکہ از کشوفات و تصرفات خود و تسلیم آورد۔ وفات او در سال یکہزار و بست و چار ہجری مرقوم است +

شیخ سلیم چشتی صابری لاہوری

خلیفہ کامل شیخ محمد صدیق لاہوری است جامع بود میان عشق و محبت سماع و شکر و وجد در نظر عشاق بلند و پایہ ارجمند داشت و در حالت سماع بسیار مشغول می بود. گاہے نوبت بجائے بروح میرسید۔ و تا دو سہ روز بحال خود نمے آمد۔ و یاران جلسہ را زات بیجان میدانستند و بہ تکفین و تدفین اوے بر داختند صاحب تصانیف ہم ہست۔ و کلام او۔ از بس منزہ و لطیف و شیرین است و نیز اشعار دارد۔ وفات او در سال یکہزار و سی رقم نمودہ اند۔

شاہ اعلی چشتی پانی پتی

صاحب رتبہ رفیع و مدارج منیع و مرید و خلیفہ شیخ نظام الدین پدر خود است و یک خرقہ خلافت از حضرت نظام نارنولی کہ سلسلہ او بحضرت شیخ حمید الدین صوفی السوالی ناگوری منتھی میشود پوشیدہ بود۔ چنانچہ این بیت گواہ عدل است ؎

نظامش پیر و ہم پدرش نظام است　　　　نظام در جھان بروے تمام است

و شیخ الہ دیا مرید وے ملفوظ او موسوم بہ بحر الجواہر ترتیب نمودہ است۔ اصل نام شیخ عبد السلام است و از خدمت مرشد کامل حضرت شیخ نظام نارنولی مخاطب بہ شاہ اعلی گردید آوردہ اند کہ در اوائل شاہ اعلی چشتی بتقیید سپاہگری بود و در سلک ملازمان امیر خراخان تعلق داشت۔ بعد از یک چند بخت بیدار یاوری کرد۔ و ترک علائق ملازمت گفتہ بوطن مالوف آمد و باشارت پدر عالیقدر در زاویہ عبادت و کنج قناعت نشست روزے با آنکہ در حجرہ مستحکم بود صورت مثال حضرت شیخ نظام نارنول درون حجرہ پدیدار آمد و گفت کہ قسمت شما نزد ما محفوظ است بیائید کہ خویشتن را در نارنول برسانید سازان زمان غلبہ مستی و بیخودی بر حال شیخ شاہ اعلی مستولی گشت و ہمدر آن حالت فائز نارنول گردیدہ

بہ سعادت شرف ملازمت حضرت شیخ معزز و مشرف شدہ و در اندک اوقات بہ تکمیل ظاہر و باطن بہرہ ور کامیاب گردید۔ نقل است کہ در خانقاہ شیخ اعلیٰ چشتی چاہے بود کہ آب آن قدرے شوریت و تلخی داشت۔ روزے حضرت شیخ چندکاک کہ معروف تبرک آستانہ حضرت خواجہ قطب الاولیا است۔ درون چاہ بینداخت و فاتحہ گفت۔ بعد ازین کہ آب از چاہ برآمد۔ ازبس لطیف و خوشگوار بود وفات آن مایہ برکات در سال یکہزار و سی و سہ ۱۰۳۳ منقول است۔ آوردہ اند کہ بعد وفات وے زنے از متعلقان سلطان وقت تعمیر روضہ او بنیاد نہاد۔ شبے متہم تعمیر در واقعہ دید کہ شیخ میفرمایند کہ از گرانی سنگ چبوترہ مزار تختہ تابوت شکست خوردہ و پارہ خشت بپائے من رسیدہ بامداد متہم تعمیر بہ تعبیر واقعہ پرداخت۔ چنانچہ بمواجہ اکابر و اہالی شہر تختہ تابوت برداشتہ پارہ خشت کہ در واقع تا بہ زانوے شیخ رسیدہ بود۔ بدر آوردند۔ در آنوقت کسانیکہ نعش حضرت شیخ را بچشم حال دیدہ بودند۔ بہ قسم میگفتند کہ ہیچ آسیب نرسیدہ۔ و جلوہ جمال وجود خط و خال بصورت اصلی برقرار است۔ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ +

شیخ صادق گنگوہی چشتی

خلیفہ اعظم شیخ نظام الدین تھانیسری بلخی است در زہد و ورع عدیم النظیر و محسود معاصر بود افغانان را عزیز تر داشت و میفرمود کہ استحکام و اعتبار ایشان در مقدمہ دین بسیار است مریدان او اکثر صاحب تسلیم و رضا بودند۔ چنانچہ شیخ داؤد فرزند دلبند او را باعوانے چند دون منشان خبث باطن جہانگیر بادشاہ دہلی در حبس شدید نگاہداشت و از غایت صبر و تحمل کرد و تا مدت دراز در شدائد بند بسر برد۔ وفات حضرت شیخ صادق در سال یکہزار و سی و شش ۱۰۳۶ مرقوم است۔ و تفصیل خلفائے نامدار وے اینست۔ شیخ ابراہیم۔ شیخ عبد الہادی کہ در شاہ آباد است و از سیمائے او آثار انوار تجلیات طالع و ساطع بودند۔ و گاہے تیر دعائے او ہدف مدعا خطا نکرد۔ شیخ عبد السبحان کہ در سہارنپور بودہ و در عظمت و خرق عادت شہرت تمام داشت

از حضرت شیخ صادق یک رسالہ درباب سلوک یادگار است کہ بس نافع و کار آمد است

سید علی غواص چشتی

مرید و خلیفہ شیخ نظام الدین تھانیسری بود۔ از مرشدانِ باکمال و مشائخ صاحب حال و قال و در مقام بلخ بشرف بیعت و خرقہ خلافت مشرف شدہ بود و بعد از تکمیل ملک افغانستان اقامت نمودہ و قوم افاغنہ یوسف زئی مرید و معتقد او بسیار بودند۔ و شیخ بسیار رسید چنانچہ ملانا درویزہ و پسرے شیخ عبدالکریم درباب فضل و کمال شہرت کلی دارند۔ وفات او در سال یک ہزار و چہل مرقوم است ٭

حاجی عبدالکریم چشتی

پدرش شیخ مخدوم الملک عبداللہ انصاری در طریقہ چشتیہ صابریہ مرید و خلیفہ پدر خود است چون پدر عالیقدر وے را اکبر شاہ بادشاہ دہلی از دیار ہند خارج کرد۔ و او بہ حرمین شریفین سفر اختیار فرمود۔ شیخ عبدالکریم ہم ہمراہ او بود۔ و مناسک حج بجا آورد چون در ہندوستان معاودت فرمود۔ پدر عالیقدر او را مقربان سلطنت مسموم کردند۔ و او در لاہور سکونت اختیار کرد و بہدایت خلق و یاد خالق اکثر مشغول گردید و بمرتبہ دیگر ہم روانہ سفر حجاز گشتہ بعد زیارت عتبات عالیات باز بہندوستان آمد حالات و کرامات شیخ اکثر مشہور میگویند کہ روزے مردے شیخ اسلام رحیم بادف بہ شیخ ملاقی شد و متاسف گفت کہ امسال از سفر حج است بہ بختیاری کسانیکہ در طواف و ادائے فریضہ حج حاضر باشند۔ شیخ فرمود میخواہی کہ ہمچنان باشی عرض کرد کہ چہ جائے گرم فرمائید از ہمہ اولے است۔ شیخ فرمود چشم بپوش ہمین کہ او چشم پوشید خود را در معیت شیخ در مقام عرفات بدید۔ و بفراغ تمام مناسک حج بجا آورد۔ بہ ثبوت پیوستہ کہ از حضرت چہار پسران بودند۔ اول شیخ یحیے۔ دوم شیخ اللہ داد۔ سوم شیخ عبدالحق چہارم شیخ اعلے حضور از ایشان شیخ یحیے از بس متورع و متشرع صاحب حال و خدیو مقال بود

وجمعے کثیر بفیض ارشاد او بمرتبہ اعلیٰ فائز شد۔ چنانچہ شہرت دارد کہ [illegible] خیر کہ در فن دزدی

ورا ہزنی ید طولے داشت بہ اہتمام کار خود در لاہور آمد۔ و بسیار سپری کرد اما کشود کار دست نداد

آخر شبے بہ خانقاہ شیخ یحییٰ جرأت کرد و نقب زد۔ و دو راس گاؤ نر از راہ نقب بیرون

برد۔ اما چون از نقب بدر آمد۔ قوت بصر نا [illegible] مدت کرد۔ و از رفتن راہ عاجز شد با نقب

بہ خویشتن بلرزید و از ہمان راہ نقب ہر دو گاؤ نر واپس کردہ۔ در گوشہ خانقاہ مایوس البصر

بنشست۔ چون صبح دمید۔ و روز روشن گشت۔ خادمان درگاہ او را دستگیر کردہ بحضرت

شیخ حاضر آوردند۔ و او ہمہ احوال [illegible] ظاہر کرد۔ حضرت شیخ بنظر ترحم

کہ مقتضائے صفت صاحبدلی است دست حق پرست [illegible] او مالیدہ بفور نقد بصیر

کامل العیار گردید۔ [illegible] یافت۔ [illegible] مریدان شیخ متعلق [illegible] رزیدہ تا ئب و تارک

شد۔ وفات شیخ عبدالکریم در سال [illegible] چہل و پنج مرقوم است۔

مولانا درویزہ پشاوری چشتی

[illegible] علی خواص [illegible] علوم ظاہر و باطن بود۔ بیکر ولایت مشیخت و منقا

تدریس و تعلیم مستور داشت۔ و در [illegible] رفض و ملاحدہ بسیار میکوشید۔ و با اکثر

روافض و ملاحدہ مباحثہ کردہ الزام داد۔ چنانچہ تفصیل این اجمال در کتاب مخزن الاسلام

بشرح و ابسط مرقوم است و صاحب معارج الولایت بر کتاب [illegible] حاشیہ نوشتہ است۔ و

بشرح کلمات الوافیات موسوم ساخت۔ وفات مولانا درویزہ پشاوری در سال یکہزار

چہل و ہشت مرقوم است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

مولانا عبدالکریم چشتی

فرزند مولانا درویزہ پشاوری [illegible] سید علی غواص [illegible]

از پدر خود یافت۔ و اورا آخوند کریم داد نیز گویند۔ و او ہم این نام را اختیار کرده بود در کار شریعت بسیار استحکام داشت۔ ملا از مقال او که در مقدمه کتاب مخزن الاسلام مندرج است علو پایه او ظاهر و باهر و در کتاب خلاصة البحور محقق افغانان نوشته اند منقول است که بعد وفات وے شخصے بقصد امتحان بر سر نعش او آمد۔ چون بر روشیں نظر کرد تبسم فرمود۔ و این علامت قطبیت رقم نموده اند۔ وفات او در سال یکهزار و هفتاد و دو هجری مرقوم است رحمة الله تعالی علیه ✦

شیخ پنجو چشتی

از مشائخ کاملین وقت بود۔ و در عبادت و محبت سرگرم و سرشار رو بطریق مولانا درویزه پشاوری شعار داشت۔ و در تعلیم و تعلم سرد کار۔ و اشعار هم میگفت۔ و شیخ چالاک و شیخ شاه جهان پوری وغیرها اکثرها از خدمت او استفاده کرده فیض ها دریافت۔ وفات او در سال یکهزار و هفتاد و سه مرقوم است ✦

شیخ ابو الخالق چشتی

از اکابر روزگار و مشائخ با وقار است و ارادت و محبت او به شیخ سلیم صابری چشتی متیقن۔ صاحب زهد و کمال و اہل تورع بود۔ تمام عمر در ریاضت و ارشاد و ہدایت بسر برد۔ وفات او در سال یکهزار و یکصد و هشت مرقوم است ✦

میران شاه بھیکه چشتی صابری

از مشائخ پایه بلند و مقام ارجمند بود۔ و سلسله عالیه وے بچند واسطه به شیخ احمد عبد الحق رودولی منتهی میشود۔ صاحب جذب و وجد و سماع و عشق و محبت۔ و با اصحاب دنیا سرو کار نداشت۔ و اشعار بزبان ہندی متضمن به حقائق و معارف بسیار گفته وے امریدان و مبتعان صاحب حال و قال بسیار بودند۔ شیخ اعلم الدین جالندهری از اشهر خلفائے اوست۔ و نواب بھکاری خان از مریدان اوست و مشهور است که نواب مذکور در اوائل حال مفلس و محتاج بود۔

بالآخر بہ برکت دعائے شیخ۔ شاہ جہیکہ ہمکنار عروس دولت و کامرانی گردید بقول ضعیف وفات اودر سال یکہزار و یک صد و بست و پنج مرقوم است رحمۃ اللہ تعالےٰ علیہ +

شیخ محمد سعید چشتی صابری

سرمست خمخانہ کشف و تحقیق بود۔ در شہر قصور من مضافات لاہور سکونت داشت اوائل حال بہ مزدوری محنت وجہ معاش میکرد۔ روزے بار غلہ بر پشت گاوے میبرد۔ اتفاقاً پایش بلغزید و بشکست و غلہ کہ بر پشت گاو بار کردہ بود بیفتاد۔ حالا در بیابان کہ پر از شور و فساد بود۔ نہ مجال ماندن داشت۔ نہ یارائے رفتن۔ چون نصف شب بہ کمر رسید۔ بیک ناگاہ سوارے مرقع پوش از نہانے مرغزار نمودار شد۔ اودر اضطراب افتاد۔ ودانست کہ کسے بہ قصد نہیب و تاراج مے آید۔ چون سوار نزدیک تر شد بہ نوک نیزہ کہ در دست داشت بر جراحت پائے گاو اشارت کرد پائے گاو درست گردید۔ و نیز بہ اشارہ نوک نیزہ بار زمین افتادہ را بر پشت گاو محکم نہاد۔ و روان شد بمشاہدہ ہمین شیخ محمد سعید از جائے خود دوید۔ و دست او در رکاب سوار زدہ چشم و رو بر پائے او مالیدن آغاز کرد۔ و بہ ہزار تضرع و الحاح بدریافت نام نامی و اسم گرامی التماس کرد۔ فرمودند کہ نام من علی ابن طالب اسد اللہ الغالب است این بفرمود و از چشم مردم پنہان گردید۔ از ان روز شیخ محمد سعید ہر چہ داشت در راہ حق ایثار کرد۔ و بعبادت و ریاضت و محنت و محبت شعار روز زید و بسلسلہ چشتیہ صابریہ ارادت آوردہ در اندک زمان از مقبولان و واصلان الٰہی شد۔ خرق و کرامت او بسیار و مشہور شہر و دیار است و سلسلہ عالیہ او بچند واسطہ بہ شیخ جلال الدین تھانیسری منتہی میشود۔ وفات در سال یکہزار و دو صد و چہاردہ ۱۲۱۴ مرقوم است +

مولوی غلام مصطفے چشتی صابری

در طریقہ چشتیہ بزرگ صاحبدل و مستجاب الدعوات و در علوم ظاہر و باطن رفیع الدرجات سلسلۂ ارادت او بچند واسطہ بشیخ شمس الدین ترک پانی پتی مے پیوند د وفات وے در سال یکہزار و دو صد و شصت و ہفت مرقوم است۔ و سید شاہ چراغ سبزداری از خلفاے وے در لاہور بود۔ مرد میدان نبرد محنت و خوش جمال و صاحب کمال است +

شاہ بہلول چشتی صابری

خلیفہ بزرگ حضرت شاہ بھیکہ چشتی صابریست صاحب علم و فراست و فہم و کیاست بود۔ و از معقول و منقول بہرہ وافی داشت۔ صاحب تصنیف است و صحبت مناظرہ و مباحثہ او بہ مولوی جان محمد ترک اکثر احیان برپا مے بود وفات او در سال یازدہ صد و ہفتاد منقول است +

شاہ لطف اللہ صابری

از مریدان و ملتزمان میران شاہ بھیکہ چشتی صابریست مسکن او انبالہ من مضافات پنجاب بود۔ از زمان طفولیت تربیت و تکمیل بخدمت پیر روشن ضمیر بہم رسانید و کتابے مشتمل بر احوال شیخ موسوم بہ ثمرۃ الفواد ترتیب داد۔ وفات او در سال یازدہ صد و ہشتاد مذکور است +

سید علیم اللہ بن سید عتیق اللہ

زاد بوم او قصبہ جالندھر از توابع پنجاب است۔ مرید شاہ ابو المعالی و خلیفہ میران شاہ بھیکہ صابری ست۔ ذوق راقم بیت بسیار بود۔ و بہ تنظیم کلام ہم مہارت تمام داشت۔ خلیفہ او

شیخ عبداللہ۔ در احوال شیخ کتابے موسوم بہ اسرار العلیم جمع نمودہ است وفات در سال دوازدہ صد ۱۲۰۲ و دو مذکور است +

سید علیشاہ چشتی صابری

خلیفہ سید علیم اللہ بود و بعد وفات بر مسند شیخت تمکین یافت و عمر گرانمایہ در تربیت تلقین و ہدایت ارباب ارادت بسر برد۔ وفات او در سال دوازدہ صد و سیزدہ ۱۲۱۳ منقول است +

شیخ خیر الدین مشہور بخیر شاہ

خلیفہ شیخ سلیم چشتی لاہوری است۔ در آخر عہد خود لوائے شیخت برافراشت بسماع و وجد در اقصے الغایت غلو داشت۔ و بمہمانی فقرا بسیار اہتمام میکرد۔ مریدان بسیار ربود و وفات او در سال دوازدہ صد و بست و ہشت ۱۲۲۸ منقول است۔ و در لاہور مدفن دارد +

حافظ موسی چشتی مانکپوری

از ملتزمان سلسلہ میران شاہ بھیکہ و خلیفہ ارجمند شیخ اعظم چشتی است در ولولہ سود ائے آگہی و خمار بادہ حقیقت ترک علائق عالم اسباب گفتہ در زاویہ عزلت و کنج عبادت نشست و بہ تکمیل کمال و تربیت حال گوئے سبقت بود۔ در جذب و تسخیر پایہ عالی داشت در عالم تجرد و تواجد بر ہر کسے کہ نظرے انداخت بسوئے خود میکشید و از جا مے ربود۔ وفات او در سال دوازدہ صد و چہل و ہفت مذکور است +

غلام معین الدین عرف شاہ خاموش

مرید و خلیفہ حافظ موسی مانکپوری است بسیار عبادت و ریاضت بعمل آورد۔ و عمر گرانمایہ در

دیار دکن صرف نمود۔ امرا و اعیان آن دیار۔ وی را از بس عزیز و محترم داشتند و نجیرات و مبرات متوکل و عسرت او بہ کامرانی و شادمانی ہمقرین می نمودند۔ بعد وفات او مقبرہ عالی بر سر مزار بنا نمودہ اند۔ و در وازہ بہشتی از پاک پٹن آوردہ در حوالے مزار نصب نمودہ۔ و الحال سجادۂ مشیخت او سید محمد ہاشم چشتی صابری اکبر کہ بشرف کدخدائی درزادگی ہم امتیاز دارد۔ صاحب مقام است مرد پاک طینت و زیبا منظر است و بصفت حسن اخلاق موصوف۔ اکثر در خدمت درویشان میگزراند۔ و بہ اسباب دنیا نیاد رغبت ندارد ۔

اصل دوم باب سوم از سلطان التارکین صوفی ناگوری چشتی

سالک مسالک تفرید و توحید عارف معارف توکل و تجرید شمع شبستان صدق و یقین شیخ حمید الدین قدس سرہ العزیز نسب پاکش بحضرت سعید بن زید میرسد۔ او۔ از عشرہ مبشرہ بود۔ روزے حضرت خواجہ بزرگ را دمتے خوش بود۔ بہ اہالی و موالی خدمت ارشاد فرمود کہ امروز دست دعا دراز و در اجابت باز است۔ ہر کسیکہ از دنیا و دین چیزے مطلوب دارد بزبان آرد۔ یکے دنیا طلب سید۔ و دیگرے عقبے خواست۔ انگہ کہ حضرت خواجہ بزرگ بسوئے خواجہ تارکین توجہ فرمود التماس نمود کہ غیر از رضائے حضرت خواہش دگر نیست۔ باستماع این معنی حضرت خواجہ بزرگ از بس خوشدل و مسرور گشتہ فرمود التارک الدنیا و الفارغ العقبے از ان روز خواجہ حمید الدین بہ سلطان التارکین ملقب شد خواجہ تارکین در ستہ بہ سوال مضافات ناگور داشت روزے خواجہ بزرگ معین الاولیا فرمودند کہ اولاد معین الدین و حمید الدین یکیست۔ و این فرمان قبل از پیوند خویشی بود و ہمچنان بظہور آمد۔ تفصیل این اجمال در ذکر اولاد حضرت خواجہ بزرگ بمعرض مقال خواہد آمد انشاء اللہ تعالے۔ خواجہ تارکین را تصنیف بسیار بود۔ میفرمود سلوک ما مرتبہ اول انیست کہ از ہر دو جہان فارغ باشد و مقصود انیست کہ خود شناد کہ ہے

در پیش است از بس تاریک - امّا از مطلع وحدت ماه منیر طلوع کرده اند - برخیز - و دولت جاوید
دریاب - و بستر استراحت بگذار - ادعای محبت کسے را میرسد که هوس اهل و چشم را بخواب
آشنا نکنند - پرسیدند که در طریقت و شریعت امتیاز چیست - فرمود شریعت غیر طریقت
و طریقت غیر شریعت - تن و جان است - در اصل هر دو یکیست - خواجه تارکین را با شیخ
بهاء الدین زکریا ملتانی در باب سلوک و فقر مراسلات و مکاتبات بسیار بود - و
شیخ بهاء الدین هر چند به تحریر جوابات وے پرداخت - امّا از عهده جواب آن برنیامد
و بالآخر بعجز و اعتراف گرائید - او را تصانیف بسیار است و اشعار نیز دارد - و اشهر تصنیفات
او - اصول الطریقه است آورده اند که او را در موضع سوال قریب دو طناب زمین بود که به زرش
پرداخته وجه معیشت میکرد - و بکفاف اندک و عیال بسیار داشت - او صاحب مقامات
علیه و کرامات جلیه و براهین زکیه بود - در تجرید و تفرید قدم مستحکم داشت - همت عالیش
از دنیا و عقبے رفیع تر بود - ویرا در تصوف مقام عالی - و در توحید مکان منیع است
و از متقدمین مشائخ دیار هند بود - عمر طویل یافت - و گفته مود که بعد از فتح دهلی ولادت اول
که بخانه مسلمانان بوقوع آمد منم - و از زمان حضرت خواجه بزرگ تا اوائل سلطان المشائخ
شیخ نظام الدین محبوب الاولیا قدس سرہا در صدر حیات بود - و سلطان المشائخ
کلمات او را از تصنیفات او انتخاب نموده بدست خود نوشته - و از آن صاحب سیر الاولیا
نقل کرده است - و آن اینست - اول مرتبه از مراتب راه علم است - علم باید که بے علم
عمل درست نه آید - دوم مرتبه از مراتب طریقت عمل است که بے عمل نیت را وجود
نباشد - سوم مرتبه از مراتب درگاه نیت است که بے نیت صحیح عمل خبر باطل آید - چهارم
مرتبه صدق است - اگر صدق نباشد عشق روئے ننماید - پنجم مرتبه عشق است
اگر عشق نباشد توجه درست نه آید - ششم مرتبه توجه است - اگر توجه نباشد سلوک نه آید
هفتم مرتبه سلوک است - اگر سلوک نباشد در پیشگاه نگشاید - هشتم در پیشگاه کشاده باید

تا مقصود روے نماید الغرض از کلمات فیض آیات اُو بسیاران از اہل سلوک و فقر ذوقے وحلاوتے دارند۔ وفات خواجہ تارکین در سال ششصد و ہفتاد و سہ تاریخ بست و نہم ربیع الثانی بوقوع آمد۔ رحمۃ اللہ علیہ۔ مرقد مطہر و مدفن پاکش در قصبہ ناگور ملجائے خواص و مرجع عوام است۔ و خواجہ تارکین را پسرے بود شیخ عبد العزیز نام خرقہ خلافت از پدر بزرگوار خود پوشید۔ و بعین جوانی در حالت سماع برفت میگویند کہ روزے مجلس سماع برپا بود۔ و قوالان براین تکرار میکردند ؎

فائدہ در گفتن بسیار چیست　　　جان بدہ و جان بدہ و جان بدہ

شیخ عبد العزیز نعرہ بے اختیار زدہ فرمود دادم۔ دادم۔ دادم و جان بحق تسلیم نمود۔ او را سہ پسران بودند۔ از انہا حضرت شیخ فرید بر مسند ارشاد تمکین فرمود و از اولاد پاکش بسا فرید عصر و وحید دہر بوجود آمدند تاریخ وفات شیخ عبد العزیز ششصد و ہشتاد و یک ہجری است۔

شیخ فرید الدین بن شیخ عبد العزیز

خرقہ خلافت از خدمت جد اعلی خواجہ تارکین مے یافت عالم باعمل و فقیہ بے مثیل بود روز و شب بمجاہدت و ریاضت اشتغال مے نمود سینہ وا غدار محبت و جگر برشتہ آتش مودت داشت تذکرہ سرور الصدور از ملفوظات خواجہ تارکین جمع کردہ اوست عمر شریفش قریب بصد سال بود۔ بزمان محمد تغلق بادشاہ بہ دہلی رفتہ بود۔ و از انجا بعالم مستی بادہ محبت دور افتادگی و شوق زیارت مرقد جد پاک خود معاودت کرد و در سال ہفتصد و پنجاہ و دو از ین جہان سوے بنیان درگزشت +

شیخ مخدوم کبیر چشتی

از اولاد پاک شیخ فرید الدین نبیرہ حضرت خواجہ تارکین است صاحب حالات علیہ و کمالات جلیلہ

جامع علوم منقول و معقول حاوی آئین فقه و اصول صاحب تصنیف کتاب ضوء مصابح است کافه انام از فیض بخدمتش کامیاب گشته بمقام اعلی رسید و آئین هدایت و ارشاد از وجود باوجودش آرائش و التزام زیبا یافت بالآخر بجهت تفرقه که از دست برد کفار در نواح ناگور روے داد۔ و بر جمهور اهل اسلام استداد و بیداد غلبه کرد۔ ترک سکونت ناگور ورزیده به گجرات رفت و همونجا بتاریخ پنجم ربیع الاول سنه هشتصد و پنجاه و هشت از این جهان بیدار بدار القرار رحلت فرمود۔ رحمة الله علیه +

مخدوم خواجه حسین ناگوری چشتی

بسیار بزرگ بود۔ و میان شرع و طریق و کشف و تحقیق جمعیت تمام داشت جمهور خلائق بر ولایت و عظمت او اتفاق است گنجینه اسرار آلهی و خزائن انوار رسالت پناهی در نهانخانه دانش متمکن و مامون بود و موصوف و مشهور است بزهد و ریاضت و اتقا۔ و از اولاد شیخ فرید الدین نبیرهٔ خواجه تارکین است و بخدمت حضرت شیخ کبیر در ولایت گجرات سالها بسر برد۔ و بعد از اکتساب علوم و حصول خلافت بوطن مالوف معاودت فرمود۔ و در آن ایام که از چیرہ دستی پیکر پرستان حوالے دار الخیر اجمیر مسکن و مقام گشته بود۔ و از آثار اسلام و اهل اسلام علامتے پیدا نمود۔ مدتے مجاورت روضه منیفه خواجه بزرگ معین الدین چشتی اختیار کرد۔ و بعبادت و مجاهدات مشغول شد۔ و من بعد باشارت روحانیت حضرت خواجه بزرگ باز به ناگور آمد و بتعلیم علوم دین و تلقین اسباب یقین سعے موفوره بجا آورد۔ از تصنیفات او یادگار بسیار است تفسیر نور النبی و رسائل و مکتوبات وغیره و نیز سوانح شیخ احمد غزالی را شرح نموده است۔ او را با حضرت صدر النبوت سید کائنات علیه الصلواة والسلام بدرجه غایت محبت بود و هر چه داشت از خانه و باغ و چاه همه را در تسمیه نسبت حضرت صلی الله علیه وسلم وقف نموده بود

نقل است که او روزے محرس جد بزرگوار خود ترتیب داده و طعام بر قوم قسمت نموده
بود و حصه خود با نتظار افطار نگاه داشت ناگاه چهار تن از عالم غیب که هیچکس
ایشان را نه شناخت در آمدند هر یک به مرض جذام مبتلا آن حد که ریم و خون
از این انگشتان میچکید و طعام طلب کردند مخدوم خواجه حسین قسمت خود را بذل فرمود
و آن هر چهار تن با دائے نا مطبوع خوردن آغاز کرده بقیۂ آنحضرت مخدوم مستر و کردند
و او که غلبه حال طلب کمال داشت بلا اکراه بطیب خاطر متوجه و مائل شده همه را در کشید
آورده اند که از همان روز بر حضرت مخدوم فتح الباب گردید. نقل است که مخدوم خواجه حسین
جامه کهن و شوخگن میپوشید و تبرک و تجرید زندگی میکرد. بیش از دو جریب قطعه زمینی
نبود که به تردد کشش می پرداخت. و وجه معیشت میکرد به کفاف اندک و عیال بسیار داشت
امّا به نذور و فتوح مائل نمی شد. و از اسباب دنیا نفرت و با توکل و عسرت رغبت
میکرد. روزے در حالت سماع او را تواجد و تحیّر درگرفت و بیخودانه روے بسوے صحرا
نهاد. قوالان هم در عقبش میرفتند چون برکنار حوض که بیرون ناگور واقع است
فائز شد. بر صورت حال نیندیشیده بالائے صفحه آب روان گردید. امّا اثرے
از نداوت آب بر قدم پاکش هیچ نه گشت صاحب اخبار الاخیار مے آرد که سلطان
مانڈو. را با حضرت شیخ عقیدت و ارادت بسیار بود حتی که نادیده جمال در آتش
تمنائے وصال می سوخت و میخواست که حضرت او را مهمان کند. امّا حصول
این موهبت گرامی موقوف بر وقت بود. روزے یکے از باریابان انجمن سلطنت و
ارکان دولت بعرض سلطان رسانید که مخدوم خواجه حسین را با حضرت سید النبوت
علیه التحیه والسلام محبت و تولا بمرتبه کمال است اگر به پیرایه زیارت موئے مبارک
پیغام طلب بحضرت شیخ فرستاده شود. البته حصول مدعا قرین قیاس است.
سلطان که دارد دولت پابوس و ستمند تقدم حضرت مخدوم بود همچنان کرد و

بشارت زیارت موے مبارک باشارت مقدم خیر بحضرت مخدوم سانید مجرد
وصول وادراک ایں معنی حضرت مخدوم بہ حمایت شوق پائے طلب در وادی
صعوبت وسفر نہاد وراحت و استراحت را ترک دادہ ہمہ تن اشتیاق وہمہ چشم انتظار
تا بہ ماندو رسید۔ وباآنکہ از مصاحبت سلطان مدام اباوانکار میکرد مضطربانہ با یوان
بادشاہ در آمد۔ وجائیکہ موے مبارک نگاہداشتہ بودند۔ بر ہنمونی جذب کامل وارادہ صادق
خود را رسانید وتحیتہ وسلام گفتن آغاز کرد۔ ہمین کہ لفظ تحیتہ وسلام از لب معجز
نظام بر آمد موئے مبارک از خود پرید۔ در کف دست حق پرست حضرت مخدوم
نزول بکرمت فرمود۔ آوردہ اند کہ سلطان ماندو ہرانچہ کہ بطریق نذور وفتوح بحضرت
مخدوم گزرانیدہ بود۔ ہمہ را در تعمیر قبہ شریفہ حضرت خواجہ بزرگ صرف نمود واز بقیہ
آن دروازہ بلند در آستانہ جداعلی حضرت خواجہ تارکین بنا کرد۔ صاحب
سیر العارفین واخبار الاخیار۔ وگلزار ابرار۔ وسیر الاقطاب۔ ومراۃ الاسرار۔ و
مونس الارواح۔ واکثر ناقلان آثار واخبار چشتیہ نقل کردہ است کہ دستیکہ ارباب
عناد وفساد نسبت حضرت خواجہ تاج الدین بایزید بزرگ از اولاد حضرت خواجہ بزرگ
از اولاد حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا بزمان سلطان محمود خلج انکار کردہ بودند
وسلطان خلج دربارہ تفتیش ایں معنی در پرسش باز کردہ۔ ہمین مخدوم خواجہ حسین
ناگوریست کہ بالقفاق رتم اجمیری ودیگر اکابران ستودہ حال وبزرگان صدق مقال
بدیوان سلطان ادائے شہادت کردہ بود کہ حضرت تاج الدین بایزید بزرگ
لاریب فیہ از نبائر پاک خواجہ قیام الدین بن خواجہ حسام الدین سوختہ بن خواجہ
فخر الدین بن شیخ الاسلام خواجہ معین الحق والدین حسنی الحسینی چشتی سنجریست قدس اللہ
اسرارہم۔ چنانچہ تفصیل این اجمال در ذکر اولاد احفاد حضرت خواجہ بزرگ رض
رحمۃ اللہ علیہ در گزارش ونگارش آمدہ است تاریخ وفات حضرت مخدوم در سال

نهصد و یک ہجری نوشته اند در آستانه عالیه خواجه ناگرین مدفون است رحمة الله علیه و اولاد پاک او در قصبه ناگور در حوالی و مضافات آن سکونت دارد. و تا الآن بنا ی ایوان مشیخت و ارشاد بذات ستوده نهاد ایشان محکم و برقرار است۔

شیخ خانو گوالیاری چشتی

از مریدان و خلیفه خواجه مخدوم حسین ناگوریست از فحول اصفیا انام و دران عهد بود و بشتر ریاضت و عبادت تشریف داشت و نیز خرقه خلافت از شیخ اسمعیل خلف شیخ حسین سرمست دارد۔ علاوه آن از روح پر فتوح حضرت شیخ الاسلام معین الاولیا خواجه بزرگ استفاده می کرد۔ و ارادت و عقیدت در مرتبه کمال داشت شیخ نظام نارنولی و شیخ اسمعیل برادرش از وے شرف خلافت یافته اند۔ وفات او بقول صاحب شجره چشتیه در سال نهصد و چهل و هفت منقول است۔ والله اعلم بالصواب +

شیخ احمد مجد شیبانی چشتی

شیخ بود جامع معقول و فروع و اصول و بدرجه غایت مولع و متورع بود۔ و در علوم صوری و معنوی تلمیذ و مرید خواجه مخدوم حسین ناگوری است۔ و نیز از خدمت حضرت خواجه تاج الدین[1] بایزید بزرگ فیضها ربوده بود۔ آورده اند که در سن آغاز آگهی بعمر هیژده سال از انواع علوم درس میگفت۔ مولد او نارنول مسکن او اجمیر۔ و مدفن او ناگور است۔ پدر بزرگوارش قاضی مجد الدین بن قاضی تاج الافضل بن شمس الدین شیبانی از اولاد امام محمد شیبانی شاگرد و صحبت امام اعظم ابو حنیفه کوفی بود رحمة الله علیه شیخ احمد مجد با قوت علمی در مباحثه و مناظره به اوائل حال غلو داشت تا بعد از انکه

---

[1] ۔ نبیره حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا است "

بخدمت خواجه مخدوم حسین رجوع کرد۔ از سر و سودائے شیخت و قیل و قال درگذشت و
به اجمیر آمده و هفتاد سال در آن مقام به عرش احترام بزهد و ورع و تهذیب و تاراج
نفس نافرجام اشتغال ورزید۔ او را با اهلبیت رسول الله صلی الله علیه وسلم بمرتبه
کمال محبت و ارادت بود۔ چنانچه در عشرهٔ محرم الحرام و آغاز ماه ربیع الاول تا دوازده
یوم جامهٔ شسته و سفید نپوشیده و در لیالی این ایام بر بستر خاک استراحت کردے
و در عتابر سادات اعتکاف داشتے۔ و هر روز علی قدر مقدور بنظر ثواب ارواح پاک
رسول و اهلبیت رسول علیه الصلوٰة والسلام جنس طعام بفقرا و ایتام و مساکین رسانیدے
و بگریه‌ها و نالهائے و فریاد و آه سرد کار داشت۔ گوئے که واقع کربلا را بچشم حال میدید
و علاوه آن اعراس صحابهٔ کرام و اولیائے عظام مدام بیوم وفات ایشان
ترتیب میداد و بسماع بسیار راغب بود و دوست میداشت اما رقص نمیکرد
و در مجلس سماع و در عند همچو شیر دلیر نشست۔ قال الله و قال الرسول باۤیین
عظمت و هیبت میگفت۔ و با اهل جنون و جذب اعتقاد واثق و ارادهٔ صادق
داشت و در مقام تعظیم و تبجیل خود باکراه نظر میکرد۔ و احیاناً اگر کسے را مے شنید
که او حضرت ختم النبوت علیه الصلوٰة والسلام را در واقعه دیده است پیش آن
باادب تمام مے نشست و ماجرائے خواب بکمال شوق اصغا نموده بر دست و پائے او بوسه
میداد و مضجع او را باحرمت تمام مے نگریست و خاک آنجا بر چشم و روئے مالید و اگر
کسے با کسے دعوئے خصومت بودے بمنت و سماجت التماس صلح میکرد در آن
زمان که در اجمیر غلبهٔ کفر و سطوت کفار پیدا آمد و رانا سانگا که گبر عظیم بود بر قلعه
اجمیر مسلط گردید پیش از هفت یوم ازین واقعه باشارت حضرت خواجه بزرگ بهمین
شیخ احمد مجد عیان نموده بود که تا چند بر این شهر نظر قهر و جلال است بفرمان حضرت
خواجه چنین است که جمله مسلمانان از شهر بدر آیند۔ چنانچه بروز دوشنبه سال نهصد و بست و دو (۹۲۲)

جماعه اہل اسلام از حصار اجمیر بدر رفتند و رانا سانگا تاخت آورده بہ نہیب و تاراج پرداخت آورده اند که در انوقت از اولاد حضرت خواجه بزرگ شیخ معین الدین ثالث بن فسیع الدین بایزید خورد پنجساله عمر داشت۔ خدام و پرستاران اورا از اجمیر بناگور بردند۔ واو بحمایت میمنه گان و نبیرگان حضرت خواجه تارکین مصئون و محفوظ ماند۔ و رفتن ناگور بجہت این بود که شیخ معین الدین بن الام نبیرۂ خواجه تارکین بوده است۔ زیراکه پیوند خویشی حضرت خواجه مخدوم حسین ناگوری با حضرت خواجه تاج الدین بایزید بزرگ باقوال مستند و معتبر ثابت و صادق است۔ نقل است که چون شیخ احمد مجد ہنگام نیم شب بروضه منیفه خواجه بزرگ مے آمد۔ خود بخود در فتح الباب مے شد۔ شخصے بنظر امتحان خواست که بمعیت شیخ احمد درون روضۂ عالیه در آید۔ تخته در۔ اورا تنگ تر گرفتند واو بہزار گریه و زاری توبه استغفار گفته از آن بند سقیم رستگاری یافت۔ نقل است که شیخ احمد بعمر ہژده ساله به اجمیر آمده بود۔ و بعمر ہشتاد سال رخصت شد۔ و بقصبه ناگور بجوار رحمت ایزد متعال فائز شده در روضه خواجه تارکین مدفون گشت رحمة الله علیه +

شیخ نظام نارنولی چشتی

بکسب ریاضت و عبادت ممتاز و در مثال اقران صاحب مقال ہمه تن غرق بحر محبت و ہمه چشم حیرت جمال مدد و محنت بود خرقه خلافت از حضرت شیخ خانو گوالیاری دریافت و تا مدت چہل سال آئین رشد وارشاد به دستیاری او زینت تازه و آرائیش بے اندازه پذیرفت۔ و جماعت کثیر بظل حمایتش بہره ور شده بحق رسیده۔ او بہر سال بخدمت مرقد قدسی آیات حضرت خواجه قطب الدین قطب الاولیا مشرف میشد۔ و ازانجا بغلبه محبت و وفور ارادت بزیارت آستانه عالی ہند الولی حضرت خواجه بزرگ میرفت و از حضرت حق سبحانه تعالےٰ شانه اورا در زمان و زمانیان

غیر قبول حاصل بود و نیز شیخ اسمعیل برادر شیخ نظام از بندگان خدمت شیخ خانو گوالیاری است۔ در سال نهصد و نود و پنج بمضجع جنان استراحت فرمود۔ رحمۃ اللہ علیہ

شیخ اختیار الدین چشتی

نام گرامی اول اختیار خان بود۔ چون بمساعدت بخت زیارت مرقد بابرکت حضرت خواجہ بزرگ میسر آمد۔ و در آستانۂ عالی معتکف ماند۔ بعد از یک چند بابشارت و بشارت حضرت خواجہ بزرگ متوجہ بہ نارنول شد و بخدمت شیخ نظام حاضر شد بدید کہ شیخ بر فراز چارپایہ سرنگون و محزون نشستہ است۔ چون اینچنین مشاہدہ کرد در دل اندیشید کہ ہر آنکس کہ بحال خود مبتلا باشد بہ حمایت و مراقبت دیگران چگونہ خواہد پرداخت۔ شیخ بہ نور باطن و قوت مکاشفہ سر بر آورد و فرمود۔ بیا و نیک بیا کہ فرستادۂ حضرت خدیو مشرب چشت حضرت خواجہ بزرگ بودہ۔ حسب حال را باندیشۂ بیجا در معرض توقف مفگن۔ شیخ اختیار الدین با انتباہ ہمچنین از خود برفت و باندک نظر عطوفت و عنایت حضرت شیخ از مقبولان و واصلان حق گردید۔ و بعد تکمیل کمال و تربیت حال خرقہ خلافت و سند ارشاد و اجازت از حضرت شیخ نظام گرفتہ اعزاز رخصت دریافت و بوطن مالوف کہ در حوالی کالپی بود معاودت کردہ در سال یکہزار و یازدہ برحمت حق پیوست +

شاہ اعلےٰ چشتی پانی پتی

صاحب مدارج اعلےٰ و مراتب برتر بود۔ و خرقہ خلافت از پدر خود شیخ نظام الدین داشت و ہم از شیخ نظام نارنولی خرقہ و خلافت یافت +

نظامش پیر و ہم پیدرش نظام است نظام دو جہان بردے تمام است

و شیخ الله دیا مولف سیر الاقطاب کتابی از ملفوظات و منقولات وی موسوم به جواهر الاعالی
جمع نموده است. نام گرامی او عبد السلام بود و از خدمت شیخ نظام نارنولی قدس سره علیه
چشتی موسوم شده میگویند که او بحوالی حظیرهٔ شیخ شمس الدین ترک پانی پتی قدس سره درون
حجره معتکف بود بیکناگاه پیکر شیخ جمال نارنولی پدید آمد و گفت که حصهٔ باطن تو
محفوظ داشته ام در نارنول بیا و دریاب. همان دم شاه اعلی و در حالت سکر و
بیخودی به نارنول رسید و فیض صوری و معنوی هر آنچه که تقدیرش بود دریافت. از
شاه معروف پسر او فرزند شاه منصور و شاه نور سالها پیش پدر به رحمت حق پیوستند رحمة الله علیه

شیخ اسمعیل چشتی نارنولی

برادر و مرید شیخ نظام است. خلافت و اجازت هم دارد. خواجگی نام فقیر مرید او
صوفی با صفا از مریدان خدمت او است. دیگران از خوان نعمتش بهرها گرفته و ذوق
تازه و حلاوت بی اندازه یافته اند. رحمة الله علیه

شیخ کمال الدین حسین بن خالد اجمیری ناگوری چشتی

فراوان دانش و بینش داشت. از خدمت شیخ ابراهیم اکتساب کمالات صوری و معنوی
نموده خرقه خلافت دارد. او خلیفه شیخ عبد العزیز ناگوری است و او خلیفه
شیخ فرید الدین ناگوریست و او از احفاد و خلفای شیخ حمید الدین الی است
قدس الله اسرارهم. برخی برآنند که خالد از نژاد معین است. تفسیر نور النبی که آیات
فراوان نکات و وجوه تفاسیر است و اصول الزوائد تذکرهٔ ابرار مشتمل بر بیان گزارش
احوال و انساب مشایخ چشتیه معینیه تصنیف او است. و در احوال خویشتن هم
برنگاشته که خالد از کمترین مریدان خواجه بزرگ معین الاولیا است. اما از نسب خود سخن نگفت

مولانا عالم کابلی در تذکرهٔ خود آورده که من در اجمیر شیخ عبدالقادر بن شیخ ابوالفتح
را که نبیرهٔ خواجه معروف بن شیخ حسین بن خالد است ملازمت کردم و از وی تحقیق نسب نمودم
فرمودید که[1] کلان ما به چهار واسطه به شیخ حمیدالدین سوالی می رسد.

مولف

کسیکه شیخ کمال الدین را از اولاد معین الاولیا خواجه بزرگ معین الاولیا پنداشته
شاید از نسبت بوده باشد که از اولاد پاک خواجه بزرگ هم یکی شیخ کمال الدین حسن
شیخ احمد بوده که خلف الرشید حضرت نجم الدین بن قیام الدین بابر بال است و
یکی این را جهت تجنیس و توحد نام چنین گزارش در بر گرفته باشند اما شیخ کمال الدین
را که از مریدان شیخ ابراهیم در سلسلهٔ خلافت خواجه تارکین شیخ حمیدالدین صوفی السوالی
ناگوری نوشته اند الحق از اولاد و احفاد شیخ حمیدالدین صوفی سوالی ناگوری است و این گزارش بهر دستی مسجل است چنانکه
مولانا عالم کابلی در تذکرهٔ خود حواله داده و نیز از معنی از شجرهٔ انساب اولاد و احفاد خواجه تارکین شیخ حمیدالدین صوفی
تصدیق می پیوندد. کذا فی مناقب الحبیب. کمال الدین بن شیخ عبدالقادر
بن شیخ ابوالفتح بن خواجه معروف بن خواجه مخدوم حسین بن شیخ خالد بن شیخ

---

[1] فائده: سید کلان اشارت است به شیخ خالد که سلسلهٔ نسب او تا به خواجه تارکین چهار واسطه دارد شیخ
خالد بن نظام الدین بن شیخ محمد بن عبدالعزیز بن خواجه تارکین ۱۲ منه

* فائده: در زمانه حضرت شیخ کمال الدین شیخ احمد نبیرهٔ خواجه بزرگ معین الاولیا و شیخ کمال الدین خالد
شبهه کثیر است. زیرا که شیخ کمال الدین خالد ناگوری به چهار واسطه از اولاد مخدوم حسین ناگوری است و
شیخ کمال الدین معروف شیخ احمد اجمیری همعصر اجداد مخدوم حسین ناگوری بوده باشد. چنانچه شیخ تاج الدین
بایزید بزرگ اولاد شیخ کمال الدین اجمیری همصحبت مخدوم حسین ناگوری بود و تاج الدین بایزید ابن شهاب الدین بن
شیخ کمال الدین احمد اجمیری نوشته اند ۱۲ منه.

نظام الدین بن شیخ محمد بن شیخ عبدالعزیز بن شیخ حمید الدین صوفی السوالی ناگوری قدس الله اسرارہم

شیخ سعید میانہ چشتی

صاحب حال و مرد باکمال بود۔ در باب سماع بیشتر غلبہ داشت نسبت ارادت او بہ شیخ نظام نارنولی بواسطہ شاہ اعلے چشتی مذکور ہست وفات او در سال نہصد و ہشتاد و ششت رقم نمودہ اند۔

خواجہ ضیا بخشی

در بداؤن بود و در زاویہ خمول بکار خود مشغول تصنیف بسیار داشت سلک سلوک و عشرہ مبشرہ و کلیات و جزویات و طوطی نامہ از ان او یادگار ہست۔ آوردہ اند کہ وی مرید شیخ فرید است کہ نبیرہ و خلیفہ سلطان التارکین شیخ حمید الدین ناگوری است۔ وفات او در سال ہفتصد و پنجاہ و یک رقم نمودہ اند۔ رحمۃ اللہ علیہ۔

باب چہارم

در تذکرہ آستان عالی و بنائے دار الخیر اجمیر و تعمیرات بزرگ قدیم

ملک راجپوتانہ از اقلیم دوم و خطہ اجمیر نادف راجپوتانہ معروف و مشہور است۔ در آغاز آبادی اجمیر باسمائے مختلف موسوم بود جمیر و جمیدرگ و آدمیر و آجیانگر و جلوپور بانی اجمیر اجیپال بودہ است کہ چوپائے گوسفندان میکرد و بستہ اجانیکہ حج لتعمیر

اختیار کرده بودند۔ دره کوه است که تال اجیپال شهرت دارد۔ بعد آن بعهد راجگان
هند و نژاد در دامن کوه بیتهلی آبادی شهر استقرار یافت۔ آتا در بنولا جائیکه آبادی شهر ست بعد تعمیر
و تدبیر روضۂ منوره حضرت خواجه بزرگ معین الاولیاؒ توقیر و تزئین یافته مرتوگیا فیوماً
مترقی گشت بالخصوص دیوار شهر و بازار و دروازه های رفیع الشان و کاخ شاهی
و ایوان و طاق امرا و اعیان سلطنت در اندک زمان بطرازِ دلفریب و اطوار
مطبوع بحکم اکبر شاه بادشاه دهلی درست و تیار و معمور و هموار گشته به صفائی تازه و رونق
بے اندازه محسود شیراز و بغداد گردیدند و بحال که زمان فرمانروائی و حکومت دولت
برطانیه است جلوه دیگر بنظر مے در آید و تماشائے عمارتهائے عالی و منازل مصفا و
شارع و باغ و باغیچه دلکشا و کارخانه جات کالسکه بخار و راه آهن و منبع و مخزن آب
و دیگر اسباب صنعت و حرفت که کارنامهٔ طلسم حیرت باید گفت در دیده دیده وران
دقیقه یاب خیرگی مے آرد۔ و دل نظارگیان پاکیزه نظر از جا مے رباید صاحب
اخبار الاخیار میفرماید که اول در ملک هندوستان بر سر کوهے که دیوار بنا کردند بیتهلی
بود که در زمان حال به قلعه تاراگڈھ معروف است +

ذکر آستانه شریف

در ذکر بنائے آستان عالی صاحب اخبار الاخیار فرموده است که مخدوم شیخ حسین
ناگوری که ولی کامل و مرتاض عهد و ممتاز عصر بود و بچند واسطه سلسله نسب پاکش بحضرت
خواجه حمید الدین معروف به سلطان التارکین ناگوری منتهی میشود و در آن زمان که
دور طوائف الملوکی بود و از غلبه بت پرستان در نواحی دار الخیر اجمیر مداهنت و سستی
اسلام دست داده و کفر غالب شده سالها در حفاظت و مجاورت قبر شریف حضرت
خواجه معین الاولیاءؒ گزرانیده و انتساب مسلاح ال و مال بدست نه درد۔ و از زر کثیره

سلطان مانڈو برسم ہدایا و فتوح باو رسانیدہ بود۔ قبہ عالی تعمیر کرد کہ ہنوز بر مزار یادگار ست و آنہمہ معمورہ کہ بر سر مزار دیدہ میشود در سال ہشتصد و پنجاہ و نہ باختتام رسیدہ بود۔ و بعد آن قمقمہ طلاء و مشبک نقرہ و پنجرہ چوبین کہ بنقش و نگار صدف صادق درست نمودہ اند۔ بہر زمن و قرن ستوار گردید۔ و در زمان سلف کہ پنجرہ چوبین و مشبک در گرد مزار شریف کہنہ و شکست خوردہ بود بحال بر گرد مزار حضرت خواجہ حسینؒ اجمیری نبیرہ حضرت خواجہ معینؒ الاولیا موجود است۔ و نقش و نگار طلاء کہ بر در و دیوار قبہ شریف بکار آوردہ اند نتیجہ اولوالعزمی حضرت خواجہ حسینؒ اجمیری است کہ از ابیات منقوش ظاہر و باہر ست۔ **ابیات**

خواجۂ خواجگان معین الدین	اشرف اولیائے روئے زمین
در جمال و کمالِ آن چہ سخن	این مبین بود بحصن حصین
مطلعے در صفات او گفتم	در عبادت بود چو در ثمین
اے درت قبلہ گاہ اہل یقین	بر درت مہر و ماہ سودہ جبین
خادمان درت ہمہ رضوان	در صفا روضات چو خلد برین
ذرہ خاک او عبیر سرشت	قطرۂ آب او چو ماء معین
جانشین معینؒ خواجہ حسینؒ	بہر نقاشی بہ گفت چنین
کہ شود رنگ تازہ کہنہ زنو	قبۂ خواجۂ معینؒ الدین

گویند کہ پیش از چند سال کہ تجدید نقش و نگار کردہ بودند در ابیات مذکور تحریف نمودہ اما بنظر ثبوت ابیات مذکورہ بالا نسخہ احسن السیر مولفہ منشی اکبر جہان گواہ عدل است کہ مولف معز ابیات مذکور بچشم خود دیدہ و درج نسخہ مسطورہ نمودہ بود . . . . جانب شرق ملصق بدیوار قبہ شریف دالان خوشنما خوش طرح ساختہ جہان آرا بیگم بنت شاہجہان است۔ فرش دالان از سنگ ابو قلمون و دیوار و در از سنگ مرمر بدرجہ غایت

لطیف و منزه تر است و بانی آن جمیله عفیفه بود که محتاج شرح و بیان نیست او
صاحب تصنیف بوده است یعنی مونس الارواح در ذکر حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا
جمع نموده و بکمال شوق در آخر آن ولوله محبت و صدق ارادت خود بشرح و بسط در ضبط
تحریر آورده و نسبت خود بروحانیت حضرت خواجه معین الاولیا قرار داده و بشرف
بیعت حضرت خواجه معین الدین رابع نبیره حضرت خواجه معین الاولیا مشرف بود. و
بسمت رکن پیوسته بدیوار روضه شریف جانب شرق قبه حضرت بی بی حافظ
جمال دختر حضرت خواجه معین الاولیا است و بیش آن قبور صاحبزادگان حضرت
محترمه موجود که در زمان طفلی وفات یافته بودند و نیز بصوب رکن ملحق به دیوار قبه شریف
گنبد خورد و حور النسا بیگم بنت شاهجهان بادشاه است که بزبان عوام بنام چمنی بیگم
شهرت دارد و مزارات هر دو اهلیه حضرت خواجه بزرگ معین الاولیاء اندرون قبه شریف
حجره‌های یمین و یسار که باختر سوے از مزار فیض آثار نمودار اند بتحقیق و پایه ثبوت
رسیده. و جانب شمال پیوسته بدیوار قبه عالی مسجد است که بمسجد جهانگیری اشتهار دارد
اما متحقق است که دران زمان که پیکر پرستان تاخت آورده بر اجمیر متصرف
شده بودند. و سلطان ماندو حمله دلیرانه بکار آورده بنای اسلام مستحکم کرد همین
مسجد است که تعمیر کرده بود شاید که بادشاه جهانگیر هم چیزی ترمیم و تجدید کرده باشد
در ینولا همونجا صندل سفید میسایند و از جهت صندل خانه معروف است +
و بیش صحن مسجد محاذ وسط مسجد مذکور احاطه کوچک از سنگ سفید جانب شرق
نمودار است که درون احاطه و فضای آن مرقدهای مطهر مقدس حضرت
شیخ تاج الدین بایزید بزرگ و ازواج و اقربای آن از سنگ سفید مصلا دارند
و متصل بدیوار صندل خانه سمت شمال مزار حضرت رفیع الدین بایزید خورد و
مستورات صالحات متحقق است و بر سر قبور شاخهای یاسمن آنچنان هجوم آورده

کہ فضائے آن بصورت نقطات سبز مشابہت کُلّی دارد۔
وجانب پائین قبر حضرت بی بی حافظ جمال دپہلوئے دروازہ پاانداز مجراست
از سنگ سفید کہ درون آن مزار فیض آثار حضرت خواجہ معین الدین خورد وحضرت
خواجہ قیام الدین ببر بال ہٹیلا باگھ مرجع آنام وزیارت گاہ عوام است ونیز
جانب پائین قبہ عالی احاطہ از سنگ سفید است کہ اورا احاطہ نور گویند معمور است
بدروازہ یکے کہ بسمت جنوب است۔ پاانداز دروازہ نام دارد دیگرے کہ بسوئے
مغرب است۔ بہ یکے دروازہ وبہشتی دروازہ وپیش دروازہ پاانداز صحن وسیع از سنگ سفید
نمودار است واشجار مہندی ومولسری کہ گل آن بی اقصے الغایت لطیف وخوشبو
باشد در فضائے صحن بقدر سائبان فائدہ میرساند۔
وبرخط انتہائے صحن مذکور سمت دکن دالان رفیع کہ از سنگ سفید است بغایت مطبوع و
دلکش۔ وبہ دالان کرناٹک معروف بنائے آن بر حسن عقیدت رئیس کرناٹک کہ
از شاہ عالم بادشاہ بخطاب امیر الہند ممتاز بود دال است۔ چنانکہ از قطعات
وابیات کہ بروئے دالان کندیدہ اند متحقق میشود۔ ابیات

در حضور خواجہ ہر دو جہان	آن معین الدین شہ شاہنشہان
چون امیر الہند کان عدل وداد	بحر جود وآسمان اعتقاد
یعنی آن نواب والا مرتبت	نام والاجاہ عالی منزلت
کامران ملک کرناٹک بود	بندۂ خاص خدا بے شک بود
از خلوص نیت وصدق عفیف	برنہادہ کرسی جائے لطیف
تا بیا بیند مردم اندرین	موجب برکات باشد بالیقین
سال تعمیرش زدل کردم طلب	وجد در خود کرد دل واکرد لب
سال تاریخش بجو در این دعا	بادِ دائم قائم این فرخ بنا

از جلوس شاه پنج و سی طلب شد مرتب در مہ پاک رجب

و پس پشت دالان کرناٹک پشتہ حوض جہالرہ۔ و در گوشہ جنوب و مشرق مقبرہ
میر شاہ قلی خان است کہ از امرائے نامدار بود و صوبہ داری اجمیر با او تعلق داشت و در
پہلوئے دالان کرناٹک بسمت مغرب بر فراز پشتہ حوض جہالو مرقد پاک حضرت
خواجہ ضیاء الدین ابوسعید بن خواجہ بزرگ معین الاولیا۔ و در پائین آن مزار
فرزند دلبند سید وجیہ الدین مشہدی عم سید حسین خنک سوار است مسجد شاہجہانی
بسمت مغرب از قبہ عالی و دروازہ بہشتی واقع است۔ زہے شان رفیع و پایہ منیع و صفہ
وسیع کہ در اقصائے ہند نظیر خود ندارد۔ از صحن و کرسی و سقف و ستون و ہمہ
مرمر ناب و سنگ نایاب است استحکام ستون ہا بر استقامت آئین دین اسلام برہان
ساطع۔ و خم محرابہا بر اقامت صلاۃ و رکوع و سجود ارباب نیاز گواہ عدل و دلیل
قاطع رفعت و فراز سقف آیت است از علو پایہ واقف و خیرات و مبرات و قف
و پایہ منبر کہ در پہلوئے محراب بر وسط بنا کردہ اند الحق قنطرہ الحقیقہ است کہ از حضیض
عالم اسفل باوج یقین و معراج حق الیقین میرساند۔ غیر از اینہمہ در شب ماہ کہ شعاع انجم
و ماہتاب و زمانہ زبان شمع و چراغ بہ جلا و ضیائے سنگ فرش معارض و
مقابل مے شود نظارہ کرمک شب تاب و تماشائے چراغان ساحل جوبار یاد میدہد
گوئے کہ قلزم انوار امواج تجلیات بریزند۔ سبحان اللہ تعالے شانہ کہ ہر
تختہ سنگ در صفا و جلا ہمچون قلب مومن از عیوب و قبوح و داغ و سواد مطلقا
معرا و در ظاہر و باطن مثل مشرب صوفیان صاف طینت منزہ و مصفا گویا ہر تختہ
سنگ از ذکر و قوت قلبی اجتہاد و اکتساب نمودہ است۔ و بمرتبہ معرفت رسیدہ و
از ینجہت است کہ روشنی چراغ پیش او پس پشت تختہ سنگ ہویدا و محسوس
و معلوم میشود۔ بیت

زہے صفائی عمارت کہ در تماشایش　　نگاہ باز نگردید از در و دیوار

کلیم ہمدانی کہ قصیدہ در باب اتمام مسجد نوشتہ بود از و ابیات چند ثبت نمودہ شد +

ابیات

وادی حرمت اجمیر با فیض قدم　　سر نوشت بہا کنانش ہست خط امان

زین محل فیض ہر حاجت کہ میخواہی بخواہ　　میتوان صد دستہ گلبست از گلستان

مسجدے کان کعبۂ ثانیست تاریخش بود　　کعبہ حاجات دنیا مسجد شاہجہان

ونیز دیگر مادۂ تاریخ اینست ؎

قبلۂ اہل زمان شد مسجد شاہجہان

وابیات کہ بر سر پیشانی درہائے مسجد نوشتہ اند از وہم اشعار ذیل بطریق انتخاب گزفتہ شد ابیات

بہ فرمودۂ سایۂ کردگار　　چو کرد این بنا را قضا استوار

نوشتند تاریخش اہل یقین　　بنائے شہنشاہ روئے زمین

عقب مسجد شاہجہانی مقبرۂ حضرت خواجہ حسین اجمیری و در حویلی آن پیر فرقان خاندان صاحب سجادہ معین و مقرر است و تعمیر قبہ حضرت خواجہ حسینؒ بے کم و کاست مانند قبہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا است۔ اما آنقدر زیبائش و نگارش ندارد بانی قبہ شاہجہان بادشاہ بود کہ در زمان تعمیر مسجد شاہجہانی قبہ مذکور ہم در سال یکہزار و چہل و ہفت باتمام رسیدہ بود بر سر لوح سنگ در قبہ شریف قطعہ تاریخ منقوش است

قطعہ

شد از توجہ ہادی و مرشد و معین　　بنائے مقبرہ با صفائے خواجہ حسینؒ

شہنشہ و سرا خواجہ معین الدین　　بلفظ مغز شدہ سال خاتمیت این

و پس پشت قبہ مذکور برشتہ حوض جہالرہ مکان خوش طراز و مطبوع و زیبا از سنگ

سفید معمرہ حضرت شیخ علاء الدین برادر عم زاد خواجہ حسین اجمیری نبیرہ و سجادہ نشین
حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا است کہ بزمان حیات او بدیوانخانہ شهرت داشت
و بعد وفات مدفن و مضجع او گردید۔ و از بیجهت کہ شانزدہ ستون دارد۔ بر زبان عوام
بنام سولہ کهمبہ مشهور است۔ و تاریخ سال تعمیر بر سر محراب شرقی درین منقوش کردہ اند اینست

قطعہ

بنای مقبرہ بنهاد شیخ علاء الدین — کہ باد عاقبت او بخیر ارزانی
جوار مرقد آن شاهباز عرش نشین — کہ زیر شهپر او بیضۂ مسلمانی
چو کار در پی اتمام سال رفت خرد — بگفت روضہ مرتب بجوان آسانی

در سمت شرق از منزل آشخانہ و مطبخ مکان وسیع و پایدار متعلق بہ التزامان آن آستان
عالی است کہ در زمان حال بدفتر تولیت اوقاف علاقہ دارد۔ امّا در آن ایام کہ سلطان
محمود خلجی در نواح اجمیر لوای اسلام برافراشت و ظلمت کفر از میان برخاستہ بود
حضرت تاج الدین بایزید بزرگ بحکم سلطان در تدریس و تلقین اهالی و موالی اسلام
اشتغال میفرمود و شیخ احمد محمد شیبانی رحمۃ اللہ علیہ۔ و دیگر بزرگان دین شاگرد
او بودند مکان مذکور بجهت فرودگاہ صلحا و فقرا المعینّین مخصوص بود درینولا جائیکہ
مسجد اکبر است در پهلوی خانقاہ منزل سکونت شیخ بایزید بزرگ بود۔ و در
فضای صحن نقار خانہ عملہ و فعلہ حضرت شیخ مغفرالله قیام داشتند۔ و در
حجرات پیرامون صحن چراغ طالبان علم قرار میگرفتند و در جماعت خانہ کہ
الحال بجای آن سماع خانہ نواب سر آسمان جاہ معمور شدہ است منزل مدرسہ بود
و حضرت شیخ بہ علماء شان درس میگفت و بهمین وجہ کہ در آنجا جماعت طلبا و علما
درس میگرفت منزل مذکور بہ جماعت خانہ هنوز معروف و مشهور بودہ است +
و بیرون حصن حصین آستانہ عالی جانب شرق متصل بدروازہ چتری گیت است کہ

بر زمان عوام محل بادشاہی شہرت دارد۔ و آن جائیست کہ در پہلوئے آنخانہ شیخ دا بنال بود۔ از ملک پورب بودہ است مرید راجے حامد شدہ بود در سلسلہ ایشان بواسطہ شیخ اخی سراج بہ سلطان المشائخ نظام الاولیا میرسد و بجہت آنکہ شیخ دہینال را بروحانیت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا ارادت و نسبت خاص بود تا مدت دراز بہ مجاورت آستان عالی گزرانید ودر جوار آستانہ عالی سکونت میداشت چنانچہ از ابیات ہندی کہ منقول او است بوضوح می پیوندد ابیات

حضرت رسول کریم نو اسے	جگ جگ عسر جو حضرت خواجے
حضرت خضر ہتے بیچ متھہ دینا	دہینال جو پر گھٹ کنیان

و دران زمان کہ اکبر شاہ بادشاہ دہلی در سال ہفتم جلوس با جمیر تشریف قدوم آمدند۔ یکے از حرم محترم او را زمان دولت ولادت و وقت انکشاف صبح سعادت نزدیک رسیدہ بود و تحمل نقل و حرکت نمیداشت لہذا بنظر حصول خیر و برکت در خانہ شیخ دہینال کہ از اعزہ معتکفان ظاہر و منتسبان باطن روضہ شریف و بقعہ منیف بود گذاشتہ بودند و بوجہ آنکہ مولد شاہزادہ بخانہ شیخ داینال بظہور پیوستہ نام شاہزادہ بہ شیخ داینال ہمنام کردند و بجہت آنکہ خانہ شیخ برائے عملہ و فعلہ حرم شاہی کفایت نمے کرد۔ دراندک زمان رواق و اطاق نو برابر خانہ شیخ بنیاد کردند۔ گویند کہ بعد از انکہ حرم بادشاہ از وضع حمل و سکون لازمی بمقر دار الخلافتہ مراجعت نمود منزل مذکور بطریق ایفاء انعام بہ شیخ داینال تفویض کردند تا آنکہ شیخ مغفر اللہ در صدر حیات بود قبض و تصرف داشت۔ و پس از ارتحال شیخ مذکور برخانہ و رواق مجاوران متصرف گشتند۔ اما بزعم مولف متابضت مجاوران از ینجہت بودہ باشد کہ بعد وفات شیخ از ورثہ او در دار الخیر اجمیر کسے نہ بود۔ و او در حالت تجرید و گذشت و اصل وے از ملک اودھ متیقن بودہ است لہذا اصفی از جماعت مجاوران کہ بوکالت ایشان ملک اودھ اعتبار داشتند بشرط آنکہ اگر ہیچکس از ورثہ شیخ پیدا آید ترکہ شیخ باو مسترد نمایند خانہ

رواق و سازیراق شیخ در تبعض و تصرف آورد و هنوز از خانه شیخ در رواق شاهی نشان باقی است
و بودن شیخ دانیال در اجمیر از منشاء ابیات او که بالا مرقوم شد بوجه احسن ظاهر و مبرهن است و از
مقابله سنوات حیات و ممات شیخ و تولد شاهزاده دانیال این ثبوت پیوسته که شیخ دانیال بعد از
تولد نوباده گلشن اقبال شاهزاده دانیال تا مدت چهارده سال در صدر حیات کار فرما بوده
چنانچه سال ولادت شاهزاده نهصد و هشتاد [۹۸۰] و سال وفات شیخ نهصد و نود و چهار [۹۹۴] مرقوم است
در منتخب التواریخ و ولادت شاهزاده طبقات اکبری و اکبر نامه در باب تفصیل احوال شیخ دانیال
نسخه معارج الولایت و خزینة الاصفیا گواه عدل است بعضے مجاوران که نسب آباء و اجداد
خود بحضرت شیخ منسوب مینمایند محول به خرافات این گزارش بهر وجه تحمل نیست صاحب
طبقات اکبری و جامع اوراق اکبر نامه شیخ دانیال را از ذیل درویشان و معتکفان نوشته است
نه از خیل مجاوران آستانه قدسی مقام و اگر بنظر حصول ثواب ارادت شیخ دانیال الملفوظ
مجاور گفته شد خیلے عجب نبود بجهت آنکه شیخ مغفرالله عمر دراز در سایه نوازش و انعام حضرت خواجه
بزرگ معین الاولیاء گذرانید و در زمان اعتکاف و اکتساب جوار آستان عالی قیام داشته و
بزبان عرب و محاورات عجم مجاور کسے را گویند که به خصوصیت همسایگی اعتبار داشته باشد و اینمعنی
بمرتبه غایت رشته زبون است که محض بوجه تجنیس تلفظ و توحد معنی مجاورت بغیر آنکه به موافقت
و مناسبت سلاسل انساب اتفاق نموده باشند خود را به نسبت فرزندی شیخ دانیال انمائید لاجرم بنظر تصدیق مقال مناسب حال آن
که از طبقات اکبری و اکبر نامه که در ولادت شاهزاده دانیال سوا و گرفته جزو اوراق نامه انموده شود کذا فی طبقات اکبری وقایع شاهزدهم سال
جلوس و چون ولادت با سعادت در منزل شیخ دانیال که از مشائخ وقت به صلاح و فلاح
ممتاز بود وقوع یافت شاهزاده خجسته قدم صاحب اقبال را دانیال نام نهادند انتخاب
از عبارت اکبر نامه خاطر اشرف منتسبان دودمان خلافت از معتکفان بقعه رسید دانیال نام که
به صلاح و فلاح از ناصیه حال او مے تافت خالی ساخته در انجا گذاشته بودند +
در حصار دوم آستانه عالیه که به احاطه بیرونی معروف است در وسط تالاب بزرگ قبه کوچک است

کہ صحن چراغ تعبیر کنند۔ گویند کہ جلال الدین اکبر بادشاہ از غنیمت فتوحات چیتوڑ یک چراغان بزرگ آوردہ و درون قبۂ مذکور نصب کردہ بود والله اعلم بالصواب محاذ قبہ مذکور آبدار خانہ ہست کہ عوام آب سبیل گویند۔ زیر دیوار سبیل بسمت شمال قبر پاک شیخ ملک فاروقی اللہ دہی است و بر سر قبر مصلائے سنگ سرخ ہنوز باقیست و در فضائے آبدار خانہ چبوترہ وسیع تر است و بر انتہائے آن حجرات و مطبخ آشخانہ واقع است و جانب غرب از صحن چراغ بر فراز صفہ وسیع سماع خانہ بنا نمودہ اند کہ از نتائج حسن اعتقاد و وثوق النقیاد نواب سر آسماں جاہ بہادر وزیر نظام دکن بودہ است مکانیست بسیار منظر و دلکش و دلکشا و عماریست بغایت محکم و خوش طراز و مطبوع و مصفا۔ بنائے آن از آجر و گچ نیست بلکہ ہمہ عمارت از سنگ سرخ و سفید مملو است و در ہمین جا مجلس اعراس حضرت شیخ المشارق والمغارب حضرت خواجہ عثمان و حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا قدس ارواحہم منعقد میشود تونی سماع خانہ جانب گوشہ شمال و مشرق دروازہ کوچک است کہ بخانقاہ شریف حضرت صاحب سجادہ راہ وارد و متصل بہ عقب سماع خانہ جانب غرب خانقاہ مذکور است و آن جائیست متبرک و مقدس کہ غسل میت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا ہمانجا بوقوع آمدہ بود۔ و الحال مقام مسند نشینی صاحب سجادہ مقرر است چنانچہ بذیل ذکر آئین عرس در آخر باب اول الشرح و بسط مرقوم شد۔ و در حوالی رواق خانقاہ شریف ملتزمان و منتسبان صاحب سجادہ سکونت دارند۔

و در ہمین دیار صحن چراغ دو تا دیگ ہائے بزرگ ساخت مس خالص بودہ اند۔ اول کہ بجانب مغرب ست خیلے بزرگ است و جلال الدین اکبر شاہ بعد فتح چیتوڑ گزرانیدہ بود۔ میر علاء الدولہ متخلص بہ کافی قطعہ تاریخ متضمن بہ گزرانیدن دیگ بسیار خوش گفت۔

قطعہ

شاہ دین پرور و جمشید سریر	خسرو عہد محمد اکبر
ساخت نے شبہ پے فتح چیتوڑ	دیگ روئین تن اژدر پیکر

بہرِ تاریخ وے از عالم غیب — دیگ چیتور کشا۔ شد بکسر ۱۰۲۲

جانب شرق دیگ خورد است کہ جہانگیر بادشاہ در سال یکہزار بست ودو ۱۰۲۲ بخلوص نیت و فرط عقیدت نذر گزرانیدہ بود۔ و بروز اول برنج شیرین پختہ بطریق دعوت ایثار فقرا کرد گویند کہ پنجہزار نفر از طعام دیگ شکم سیر گشتہ بودند مادۂ تاریخ اینست

ع

بدنیا باد دائم نعمت دیگ جہانگیری

اما بجہت امتداد زمانہ و کثرت استعمال و قلت حفاظت ہر دو دیگہا صورت اندراس پذیرفتہ بیکار شدہ بودند تا در سال یکہزار و دو صد و شصت و شش توفیق الٰہی رفیق حال ملا مداری ملازم ریاست گوالیار گردید و از سرِ نو بتجدید پرداختہ صلاح و فلاح دارین حاصل نمود میر جواہر علی پیرزادہ کہ در فکر تاریخ طبع آزمائی کردہ اینست +

قطعۂ تاریخ

صرف زر ملا مداری کرد در تجدید دیگ	باد نامش در جہان روشن بہ مثلِ آفتاب
بخت در مہتہ الٰہی چند ش نمودہ اہتمام	گفت ہاتف سال تاریخش جہان شد فیضیاب

و درین والا نیز بصرف نواب استطاب خورشید جاہ بہادر رئیس دکن در ترمیم و تجدید ہر دو دیگ کوشیدہ اند +

مخفی مباد کہ در زمانِ عرس و غیر آن اکثر اغنیا و امرا بخلوص محبت و نذر و نیاز۔ و بعضے بنظر نمود و نمائش در اہتمام پختن طعام دیگ زر کثیر صرف میکنند صرف تخمینی دیگ کلان قریب دو ہزار و دیگ خورد از دو ازدہ صد متجاوز نباشد۔ چون طعام دیگ پختہ میشود لجد نماز بامداد بدستور ی صاحب طعام اہل استحقاق در غارت بردن طعام سبقت و جرأت مینمایند و بخار گرم کہ از سینۂ دیگ برمے آید دست و پائے مردم آسیب قیمے رساند در آن وقت تماشائے خوب در نظر مے آید و از خوان یغمائے قوم ترک یاد میدہد +

بلند دروازہ کہ بہ داخول معروف است محاذ صحن چراغ بہ سمت شمال بشکل محراب نمودار است و آغاز بنائے آن نتیجہ غلبہ اعتقاد سلطان محمود خلجی نوشتہ اند کہ ہنگام فتح دیار اجمیر

بعد از آویزش و مالش نمودن قشون راجپوت که ریاست آن طائفه بسیمی گجاد هر متعلق بود بشرف زیارت روضه حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا مشرف گشته بتعمیر دروازه مذکور دستوے داد ارتفاع قریب بست و پنج درعه دارد ✤

و بسمت شمال بلند دروازه یک صحن کوچک است که بسوئے شرق آن در یک حجره خورد بیرون از حجره بزرگ حضرت شیخ احمد خلیفه حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا آسوده است ✤

و بجانب مغرب مسجد اکبری است بسیار وسیع و کثیر العمارت اما همه خراب و ویران آشیانه زاغ و زغن است هر چند که باصلاح و آبادے آن سعی بلیغ مینمایند الا سودمند نمیشود و قول بزرگان اینست که جهت ویرانی و خرابی عمارات اکبری نتیجه زشتی اعمال و سستی اسلام اوست ✤

و بسمت شمال صحن مذکور دروازه نقارخانه است که بر سر آن نقارها میزنند و بنائے آن در عهد شاهنشاه آفاق شاهجهان بادشاه در سال یکهزار و چهل و هفت ثابت است و کتبه پیشانی دروازه اینست ✤

کتبه

بعهد شاهجهان بادشاه دین پرور زدوده ظلمت کفر آفتاب دین یکسر

در برج شمال نقارخانه خورد است و برانتهائے آن زینه صدر که در میان دیوار سرو چراغان و گنبدها معمور دارد و همین جا حظ انتهائے آستانه عالی است ✤

ذکر تعمیر آستانه شهر

در بازار پیش زینه درگاه بطرف جانب مشرق بر طور سقف مسجد بیست خوش طرز و خوش تعمیر که بنائے آن بترجیح حضرت سید محمد صاحب سجاده نشین حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا بمعرض وقوع آمده بود و عقب مسجد ملصق بدیوار مغربی مکان صاحب سجاده مغرواقع است باده تاریخ منظومه که بر محراب نقش نموده اند اینست ✤

تاریخ

اے خوشا دور شهنشاه جهان آفاق گیر داد گر شاهے که آمد زیب اورنگ تیغ

خسرو عادل شهنشاه دلی و والی گزو — مستر ازو آمد در و دیوار دین مصطفےٰ

هر محب اشتبه مسجد محراب و منبر کو بگو — خطبه میخوانند از والليل والشمس الضحیٰ

خاصه آن مسجد که نو دید دیدهٔ اهل یقین — قدوهٔ ارباب دین سید محمد مجتبےٰ

جانشین قطب بانی معین الدین که او — هر زمان هر وقت محبوب جناب کبریا

رونق افزائے گرامی مسند پیران چشت — زینت آرائے نگارین نقش ایوان هدےٰ

کرد بر پا مایهٔ عقبےٰ برائے عالمے — بلکه بهر عاصیان توسیع و غفران نجےٰ

حاش لله بے تکلف از ملائک بگذرد — هر که باشد اندرو یک لحظه با ذکر خدا

بود ناجی در پے تاریخ سال او خرد — گفته گو بیت المقدس نیک زیبا عدن بنا

قطعه دیگر

ساخت چون سید محمد بهر حق — مسجدے زیبا که آنا انجمدٌ

گفت هاتف سال تاریخ بنا — حسبتہً لله بیت مسجدٌ

در محبا و موقنی گڑھ مسجد بیست که تعمیر آن از سنگ سرخ است و فرش سنگین۔ عمارت وسیع دیده زیبا منظر است در وسط محراب سال تعمیر و کلمهٔ طیبه و نام بانی مسجد میا بائے منقوش است ✦

در عقب کوتوالی قدیم فضائے بازار منڈوی مسجد است تعمیر به آجر و گچ سقف گنبد دار مشتمل در وسط محراب عبارت ذیل بر لوح سنگ کندیده اند۔ "الله اکبر این مسجد را بانی تلوکری بنت میان تانسین کلاوت راست کرده است سنه ۶۲ اھ" و بر انتهاے بازار نو جانب شرق قلعه کوچک است و صاحب منتخب التواریخ که تذکره بنائے قلعه بحکم اکبرشاه نموده همین است و الحال بنام میگزین شهرت دارد بجهت آنکه در اوائل تصرف اولیائے دولت انگلشیه قلعه مذکور بغرض محفوظ داشتن آلات ضرب و حرب مخصوص مستعمل بود جاے مستحکم و پایدار و وسیع و استوار است ✦

و در پهلوئے دلی دروازه اندرون شهر مسجد است همه از سنگ سرخ بغایت مطبوع و مرغوب مقبول

اما بہ تحقیق رسیدہ کہ از بنائے کیست طرز تعمیر و رونق آن بہ عمارات شاہجہانی مناسبت تمام دارد۔

تعمیرات بیرونِ شہر جانبِ شمال

چلۂ حضرت خواجہ بزرگ

در پہلوے درۂ کہ بہ گھاٹی آنا ساگر معروف است بر فراز پتہ کوہ واقع در ان زمان کہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا در اجمیر پرتو ورود افگندہ بودہ این جا در کنج قناعت و گوشۂ عافیت مشغولی داشت و در توی سنگ بزرگ غاری بشکل حجرہ نمودار است و در گوشۂ تختۂ سنگ خارا نہادہ است کہ آنرا بہ تخت نماز تعبیر کنند و در سال یکہزار و سی و ہفت دولت خان شقدار بامتثال حکم نواب مہابت خان در دوران حصار مستحکم بنا نہادہ است و بر سر دروازۂ حصار چند اشعار نوشتہ۔

اشعار

بزمانِ شہ رفیع القدر	حامیِ شرع و دین شہاب الدین
رونقِ عدل و جود داد چنان	کہ بنازد از و زمان و زمین
گشت والی صوبۂ اجمیر	خانخانان بعزت و تمکین
پاک دین پاک باز دولت خان	بود شقدار او برسم امین
ساختہ این مکان چلہ چشت	تا بود یادگار او بزمین
سال تاریخ طالبی گفتا	سی و ہفت و ہزار بود سنین

الحق چلۂ بافیض و برکت است و از اوقات شروع آئین دین و اسلام یادمیدہد و چلۂ خواجہ صاحب موسوم است۔

چلۂ خواجہ قطب صاحب

درد امن پتہ کوہ چلۂ خواجہ صاحب واقع و در شکم سنگ بزرگ خلا دارد۔ حضرت خواجہ

قطب الاولیا دران را قیت ساعت باکثر ایام مونس تنہائی بودہ است جائیست پر فیض خوش
آثار و منظامیست دلچسپ و خوشگوار در فضائے آن تعمیر زیبا مسجد یست کہ بنائے آن بنام
مولانا شمس الدین خلیفہ حضرت مولانا فخر الدین فخر جہان رقم نمودہ اند **شعر**

از پے تاریخ سالش ہاتف از روے لو ید	داد پاسخ گو مورخ ذکر ہو رب مجید

در صحن زیرین بالائے صفہ بزرگ درون حصار بلند محمد شاہ خان کہ از عمائد نواب امیر
محمد خان والی ٹونک بود مدفون است۔ و بسمت شرق مسجد خوش طرح معمرہ محمود خان یادگار
در بر لوح سنگ قطعہ تاریخ چنین منقوش است **قطعہ**

بنا کرد محمود عالی نگاہ	مزار محمد شہ دین پناہ
ز تاریخ تعمیر گو ید لطیف	زہے مقبرہ مسجد و خانقاہ

از آغاز دوازدہم ماہ ربیع الاول ہر سال عرس حضرت خواجہ قطب الاولیاء درہمین جائے خاص
مقرر است و بروز چہاردہم محفل ختم عرس بہ معمول معین منعقد میشود۔ و بتاریخ چہاردہم ہر ماہ بعد
نماز ظہر محفل سماع بنیاد میکنند کہ بزبان عوام چودھوین مشہور است +

تالاب آنا ساگر

بنائے آن پیش از ہشت صد سال رقم زدہ اند در زمان حکومت راجہ آنا دیو کہ او حاکم اجمیر بود۔
بر ساحل جنوب آن علی الاتصال باغ و باغیچہ و تعمیرات زیبا بنا نمودہ اند۔ ظرف تالاب
بسیار بزرگ است و پہنا ورکہ طولش قریب شش صد درعہ و دور آن قریب بہ چہار میل باشد و بر
ساحل سمت گوشہ جنوب شرق دولت خانۂ شاہجہان است کہ مکانات مصفا و رواق و اطاق
مکلف از سنگ سفید دارد۔ و در فضائے عمارت مذکور باغ خوش و باغیچہ دلکشا تا دمان
حال باقیست ؎

از نقش و نگار در و دیوار شکستہ	آثار پدید است صنادید عجم را

چلهٔ سالار مسعود

بر تلهٔ تپه خورد که برابر چلهٔ حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا است بر فراز صفهٔ سنگ سرخ گنبد کوچک بنا نموده آمده‌اند و در توی آن قبر حضرت شیخ موجود است بزبان عوام همین چله بچلهٔ سالار مسعود غازی شهرت دارد اما این مقبره سالار مسعود است که غیر سالار مسعود غازی است و خلیفهٔ حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا بود +

تعمیرات بیرون شهر جانب شرق

چلهٔ مدار صاحب

گویند که بدیع الدین شاه مدار که مرقد پاک او در مکن پور است در زمان حیات بر سر کوهی که امسال بنام چله مشهور است چندی بریاضت و عبادت گذرانیده جائیست ناهموار و خشک که از شدت و نباتات تنگ تنگ و بد میشود بتاریخ هفدهم هر سال مردمان و زنان شهر جمع می آیند و یوم مذکور بنام میلهٔ مدار صاحب شهرت دارد +

میو کالج

پیش از چند سال در آن زمان که لارڈ میو صاحب بعهدهٔ وزارت ممالک هند داشت بمقام بهگون بدست شیر علیخان زندانی کشته شد هنگام ورود ایشان بنای تعمیر نهاده بود جائیست خوشنما و زیبا و مقامیست پر فضا و مصفا که در نقش و نگار و سنگینی و تخته بندی و رفعت و وسعت و عمارت و آراستگی و آرایش مثال خود ندارد و در فضای آن تالار بزرگ است که نزهت بشادابی گلبن و چمن آراسته و پیراسته و در حوالی آن زمین بسیار و پیش منارهٔ عالیشان

وکاخ سمو المکان ازان راجگان نوابان به عمارات غریب و طرز مطبوع و انواع پسندیده بنا نموده اند۔ که نونہالان گلشن ہمت و اقبال و وارثان تخت و تاج در زمان سردی و غیر آن بجہت تحصیل علوم معرفی و مشاقی فنون شاہی و شاہ سواری و اکتساب آداب آئین حکومت و حکمرانی درانجا قیام و سکون دارند۔

حوض شمسی معروف بہ سورج کنڈ

کرنیل ڈکسن کمشنر اجمیر بود بجہت آنکہ مادۂ ترحم تخمیر طینت داشت بجشم فیض عام و آرام بنا نمود۔ آرام بنا نمود۔ آب آن بغایت منزہ و صاف و خوشگوار و شیرین گرد سال حوض عمارت خوش طرح و خوش نما از سنگ سرخ است و بہ خلق خدا نفع عام میرساند۔

مقبرۂ عبد اللہ خان

تعمیر خوش است و محکم کہ در اہتمام خواجہ دانش تعمیر یافت تاریخ بنا اینست سرکش غیب زسال بنائے شعراو ہا بگفت حضرت عالی بگوش دل پنہان گویند کہ پیش ازین در حوالی آن باغیچہ پُر فضا بود آما الحال بجائے آن سرائے وسیع بنا نمودہ اند و بسرائے عبد اللہ پورہ معروف است و این عبد اللہ خان از سیدان بارہہ بودہ است و بزمانہ فرخ سیر بادشاہ بہ عہدہ وزارت و منصب پنجہزاری ذات ممتاز بودہ است۔

مقبرۂ حسین علیخان

از قبر نشان باقی نیست و الحال بصورت فرودخانہ مستعمل است و بہ ادائے کرایۂ فرنگیان استقامت دارند۔ و این ہر دو مقبرہ در قبض و تصرف میر عبد الوہاب و میر عبد العزیز

دیگر برادران ایشان علےٰ سبیل حصص قسمت بوده اند وسلسلۂ نسب ایشان بصاحب مقبره میرسد۔ واللّٰہ اعلم بالصواب +

تالاب بیلہ

در عقب تمام صدر گاہ سلکہ آہن است بسمت شرق بنا ئے آن بزمانۂ حکومت راجہ بیلدیو نوشته اند۔ و بر دور آن از بسیاری صنم خانه ومعبد ہنود علامت باقیست۔ باآنکه سلطان محمود غزنوی وبعضے از سلاطین غوریه بانهدام ومعدومی آنها پرداخته بودند۔ بادشاه دہلی نورالدین جہانگیر کاخ چند در فضائے ساحل آن تعمیر نموده بود۔ ومعرفی بادشاه مذکور به سفیر قیصر انگلستان در مقام منزل مذکور برنگاشته اند +

عیدگاه

صحن وسیع و فراخ فراش آن از گچ وحصار آن رفیع وبلند اما طاق و رواق ندارد و بجهت عدم سایه سائبان فصل در فصل تابستان تپش فرش وتمازت آفتاب گرمی هنگامه محشر دارد +

تعمیرات سمت جنوب بیرون شهر

چلوڑے پیر صاحب

بالائے کوه متصل به آبادی است۔ گویند که شخصے سونڈا نام از بغداد باز آمده خشت آجر نموده ظاهر کرد که از دیوار حصار آستان عالی حضرت غوث الاعظم قدس اللّٰہ سره العزیز آورده است چون زمان مرگ او نزدیک رسید بیاران خود وصیت نمود که خشت مذکور همراه مدفن او نمایند چنانچه بعد وفات او همچنان کردند بعد مرور سالها بجهت بعد زمانه و بربنائے بیان عوام

به چله پیران پیر معروف گشت و بعد ازانکه شهرت کلّی شد. نواب جمشید خان رفیق والی
ٹونک به سمت جنوب دالان وسیع بنا کرد. و بعد آن میر اصغر علی که تولیت اوقاف چلّه
به او متعلق بود قبه و مسجد و صحن آستانه راست و درست نمود. و بزمانیکه اجمیر در تصرف سرکار
مرهٹه بود بسفارش و گزارش نواب محمد امیر خان برای خرج اوقاف چله مهاراجه دولت راو
سیندهیه والی گوالیار یک ده که ماکهو پوره نام دارد بنذل فرمود که هنوز بحال و برقرار است
به یازدهم هر ماه مجلس سماع برپا میشود. و بروز یازدهم ربیع الثانی در هر سال که عرس حضرت
غوث الاعظم قدس الله سره العزیز مقرر است بآئین خوب و پیرایهٔ مرغوب حلقه اهتمام
بوشند. در وقت شب کثرت چراغ و تماشای شب ماه بسیار خوش است. و بروز
هجوم عام و ذوق و حلاوت محفل سماع خیلی دلربائی میکند. در پهلوی چله حوض
آب است که قبل از چند سال القصه ... اوقات چله درست نموده بودند و آب آن
در ایام سیله بکار می برند۔

قلعه تاراگڈھ

در کتب راجستان هند نوشته اندکه کوهی که در پای آن اجمیر جای دارد معروف به ایبلی پربت است
و پربت بمعنی کوه و ایبل بمعنی عمر است و ازینجهت بود که بزمان سلف اجمیر موسوم به آدمیر بود
و آد بمعنی کوه است گویند که از رفیقان راجه رامچند رجی بادربال سگر بود و زن او تارا نام
داشت که بانی تاراگڈھ بوده است. اما مولف ٹاڈ راجستان که در تحقیق حال و احوال خطه
راجپوتانه بسیار جانکاهی و سعی نموده است میگوید که صاحب تعمیر قلعه تاراگڈھ اجیپال
چکوان بود که بیش از هفت صد سال در دیار هند پایهٔ اقبال و سروری داشت القصه
چون راجه مذکور از کتم عدم در منصه حدوث قدوم آورد و از تلاطم زمان غیر آگهی بساحل
رسید از رق قوت و اقبال بهمسال بحر دی و آگاهی بسلامت سید خارت که

بنائے مستحکم و استوار بر سر کوه ناگ پہاڑ کہ در سلسلہ کوه اربلی بسمت شمال از قلعہ تارا گڈھ است
تعمیر و مرمت تا توانستند چه آنکہ سعی نمود بے سود بود و بنائے تعمیر ہر آنقدر کہ درست می نمودند
جائے دیگر فرو از پا مے افتاد چون بستوه آمدند و توانستند ناگزیر در ترقی استحکام و نیز
استسلام قلعہ تارا گڈھ کہ بجہت قلت حفاظت شکست خورده بود اہتمام نمودند و در
اندک وقت حصار و دیوار و برج دلکین گاه ہمپایہ پاره کوه ساختند اما در زمان حال
کہ دوران امن و عافیت است نشیمن عصفور در نیچہ شاہین و شیر مست را با شبل خشمگین مضجع
قرار داده اند نظر بر آن بہ دیوار و حصار و پا و ندار احتیاج نہ ماند و نوبت بانجا رسید
کہ بروج و حصار آن ہموار کرده رواق و اطاق بنا کردند و منازل و ایوان ساختند و بیشتر
جاہا بجہت عدم مرمت و حفاظت منہدم و معدوم گشتند صاحب تاریخ فرشتہ و بہار
گلشن آورده است کہ حضرت میر سید حسین از سادات صحیح النسب است و نسب پاک او
بواسطہ امام زین العابدین بن امام حسین علیہ السلام بہ علی مرتضے کرم اللہ وجہہ منتہی میشود
او بزمان سلطان شہاب الدین غوری خداوند قشون اسلام بود چون سلطان شہاب الدین
بر سر راجہ پتھورا تاخت آورد و تاج و تخت راجہ بدبخت معرض زوال رسید نواحی اجمیر در دست
قدرت و قبض و تصرف اولیائے دولت اسلام آمد امیر سید حسین و عمہ سید وجیہ الدین حسن
بسیار از زن و مرد بشرف اسلام مشرف گشتند بالآخر در آن دان حکومت قطب الدین ایبک در حوالی اجمیر
بغلط شہرت دادند کہ قطب الدین ایبک ازین کہنہ رباط فنا بعالم بقا خرامید از نیجہت
جماعہ راجپوتان کہ خار نفاق در دل و سودائے فساد در سر داشتند جمع آمدند و از سمت نل گڈھ
کہ بالحال بہ سولپو معروف است در ظلمت شب تا بزیر حصار قلعہ رسیده بہ یاوری کمند و
قنطره چوبین درون قلعہ داخل شدند سید میر حسن کہ پیش ازین از چگونگی احوال آگہی نداشت
از شور و شغف و دار و گیر آنہا متنبہ شده سلاح جنگ در بر درست کرده جماعہ قلیل کہ در حفاظت قلعہ
مامور بود آہنگ جدال و قتال نمود و با آنکہ جماعت قلیل داشت در اقصے الغایت ہمت و جرأت

بکار برده جمعے کثیر را در حضیض خاک و خون منیداخت و دامن استقلال از دست ندا ده تا آنکه
هم آغوش عروس شهادت نگردید. کارهائے نمایان کرد انجام کار به تصدیق رضینا
بالقضاء و تسلیم در ته تیغ رضا نهاده بمدارج شهادت عظمے فرق عزت برافراشت حضرت
خواجه بزرگ معین الحق الاولیا که سوانح حال و استقبال مکشوف ضمیر عالی داشت هنگام بامداد شب
واقعه با جماعه مریدان و معتقدان تکلیف فرمود. و تکفین و تدفین پرداخت. آورده اند
که در آغاز بر سر مدفن پاک از تعمیر پخته علامتے نبود. امادر سال یکهزار و بست و چهار ۱۰۲۴ نواب
اعتبار خان که منصب شش هزاری ذات و پنجهزار سوار داشت طرح بنیاد انداخت چنانچه
بر سر دروازه جنوب در بیه اشعار ذیل بفقیر مولف بچشم خود دیده است ه

شاهنشه زمانه جهانگیر بادشاه	کاندر زمانه او شده آسوده دل جهان
سال نهم زعهد جلوس مبارکش	شد فتح ملک رانا از آن شاه کامران
وقتیکه اندر اجمیر آن شاه گنج بخش	بر تخت زر نشسته بود از فتح شادمان
بود از هزار افزون بست و چهار سال	گیتی ز عدل و داد ش چون روضه جنان
بود روضه مقدس سید حسین کرد	این پنجره ز صدق و صفا اعتبار خان

و سے روضه مقدسه سمت مغرب دالان از سنگ سفید در سال یکهزار و بست و نه ۱۰۲۹ بفرط عقیدت
و خلاص کماجی راؤ سندهیه تعمیر نموده است قطعه منظوم که از ان ماده تاریخ پیدا میشود این است +

معدن نور منبع اسرار	هست درگاه شاه خنگ سوار
ساخت دالان که هست تنک که هشت	راو کماجی سندهیه بوقار

و در سال یکهزار و دو صد و بست و دو ۱۲۲۲ بالا او انیگله سمت شمال روضه عالی دالان بنا کرده بود منظم
که از و ماده تاریخ پیدا میشود بر سر محراب منقوش است +

یک هزار و دو صد و افزون ازین گن بست و دو	سال هجرت خانه بیت العدن آمد شمار

د بر سر دروازه شرقی حصار روضه شریف بر فراز محراب قطعه تاریخ که دیده شد اینست ابیات

شه سوار ملک دنیا شاهباز ملک دین | قاتل کفار آن سید حسین بن معین حسین
منبع جود و سخا کان فتوت اتقیا | واقف سر خدا آن مهبط نور معین
سرور هر دو جهان مشکل کشای انس و جان | مفخر کون و مکان آن حاکم دنیا و دین
از پے تاریخ او کردم سوال از عقل کل | گفت هم تاریخ او از روی مهر سلطان دین

در احاطهٔ دوم قبریست که بر آن چادر سبز پوشند و گویند که در ته آن فرش حضرت امیر سید حسین مدفون است والله اعلم بالصواب و علاوه آنچه که مذکور بالا شد مسجدیست خوشنما و پر فضا که در ایام انتظام دولت انگلشیه که بجهت زمان عمیر آگهی متولی درگاه ناگزیر افتاده بود باهتمام مولوی مجید الدین صاحب اول تعمیر شده است و حوض آب در فضای صحن احاطهٔ دوم بنا نموده که بزمان موسم باران آب آستانه عالی اندران جمع می شود و بکار می آید۔

بلند دروازه

افضل العمارات است در سال نهصد و هفتاد و شش باهتمام اسمعیل قلیخان که منتظم اجمیر بود۔ در عهد جلال الدین محمد اکبر شاه بادشاه باختتام رسیده۔ ارتفاع آن قریب بست و یک ذرعه و تعمیر آن از سنگ سرخ است و بر فراز آن بر لوح سنگ سفید که قطعه مادهٔ تاریخ منقوش کرده اند هست

قطعه

بعهد بادشاه آسمان قدر | پناه ملک و ملت ظل یزدان
جلال الدین محمد اکبر آن شاه | که دارد در نگین ملک سلیمان
بدین درگه که همچو کعبه آمد | سواد شهر عین نور و نور عیان
نگارخ دلکشا تاریخ اتمام | اگر خواهد کسی می یابد آسان

در احاطهٔ سوم که در پای بلند دروازه واقع است عمارت پخته از طاق و مسجد و مرقد تنگ تنگ دیده می شود۔ و بیرون احاطه آستانه عالی دو تا دیگ بزرگ از ساخت مس که یکے از وفور عقیدت

سلطان نورالدین جہانگیر و دیگرے از ارادت و اخلاص ملا مدری مدار المہام گوالیار بطریق ایفا نذر گزرانیدہ بود بر قرار و دیگران بزرگ نہادہ اند۔ در ماہ رجب از آغاز شانزدہم تا ہیجدہم زمان عرس معہود است۔ جمعے از فقرا و اغنیا بر سر کوہ جمع مے آیند و در شب محفل سماع برپا مے شود و بر سر صحن تالار بزرگ چادر کشیدہ بروشنی چراغان و کنول و فانوس بساط بزم آراستہ و پیراستہ مے نمایند۔ بالآخر بروز ہیجدہم بعد از وقت زوال اختتام عرس میباشد کہ عوام قُل گویند و این اشارت است اداے رسم فاتحہ کہ معروف و مشہور دیار و امصار است واز عہد شاہان دہلی کہ دیہات بطریق وقف مرفوع نمودہ اند۔ اخراجات عرس وغیرہ از حاصلات آن بہم میرسانند و در سمت جنوب از آستان عالی۔ احاطہ است کہ بہ گنج شہیدان شہرت دارد معمور است بالف قبور جائیست پر فیض و مخزن نور و اینہمہ یاران و لشکریان حضرت میران حسین بودہ باشند کہ در امر حق کوشیدہ و بہ پایہ شہادت رسیدہ دیوار احاطہ بر حسن عقیدت وزیر خان کلان کہ از اعیان دولت سلطان نورالدین جہانگیر بودہ است و لالت میکند چنانکہ از کتبہ منظوم مفہوم مے شود +

کتبہ

در زمان شہ رفیع مکان	کہ بنا زد بدور او دوران
آن شہنشہ کہ ذات او آمد	باعث عدل و داد و امن و امان
شاہ گیتی پناہ نورالدین	بر جہان است سایۂ یزدان
بانی این بنائے لطف آئین	بایکے سال او خرد گفت آن
دولت است از وزیر خان کلان	کم نشان چنین ز دولتمندان

سن ۱۰۳۷ معلوم ہمگنان باد کہ حضرت سید میر حسین قدس اللہ سرہ عابد و زاہد و مولع و خلیفہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا است و نیز بواسطہ خویشی دارد کہ نسبت عم او بحضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا منسوب بود۔ اما حضرت میر سید حسین جفت نخوست و مجردانہ

بگذشت ۔ جمعے کہ بر سر کوہ تاراگڈھ در جوار آستان عالی طرح اقامت دارند بعضے بتعین از سادات مشہد بودہ اند ۔ و خدمت آستانہ عالی بایشان متعلق است و حصہ کثیر از دیہات اوقاف در وجہ مدد معاش دارند ✦

نور چشمہ

در دامن کوہ تاراگڈھ جائیست شاداب و مطرا ہوائے آن در اقصے الغایت مفرح قلب و مفتح دماغ و مسکن ارواح است ۔ گویند کہ در زمان سابق ہمین جا آبادی شہر بود کہ ہنوز از در و دیوار شکستہ اثر آن پیدا است ۔ در سال دہم از جلوس خود کہ سلطان نور الدین جہانگیر بشرف عتبہ بوسی اجمیر مشرف شد بمشاہدہ دمہ مذکور کہ از بس خوشنما بود ۔ امر فرمود کہ بہ عمارت خوب و مرغوب درست نمایند چنانچہ در مدت یکسال معمورہ دلفریب و دلچسپ پیدا نمودند و سر چشمہ کہ از دماغ کوہسار میریزد حوض بزرگ طرح دادہ ۔ بہ فوارہ ۔ و آبشار رونق تازہ و لطافت بے اندازہ استزاد کردند ۔ بدیدن آن خاطر بادشاہ بسیار محظوظ گشت و بالتزام اہتمامی خود کہ نور الدین است بہ نور چشمہ موسوم گردانید ہنوز از تعمیرات بالا نقش و نگار و نشان و در و دیوار باقیست ۔ مادہ تاریخ کہ در سلک نظم کشیدہ بر سر تختہ سنگ نقش کردہ اند اینست ✦

تاریخ

بلند اقبال شاہ ہفت کشور	کہ وصف او نمے گنجد بتقریر
فروغ خاندان شاہ اکبر	شہنشاہ زمان شاہ جہانگیر
درین سر چشمہ چون آمد فیضش	روان شد آب و خاکش گشت اکسیر
شہنشہ کرد نامش چشمہ نور	شدہ آب بقا از وے چاشنی گیر
دہم سال از جلوس شاہ غازی	بحکم بادشاہ نیک تدبیر
طرد تاریخ اتمامش رقم کرد	محل شاہ نور الدین جہانگیر

درقرب محل شاہی جائیست خوشگوار کہ ہنوز بہ باغ نورچشمہ موسوم است امّا درزمان حال بجز درخت انبہ وجامن کہ خاصیت زمین دیار اجمیر مناسبت کلّی بآن دارد۔ دیگر از گلبن وگلزار وریحان وسنبلستان کہ لازمہ باغ وبہار است اثرے پیدا نیست +

چلّۂ بی بی حافظ جمال

متصل عمارت شاہی برسر منفذ آب چشمہ نور در کمر کوہ واقع مقامیست مہیب جائیست ہولناک کہ دور گرد ونواح از آبادی انسان نشان ندارد بشیشہ خدمت است کہ غیر از مردان شیر پیشہ دیگرے جاگزیدن نتواند زہے علوی شان یکتا کسے کہ درچنین زاویہ تنہائی از یگانہ و بیگانہ روے تافتہ بہ عسرت ومحنت بسر بردہ آوردہ اند کہ بی بی حافظ جمال بنت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء مدتے درین جائے خاص بہ تنہا در گوشہ طاعت وکنج ریاضت نشست و اکتساب خیر وبرکت فرمود ازین جہت بنام بی بی چلّہ معروف است بتاریخ نوزدہم در ہر سال یوم وفات حضرت صاحبزادی صاحبہ انبوہ کثیر وجم غفیر از زن ومرد بتقریب زیارت چلّہ شریف جمع مے آیند +

امیر تاغان وامیر ترغان شہدا

متصل چشمہ نور مائل بسمت مغرب برسر کوہچہ کہ سطح ہموار دارد۔ توی احاطہ تختہ جائے مرست قدآدم ودر حوالی آن نشان قبور زیادہ دیدہ میشود کہ بہ گنج شہیدان تعبیر کنند جائیست باہیبت و عظمت وہموارہ آثار حرارت وجلال ہنودار بروز ہر پنجشنبہ خلق کثیر بطریق زیارت مے آید و بروز نوزدہم ماہ رجب کہ یوم عرس وزیارت چلّہ صاحبزادی صاحبہ مقرر ومشہور است بجہت قرب مکان جمعے از زائران وتماشائیان بنظر حصول ثواب وتماشا وبعضے آگاہ دلان باخدا بنیت قیام شب گیس می ہنگامہ برپا دارند گویند کہ ایشان سالار لشکر اسلام بودند

در زمانِ حضرت سید حسین مشهدی جام شهادت نوشیدند پیش از چند سال شخصی لق پوش
که از سرزمین افغانستان بوده است مجاورت مزارات میکند و بجهت آنکه خلیق و عزیز الوجود است
بسیاران از عمائد شهر و ساکنان دیهات قبر و جوار بقدر ما یحتاج باو میرسانند او کارهای
نمایان کرده است یعنی در حوالی مزارات احاطه پخته از سر نو درست کرد و در الان و مسجد و حجره
در داخل بسیار مستحکم و پایدار بنا نموده و حوض عمیق و وسیع در جوار حظیره گنبدیده گویند که در
احیان کندیدن حوض ظروف گلی مثل آفتابه و سبو و سبوچه از قعر زمین بر آمده بودند. فقیر مولف
نیز ظروف مذکور را بچشم خود دیده در نقش و نگار و ساخت و لطافت و خوبی و سنگینی بمرتبه
غایت مطبوع و خوشنما و موزون است که مثل آن در زمان حال دیده نمیشود و بعضی مردمان میگویند
که این همه ظروف ها به سکه طلا و نقره مملو بودند که از سرمایه آن در تعمیر منازل ما سبق پرداختند
و به سبب ظاهر همینی بکمال راستی محمول است بجهت آنکه قدر اخراجات تعمیر بیش از مقدور و سوای انصرام
و سرانجام آن غیر از فراهم آوردن زر کثیر کسی نمیتوانست نظر بر آن این همه کار منت طلب
در وقوع آمد از بضاعت غیب بوده باشد +

سوت برج

متصل و محاذ چشمه لوز زیر کوه قلعه تاراگڈه واقع است و بزبان عوام بنام بڈهی ابی کا محل
شهرت دارد و اصل حقیقت حال که بپایه ثبوت رسیده نیست که راجه مالدیو راٹهور بدوران
حکومت خود بجهت کشیدن آب بالای قلعه تاراگڈه مینار رفیع و چرخ بزرگ در دوران
بنا نموده بود که با تمام رسیده بحال خراب افتاده است و از منزل اول اثر و علامت باقیست +

اندرکوٹ

از کتب تاریخ هند چنان مستنبط میشود که پیش از چهار هزار سال راجه اندرسین بنا نهاده بود

وزیبا۔ ومنظریست بنہایت رونق وخوبی وصفا۔ وسالِ تعمیر آن دروازہ صد وچہل وہشت بعہد حکومت کرنیل ڈکسن کہ مقطع اجمیر بود رقم نمودہ اند ✦

عذرِ شرمساری ونغمۂ مناجات بدرگاہ خواجۂ بزرگ معین الاولیاء رحمۃ اللہ علیہ

در خاتمۂ کتاب

مرحبا شاہنشہِ اقلیم ہند	مرحبا اے باعثِ تعظیم ہند
وارثِ شرعِ نبی علمِ علی	خواجہ ہندالولی[1] ہندالولی
آستانت کعبۂ دنیا و دین	خاکِ راہت سرمۂ عین الیقین
اے بہارِ باغِ عرفان روئے تو	سنبلِ گلزارِ حق گیسوئے تو
جلوہ طورازرخِ زیبائے تو	مطلع الانوارِ حق سیمائے تو
پاک صورت پاک باطن پاک نسب	بندہ پرور بندہ گر بندہ نواز
مایۂ آرام جانِ انعام تو	آیۂ تسکینِ دلہا نامِ تو
گردِ تو گردم بیا مہمانِ من	جلوہ فرما در حریمِ جانِ من
الغیاث اے تاجدارِ ملکِ ہند	الغیاث اے شہریارِ ملکِ ہند
بہرِ عزت با آہ و فریاد آمدم	دادخواہ دست بیداد آمدم
مرشد و مخدومِ من آقائے من	خواجۂ من شیخِ من مولائے من
در تنِ من نیست جانم غیرِ تو	دیگرے را من ندانم غیرِ تو
کارِ مشکل خواہی و آسان کنی	میدھی ہم دردِ ہم درمان کنی
گوش کن فریادم و فریاد رس	نیست در عالم معینم جز تو کس

[1] ہندالولی اگرچہ از روئے ترکیب صحیح نیست اما در تمامی ملک ما رواط حضرت خواجہ بزرگ را ہندالولی میگویند۔ حتٰی کہ لقب عرف عام شدہ

با دست ما شرمسارم ساختی	بگذر از عصیان و عصیان در گذار
خصم نفسم خوار می‌سازد مرا	گر تو ننوازی که بنوازد مرا
سایهٔ کوی تو می‌باید مرا	گلشن جنت چه کار آید مرا
آرزو دارم گل گلزار چشت	خوش نمی‌آید مرا باغ بهشت
چشم بکشا حال زار ما ببین	گریهٔ بی‌اختیار ما ببین
عمرها بگذشت در زاری مرا	تا بکی بینی بدین خواری مرا
گر نپردازی بسوی حال من	وای بر حال من و احوال من
کیست جز تو کان مددگاری کند	هان مگر لطف شما یاری کند
هان تغافل نیست شایان کرم	خوش نمی‌آید ز شاهان کرم
لطف کن لطف ای شه عالی‌جناب	از ره لطف و کرم سوی ما شتاب
پیش اهل دین مپسند ما را در فشار	تا توانی نقشها پاینده دار
حیف باشد گر شوم جای دگر	سر فرود آرم به پای دیگر
از فنا گر دو وجود پیکرم	همچنان باشد هوایت در سرم
مدفن ما خاک پاک کوی تست	تا قیامت مائیم و خاک کوی تست
مهد جان از مهر تو معمور باد	درد هجران از دل ما دور باد
عرض حال خویشتن کردم تمام	بر روانت صد درود و صد سلام

تمت

قطعهٔ تاریخ در صنعت تخرجه من تصنیف مصنف متخلص به اشهر

شد سواد من ذکر پاک اولیا	کاین سعادت داشتم در سرنوشت
چون کنم فکر سال سرهم عجب	نغمه‌زن شد بلبل باغ بهشت

اوپیرو طریقه هند میکردند بسیار بتکده و بتخانها در اطراف و اکناف آن تعمیر نمود تا در آن
زمان که راجه پتهورا هزیمت خورد و سلطان شهاب الدین غوری مظفر آمد و معه حوالی
اجمیر تسلط یافته همه بت و بتخانها را مسمار و منهدم کرد و قریب به هزار ملمان مرد
قوم هنود را مشرف به اسلام ساخت و صنم خانه بزرگ را که بنام اژدها ... ...
از انقیاد ... و انهدام محفوظ داشته به ترمیم مینار و محراب و به تردید مرقع ستال ...
متمثل به خانه خدا کرد و آیات صحیفه ناطق بر پارهای سنگ نقش کرده ...
محراب ... نصب نمود و بروز جمعه به صد شوکت ... با جماعه اهل اسلام ادای
صلواة کرده دولت سعادت ابدی و سرمایه افتخار سرمدی بدست آورد و کتبه محراب انیست
بنا فی الهامی والعشرین جمادی الآخر سنه ... وتسعین وخمسمائه ۵۹۴ عبارت ...
فی تولیت ابوبکر بن احمد ... المسلمة ... فی ذالحجه سنه ... وتسعین وخمسمائه
و بعد از آنکه سکه و خطبه بنام سلطان شمس الدین التمش جاری شد ... ...
و از سر نو بنا نمود و بطرز جدید بسیار است ... ثبات ... دوارد ... یادگار سلف
رفتنی نشد و سنگ ستون و محراب که نقش و نگار مطبوع نداشت ... ... جدید
بکار آورد و بجاهای مناسب و مواقع پسندیده نصب نمود و در دو محراب راست
سوره انا فتحنا و محراب یسار سوره تبارک و محراب وسط کتبه مندرجه ذیل بخط
طغرای جلی منقوش است امر بهذه العمارت السلطان العادل العالم المعظم الخاقان
الاعظم ملک الترک شهنشاه الاعظم مالک رقاب الامم مولی ملوک العرب
الترک والعجم ظل الله فی العالم شمس الدنیا والدین غیاث الاسلام والمسلمین تاج
الملوک والسلاطین قامع الکفرة والملحدین قاهر الظلمة والمشرکین ...
الاسلام علاء الدولة القاهرة والملة الباهرة مالک البر والبحر سلطان الشرق
المؤید من السماء المظفر علی الاعداء ابو المظفر التمش السلطانی ... ...

ناصر امیر المومنین اعلی اللہ فی کل شانہ واظہر فی کل ساعتہ بزمانہ واکتبہ فی العشرین من ربیع الاخرین لو مبرقی لیتیا احمد محمد الحارض +

الحق جائیست وسیع وبزرگ وخوشنما وخوش طراز کہ مثل آن در قصبات عالم کمتر است گویند بزمان حکومت چنبیان جماعت فقرا کہ بفرقہ آزادو بانوا مشہور است مورد و مصدر خودہا قرار داد و مسمی پنجا بادشاہ کہ سرگروہ ایشان بود قدرے زر و محنت در باب حفاظت و مرمت صرف نمودہ واز ینجہت تا بہ چند سال در تصرف خود آورد۔ وبجہت فرودگاہ فقرا کہ در زمان عرس حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا جوق جوق جمع مے آیند محفوظ ومخصوص کرد وباعتبار آنکہ زمان و مکان عالم امکان سریع الزوال است فقرا آزاد در محاورات خود۔ وجود۔ وجود وقیود عالم اسباب را اکثر بدو ونیم روز تعبیر کنند بحیث (ڈہائی دن کی بادشاہت) (ڈھائی دن کا جھونپڑا) واز ینجہت است کہ ڈھائی دن کا جھونپڑا نام نہادند۔ وہمچنان در گمنان شہرت یافت و در سال یکہزار و نہ صد و نود و سہ ۱۹۹۳ باہتمام میر عمارت معلے انگلشیہ بنظر قیام و استحکام عمارت بصرف کثیر درستی شکست و ریخت و بند و پیوند نمودہ شد +

(کان سیسہ غرف)

سیسہ کان

متصل بہ دیوار شہر در شکم کوہ چلہ بڑے پیر واقع و روبروے آن رنجا از دیوار شہر و درون کوہ خلا بزرگ دارد۔ جائے شاداب وخیلے خنک است کہ در فصل تابستان بہ کالاے دستان احتیاج نمے افتد۔ ودر قعر آن چشمہ آب است از بس لطیف وشیرین وخوشگوار کہ براہ مجرای عملی در حوض ڈگی میرسد کہ در فضاے آباد شہر جانب جنوب است وآن حوض السیت بغایت مطبوع کہ از فوق تا بہ تحت بلہ خوشنما دارد و در اطراف آن عمارت است از بس خوش طرح

مصرعہ تحفہ جستہ بر خوان اثر	یعنے گلہا شد روان از نخل چشت
۱۳۸۳

دیگر از مصنف

منت خدائرا کہ دریں تیرہ روزگار | بنمود راہِ حق گہر شب چراغ چشت
رفتم بسعے شوق دران منزلیکہ بود | گلزار معرفت تہہ دیوار باغ چشت
چیدم گلِ حقائق و گلدستہا ختم | گلدستہ کز دست معطر دماغ چشت
زان بادہ کہ مستیِ عرفان فزون کنند | میخوا ستم ایاغ بکنج فراغ چشت
در آخر خمار صلا زد سروشِ غیب | ساقی مے وصال بکن در ایاغ چشت
| ۱۲۹۲ء

از نتائج افکار حمیدین میاں ابو سعید رضا خاں صاحب کفیل ابن زادہ عبد الواحید خاں صاحب صامر حوسال ٹونک

سیدِ مستند امام الدین | آفتاب سپہر جاہ و جلال
قرۃ العین خواجہ اجمیر | صاحب علم و حلم و فضل و کمال
ختم فرمود کار نامہ چشت | کہ بود زیب نامہ اعمال
در پئے فکر سال بود کفیل | منظر قدس گفت ہاتف سال
| ۱۳۰۹ھ

دیگر از کفیل

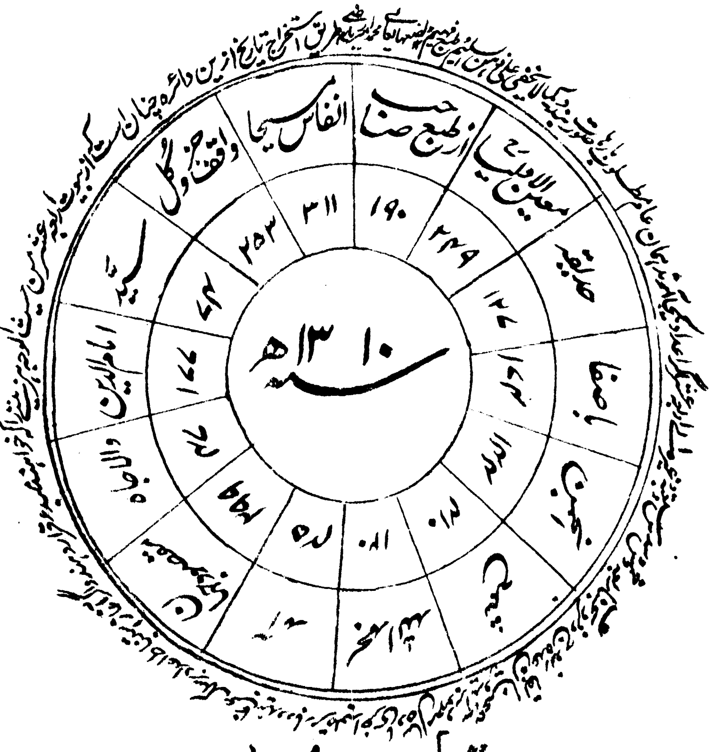
سیدِ سادات امام الدین حسن | نونہال گلشن خیر الورے
زبدۂ اولاد شاہنشاہ ہند | قدوۂ ارباب صدق و اتقا
جلوۂ نو داد از حسن مقال | صورت و معنی خاصان خدا
در تلاشِ سالِ تالیفش کفیل | یافت از ہاتف سراغِ اولیا

دیگر از کفیل

نہیں ہے اس مین شک بیشک جسے شک ہو وہ کافر ہے ۔ معین دین و ملت کا جو پیرو ہو بہشتی ہو
نبی کی امت عاصی ہندوستان کے یارب ۔ کرم سے خواجہ ہند الولی کی پار کشتی ہو
محامد آپ کی لکھی امام الدین صاحب نے ۔ مشام جان و دل اس شاہ کا عنبر سرشتی ہو
معین الاولیا ہے نام قدس اُن محامد کا ۔ سن تالیف پیدا کر دل عاصی بہشتی ہو
کہا ہاتف نے مژدہ ہو کفیل پر عاصی کو ۔ زبون طالع سے اسکے دور وازون نے درشتی ہو
یہ کل مصرع ہے سال عیسوی مین نام ہجری مین ۔ اگر اسم معین الاولیا ۔ منشور چشتی ۔ ہو

۱۱ ۔ ۱۳۰۹ھ ۔ ۱۸۹۱ع ۔ ۵۷۱

دائرۃ التاریخ

تمام شد

True Copy

Deputy Manager Court of wards. A book called Mozi-nul Ulia containing value-able Historical information is to be printed. The Dewans estate will pay Rs 75/- The Court of wards Contingency Budjit will be charged with Rs 50/- In both cases the expenditure will be shown as "printing" You will get Rs 75/- from the Durgah and Rs 50/- from the District fund. For these two amounts you will give receipt as follows: Received on account of printing charges Rs The total amount of Rs 250 is to be paid to Munshi Imamuddin and the four receipts attached signed by him are to be recorded in the Court of wards office. When the book is printed he should be called on to supply.

For Durgah 10 Copies, For Court of Wards 2 Copies

For Dewans estate 2 Copies, For District fund 2 Copies

6-11-92.

Sd/. De Caeuoe

Assistant Commissioner

Ajmere

(ترجمہ چٹھی انگریزی مسطورہ بالا)

بنام ڈپٹی منیجر کورٹ آف وارڈس

ایک کتاب موسومہ معین الاولیاء جو قابل قدر تاریخی حالات پر مبنی ہے چھپوائی جاتی ہے پچھتر صہ روپے جاگیر دیوان جی سے دئے جائین اور کنٹنجنٹ بجٹ کورٹ آف وارڈس سے پچاس صہ روپے +

یہ خرچ بمد طبع محسوب ہوگا +

پچھتر صہ روپے خزانہ درگاہ شریف سے لئے جائین اور پچاس صہ روپے ڈسٹرکٹ فنڈ سے

ان ہر دو رقومات کے لئے رسید حسب مضمون ذیل مرتب ہونا چاہئے +

اُجرت طبع کے واسطے ..... وصول ہوا +

کل دوسو پچاس صہ روپے منشی امام الدین صاحب کو دئے جائین اور ہر چہار رسید پر اُنکے دستخط کرا کے دفتر کورٹ آف وارڈس مین رکھنا چاہئے +

جب کتابین چھپ جائین تو حسب ذیل جلدین مطلوب ہونگی +

درگاہ شریف کے واسطے .... ۱۰ جلد

کورٹ آف وارڈس کے لئے .... ۲ جلد

جاگیر دیوانصاحب کے لئے .... ۲ جلد

ڈسٹرکٹ فنڈ کے لئے .... ۲ جلد

۶ نومبر سنہ ۱۸۹۲ عیسوی ؁

دستخط

کپتان اے - ایف ٹی ملیسو - سی - ایم - جی - سی - آئی - ای

کلکٹر و اسسٹنٹ کمشنر ضلع اجمیر شریف

صورة ما كتب الفاضل الامجد والكامل الاوحد والعليم الذى لا يماثله احد مولانا مشتاق احمد الچشتى الصابرى سلمه الله تعالى مقرظا على هذا الكتاب لمستبطات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

نحمدك يا رب على ان جعلتنا من امة افضل الانبياء والمرسلين صلوات الله تعالى وسلامه عليه وعلى اله وصحبه اجمعين ۞ ونشكرك اللهم على ما انعمت علينا بالانتساب فى سلك خدام فخر الاولياء فى العالمين امام ائمتنا وسيد ساداتنا خواجه معين الملة والدين رضى الله تعالى عنه وارضاه عنا آمين ۞ **وبعد** فقد اطلعت على هذا الترصيف العظيم والتصنيف الفخيم المقبول عند كافة الصلحاء المسمى **بمعين الاولياء** فوجدته فى كمال البلاغة وحسن البراعة كالدر النظيم وفى نفائس المبانى وعرائس المعانى مفقود المثل وعديم السهيم تفرح قلوب العاشقين الچشتيين بادراك مضامينها وتنشرح صدور الناظرين الرابنين بمطالعة عباراتها فلله در حضرة المصنف حيث جهد غاية ما يكون حتى جاء كالدر المكنون جزاه الله عنا وعن جميع اهل السلسلة العالية الچشتية خير الجزاء وثوابا اوفى وبلغه الى غاية ما يهواه ويتمنى ۞

وانا العبد المذنب الراجى

العاصى مشتاق احمد الحنفى الچشتى الصابرى

اشعار آبدار چکیدهٔ کلک شاعر جادونگار ناثر شیرین گفتار مورخ کامل الفن مولانا ابو الحسن صدیقی نانوتوی ناظم تاریخ واقدی سلمه الله تعالی در تاریخ ختم کتاب هذا

بسم الله الرحمن الرحیم

جهت شان معین الدین حسن — خواجهٔ چشتی حبیب ذو المنن

ماه برج معرفت مهر صفا — گوهر درج رضائے کبریا

سرفراز و پیشوائے اولیا — مقتدائے اتقیا و ازکیا

زبدهٔ ارباب ایقان و وفا — عمدهٔ دوران محب کبریا

مورد الطاف رب ذو الجلال — اسوهٔ قران و قطب بے مثال

آفتاب ملت و دین نبی — ماهتاب شرع و آئین نبی

گوهر دریائے عرفان و وصال — جوهر کان جمال و هم کمال

دستگیر عاجزان و مستمند — چارهٔ بیچارگان و دردمند

صد هزاران رحمت رب مجید — باد بر روح گرامی آن رشید

سانحهٔ عمر شریف آن ولی — خوب بنوشتست مرد معنوی

آن امام الدین صفی و هم زکی — زبدهٔ اولاد آن هند الولی

در معین الاولیا نامی کتاب — زو نظر ناید بجز راه صواب

ختم او شد اندر ایام سعید — از عنایات خداوند مجید

هم در ایامی که شد ختم کتاب — سال تاریخش حسن گفت از صواب

از سنین هجرت خیر الانام
سیزده صد یازده شد لاکلام

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳	۷	عنوان	عنفوان	۱۱	۱۳	عاملان	عاملان
۳	۹	خواجه‌ان	خواجه‌زاده	۱۴	۵	اغنی	اغنیا
۴	۱۴	معنی وسلوک	معنی سلوک	۱۵	۱۹	همه‌اساحل	همه‌ادرساحل
۴	۱۵	وسین	وآستین	۱۵	۲۱	بخس	بخش
۴	۲	انجام	انجام کار	۱۶	۴	عل	محل
۴	۱۹	از طرح او	از طرح اقامت	۱۶	۱۲	باشد دباج ثبات	باشد بنای ثبات
۴	۲۰	حیام	قیام	۱۷	۲	بر	در بر
۴	۲۱	گوش و هوش	گوش هوش	۱۸	۷	قضایے	فضایے
۶	۳	بن سیدلویس	بن سید ادریس	۱۸	۱۴	صدق ویقین	صدق ویقین را
۶	۶	هیفی را	حنیفی را	۱۸	۱۵	فاتح	فاتحه
۶	۱۳	صنو التوالی	صوفی السوالی	۱۸	۱۹	ایضا	ایضا
۶	۱۹	ابود	ابود	۱۹	۵	ایضا	ایضا
۷	۱۹	قنطر لقرب	قنطره القرب	۲۰	۸	ایضا	ایضا
۷	۱۹	بر بالا - بام	بر بالای بام	۲۰	۹	ایضا	ایضا
۸	۱	امراحت	استراحت	۲۰	۱۵	ایضا	ایضا
۸	۱	تنطرش	نظرش	۲۱	۷	حاضر رقبه	حاضر قبه
۹	۱	ازنهان	ازانجا	۲۱	۹	باه اگه	باه پیت
۱۰	۸	بانقاه	خانقاه	۲۲	۱۸	فاتح	فاتحه
۱۰	۱۴	کشاده کار	کشادکار	۲۲	۱۹	نوبنیان	نوبتیان
۱۱	۴	سفائی	شفایے	۲۳	۱۰	می اید	می نماید

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۷	۱۲	قریب	قرتیب
۲۸	۱۲	دختری	دخترے
۲۹	۴	پاک نهادند	بکشاد
۳۰	۱۹	کفو ولود	کفو بود
۳۱	۴	وجیه وجیه الدین	وجیه الدین
۳۱	۱۰	اولاد خواهد	اولاد بسیار جست چنان که درمیند بود از اولاد
۳۲	۴	[illegible]	فتور
۳۲	۷	سلطان ولد	سلطان مندو
۳۳	۱۰	خوشی	خویشی
۳۳	۱۴	غائب	غائب شد
۳۳	۱۵	یکے	بیکے
۳۳	۲۰	[illegible]	نبیره
[illegible]	[illegible]	نبیره	قدس سره
۳۴	۷	کتب المشایخ	قطب المشایخ
۳۵	۴	سجده	سجده
۳۶	۳ غ	معین الدین ماولیا	معین الدین والاولیا
۳۶	۳ م	شیخ سرد الصدر	شیخ صفی الدین سرد الصدر
۳۶	۱۹	محض نیوارند	محض نیهار
۳۸	۱۴	رخصت بربست	رخت بربست

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۸	۱	بهرویی	بهره وری
۳۸	۱۹	بر فرزندان خویش	بر فرزندان
۴۰	۲	اوراد قبول	اوراد قبول نموده
۴۰	۱۴	در صدر	در صدد حیات بود
۴۰	۱۶	کمالات ایشانی	کمالات انسانی
۴۱	۱	افندفواهد فواید	اخذ فواید
۴۱	۸	بزر سلسله	بزرگان سلسله
۴۱	۹	نصیر نیا	نصیر الدین
۴۲	۱۶	دهوه اسرار	در سوه اسرار
۵۱	۱۵	تخفیفه	عفیفه
۵۱	۱۸	نادرست	نادرست
۵۸	۱۱	بافیض	بافیظ
۵۹	۱۱	پرستش	پرسش
۶۰	۴	فران	فرمود
۶۰	۲	بازباهرگاه	بازهرگاه
۱۵۳	۲۱	دشمنے	دشمن
۱۵۵	۱۱	جمال	مجال
۱۵۸	۵	انده	ایذا
۱۵۸	۲	سیاهی	برائی
۱۶۰	۹	نقه	فقه

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
١٦٠	٢٠	لیکے	الکے	١٩٠	[illegible]	فتح شدیے	فتحیاب شدیے
١٦٢	٦	سر اعتقاد	کس اعتقاد	١٩١	٤	انزدیکا	انزدیکان
١٦٣	٩	عدد الثفات	عدد الثقات	"	[illegible]	دصفوت	وصفوت
١٦٥	٣	باین همه	این همه	١٩٤	٤	مراو	براو
١٦٥	٦	بندارند	پندارد	١٩٩	٢	ہیجان	ہیجان شد
١٦٦	٥	نم رسیده	غم رسیده	٢٠٣	٩	صبیه دستار	صبغۂ دستار
"	٦	سنین مشهور	سنین مشهو	٢٠٥	١٠	دریا	در دریا
١٦٩	١٨	در مدخل	دلان مدخل	٢٠٦	[illegible]	خلاوب	حلاوت
١٦٩	٢	حد بروند	حد بر ند	٢٠٧	١٥	به صنام	به صیام
"	١١	محمول کرد	محول کرد	٢٠٧	١٣	بیاتے پوس	بپاے بوس
١٧١	١٧	قسمت اباد	قسمت آباد	٢١٥	١٤	شیخ اجودہن	شیخ ادہن
١٧٦	٨	دروازده سال	دوازده سال	"	١٥	قوام	اقدام
١٧٩	٥	مردمان غیب	مردان غیب	٢١٨	١٨	برشاه	پسر شاه
١٨٠	١١	غرة لوعود	غره ماه لوعود	"	"	متکف	معتکف
١٨١	١	سرده	سپرده	٢٢٠	٧	بیچاه سفر	بیچاره سفر
١٨٣	١٢	بون	چون	٢٢١	١٦	دیارنو	دیار لکهنو
"	١٣	موجودا ست	موعودا ست	٢٢٣	٧	عادی	وحادی
١٨٤	١٩	مقصد رسید	مقصد رسیده	٢٤١	٩	استغنای	استغنا و قضای
١٨٦	٨	رخصت سفر	رخت سفر	"	١٨	نول سایم	نزول قایم
١٨٧	١	حضرت شیخ	حضرت شیخ با	٢٤٢	٣	شادات	شاداب

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۴۴	۵	خوید	خدیو				
۲۴۹	۱۶	می کشند	می کشید				
ر	۱۲	کدام طرب است	کدام طرف است				
۲۵۱	۱۰	جلال اکبر	جلال الدین اکبر				
۲۵۶	۱۰	ازاکار	ازاکابر				
۲۵۸	۷	مرقع پوش	برقع پوش				
۲۶۰	۱۶	ناگور داشت	ناگور سکونت داشت				
۲۷۴	۱۱	دعبادت	در عبادت				
۲۷۵	۵	بیعت حضرت	بیعت خواجه حسین بن حضرت				
۲۷۵	۲۱	مستورات مکان	مستورات محلات				
۲۸۸	۹	ملت	زاویه				